קובץ

גם אני אודך

בעניני חנוכה

(חלק ד׳)

קובץ ל״ג

עזרי מעם ה׳

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח״ס גם אני אודך

ופרדס יוסף החדש על המועדים

כסליו תשפ"ו

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י
מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה
להרב גמליאל הכהן רבינוביץ
ת.ד. 539
בני ברק
טל: 052-7128536
7128536@gmail.com
פקס: 03-5201299

תוכן ענינים

מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל
שו"ת בגמרא שבת כ"א בסוגיא דחנוכה
[נערך על ידי הגאון רבי אהרן הלוי גרנדש שליט"א] . . . . . א

הגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל
פסקים בהלכות חנוכה . . . . . יז

הגאון רבי משה סאקס זצ"ל
אכסנאי המשתתף בפרוטה עם הבעה"ב שומע מהבה"ב
ועונה אמן האם יש ענין לומר הברכת שעשה נסים
ושהחיינו בעצמו או לא . . . . . יח

הגאון רבי אשר חנניה זצ"ל
מקום הדלקת נר חנוכה בזמן הזה בארץ ישראל . . . . . כ
הגיע זמן הדלקת נרות חנוכה ואין עשרה בבית הכנסת, איך ינהגו . . . . . לה
בשליח שמדליק כשבני הבית לא בבית, האם יברך על ההדלקה . . . . . לו

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א
האיך מדליקין הילדים נרות חנוכה בברכה בערב שבת . . . . . מא

הגאון רבי יוסף כהן שליט"א
שמ"ח תירוצים וחידושים על קושיית הבית יוסף הידועה . . . . . מג

הגאון רבי נחמן נתן וויינשטאק שליט"א
ניטלו הפתילות מהמנורה, אחר שבירך על הדלקת נר חנוכה.
או אם נשפך השמן אחר הברכה, האם צריך לחזור ולברך. וכן אם
לאחר שבירך רואה ששכח ולא יצק שמן בתוך הנרות, או שלא
שם את הפתילות, האם צריך לחזור ולברך . . . . . רלה

הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
טעם שאין מזכירין בברכת מעין שלוש נס חנוכה ופורים . . . . . רלח

הגאון רבי אדיר כהן שליט"א
הדלקת נרות חנוכה במניני החצרות . . . . . רמ

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
בענין ניחא לאיניש לקיומי מצוה בממוניה - ליקח גפרור לנרות חנוכה ..... רמד
הגאון רבי משה שמואל דיין שליט"א
בענין מנהג האשכנזים שאין הנשים מדליקות נרות חנוכה ..... רסח

מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל
בעל דרך אמונה

שו"ת בגמרא שבת כ"א בסוגיא דחנוכה ועודא
[נערך על ידי הגאון רבי אהרן הלוי גרנדש שליט"א
מח"ס תשובות הגר"ח ועו"ס]

ש. שבת כ"א א'. מאי שמן קיק כו' ריש לקיש אמר קיקיון דיונה אמר רבה בר בר חנה כו' ובענפוהי נייחן כל בריחי דמערבא. פרש"י וז"ל, בריחי. חולין עכ"ל, כתיב (תהלים ק"ל) קויתי ה' קותה נפשי ולדברו הוחלתי, והנה ק'ויתי ה" ק'ותה נ'פשי 'ולדברו ר"ת קקיון, וכן ה" נ'פשי ו'לדברו ה'וחלתי ר"ת יונה, והיינו דבפסוק זה יש בראשי התיבות אותיות של 'קקיון יונה', והנה כתב המלבי"ם (תהלים שם) וז"ל, קויתי, הוחלתי. המקוה מקוה על דבר בלתי ברור, והמיחל מיחל על דבר ברור כו' עכ"ל, ואפשר דזה מ"ש קויתי ה' קותה נפשי היינו שיונה הנביא קיוה שהנבואה תתקיים, ואחר שאנשי נינוה עשו תשובה אז אמר יונה הנביא ו'לדברו הוחלתי' והיינו לנבואה ברורה שתתקיים הוחלתי.

עוד אפשר דנרמז בזה שיונה הנביא קיוה לישועת השי"ת אחר שהקיקיון נאכל. ואחר שקיוה לישועה כנ"ל אמר ולדברו הוחלתי פי' הוחלתי מעיקרא לדבר הנבואה שאכן תתקיים ולא הייתי בא לידי צרה זו של הקיקיון שנאכל.

והנה יש לומר דרמוז במ"ד 'קויתי וגו' ולדברו' (ר"ת יונה כנ"ל) 'הוחלתי', גם הא דקאמר רבב"ח 'ובענפוהי נייחן כל בריחי [חולין כדפרש"י] מערבא', והיינו שהקיקיון היה ליונה הנביא לבריאות מפני השמש [עד שנאכל].

ת. יתכן.

ת' הגראי"ש קניבסקי. אולי.

ש. שבת שם. בעא מיניה אביי מרבה שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מהו שיתן לתוכן שמן כל שהוא וידליק מי גזרינן דילמא אתי לאדלוקי בעינייהו או לא כו'. ומסקנא דגמ' דגזרינן ואסור, ויש לשאול האם הגזירה לאסור זהו דווקא בגוונא שהרוב הוא שמן פסול והמעט הוא שמן כשר וכדקאמר שיתן לתוכן שמן (פי' כשר)

א. מצורף בזה תשובות גם ממרן זצ"ל, ותחתיו גם מבנו הגראי"ש שליט"א.

׳כל שהוא׳, או״ד זהו גם בהיפוך והיינו בגוונא שהרוב הוא שמן כשר והמעט הוא שמן פסול [דשמא י״ל שדווקא היכא שהשמן הפסול הוא הרוב איכא לחוש שיבוא להדליק רק בשמן פסול אבל היכא שהרוב הוא שמן כשר לא יבוא להדליק רק בשמן פסול].

ת. אולי.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. עי׳ מ״ב סי׳ רס״ד ס״ק י״ח, ובשעה״צ שם.

ש. שבת שם. מאי לאו להדליק לא להקפות. פרש״י וז״ל, לא להקפות. לא היו מדליקין האגוז אלא סומך עליה הפתילה שלא תטבע בשמן כו׳ עכ״ל [ובר״ח פירש באופן אחר, ולפירוש רש״י] לכאו׳ צ״ב, דאי להקפות מאי קמ״ל שמותר, ובשלמא אי להדליק קמ״ל דאף שבאגוז לבד אסור להדליק מ״מ פתילה ע״ג אגוז מותר אבל אי להקפות איזה טעם יש לאסור להקפות פתילה ע״ג אגוז והרי אין מדליק כלל באגוז. [וביותר צ״ב, דבגמ׳ הק׳ אי להקפות מ״ט דת״ק, והיינו מ״ט דת״ק דאסור, והו״ל להק׳ קודם זה, מאי קמ״ל כלל דרשב״ג דמותר].

ולכאו׳ אין ליישב דהיות ואיכא איזה מציאות להדליק באגוז [וכפי שמבואר בהו״א דגמ׳] לכן הו״א שיהיה אסור להקפות כי שמא יבוא גם להדליק שמן כשר עם אגוז וקמ״ל רשב״ג דאעפ״כ מותר להקפות, דא״כ, הוה גזירה לגזירה, שהרי כל האיסור להדליק באגוז לבד הוא גזירה (והיינו בכלל הגזירה של השמנים האסורים להדלקה בשבת משום שאינם נמשכים יפה וה״נ אגוז אינו נמשך יפה דאל״כ הו״ל לגמ׳ ליישב באגוז כמו דמיישב להלן בגמ׳ גבי חלב מהותך וקרבי דגים) וא״כ לאסור להדליקו עם שמן כשר הוא גזירה לגזירה, ולא גזרינן גזירה לגזירה וכדאמרי׳ במסקנא דגמ׳. וצ״ב.

ת. כשיש צורך גזרי׳.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. קמ״ל שאי״ז נקרא כורך דבר שמדליקין בו ע״ג דבר שאין מדליקין בו משום דהוי רק להקפות, ואין שייך כאן גזירה דכולה חדא גזירה היא שלא יבוא להטות.

ש. שבת שם. תני רמי בר חמא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש משום שנאמר להעלות נר תמיד הוא תני לה והוא מפרש לה כדי שתהא שלהבת עולה מאיליה ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר. הנה ממ״ש פתילות ׳ושמנים׳ כו׳ אין מדליקין בהן במקדש כו׳ כדי שתהא שלהבת עולה מאיליה כו׳, משמע ששמנים שהשלהבת עולה בהם מאיליה כשרים להדלקת המנורה, וצ״ב דהא כתיב שמן זית זך, והרי שרק שמן זית כשר להדלקת המנורה.

ושו״ר שכבר הק׳ הכי הגרע״א בגליון הש״ס וז״ל, שם שמנים ופתילות וכו׳ אין מדליקין בהם במקדש. ק״ל

למאי נקט שמנים הא במקדש אין מדליקין רק בשמן זית זך עכ"ל.

ויש לשאול האם י"ל כך, דרמב"ח מיירי בגוונא שאין במקדש שיעור מספיק של שמן זית למנורה אלא ע"י הוספה של מעט שמן אחר מהשמנים הפסולים (ומחנוכה שהוצרכו לנס אין להוכיח, משום ששם הי' בהיפוך והיינו שהי' צריך להוסיף רוב שמן פסול ובהאי גוונא ודאי דפסול משום דכתיב שמן זית).

וההו"א דשרי להוסיף השמן הפסול, הוא מדין ביטול ברוב, דכיון שרוב השמן הוא שמן זית, א"כ הוי הכל כשמן זית, ושפיר נתקיים בהאי גוונא מה שאמרה תורה דבעינן למנורה דוקא שמן זית. [וכמ"ש בשפת אמת יעו"ש].

וקמ"ל רמב"ח דאעפ"כ אסור להדליק בכהאי גוונא במקדש, והיינו משום, דבמנורת המקדש בעינן שתהא שלהבת עולה מאיליה, וחיישינן שאם נתיר להדליק רוב שמן כשר שהשלהבת עולה מאיליה במעט שמן פסול שאין השלהבת עולה מאיליה [משום שנתבטל ברוב וכנ"ל], כמו כן יבוא להדליק רק בשמן פסול שאין השלהבת עולה מאיליה כלל, וכדגזרינן לעיל גבי שבת שלא להדליק שמן פסול בשמן כשר גזירה שמא ידליק רק בשמן פסול. (ואף שאין שבות במקדש י"ל כמ"ש תוס' עירובין ק"ב ב' ד"ה והעליון דכמה שבותים גזרו במקדש, וכמ"ש מרן זצ"ל בביאור 'דעת' בברייתא דמלאכת המשכן פי"ג ס"ק קכ"ח).

ואף דמה שלעיל גבי שבת הגזירה לאסור היא באופן שמדליק שמן פסול במעט שמן כשר, ואילו כאן גבי המנורה הוא בהיפוך והיינו שמדליק שמן כשר במעט שמן פסול, מ"מ לא מסתבר שיש חילוק שהרי גם אם נתיר להדליק שמן כשר במעט שמן פסול איכא למיחש שמא ידליק רק בשמן פסול.

ת. יתכן.

ת' הגראי"ש קניבסקי. אין עניות במקדש, והדליקו רק בשמן זית ככתוב בתורה.

ש. שבת שם. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש משום שנא' להעלות נר תמיד כו'. הקשה הגרע"א בגליון הש"ס וז"ל, שמנים ופתילות כו' אין מדליקין בהם במקדש. ק"ל למאי נקט שמנים הא במקדש אין מדליקין רק בשמן זית זך עכ"ל.

והנה בין השמנים המנויים במשנה שאין מדליקין בהן בשבת קתני גם 'ולא בשמן שריפה', ושמן שריפה הוא הרי יתכן להיות גם שמן זית זך, וכיון שכן י"ל למה לא תירץ הגרע"א דזהו מה דקמ"ל תני רמי בר חמא במ"ש גם 'שמנים' והיינו דקמ"ל דאף בשמן זית זך של שמן שריפה אין

מדליקין במקדש ומטעם שאין מדליקין מנורה בשמן טמא [כשיש שמן טהור] מפני שזה יגרום טומאה למנורה, והרי היו נזהרים מלטמא כלי המקדש כמ״ש בסוף חגיגה.

ולכאו׳ י״ל בפשיטות, דפשיטא הוא מה שאין מדליקין המנורה בשמן טמא וכיון שכן לא היה צריך תני רמי בר חמא להשמיע דבר זה, וודאי לא זה מה שבא להשמיע במ״ש ׳שמנים׳ שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש. וגם זה פשיטא מטעם שבמנורה לא שייך גזירה שמא יטה, שלרבה זהו הטעם שאין מדליקין בשמן שריפה וכדלהלן כ״ג א׳.

והאם נכון הוא דלכן לא תי׳ כן הגרע״א.

ת. יפה.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. אולי.

ש. שבת שם. תנן מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם היו מפקיעין ומהן מדליקין כו׳. לכאו׳ יש לשאול, שהרי יש לחלק, דאילו באבנט מלבד הצמר היה גם שש וארגמן, ואילו מ״ש לעיל הוסיפו עליהן של צמר ה״ז צמר לבד, וא״כ שמא דווקא צמר לבד אסור אבל צמר עם שש וארגמן שרי ומאי קשיא.

והאם י״ל, שהרי לעיל בגמ׳ נתבאר דפתילות פסולות בתערובת עם פתילות כשרות נמי אסור משום גזירה דתערובת אטו בעינייהו, וחזינן דאין לחלק כנ״ל, וא״כ ה״נ צמר בתערובת שש וארגמן נמי אסור.

ת. אין שום נ״מ.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. פשוט.

ש. שבת שם. אמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול. יש לשאול, האם לרב הונא, כמו דגזרינן בשבת שלא יתן לתוך שמן הפסול לשבת כל שהוא שמן הכשר לשבת מטעם דילמא אתי להדליק השמן הפסול לבדו וכדלעיל בדברי רבה ואביי, כמו כן גזרינן גם בחנוכה. (ולרב להלן ע״ב דמותר להדליק בהם בחנוכה אין שאלה, כי כיון שמותר להדליק בהם שוב אין מה לגזור, ורק לר״ה דאסור בחנוכה כמו בשבת יש לשאול כנ״ל).

ת. בשבת.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון והרי סבר דכבתה זקוק לה ויש לגזור שלא ידליק בעין.

ש. שבת כ״א ב׳. וחד אמר טעמא דב״ש כנגד פרי החג. יש לשאול מה שייך פרי החג לחנוכה.

ת. סימן לחשיבות.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. עי׳ מהרש״א בחדושי אגדות.

ש. שבת שם. וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין. משמע דב"ש ס"ל דלא שייכא הכא טעמא דמעלין בקודש ואין מורידין, ויש לומר דס"ל שאינו מוסיף ביום השני דבר נוסף בנר עצמו שהדליק ביום הראשון.

וב"ה ס"ל דנהי דלא הוסיף בנר הראשון עצמו כלום מ"מ הדלקת הנר השני הוי תוספת לנר הראשון, והיינו, שביום השני מוסיף לנר של המצוה נר נוסף של הידור שבהדלקתו מתרבה כבוד לנר של המצוה, (שהנר הנוסף שמדליק אחר הנר הראשון שמדליק, הוא נר של הידור, וכמ"ש בגמ' מצות חנוכה נר איש וביתו ופרש"י וז"ל, נר איש וביתו. נר אחד בכל לילה ואיש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד עכ"ל), ונמצא שבהדלקת הנר הנוסף של ההידור מעלה את הנר של המצוה, ושפיר הוי מעלין בקודש.

ת. נכון.

ת' הגראי"ש קניבסקי. לא הבנתי מה ק"ל.

ש. שבת שם. גמל שטעון פשתן כו' רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור. קצת צ"ב שהרי נר חנוכה מדליקו בחצר ולא ברה"ר כדפרש"י לעיל ד"ה מבחוץ וז"ל, מבחוץ. משום פרסומי ניסא ולא ברה"ר אלא בחצרו שבתיהן היו פתוחין לחצר עכ"ל, וכיון שכן איך הגיע הפשתן לנר.

שו"ר הא דפרש"י להלן כ"ב א' וז"ל, מצוה להניחה. בחצר או ברה"ר כו' עכ"ל ולכאו' צ"ב דהא לעיל פרש"י שמדליק בחצר וכנ"ל.

ולכאו' צ"ל דכוונת רש"י דהיכן שבתיהן פתוחין לחצר מדליק בחצר והיכן שבתיהן פתוחין לרה"ר מדליק ברה"ר, ומאחר שכן שוב לא קשיא היאך הגיע הפשתן לנר, דמיירי בגוונא שהבית פתוח לרה"ר.

ואפשר דמעיקרא לא קשיא, כי מיירי בחנווני, וחנווני בסתמא ברה"ר הוא ולא בבית שבחצר.

ת. סמוך לרה"ר.

ת' הגראי"ש קניבסקי. פשוט.

ש. שבת שם. פרש"י וז"ל, גירסא דינקותא. מתקיים יותר משל זקנה עכ"ל, תנן פ"ה דאבות בן שישים לזקנה, ויש לשאול, האם לפי"ז גירסא דינקותא שמתקיים יותר הוא עד היותו בן שישים.

ת. יתכן.

ת' הגראי"ש קניבסקי. כאן משמע שכל שעה קודמת היא גירסא דינקותא דאביי שמעה מרבנן קצת קודם ששמעה מרבין מסתמא.

ש. שבת כ״ב א׳. מתיב רב אויא כו׳. עלה ברעיוני בס״ד דרב ׳אויא׳ הוא ר״ת של קרא דכתיב ו׳אהבת א׳ת ה׳ א׳לקיך.

ת. אולי.[ב]

ש. שבת שם. פרש״י וז״ל, אכחושי. דמיחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחית שמנו עכ״ל, מש״כ רש״י ושואב כו׳ האם הכוונה דזה מיחזי כשואב, או דממש שואב ומש״כ רש״י דמיחזי קאי רק על מש״כ כמאן דשקיל נהורא.

[**דאם** הכוונה שרק נראה כשואב, לכאו׳ צ״ב מה חילוק יש בין מ״ד ביזוי מצוה למ״ד אכחושי מצוה, שהרי לכאו׳ מה שאסור להדליק מנר לנר מהטעם שזה נראה כשואב מלחלוחית שמנו ה״ז ג״כ משום ביזוי מצוה, דאל״כ מה איכפת לן מה שזה נראה כשואב כו׳, ועל כרחך דהוא משום ביזוי מצוה, וא״כ מה החילוק בין מ״ד ביזוי מצוה לבין מ״ד אכחושי מצוה, ולכאו׳ זה מוכיח דמ״ש רש״י דמיחזי כו׳ ושואב כו׳ הכוונה ששואב במציאות].

ת. אמת.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. נראה כשואב מלחלוחית השמן ומכחיש המצוה, ולמ״ד משום אכחושי מצוה לא דס״ל דהוי ביזוי כיון דהוא עוסק בהדלקה של מצוה.

ת׳ הגאון הגדול רבי מאיר גריינימן שליט״א. נכון.[ג]

ש. שבת כ״ב ב׳. והא הכא כיון דקביעי נרות לא סגיא דלא משקיל ואדלוקי קשיא בין למ״ד משום בזויי מצוה כו׳. לכאו׳ יש לשאול מאי קשיא ממנורה, והא איכא לחלק, דבמנורה כיון דלא היה אפשר להדליק את שאר הנרות מהנר המערבי אלא ע״י קיסם (כאן בהו״א דגמ׳, קודם דמשני בפתילות ארוכות) איכא למימר דצורת מצות ההדלקה היא ע״י קיסם וממילא לא שייך בזה משום ביזוי מצוה שהלא אי אפשר להדליק מהנר המערבי בענין אחר וכנ״ל, אבל בנר חנוכה שיש אפשרות במציאות להדליק שלא ע״י קיסם (שהרי בנר חנוכה אין צריך להדליק מנר מסויים כמו שבמנורה צריך להדליק מהנר המערבי) וכגון ע״י שיקרב נר אל נר (וזה לא היה שייך במנורה כיון דהוו קביעי) דווקא בזה אם ידליק ע״י קיסם הוי ביזוי מצוה. ולכאו׳ צ״ב.

ת. אין נ״מ.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. אילו היה אסור להדליק ממנה היו מדליקין ממקום

ב. וכן הוא ר״ת (תהלים ס״ח ו׳) א׳בי י׳תומים ו׳דין א׳למנות וגו׳.

ג. אחר התיבות שבתחילת השאלה ׳מש״כ רש״י ושואב כו׳ האם הכוונה דזה מיחזי כשואב׳, כתב הגר״מ שליט״א תשובתו זו: נכון.

אחר, ומהא דהדליקו ממנה מוכח שאין איסור.

ש. בהנ"ל. ואולי י"ל, דמש"כ בשאלה למעלה, "דבמנורה כיון דלא היה אפשר להדליק את שאר הנרות מהנר המערבי אלא ע"י קיסם איכא למימר דצורת מצות ההדלקה היא ע"י קיסם" כו', אולי אין זה נכון, והיינו משום דנהי נמי שמהנר המערבי אין אפשרות להדליק את שאר נרות המנורה אלא ע"י קיסם (ועכ"פ להו"א דגמ' קודם התירוץ 'בפתילות ארוכות'), מ"מ יש סברא לומר שאם באמת אין שום אפשרות להדליק את שאר נרות המנורה מהנר המערבי אלא ע"י קיסם וכנ"ל, יהיה חיוב להדליק את שאר נרות המנורה ע"י קיסם מנר שאינו של מצוה ולא מהנר המערבי והיינו כדי שלא יהיה ביזוי מצוה, והיינו ששוב לא נאמר כמו שכתבנו למעלה שצורת מצות ההדלקה היא ע"י קיסם מאחר שאין אפשרות להדליק אלא ע"י קיסם.

ת' הגראי"ש קניבסקי. כנ"ל.

ש. בהנ"ל. ולכאו' באמת יש לברר האם יש דין להדליק נרות המנורה דווקא מהנר המערבי, והנפק"מ היא למה שכתבנו למעלה כנ"ל, והיינו, דאם יש דין להדליק דווקא מהנר המערבי, א"כ על כרחך שצורת מצות ההדלקה היא ע"י קיסם, כי א"א להדליק באופן אחר [להו"א דגמ']. ואם אין דין להדליק דווקא מהנר המערבי א"כ אין הכרח שצורת מצות ההדלקה היא ע"י קיסם כי אפשר להדליק מנר שאינו של מצוה.

ולכאו' יש להוכיח דאין דין להדליק דווקא מהנר המערבי, והראיה, שהרי כשכבה הנר המערבי [בזמן בית שני אחר פטירתו של שמעון הצדיק, כדאיתא ביומא] הדליקו המנורה אע"פ שלא הדליקוה מהנר המערבי, וחזינן שאין דין להדליק דווקא מהנר המערבי. [והשתא כיון שמצינו שיש אפשרות להדליק בענין אחר והיינו שיקח אש ע"י קיסם מנר שאינו של מצוה, שוב אין הכרח לומר שצורת מצות ההדלקת המנורה היא ע"י קיסם].

אמנם יש לדחות הראיה, כי י"ל דדווקא בזמן שלא היה נכבה הנר המערבי דווקא אז היה דין להדליק דווקא מהנר המערבי, אבל בזמן שכבה הנר המערבי והיינו בזמן בית שני אחר שמעון הצדיק י"ל דכיון שלא היה אפשרות להדליק אלא ע"י דבר אחר ולא ע"י הנר המערבי דווקא אז היה מותר להדליק מנר אחר שאינו של מצוה, אבל לעולם כן יש דין להדליק מהנר המערבי כשהוא קיים. [והשתא לפי"ז לא מצינו שיש אפשרות להדליק המנורה שלא מהנר המערבי, וכיון שכן הדרנא למש"כ לעיל דבמנורה אין אפשרות להדליק רק ע"י קיסם. וא"כ הדרא ק' לדוכתא מאי קשיא ממנורה לנר חנוכה, והיינו כנ"ל דבשלמא במנורה לא היה אפשר להדליק מבלי קיסם [להו"א דגמ', קודם דמשני

׳בפתילות ארוכות׳] וא״כ צורת מצות ההדלקה היא ע״י קיסם ולא שייך בזה משום ביזוי מצוה אבל בנר חנוכה שיש אפשרות להדליק שלא ע״י קיסם הוי ביזוי מצוה אם ידליק בקיסם ומאי קשיא ממנורה לנר חנוכה].

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. כנ״ל.

ש. בהנ״ל. הנה ממסקנא דגמ׳ דמשני ׳בפתילות ארוכות׳ לכאו׳ ג״כ מוכח דיש דין להדליק דווקא מהנר המערבי דאל״כ למה דחקו לתרץ שהיה פתילות ארוכות (שבפשוטו פתילות ארוכות אי״ז כ״כ יפה שהרי היו פתילות ארוכות קצת הרבה), שהרי הוה לתרץ שידליק מאש שאינו של מצוה, ומדמשני דווקא ׳בפתילות ארוכות׳ לכאו׳ שמע מינה דיש דין להדליק דווקא מנר מערבי ולכך הוצרכו לומר שהיו פתילות ארוכות.

אמנם גם פה י״ל שדווקא בזמן שלא היה כבה הנר המערבי היה דין להדליק מנר המערבי, אבל בבית שני לא וכנ״ל.

ת. נכון.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. להראות הנס.

ש. שבת שם. ובין למ״ד משום אכחושי מצוה כו׳ סוף סוף למ״ד משום אכחושי מצוה קשיא קשיא. לכאו׳ יש לשאול איזה אכחושי מצוה שייך בנר המערבי, דבשלמא אם היה מדליק מנר המערבי בזמן שדלק שלא בנס והיינו בזמן שכל שאר הנרות גם כן דלקו, שפיר הוי אכחושי אם היה מדליק ממנו, אבל השתא שהדליק מנר המערבי בזמן שכבר דלק רק ע״י נס, איזה אכחושי שייך בזה והלא הוא דולק מכח הנס ולא מכח השמן.

(והנה לעיל ע״א פרש״י וז״ל, אכחושי. דמיחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחית שמנו עכ״ל ואי נימא דמיחזי קאי גם על מ״ש ושואב כו׳ ולא שבאמת שואב (אך לשון רש״י לא משמע כן, דא״כ הול״ל ששואב כו׳ ולא ושואב כו׳) הוי ניחא כי הק׳ היא ממה שכשמדליק מהנר המערבי ה״ז מיחזי ששואב ולא שבאמת שואב מהשמן).

ושוב חשבנו בעזה״י דאולי אי״ז קשה, כי נהי שמדליק מהנר המערבי מ״מ כל זה רק את הנר הסמוך לנר המערבי אבל את שאר הנרות הרי מדליק כל אחת מחברתה ולא מהנר המערבי עצמו ושפיר הוי אכחושי, וק׳ רב ששת משאר הנרות ולא מהנר הראשון שהודלק מהנר המערבי עצמו, והאם נכון הוא.

ת. פשוט.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. אינו נכון, הקו׳ היא מנר המערבי דמחזי כאכחושי ונראה כאילו שואב מהשמן, ובודאי שהנס היה שלא נגמר השמן.

ש. בהנ"ל. האם היה מותר להדליק נר מנרו של רבי חנינא בן דוסא שדלק בחומץ ולא בשמן, ובשלמא למ"ד משום ביזוי מצוה לכאו' פשיטא שאסור וכמו שאסור מנר של שמן והיינו כי סוף סוף הנר שדלק ע"י חומץ היה נר של מצוה, אבל למ"ד משום אכחושי מצוה יל"ע בזה אי שייך בזה אכחושי מצוה [דאף דבנר מערבי שייך משום אכחושי וכמבו' בגמ' ואף שדלק בנס, מ"מ י"ל דכל זה הוא דווקא בשמן שטבעו לדלוק, רק שהיה נס שהשמן לא נגמר, אבל בחומץ שאין טבעו כלל לדלוק וכל מה שהוא דלק היה כולו נס, שמא לא שייך בזה אכחושי].

ת. אין משתמשין בו.

ת' הגראי"ש קניבסקי. לא פלוג.

ש. שבת שם. מאי הוי עלה כו' ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר כו'. יל"ע בגוונא שהדליק הנר הראשון אך עדיין לא עשה הנחה והיינו שעדיין לא הניח הנר הראשון שהדליק במקום של הפירסומי ניסא, אם כל זמן שלא הניח הנר הראשון במקום של הפירסומי ניסא, יכול להדליק מנר ראשון זה את הנרות האחרים, והיינו מטעם שעדיין לא היה הנחה, והיינו דמ"ש ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר ה"ז דווקא כשכבר עשה הנחה לנר הראשון שהדליק אבל אם לא עשה הנחה לנר הראשון שהדליק לא קאמר רב בזה דאין מדליקין מנר לנר.

ת. יפה.

ת' הגראי"ש קניבסקי. יתכן דכיון שהדליקו לשם מצוה אע"ג דעדיין לא סיים המצוה מ"מ אין מדליקין מנר לנר ויל"ע.

ש. שבת שם. פרש"י וז"ל, לא יכוין משקלותיו. שמא לא ימצאם טובים או ימצאם יתירים ויחוס עליהן ולא יחלל המעשר עליהן ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך עכ"ל, קצת יש לשאול דכמו כן ניחוש דאחר שהדליק הקיסם ימלך שאינו מדליק עתה הנר השני ויכבה הקיסם ונמצא שביזה הנר של מצוה שלא לצורך.

ת. לא שכיח.

ת' הגראי"ש קניבסקי. לא חיישינן לזה דא"כ אין לדבר סוף.

ש. בהנ"ל. הנה מלישניה דרש"י דכתב וז"ל ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך עכ"ל משמע דאף כששוקל לצורך מצוה ה"ז ביזוי רק כיון ששוקל לצורך מצוה מותר, ולכאו' צ"ב.

(ולמה לא פרש"י דהיכן שזה לצורך מצוה אי"ז ביזוי כלל).

ת. אם אין צורך הוי ביזוי מצוה.

ת' הגראי"ש קניבסקי. נתברר למפרע שלא היה לצורך מצוה והוי ביזוי.

ש. שבת שם. פרש״י וז״ל, ומפיק להו לחולין. כלומר יניחם בחוליהן כמו שהן עכ״ל, מש״כ רש״י ׳כלומר׳ לכאו׳ הוא משום דאי הכוונה כפשוטו ק׳ שהרי זה עדיין לא היה מעשר שני ומה שייך לומר ׳ומפיק׳ להו לחולין, וע״כ פרש״י ׳כלומר׳ והיינו דאין הכוונה כפשוטו אלא הכוונה יניחם בחוליהן כמו שהן.

ת. נכון.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. נכון.

ש. שבת כ״ג א׳. ונימעוט נס. יש לשאול מה הביאור בזה, דלמה עדיפא למעט נס [היינו ברכת שעשה ניסים] יותר מאשר למעט זמן [היינו ברכת שהחינו].

ואי הוה אמרין ונימעוט ׳נמי׳ נס הי׳ יותר ניחא, דאז הי׳ פירוש ק׳ הגמ׳ דכמו שממעט ׳זמן׳ כך באותה מדה ימעט גם ׳נס׳ דכשם שסגי לברך זמן אחד לכל הח׳ ימים כמו כן שיהי׳ סגי לברך ברכת נס אחד לכל הח׳ ימים, אבל השתא דק׳ הגמ׳ היא ונימעוט נס משמע דהק׳ היא שימעט נס במקום למעט זמן וא״כ צ״ב כדלעיל למה ראו למעט נס יותר מלמעט זמן. וצ״ב.

ת. מאי חזית.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. כך היא דרך הגמרא לברר הדברים, למה יותר ראוי למעט זמן ולא נס, הרי כשם שנס בכל יום הכי נמי זמן בכל יום על הנס של אותו יום, ומתרץ דזמן מברך בתחילתו, ונס מברך בכל יום על הנס של אותו היום.

ש. שבת שם. נס כל יומי איתיה. פרש״י וז״ל, כל יומי איתיה. שהרי כל שמנה הדליקו מן הפך אבל זמן משהגיענו להתחלת זמן הגיענו עכ״ל, והיינו שבכל יום היה נס מחדש, ולכן מה שבירך ברכת נס ביום האתמול אי״ז פוטר מלברך ברכת נס על מה שמדליק היום, כי כיון שכל יום נתחדש בו נס ה״ז מחייב לברך בכל יום מחדש ברכת נס.

ולכאו׳ צ״ב, דהא לפי״ז נמצא דכל יום שמדליק הרי הוא מדליק כנגד הנס שנתחדש באותו היום [ולא מדליק היום על הנס של יום האתמול], וכיון שכן, יש לשאול למה אין מברך בכל יום גם ברכת זמן, שהרי כיון שבכל יום היה נס חדש [ולכן הוצרך לברך ברכת הזמן בכל יום מחדש], א״כ בכל יום ויום מימי החנוכה הגיענו להתחלת הזמן מחדש [דאל״כ גם ברכת נס לא היה לברך בכל יום וכנ״ל]. וצ״ב.

ת. על תוספת הנס.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. כנ״ל.

ש. שבת שם. פרש"י וז"ל, מאי ממעט. המדליק בשאר ימים איזו מן השלש ממעט עכ"ל, יש לשאול למה פרש"י רק 'המדליק' והרי הנידון הוא גם לענין 'הרואה' כמבואר בגמ'.

ת. היינו הך.

ת' הגראי"ש קניבסקי. עיקר התקנה הוא על המדליק.

ש. שבת כ"ג ב'. אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו כו' בתר דאבעיא הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. לכאו' יש לשאול דאחר שאמר נר חנוכה וקידוש היום נר חנוכה עדיף, א"כ מה הוצרך לומר בתחילה נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף, והרי היה ללמוד זה בק"ו, והוא, דכיון שנר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף א"כ כ"ש שנר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף, שהרי אפילו נר חנוכה נדחה מפני נר ביתו וא"כ וודאי דקידוש היום יהיה נדחה מפני נר ביתו.

ועוד מהו הלשון 'בתר דאיבעיא הדר פשטה' והרי ודאי שכך הוא, שהרי לא שייך לפשוט מבלי שהסתפק קודם, ומה אתא לומר בזה.

ת. אין דברי תורה נלמדין מדברי קבלה וכן להיפך.

ת' הגראי"ש קניבסקי. בנר ביתו וקידוש היום לא נסתפק, רק בנר חנוכה וקידוש היום נסתפק והדר פשטה.

ש. בהנ"ל. שוב חשבתי בס"ד דחדא מתרצא בחברתה, והיינו, דכשרבא אמר דינו בתחילה 'נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף' עדיין היה מסופק בספק של 'נר חנוכה וקידוש היום מהו', ולכן לא היה יכול ללמוד בכ"ש ממה שפשט ש'נר חנוכה וקידוש היום נר חנוכה עדיף'.

וזהו שאמרו 'בתר דאבעיא הדר פשטה' והיינו שבאו להדגיש דבזמן שאמר ההלכה ש'נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף' עדיין היה מסופק גבי 'נר חנוכה וקידוש היום', ורק אחר שאמר 'נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף' רק אח"כ פשט הספק של 'נר חנוכה וקידוש היום מהו', ולכן ממילא לא תיקשי למה הוצרך לומר לעיל 'נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף' וכנ"ל]. והאם נכון ליישב כן.

ת. גם אמת.

ת. פשוט.

ש. שבת שם. אמר רב הונא הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים. פרש"י וז"ל, בנים תלמידי חכמים. דכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה

עכ״ל, לכאו׳ יש לשאול למה לא קאמר רב הונא הרגיל בנר יהא הוא עצמו תלמיד חכם, והיינו דכיון דילפינן דבר זה ממה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור וכדפרש״י, לכאו׳ היה ללמוד מזה דהוא עצמו יהיה ת״ח, כי היכן מצינו שהפסוק קאי דווקא לענין הבנים ולא גם לגבי האדם עצמו, דלכאו׳ מה שמצינו בפסוק הוא רק מה שע״י נר מצוה בא אור דתורה, אבל היכן מצינו בפסוק דזה קאי דווקא על הבנים.

[ולכאו׳ אין ליישב דהוא עצמו אם הוא לא ילמד ח״ו לא יוכל להיות ת״ח ח״ו, דבאותה מדה גם בנים אם לא ילמדו ח״ו לא יהיו תלמידי חכמים ח״ו]. וצ״ב.

ת. הוא צריך לדאוג לעצמו.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. הדלקת הנר ע״י האשה, ותזכה לבנים ת״ח, ועי׳ מהרש״א.

ש. בהנ״ל. האם הרגיל בנר (שיהיו יפים כמבו׳ באו״ח סי׳ רס״ג) הוא גם סגולה לזש״ק, והוא, ע״פ מה שמרן זצ״ל אמר לן כשבקשנו ברכה עבור אברכים לזש״ק שיבדילו על היין כמ״ש בגמ׳ שבועות י״ח המבדיל על היין הויין ליה בנים זכרים, והוסיף מרן זצ״ל ואמר לן כשבקשנו ברכה לבחורים לשידוך שיבדילו על היין ע״פ הגמ׳ בשבועות הנ״ל כי הא בהא תליא דמבלי שידוך א״א שיהיו בנים, ע״כ. והאם עפ״ז י״ל דגם הרגיל בנר זה סגולה לזש״ק ולשידוך כי בלא בנים א״א שיהיו בנים ת״ח.

ת. זה עצמו צריך טעם.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. יתכן, ואין כח בידינו להמציא סגולות.

ש. בהנ״ל. הנה להלן אמרי׳ אמר רבא דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן דמוקיר רבנן הוו ליה חתנוותא דרבנן כו׳, ויש לשאול האם באותה מדה [כנ״ל] יש לומר דלאהוב רבנן ולכבד רבנן ה״ז סגולה לזש״ק.

וכן מי שיש לו רק בנים יהי׳ לו סגולה לזכות לבנות [לקיום מצות פו״ר] בכך שיהיה מוקיר רבנן, דאל״כ איך יהיו לו חתנוותא.

וכן מי שיש לו רק בנות יהי׳ לו סגולה לזכות לבנים [לקיום מצות פו״ר] בכך שיהיה רחים רבנן.

ת. היינו הך.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. אולי וכנ״ל.

ש. שבת שם. דביתהו דרב יוסף כו׳ אמר לה רב יוסף תניא לא ימיש עמוד הענן כו׳ מלמד שעמוד ענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן סברה לאקדומה אמר לה ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. פרש״י וז״ל, עמוד הענן. של יום משלים אורו לעמוד האש

שהיה עמוד האש בא קודם שישקע עמוד הענן אלמא אורח בהכי. לאקדומי. בעוד היום גדול עכ"ל, הנה ממה שסברא לאקדומי בעוד היום גדול מפני מה שרב יוסף אמ לה שכן מצינו בעמוד האש שהקדים לבא בעוד היה עמוד הענן, מבואר דעמוד האש שהקדים לבוא הקדים לבוא בזמן מרובה, דאל"כ לא היה לה ללמוד מעמוד האש שיש להקדים לעוד היום גדול, ועל כרחך שהעמוד האש שהקדים לבוא הקדים לבוא בעוד היה היום גדול.

וכן מוכח גם ממה שההוא סבא אמר לה תנינא ובלבד שלא יקדים כו' ולא אמר לה שעמוד האש לא הקדים לבוא כה מוקדם כפי שהיא הקדימה להדליק [והיינו בעוד היום גדול וכמבו' ברש"י הנ"ל] וש"מ דעמוד האש שהקדים לבוא קודם ששקע עמוד הענן הרי הוא הקדים לבוא בעוד היום גדול. והאם נכון הוא [דאל"כ למה לא אמר לה שעמוד האש לא הקדים לבא כ"כ וכנ"ל].

ת. נכון.

ת' הגראי"ש קניבסקי. אינו נכון, עמוד האש בא קודם שקיעת עמוד הענן כמש"כ רש"י, אך היא סברה שיש ענין להקדים הרבה.

ש. בהנ"ל. הנה עכ"פ היה זמן שעמוד הענן ועמוד האש היו יחד באותו זמן [ולכאו' הוא זמן רב וכמו שכתבנו דכך מוכח, לעיל בשאלה קודמת], ויש לשאול האם בזמן זה שהיו יחד, היה אור גדול מאד ביותר, והוא לפי מה דאיתא בברייתא דמלאכת המשכן (פי"ד סי' ב'. והובא בתוס' לעיל כ"ב ב') שביום עמוד הענן האיר אור גדול כדי כך שמסתכל בחבית ויודע מה יש בו בטפיח ויודע מה יש בו וכן עמוד האש האיר אור גדול בלילה כדי כך שמסתכל ויודע כנ"ל.

ת. כשהם יחד.

ת' הגראי"ש קניבסקי. אין לנו מושג בדברים אלו.

ש. בהנ"ל. הנה ממה שדביתהו דרב יוסף הדליקה מוקדם הנרות [ועכ"פ קודם שרב יוסף וההוא סבא אמרו לה שלא לעשות כן] מבואר שרב יוסף היה מכין הנרות כבר בעוד היה היום גדול [ושמא אפילו קודם לזה], דאל"כ היאך הי' מדליקה והרי את הנרות הבעל מכין.

ת. זריזין מקדימין.

ת' הגראי"ש קניבסקי. יתכן.

ש. שבת שם. רב חסדא אמר כו' אלא הכא ביו"ט שחל להיות ע"ש עסקינן כו'. הנה לפי רב חסדא עיקר דברי התנא גבי שמן שריפה הוא דין ביו"ט ולא דין בשבת, ולכאו' זה ק"ק כי כל השמנים שמנאם התנא אמרם התנא לענין הדלקתם בשבת [ולא ביו"ט], ואילו שמן שריפה אמרו התנא לענין יו"ט, ולכאו' אי"ז מקומו והו"ל

לתנא לומר זה במקום אחר והיינו רק להלן כ״ד א׳ בהא דתנן התם אין מדליקין בשמן שריפה ביו״ט, או לא לומר כאן כלום ולומר רק המשנה דלהלן כ״ד א׳. וצ״ב. [ושמא זהו טעמו של אביי דלא אמר כרב חסדא, אך לרב חסדא ק׳ וכנ״ל]. וצ״ב.

ת. אגב שבת אמר ביו״ט.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. היא קושיית הגמ׳ מיד אח״כ ״והא מדקתני סיפא אין מדליקין בשמן שריפה ביו״ט מכלל דרישא לאו ביו״ט עסקינן״.

ש. שבת כ״ד א׳. איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון כו׳ אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כו׳ מזכיר בהודאה. היינו דלרבא מזכיר של חנוכה בהודאה, והנה להלן מיניה אמרי׳, רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא סבר לאדכורי בבונה ירושלים אמר להו רב ששת כתפלה כו׳, והיינו דרב הונא סבר לאדכורי בבונה ירושלים, ורבא הסכים עמו דאל״כ לשם מה הוצרך לומר לן דרב הונא ׳איקלע לבי רבא׳ והול״ל רק ׳רב הונא בר יהודה סבר לאדכורי בבונה ירושלים׳, וממה שאמרו ׳איקלע לבי רבא׳ אלא על כרחך דרצו לומר דרבא הסכים עם רב הונא בר יהודה, וכן משמע ממה דאמרי׳ אח״כ אמר ׳להו׳ רב ששת כו׳ והיינו לרב הונא בר יהודה ולרבא דאל״כ הול״ל אמר ׳ליה׳ רב ששת והיינו רק לרב הונא בר יהודה. וכיון שכן צ״ב דהרי לעיל מיניה קאמר רבא בעצמו [בשם רב סחורה בשם רב הונא] דמזכיר בהודאה ולא בבונה ירושלים. (ומה שהגמ׳ מייתי לדברי רב ששת הוא לומר טעמיה דרבא שמזכיר בהודאה). וצ״ב.

ת. קמ״ל דפלוגתא היא.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. רב ששת מבאר טעמא דרב הונא למה מזכיר בהודאה.

ש. בהנ״ל. שו״ר בגמ׳ שבת מהדורת ׳עוז והדר׳ בהגהות וציונים שהביאו גירסת הגריעב״ץ שבמקום לומר איקלע לבי ׳רבא׳ גרס הגריעב״ץ לבי ׳רבה׳. וכן הביאו שם שבכתב יד הגמ׳ במקום אמר להו ׳רב ששת׳ איתא אמר להו ׳רבא׳. ולפי״ז לכאו׳ כל שאלתינו הנ״ל ניחא. והאם זה נכון.

(אך מ״מ לגירסת הגמ׳ שלפנינו צ״ב כנ״ל).

ת. יתכן.

ת׳ הגראי״ש קניבסקי. נכון.

ש. שבת שם. איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה במוספין כיון דלית ליה מוסף בדידיה לא מדכרינן או דילמא יום הוא שחייב בארבע תפלות כו׳. הנה לעיל מיניה אמרי׳ איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון כיון דמדרבנן הוא לא מדכרינן או דילמא

משום פרסומי ניסא מדכרינן כו' וכתבו התוס' וז"ל, מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז. בתפלה פשיטא ליה דמזכיר משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא אבל בבהמ"ז שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי עכ"ל, והשתא צ"ב, דכיון דבתפלה פשיטא ליה דמזכיר משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא, מה לי דלית ליה לחנוכה מוסף בדידיה והרי כיון דמוסף תפלה בצבור הוא, צריך להזכיר משום פרסומי ניסא. וצ"ב.

ת. כבר הזכיר.

ת' הגראי"ש קניבסקי. זהו הספק האם הוא שייך בכל התפילות, או רק בתפילות של ימי החנוכה שהם ימי חול, אבל המוסף אינו שייך לחנוכה אלא לשבת או ר"ח.

ש. בהנ"ל. לכאו' גם הכא גבי המוספין הוה להסתפק אותו הספק שהסתפקו לעיל גבי ברכת המזון, והיינו כך, מהו להזכיר של חנוכה במוספין כיון דמדרבנן הוא [היינו 'תפלת' מוסף] לא מדכרינן או"ד משום פרסומי ניסא מדכרינן [וכמ"ש התוס' דבתפלה בצבור פשיטא דמדכרינן משום פרסומי ניסא וכנ"ל, וכיון דהוא אותו הספק וכנ"ל, צ"ב ב' דברים:

א. למה לא פשטו בגמ' ספק זה דמוספין ממה שפשטו כבר לעיל גבי בהמ"ז.

ב. למה כאן גבי מוספין אמרו בגמ' צדדי ספק אחרים.

ת. אין דומה לגמרי.

ת' הגראי"ש קניבסקי. אינו שייך כלל לספק של ברכת המזון.

ש. שבת שם. כתבו התוס' וז"ל, בבונה ירושלים. כמו בר"ח שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים, ומשום דיעלה ויבא היא תחנונים תקנוה בבונה ירושלים דהיא נמי תפלה, ובי"ח תקנוה בעבודה שהיא תפלה להשב ישראל לירושלים עכ"ל, הנה התוס' באו להסביר ההו"א להזכיר בברכת המזון את של חנוכה בבונה ירושלים, והוא, דכמו שאומר בברכת המזון יעלה ויבא בבונה ירושלים ה"נ יזכיר של חנוכה בבונה ירושלים.

ומוסיפין התוס' לומר, דלמה באמת אומר בברכת המזון את יעלה ויבא בבונה ירושלים, והוא משום שיעלה ויבא הוא תפלה ותחנונים ולכן תקנוה בבונה ירושלים שגם בונה ירושלים היא תפלה [ותחנונים].

והשתא קשיא להו להתוס' דא"כ למה בתפלת שמו"ע תקנו לומר יעלה ויבא בעבודה ולא בבונה ירושלים, והרי כמו שתקנו בברכת המזון לומר יעלה ויבא בבונה ירושלים מהטעם שהוא תפלה ותחנונים וכנ"ל כמו כן היה לתקן בשמו"ע לומר יעלה ויבא בבונה ירושלים.

וע"ז משיבין התוס', וז"ל [כנ"ל], ובי"ח תקנוה בעבודה שהיא תפלה להשב ישראל לירושלים עכ"ל, ובפשוטו כוונת התוס' לומר דבעבודה זה תפלה להשב את ישראל לירושלים ומשא"כ בונה ירושלים (היינו ברכת וירושלים עירך) זה תפלה על ירושלים שהקב"ה ישוב לירושלים.

אך יש להבין כוונת התוס', והיינו, דלמה מה שעבודה היא תפלה להשב ישראל לירושלים הוא טעם לומר בו את תפלת יעלה ויבא, יותר מאשר לומר את יעלה ויבא בברכת בונה ירושלים.

שוב חשבנו בס"ד דכוונת התוס' היא כך, דעיקר יעלה ויבא הוא תפלה ותחנונים על 'ישראל' ולכן יותר נכון לאומרו בעבודה שהיא ג"כ תפלה על 'ישראל' להשיבם לירושלים, ומשא"כ בונה ירושלים שעיקרו הוא תפלה ותחנונים על ירושלים שהקב"ה ישוב לירושלים.

(ושו"ר לשון רש"י על דברי הגמ' להלן, וז"ל, ואומר מעין המאורע בעבודה. לבקש רחמים 'על ישראל ועל ירושלים' להשיב עבודה למקומה לעשות קרבנות היום עכ"ל, ובזה אתי שפיר טפי דברי התוס' והיינו דמשום דגם יעלה ויבא היא תפלה 'על ישראל ועל ירושלים' כפי שאומרים בו 'וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל', ומשא"כ בונה ירושלים שכולה תפלה רק על ירושלים, שהרי לא נזכר בה ישראל רק ירושלים, וכנ"ל).

ת. יפה.

ת' הגראי"ש קניבסקי. נכון ופשוט.

ש. בהנ"ל. הנה במ"ש התוס' בתחילת דבריהם 'ומשום דיעלה ויבא היא תפלה ותחנונים תקנוה בבונה ירושלים דהיא נמי תפלה עכ"ל ה"ז המשך לתחילת דבריהם שם באו התוס' להסביר למה היה הו"א לומר של חנוכה בבונה ירושלים, וכתבו, היות שבר"ח אמרין בבונה ירושלים ה"נ בחנוכה יש לאומרו בבונה ירושלים, והוסיפו לומר, דהטעם שבאמת תקנו לומר יעלה ויבא בר"ח בבונה ירושלים הוא משום ששניהם תפלת תחנונים, אך יש לשאול דאדרבא כיון שכן היה צריך שלא לומר של חנוכה בבונה ירושלים והיינו כי של חנוכה ה"ז הודאה ולא תפלה ותחנונים וממילא אי"ז דומה ליעלה ויבא, וא"כ מה הראיה מיעלה ויבא של ר"ח לחנוכה. וצ"ב.

ת. שניהם יעלה ויבא בב"א.

ת' הגראי"ש קניבסקי. תוס' מבאר למה תיקנו יעלה ויבוא בברהמ"ז בבונה ירושלים כיון שהוא תפלה ותחנונים, ואינו מדבר על חנוכה כלל, אלא על יעלה ויבוא, ואח"כ מבאר למה בשמו"ע תיקנו יעלה ויבוא בעבודה, ולגבי חנוכה אמרי' בגמ' שתיקנו כמו בתפילה.

הגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל
בעל משמרת חיים ועו"ס

פסקים בהלכות חנוכה
[נכתב על ידי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א רב ומו"צ בירושלים וקרית ספר]

א. המתארח בחנוכה ליום אחד בבית חבירו כיון שישן שם באותו לילה מדליק שם.

ב. המתארח בשבת חנוכה במקום אחר, מדליק בערב שבת ובמוצאי שבת במקום ששוהה בשבת ויאכל שם סעודת מלוה מלכה, ואין צריך לכוין בשעת ההדלקה במוצאי שבת שלא לעזוב את הבית תיכף אחר ההדלקה, ולא יהיו הנרות דולקים ברשות שאינו שלו, דהוי כמדליק על דעת לכבות, דהעיקר דבשעה שמדליק יהיה ביתו.

ג. מי שיום הכנסו לעול המצוות חל בימי החנוכה ומנהגו להדליק נרות חנוכה מיד עם שקיעת החמה ביום הבר המצוה שידליק בצאת הכוכבים.

ד. ההולך מביתו אחר פלג המנחה ויחזור בשעה מאוחרת עדיף להדליק בזמנה ע"י שליח, ואם אי אפשר להדליק ע"י שליח, שידליק אחרי פלג המנחה, וזהו עדיף מלהדליק בלילה כשיחזור.

הגאון רבי משה סאקס זצ"ל
מח"ס מתנת משה

אכסנאי המשתתף בפרוטה עם הבעה"ב שומע מהבה"ב ועונה אמן האם יש ענין לומר הברכת שעשה נסים ושהחיינו בעצמו או לא

לכבוד הרה"ג רבי גמליאל בן הר"ר אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א,

אחדשה"ט קיבלתי מכתבו החשוב עם השאלות ואשיב בעזרת השי"ת ובס"ד.

א) מה ששאל דאיתא בשו"ע או"ח (סי' תרעו סעי' א') אכסנאי המשתתף בפרוטה עם הבעה"ב שומע מהבה"ב ועונה אמן. האם יש ענין לומר הברכת שעשה נסים ושהחיינו בעצמו או לא.

הנה בכל הימים טובים הרי יוצאין מהבעל קורא בפורים וכן בשופר מהש"ץ וכן בקידוש. וכן הוא בחנוכה

ואע"פ דביום הכיפורים איתא במט"א שנוהגים לברך כל אחד בעצמו שהחיינו (ולגמור מהר כדי לענות אמן להש"ץ.)

כבר אמרתי לבאר הטעם לזה משום שבכל מקום השהחיינו הוא על מצוה שכל אחד מחויב לעשות לכן יוצאים ע"י אחר. אבל השהחיינו של יוה"כ הוא ממש הודי' על מה שהוא עצמו חי וכבר עבר מיוה"כ שעבר שנה וכל אחד יודע ומרגיש הודי' אחר לפי מה שעבר עליו השנה ויש לכל אחד הרגשה אחר לברכה זו, לכן לכתחילה כדאי לומר בעצמו אבל כאן בנ"ח אע"פ דכשמברכים עליו בביתו והוא במקום אחר יש שיטת הב"ח לומר השני ברכות בעצמו כשרואה הנ"ח היינו בלא שומע כעונה אבל בשומע כעונה אין ענין לומר בעצמו.

ב) ומה ששאל במעשה שנפל המזוזה לפני הדלקת נר חנוכה האם יתקן המזוזה או ידליק קודם.

הנה במזוזה יש חיוב כל רגע וגם יש בזה מצוה דאורייתא לכן יתקן המזוזה ואח"כ ידליק. וכן מבואר בהל' מגילה דרק אם יהי' ביטול הקריאה דוחין הדאורייתא על לאחר זמן ובלאו הכי הדאורייתא קודם כדאיתא בסי' תרפ"ז ובמ"ב ס"ק י'.

ג) ומה ששאל שכתב המ"ב סי' רל"ט מהגמ' דהישן בבית יחידי בלילה אוחזתו לילית. ונוהגים לישן עם נר

דלוק כדאיתא בכה"ח שם ס"ק י"ז, האם מותר לישן אם יש רק הנר חנוכה בהחדר, או דנקרא משתמש לאורו דאסור.

וודאי שאין נקרא משתמש רק בעושה איזה תמשיש לאורו, אבל כאן אינו משתמש ורק המציאות הוא שאינו בחושך וזה וודאי אינו שייך לבזיון ומותר. ועי' בשע"ת סי' תרע"ג ס"ק ג' סברא כדברינו.

ד) ומה ששאל אם יש ביה"נ גדול ויש עוד חדרים שמתפללים שם האם צריך להדליק שם גם כן.

הנה מנהג העולם הוא לברך רק בבהכ"נ הגדול, והביאור הוא דכולם בטלים להגדול וכבר קיימו בבהכ"נ זה המנהג להדליק.

ועוד דהא כל המנהג ס"ל לכמה פוסקים דהוי דומיא דבהמ"ק לכן מדליקין אנו בבהכ"נ דהוי בהמ"ק מעט. אבל בשאר החדרים בבהמ"ק לא הדליקו וכן אנו עושים בבהמ"ק מעט.

ה) ומה ששאל דאיתא בשו"ע סי' תרע"א סעי' ח' דחדר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשתיהן מטעם חשד. מה הדין אם יש לו פתח מצד אחד ומצד שני חלון האם צריך להדליק בחלון או לא.

הנה כיון דיש שמדליקים רק אצל הפתח ולא בחלון אם כן כיון דיודעים דלכל חדר שיש חלון יש פתח הרי אין חשד דיכולים לחשוב וודאי שמדליק אצל הפתח. משא"כ כשיש שני פתחים הרי מי שרואה פתח זה אינו יודע שיש לו עוד פתח לכן צריך להדליק בשניהם.

בברכת התורה
ולכט"ס
הק' משה סאקס

הגאון רבי אשר חנניה זצ"ל
מח"ס שערי יושר

מקום הדלקת נר חנוכה בזמן הזה בארץ ישראל

שאלה

האם יש חיוב בזמן הזה בארץ ישראל להדליק נר חנוכה בחוץ כעיקר דין נר חנוכה דמדליקו על פתח ביתו מבחוץ (שבת כ"א ע"ב), או שמאחר שאמרו שם בגמ' דבשעת הסכנה מדליקו על שולחנו ודיו, א"כ אף כיום בארץ ישראל שאין שום חשש סכנה בכל זאת יכול להדליק בפנים.

תשובה

דעת הפוסקים דביד עכו"ם תקיפה מדליק בפנים כשעת הסכנה

א) האור זרוע בהלכות חנוכה (ס"ק שכ"ג) כתב וז"ל: והאידנא דליכא סכנה לא ידענא מאי טעמא אין מדליקים בחצרות עכ"ל. אך מצינו לראשונים שישבו על מדוכה זו וישבו לקושיית האור זרוע מנהג מקומותיהם להדליק בפנים, דבספר הנייר עמוד ל"ד [הוצאת מכון ירושלים] כתב וז"ל: ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו, ולדידן דביני גויים דיירינן כשעת הסכנה הוא ומנחא בגו ביתא בכל מקום עכ"ל, עיי"ש, ומבואר בדבריו שמהסכנה ואילך התקנה היתה שלאו דוקא בידוע שיש סכנה אם ידליקו בחוץ מדליקים בפנים, אלא כל שיש חשש רחוק שעלול לצאת איזה סכנה במה שידליקו בחוץ מדליקים מבפנים, ולכן עצם זה שאנו דרים בין הגויים נחשב לשעת הסכנה, דתמיד יש חשש שהדלקת נרות חנוכה בחוץ המורים על נצחון ומעלת עם ישראל על הגויים, עלול לעורר שנאת הגויים לעם ישראל עד לחשש סכנה.

וכעין זה כתב באורחות חיים הלכות חנוכה (סק"ג) וז"ל: ועכשיו בגלות שאין אנו יכולים לקיים המצוות בשלימות מניחה על פתח ביתו מבפנים בטפח הסמוך לפתח, (ובס"ק ט"ו) כתב וז"ל: וכתבו מקצת מן הגאונים ז"ל דבזמן הזה שמדליקים בפנים מפני חשש שמא יכבוה עכו"ם שאנו דרים ביניהם, לא חיישינן לכלתה רגל מן השוק ומברכינן אחר זה הזמן לכתחילה וכו' עכ"ל עיי"ש. וכ"כ הכל בו בהל' חנוכה (סי' מ"ד) כמעט מילה במילה כלשון האורחות חיים, שבתחילה כתב שעכשיו שאנו בגלות שאין אנו יכולין לקיים המצוות בשלימות מדליק מבפנים, ואח"כ בהמשך הביא שבזמן הזה שמדליקים מבפנים מחשש הגויים יכבו, זמנה כל הלילה עיי"ש.

וקרוב לזה כתב הריב"ש (בסי' קי"א) וז"ל: המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא, כיון שאין אנו יכולים לקיים המצוה כתקנה כל א' על פתח ביתו מבחוץ וכו' שעתה יד האומות תקפה עלינו וכו' עכ"ל עיי"ש. וכעין זה כתב הלבוש (בסי' תרע"א סעיף ח'), והחיי אדם (בכלל קנ"ד סעיף י"ב) עיי"ש בדבריהם. ובדרכי משה (סי' תרע"א סק"ט) כתב וז"ל: נר' דבימי רבינו הטור היה כן המנהג להדליק בפתח הבית ולכן כתב דאיכא היכרא, וכ"כ רי"ו בתולדות אדם וחוה (נתיב ט' ח"א עמוד ס"א ע"ב) וז"ל: ועתה נהגו להדליק מבפנים לפתח הסמוך לרה"ר, ויש נוהגים להדליק מבפנים לפתח הסמוך לחצר [דהיינו מבפנים לפתח הבית] משום דשכיחי גויים וגנבים וכו' עיי"ש.

ומבואר בדברי כל הראשונים והאחרונים הנ"ל דהא דאמרינן בשעת הסכנה מניחה על שולחנו הוא לאו דוקא, אלא מכלל התקנה היה שכל שיש סיבה שלא להדליק בחוץ כגון חשש צער ואיבה של הגויים, או חשש שהגויים יכבו או יגנבו ולא תתקיים המצוה בשלימות, או אם שכיחי גנבים, אין חיוב להדליק בחוץ ומדליק בפנים, ומה שאמרו בשעת הסכנה נקטו לסיבה הכי חזקה שבגללה ביטלו את החיוב להדליק בחוץ, אבל גם בסיבה פחותה מזו כנ"ל לא חיובו להדליק בחוץ, עכ"פ למדנו מדבריהם דכשאין לשום א' מהסיבות הנ"ל כמו בימינו בארץ ישראל שיד ישראל תקיפה ואין סיבה שלא להדליק בחוץ, צריך להדליק בחוץ כעיקר דינא דגמ'.

דעת הפוסקים דכשתתכבה בחוץ ברוח מדליק בפנים כשעת הסכנה

ב) אך בריטב"א שבת (דף כ"א ע"ב הוצאת מוסד הרב קוק) מצינו עוד היתר נוסף להדליק בפנים דכתב שם וז"ל: ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו, פירוש לא סוף דבר סכנת נפשות וכו' אלא אפי' סכנת צער או איבה כמו בצרפת וכו', לפיכך היה אמר מוה"ר ז"ל שעושה [נר' דצ"ל כשנושב] הרוח שאי אפשר להדליק בחוץ מדליקה בפנים בביתו עכ"ל עיי"ש. ומבואר בדבריו שמן הסכנה ואילך מכלל התקנה היה שאף אם כשידליק בחוץ תתכבה ברוח, לא חייבו להדליק בחוץ אלא מדליק בפנים.

וכעין זה מצינו בגאונים, דבפירוש רבינו פרחיה על מס' שבת (דף כ"א ע"ב) כתב בשם ר' האי גאון וז"ל: ואע"ג דאמרי רבנן שאם היה דר בעלייה מניח החנוכה בחלון כנגד רה"ר מבחוץ, דע דאי איכא זיקא או מיטרא ויודע שאם מניחה בחלון היא מתכבה לאלתר וכו' מניחה על שולחנו ודיו דכשעת הסכנה דמיא וכו' עכ"ל עיי"ש. ובביאורים שם הביא שכ"כ בספר הנר בשם רבינו שרירא גאון וז"ל: אם הניח

נר של חנוכה לכתחילה בזיקא ומיטרא ויודע שהוא כבה לאלתר לאו מילתא היא וכו׳ אלא להניח על שולחנו ודיו עכ״ל עיי״ש. וכ״ה בתשובה לבעלי התוס׳ (הנדמ״ח סי׳ ב׳) בשם רבינו משולם והובא בביה״ל (סי׳ תרע״ב). ומבואר בדברי הראשונים והגאונים הנ״ל דמכלל התקנה דשעת הסכנה היה דאם יתכבו בחוץ ע״י רוח וגשם יכול להדליק בפנים, ולא הטריחוהו לתקן עששית וארגז זכוכית להדליק בחוץ, ואע״פ שבס׳ שבות יצחק חנוכה (פ״ב אות ג׳) כתב דהריטב״א והגאונים מיירו ברוח חזקה דאפי׳ ע״י עששית וארגז זכוכית אי אפשר להדליק בחוץ, אין זה במשמעות דבריהם, בפרט שזו מציאות רחוקה [דאפי׳ ע״י ארגז זכוכית א״א להדליק בחוץ], ואין שום רמז בדבריהם דמיירו רק במציאות כזו רחוקה.

האם יש חיוב להתקין ארגז זכוכית

וכיוצא בזה כתב הערוך השולחן (בסי׳ תרע״א ס״ק י״א) לישב מנהג מקומו שמדליקים בפנים, דהיינו משום דבמדינות אלו (רוסיא) ימי חנוכה הם ימי גשם ושלג ורוחות חזקות שאי אפשר להניחם בחוץ אם לא להסגירם בזכוכית, וכולי האי לא אטרחוהו רבנן, ועוד לא בכל המקומות יניחו לעשות כן, לכן כולנו מדליקים בבית עכתו״ד עיי״ש. אלא שלא נתבאר בדבריו אם ר״ל דבעיקר התקנה להדליק בחוץ, כולי האי לא אטרחוהו רבנן לעשות עששית, או רק לאחר התקנה דבשעת הסכנה מדליק בפנים אמרינן הכי כמבואר בראשונים הנ״ל מסייעים לערוה״ש, ונר׳ שערוה״ש לא ראה את דבריהם, ואם היה רואה את דבריהם היה שש לקראתם ומציין עליהם כדרכו בקודש.

ואע״פ דבשו״ת שאילת יעב״ץ (סי׳ קמ״ט) כתב דקרוב אני לומר דחובה לתקן כלי דעששית מפני הרוח דאל״כ איך בזמן חז״ל היו מניחים אותו על הפתח החצר מבחוץ כמצותו, הרי קיי״ל דהעמידה במקום הרוח וכבתה זקוק לה, והרי בחוץ הרוח שולט ואי אפשר שידלוק כשיעור מצותו אם לא בדרך רחוק, והאיך יצאו בזה אם לא שעשו איזה שומר לרוח וכו׳ עכתו״ד עיי״ש. [והביאו השערי תשובה, וכ״כ בס׳ שבות יצחק (עמוד ל״ג) בשם הגרי״ש אלישיב שליט״א עיי״ש]. הנה מחוץ למה שבסוף דבריו הסתייג קצת מזה, בפרט אחר שלא ראה לרבנן קשישאי דנהגו כן עיי״ש, יש להעיר על דבריו, דנהי דבעיקר התקנה שתיקנו מעיקרא להדליק בחוץ מסתבר כדבריו, דמכלל התקנה היה שצריך גם לעשות מגן ועששית להגן מהרוח והגשמים המצויים בחנוכה [בשנים כתקנם], כדי לקיים הדלקה בחוץ כמצותו, עכ״פ י״ל דמכלל התקנה דבשעת הסכנה מדליק בפנים היה, שאם כשידליק בחוץ תתכבה ברוח, יכול להדליק בפנים, כמבואר בריטב״א וברבינו פרחיה בשם הגאונים, וערוה״ש.

דעת בעה"ע שיכול להדליק בפנים בלי שום סיבה

ג) עוד מצינו לבעל העיטור (ובעשרת הדברות הל' חנוכה דף קי"ד ע"ב) שהקל עוד יותר מזה וז"ל: ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, ואחר שנהגו על הסכנה נהגו, ומי שיכול הניחה מבחוץ מניחה מבחוץ ואם לאו על פתחו עכ"ל. והביאו השבולי הלקט (בריש סי' קפ"ה) עיי"ש. ומשמע מדבריו דאחר שנהגו מהסכנה ואילך להדליק בפנים יכולים בכל גוונא להדליק בפנים, דמכלל התקנה היה שיכולים תמיד להמשיך להדליק בפנים אף שאין סיבה לכך, כדמצינו בכמה מקומות שאמרו הועיל ואישתרי אישתרי, וראיתי בספר שבות יצחק (עמוד מ') שביאר לדברי בעה"ע בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, דרצונו לומר דכיון שנהגו להדליק בפנים משום סכנה ממש, נהגו להדליק בפנים גם בחשש סכנה אפי' רחוק, אבל בלא זה אף לבעה"ע חייב להדליק בחוץ עכתו"ד עיי"ש. ואף שניתן להעמיס פירוש זה בבעה"ע, עכ"פ דברי בעה"ע כהוייתם מורים דס"ל דמהסכנה ואילך התירו להדליק בפנים אפי' בלי שום סיבה, אלא דעכ"פ מבואר בהדיא בבעה"ע "ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחה בחוץ" שלכתחילה יש מצווה להניחה בחוץ כשאין שום סיבה שלא להניח בחוץ. ובס' אוהל מועד (שער מועד קטן דרך א' נתיב ה') כתב וז"ל: ועכשיו נהגו להניחו על הפתח מבפנים ואע"פ שאינו בשעת הסכנה עכ"ל. ואף שלכאו' דבריו נוטים כדעת בעה"ע, עכ"פ אין הכרח בדבריו לומר כן, די"ל דר"ל ואע"פ שהקולא שהקלו חכמים להדליק בפנים היה רק משום הסכנה עכ"פ עכשיו נהגו להקל להדליק בפנים אפי' בלי סיבה דסכנה, אלא בכל סיבה שהיא כמבואר בשאר ראשונים.

בירור דעת מרן השו"ע ומנהג העולם להדליק בפנים

ד) ומרן הן בב"י והן בשו"ע קיצר וסתם מאד בזה, ובשו"ע (סי' תרע"א סעיף ה') העתיק ללשון הטור וז"ל: נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ וכו' ובשעת הסכנה "שאינו רשאי לקיים המצוה" מניחו על שולחנו ודיו עכ"ל עיי"ש. ועיין בפר"ח (סי' תרע"א סוס"ק ה') שכתב שדעת מרן היא כדעת התוס' בשבת (דף מ"ה ע"א בד"ה מקמי חברי) והטור והר"ן שרק בסכנה שהעכו"ם גזרו שלא לקיים המצוות מדליקה מבפנים, אבל בלא זה אפי' בסכנה של חברים [אומה שהיתה מקפדת שלא ידליקו אש אלא בבית ע"ז שלהם] צריך להדליק על פתח ביתו מבחוץ עכתו"ד עיי"ש.

אלא דאין דברי הפר"ח מוכרעים, די"ל דמש"כ מרן "ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה", היינו דאינו רשאי לקיים המצוה מחמת סכנת חברים כפירש"י, ונכלל בזה גם עצם היותנו בין

הגויים וכיו״ב כמבואר בראשונים הנ״ל, ונמצא שהמנהג שנהגו להדליק בפנים אפי׳ בלי סכנת שמד או סכנת חברים כנ״ל, הוא אף לדעת מרן, ועוד אפי׳ אם נאמר דדעת השו״ע הוא כהבנת הפר״ח בדבריו, אין הלכה כהשו״ע בזה, מאחר ופשט המנהג מזמן הראשונים ועד ימינו דלא כמרן כמבואר בכל הפוסקים, וכל שפשט המנהג מלפני מרן דלא כמרן, אין הל׳ כדבריו כנודע, אך עכ״פ זהו דוקא כשיש איזה סיבה שלא להדליק בחוץ, אבל בלי שום סיבה, י״ל שצריך להדליק בחוץ כמבואר בכל הפוסקים הנ״ל, ואף דלריטב״א ור׳ פרחיה והגאונים וערוה״ש כל שיש רוחות וגשמים שיכבו לנרות, יכול להדליק בפנים ול״צ להתקין ארגז זכוכית ולהדליק בחוץ, עכ״פ אף לדבריהם בא״י כשיכול להדליק בחוץ בלי ארגז זכוכית צריך להדליק בחוץ, ועוד מאן לימא לן דהמנהג שנהגו להדליק בפנים הוא ע״פ שיטתם, דלמא הוא כדעת רוב הפוסקים שכתבו משום דיד הגויים תקיפה, ולפ״ז בא״י [היום] שיד ישראל תקיפה צריך להדליק בחוץ, ועוד דאפי׳ אם נאמר שהמנהג להדליק בפנים הוא ע״פ שיטתם, עכ״פ י״ל דהיינו דוקא בימיהם שלא היה מצוי עששית כזאת מתאימה לחנוכיה, ולתקן עששית כזאת זה היה כרוך בטירחה והוצאה מרובה כמבואר בשאילת יעב״ץ הנ״ל, וכולי האי לא אטרחוהו רבנן, אבל בימינו שמייצרים עששיות כאלו בכמויות גדולות והוא בהישג יד בקלות והוצאה מועטת [יחסית], י״ל דבכה״ג הוא בכלל החיוב שחייבו חכמים להדליק בחוץ. שו״ר שכעין זה כתב בספר הלכות חג בחג חנוכה (עמוד מ״ט) עיי״ש.

ולומר דפשט המנהג מלפני מרן להדליק מבפנים אפי׳ בלי שום סיבה כמש״כ בעה״ע, ״שאחר שנהגו על הסכנה נהגו״, הא מנא לן, אדרבא י״ל לאידך גיסא דמה שפשט המנהג להדליק מבפנים, הוא כמש״כ רוב הראשונים והפוסקים הנ״ל, ובפרט שאף בדעת בעה״ע יש מקום לדחוק שכוונתו כדעת שאר הראשונים כמש״כ השבות יצחק הנ״ל בשם הגרי״ש אלישיב שליט״א. ואף דבשער הכוונות (דף ק״ח ע״ג דרוש א׳) משמע שרבינו האר״י ז״ל נהג בצפת להדליק בפנים, והביאו כה״ח (בסי׳ תרע״ו ס״ק ל״א) עיי״ש, אין מזה ראיה שפשט המנהג להדליק מבפנים אפי׳ בלי שום סיבה, דבדורות שלפנינו אף בארץ ישראל יד הגויים היתה תקיפה ואף בא״י היה החששות הנ״ל שכתבו הראשונים, לכן הדליקו בפנים, אבל בימינו שיד ישראל תקיפה בא״י ואין שום סיבה שלא להדליק בחוץ, י״ל שצריך להדליק בחוץ.

מליצי יושר על המנהג להדליק בפנים

ה) ובשו״ת מנחת יצחק (ח״ו סי׳ ס״ו) הביא לישב מנהג העולם שמדליקים בפנים, ע״פ מש״כ בשו״ת אמרי נועם

(סי' כ"ב) שמצא במס' מגילת תענית וז"ל: מניחה על פתח ביתו מבחוץ ואם מתיירא מן הלצים מניחה על פתח ביתו מבפנים וכו' עכ"ל. ובזמן הזה חשיב לרבו הלצים לכן מדליקים בפנים. וכעין זה כתב הבני יששכר (מאמר ב' אות מ"ו ומאמר ג' אות ל"ט) בשם העוללות אפרים שבדורות הראשונים שהיתה התו' חביבה עליהם פזר, והיו מניחים נר חנוכה מבחוץ על דרך יפוצו מעינותיך חוצה, אבל בדורות הללו שנתמעטה תו' ולומדיה ואין כח להשיב איש מדרכו הרעה, המשכילים בעת ההיא ימשכו ידיהם להאיר התו' בראש כל חוצות, ומניחו בביתו ודיו להשיב בני ביתו מעון, עכתו"ד המנ"י בשם האחרונים הנ"ל עיי"ש. ואנו אין לנו עסק בדרשות וכל עסקנו הוא בפשט הש"ס והפוסקים שמפיהם אנו חיים, ומבואר בדבריהם שכשאין סיבה מוצדקת שלא להדליק בחוץ צריך להדליק בחוץ כעיקר דינא דגמ' וכמש"נ ע"כ. ואה"נ דמי שגר בסביבה שיש בה שונאי הדת רח"ל, ויש חשש שיבואו להתלוצץ על נרות חנוכה ידליק בפנים כמבואר במס' מגילת תענית הנ"ל, אך בדידי הוי עובדא [פעמים רבות] כשהדלקתי בחוץ ועברו יהודים חילוניים ברחוב נעמדו [לפעמים קבוצות] לשמוע הברכה ולראות להדלקה ודברו בהתפעלות על נרות חנוכה והיה פרסומי ניסא וקידוש ה' גדול. [וכן סיפרו לי כמה אברכים יראי ה' שכן היה אצלם כשהדליקו בחוץ].

ובשו"ת דבר יהושע (ח"א סי' מ') האריך למעניתו להוכיח דמן הסכנה ואילך תיקנו להדליק בפנים ולא בחוץ, וביטלו להדלקה בחוץ, ולפ"ז העלה דמי שמדליק כיום בחוץ לא עשה ולא כלום, ומכח זה תמה על מנהג ירושלים [עיין מקראי קודש חנוכה סי' י"ז שכן נהגו רבים ושלמים ע"פ המהרי"ל דיסקין והגרי"ז מבריסק ועוד הרבה גדולי ירושלים] שמדליקים בחוץ דלא עשו ולא כלום. ובס' פסקי תשובות (סי' תרע"א סוף הערה 11) ניסה להביא ראיה לדבריו מתקיעת שופר, שבתחילה היו תוקעים בתחילת היום ומחמת הגזירה קבעוהו לאחר שחרית, ושוב לא נשתנה מנהג זה אף דליכא סכנה, משום שמא יחזור הדבר לקלקולו (גמ' ר"ה ל"ב ע"ב ותוס' שם) עי"ש בדבריהם. ויש הרבה מה להשיב על דבריהם [ועיין בתוש' הגרי"ש אלישיב שליט"א למח"ס שו"ת דבר יהושע הובא בס' שבות יצחק (עמוד מ"ז) עיי"ש], אך הוא למותר להאריך בזה, דבלאו הכי כל דבריהם הם נסתרים מכל הראשונים והאחרונים הנ"ל וכמשנ"ל, ואפי' מדברי בעה"ע, שכתב "ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחה מבחוץ", ומבואר בהדיא בדבריו שהדין להדליק בחוץ קיים גם בימינו, ולכתחילה מי שיכול להדליק בחוץ ידליק בחוץ. וכל שכן שהם נסתרים מדברי מרן שכתב בשולחנו הטהור וז"ל: נר חנוכה מניחו על פתח ביתו "מבחוץ" וכו' ובשעת

הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניחו על שולחן ודיו עכ״ל. וודאי שמרן השו״ע לא בא להשמיענו הלכתא למשיחא, אלא מה יעשה ישראל כיום כנודע, וקאמר שבימיו ובימינו צריך להדליק על פתח ביתו מבחוץ, ורק אם אינו רשאי לקיים המצוה מחשש סכנה כל שהוא מהגויים וכיו״ב מדליקו על שולחנו ודיו.

הלכה למעשה היכן צריך להדליק

לכן נר׳ לענ״ד הדלה דאף אם יש מקום לישב מנהג הנוהגים להדליק בפנים שיוצאים בזה ידי חובת המצוה, עכ״פ ראוי מאד לכל ירא וחרד לדבר ה׳ לקיים מצות חכמים כתקנתה, להדליק על פתח ביתו הסמוך לרה״ר מבחוץ, ואם יש לו חצר לפני הבית ידליק על פתח החצר מבחוץ, כעיקר דינא דגמ׳ וכדעת רוב ככל רבותינו הראשונים והאחרונים [ריי״ף, רש״י, תוס׳, רא״ש, טור, ריי״ו, כל בו, אורחות חיים, ריב״ש, ס׳ הנייר, ס׳ התניא, ד״מ לבוש חיי״א ועוד ראשונים ואחרונים, ואפשר דאף לדעת הריטב״א ור׳ פרחיה הדין כן בימינו כמשנ״ל בס״ק ד׳] ועל צבאם הרמב״ם (בפ״ד מהל׳ חנוכה סעיף ז׳), והשו״ע, דס״ל דכשאין סיבה שלא להדליק בחוץ, צריך להדליק בחוץ, ובאופן שיש חשש שהנרות יתכבו תוך חצי שעה יש להתקין ארגז זכוכית, ונר׳ שזוהי דעת הרבה מגדולי זקני ירושלים שהדליקו בחוץ, ומהם המהרי״ל דיסקין, והגר״א ראם, והגרי״ח זוננפלד, והגרי״ז מבריסק, ומהרי״ץ דושינסקי, (וכן נוהג אחריו בנו שיבלח״ט הגה״צ משה דושינסקי שליט״א), והגרי״ש אלישיב שליט״א ועוד הרבה, וזוהי גם דעת החזו״א, אלא דס״ל שחצר שבימינו לא נחשב לחצר שדיברו בו חז״ל וכדלהלן. [ועיין בספר חנוכה (עמוד ע״ב) להרה״ג צבי כהן שליט״א שכתב בשם הגרי״ש אלישיב שליט״א שמי שיכול הדליק על פתח ביתו הסמוך לרה״ר בחוץ והדליק בפנים, אפי׳ שהדליק בחלון הפונה לרה״ר לא יצא ידי חובת המצוה עיי״ש. וע״ע בספר שבות יצחק (פרק ג׳) במש״כ בשם הגרי״ז מבריסק ובמה שהאריך בזה עיי״ש.

פתחי חצירות וחדרי מדרגות שבימינו האם נחשבים לפתח החצר

ועדיין יש לדון בפתחי חצרות וחדרי מדרגות שבימינו האם נחשבים כפתח החצר שבזמן חז״ל או לא.

ו) בספר דינים והנהגות של החזו״א כתב בשם החזו״א דבזמנינו אין להדליק בפתח החצר מפני שהיום שונה ענין החצר מזמן חז״ל, דבזמנם היה עיקר תשמיש הבית בחצר אבל אצלינו אין החצר רק לאויר, ועוד שגם פתח הבית נראה לרה״ר, והחזו״א היה מדליק בפח המרפסת מבחוץ הפונה לרה״ר בטפח הסמוך לפתח, כיון שדירתו היתה מוקפת חצר ופתח הבית לא היה נראה לרה״ר עכתו״ד עיי״ש, וכ״כ בספר אז נדברו ח״ה (סי׳ ל״ט) בשמו, וכ״כ עוד

כמה מחכמי דורנו בשם החזו"א הלא הוא בספרתם. אלא שהדבר תמוה מאי טעמא נר חנוכה תלוי בחצר שמשתמשים בה תשמישי הבית, הרי מה שחז"ל תיקנו להדליק בפתח החצר [לדעת התוס' דכוותיה פסק השו"ע], היינו משום פרסומי ניסא לבני רה"ר, ולפירסומי ניסא דבני רה"ר מה מעלה ומורדי מה שלא משתמשים בחצר תשמישי הבית, אתמהה, ואם משום שיהיה ניכר שבעה"ב הדליק ולא בני רה"ר, זה ודאי ניכר גם בפתח חצר שלא משתמשים בו תשמישי הבית, ואם משום שבעינן פתח הבית דוקא כדאמרינן בגמ' נר איש וביתו, הא ודאי בדותא היא, דנר איש וביתו היינו שבנר א' שמדליק יוצאים בזה י"ח כל בני ביתו וצ"ע.

ובאז נדברו הנ"ל כתב בביאור דעת החזו"א, דנהי דיסוד התקנה היתה פרסומי ניסא לבני רה"ר, אבל המצות פרסומי ניסא הוא גם לבני הבית, וזהו דוקא בחצר שלהם שהיו משתמשים בו תשמישי הבית ובני הבית היו מצויים בחצר, ויש קצת היכר לבני הבית אלא בחצרות שלנו שאין משתמשים בהם תשמישי הבית ובפתח החצר אין היכר לבני הבית, יש להדליק על פתח ביתו מבחוץ שניכר היטב לבני רה"ר, ויש בזה קצת היכר לבני הבית עכתו"ד עיי"ש. ולענ"ד יש להעיר ע"ז דמה שבזמנם היו משתמשים בחצר זהו דוקא ביום אבל בלילה שהיה חשוך בחוץ [ולכן אפי' תרמודאי שהיו מוכרים עצים להסקה לא היו מתעכבים יותר מחצי שעה בלילה כמבואר בגמ'] לא היו משתמשים בחצר בלילה, ונמצא דאף בחצרות שלהם לא היה פרסומי ניסא לבני הבית בפתח החצר, ויש ליישב בדוחק ואכמ"ל, ועוד דמסתמא ודאי שבזמנם החצרות היו מוקפת בקיר אבנים או גדר כיו"ב שאינו שקוף משום היזק ראיה דבני רה"ר, והנרות [שהיו עומדים בטפח הסמוך לפתח מבחוץ] לא היו נראים לעומדים בתוך החצר, ועוד דגם כשמדליק בטפח הסמוך לפתח הבית מבחוץ בדרך כלל סוגר את פתח הבית, ואין הכיר ופרסומי ניסא לבני הבית בפתח הבית יותר מפתח החצר, ולומר דכיון שלפעמים פותחים לפתח הבית ויוצאים לפתח הבית ולא לפתח החצר, משום הכי בימינו נשתנה התקנה להדליק על פתח הבית ולא בפתח החצר, זהו דוחק גדול להמציא המצאה מחודשת כזו דמשום אופנים בודדים אלו בימינו התבטל הפרסומי ניסא העיקרי לבני רה"ר בפתח החצר, והתקנה השתנתה להדליק על פתח ביתו אע"פ שאין בזה פרסומי ניסא כל כך לבני רה"ר.

וע"ע באז נדברו הנ"ל שכתב שאם פתח ביתו לא נראה לבני רה"ר גם החזו"א מודה שאן להדליק על פתח ביתו מבחוץ, אלא ידליק בחלון הפונה לרה"ר, או בפתח החצר עיי"ש, ומבואר לפ"ז כשאי אפשר לקיים שניהם יש

להעדיף את הפירסומי ניסא דבני רה״ר ולהניח בפתח החצר, ונמצא דאף לחזו״א מי שאין לו חלון הפונה לרה״ר או שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה [דאף שפונה לבנינים הסמוכים לדעת הגרי״ש אלישיב שליט״א ועוד, לא חשיב כפונה לרה״ר], צריך להדליק בפתח החצר. אלא דשוב הראוני בפסקי דינים על חנוכה שנתפרסמו בעיתון יתד והגר״ח קניבסקי עבר עליהם שכתבו דלדעת החזו״א לא מהני כלל להדליק בפתח החצר, אך דברים אלו תמוהים כנ״ל.

וידידי הרה״ג בצלאל גלינסקי שליט״א כתב לי די״ל בביאור דעת החזו״א, דהנה דעת רש״י דמדליק בפתח ביתו ולא בפתח החצר, ואמאי לא ס״ל כתוס׳ הרי יש יותר פירסומי ניסא בפתח החצר, ע״כ דס״ל שצריך יותר פירסומי ניסא בפתח החצר, ע״כ דס״ל שצריך שהנרות ישתייכו לבית, ותוס׳ ס״ל דגם חצר נקרא בית כיון שיש בו תשמישי הבית משא״כ בזה״ז עכתו״ד. ולענ״ד אינו מוכרח, דעיין בריטב״א שבת (דף כ״א ע״ב) בד״ה מצוה להניחה וכו׳ שכתב דרש״י מודה שמצותה להניחה בפתח החצר בחוץ, אלא בא לומר דאף במניחה בפתח ביתו במקום שנראה קצת לבני רה״ר סגי ויוצא בזה י״ח המצוה, וכ״כ ריי״ו (בנ״ט ח״א) בביאור דעת רש״י עיי״ש, ולפ״ז ודאי שאין הכרח לדרך הנ״ל. ועוד י״ל דאפי׳ נימא שרש״י ס״ל דבעינן שיהיה ניכר מי שהדליק, עכ״פ בזה גופא פליגי עליו התוס׳, ויש עוד מה להעיר ולפלפל על הדרך הנ״ל אך אכמ״ל, ועכ״פ אפשר שזהו ההסבר דדעת החזו״א.

סוף דבר מאחר וכל דברי החזו״א הם רק מפי השמועה, ויש שמועות סותרות בדבריו, ודבריו לא מחוורים כ״כ להל׳, כנ״ל, נר׳ העיקר להל׳ ולמעשה כדעת גדולי זקני ירושלים הנ״ל, דאף בחצרות וחדרי מדרגות שלנו שאין משתמשים בהם תשמישי הבית נאמר הדין שצריך להדליק בפתח החצר, כי מציון תצא תו׳ ודבר ה׳ מירושלים, וכ״כ בהדיא בס׳ נר חנוכה (פ״ד סעיף ב׳), ובס׳ שבות יצחק (עמוד ו׳ ז׳), ובס׳ חנוכה (עמוד ע״ג הערה ו׳) ועוד בשם הגרי״ז מבריסק זצ״ל, ויבלח״ט הגרי״ש אלישיב שליט״א עיי״ש, וכ״כ בספר מועדים וזמנים ח״ב (סי׳ קמ״ג) בפשטות עיי״ש, והפרסומי ניסא דבני הבית זה נעשה בשעת ההדלקה, שכל בני הבית רואים את מעשה ההדלקה, כמו הפרסומי ניסא דבני רה״ר, שזה נעשה רק בשעה שעוברים ליד הנרות ורואים אותם, וע״ע במש״כ בזה בשו״ת שערי יושר ח״א (סי׳ ל״א סוס״ק ד׳) עיי״ש.

האם צריך שיהיה ניכר איזה חנוכיה הדליק כל אחד

ז) ושמעתי באומרים לי דאין להדליק בפתח החצר או חדר מדרגות דבית משותף כיון שלא ניכר מי הדליק כל

חנוכיה, ואחה"מ לא דקו בזה כלל, דמוכח מהרבה מקומות דלא צריך שיהיה ניכר איזה נרות או חנוכיה הדליק כל אחד.

א', לתוס' והטור והשו"ע דחצר הפתוחה לרה"ר מניחה בפתח החצר, הרי הרבה בתים היו פתוחים לחצר אחד כדמוכח בש"ס ופוסקים במקומות רבים, וכשכולם הדליקו בפתח החצר לא היה ניכר איזה חנוכיה הדליק כל אחד. ומה שמצינו בטור (בסי' תרע"ז) שכ' בשם הרב שר שלום דבכמה בתים שבחצר ישתתפו בפריטי, וכ"כ בהל' פסוקות (סי' קל"ב) ובשערי תשובה (סי' רל"ד), ובאו"ח הל' חנוכה (סימן י"ד), עיי"ש בשערי תשובה שהשאלה היתה האם מחמת שיש להם פתח חצר א' סגי בנר א', או בכ"ז צריך כ"א להדליק לעצמו, וע"ז השיבו הגאונים שמעיקר הדין סגי בנר א' לכולם, אלא שלהידור מצוה עדיף שכ"א ידליק לעצמו אפי' שלא ניכר איזה חנוכיה הדליק כ"א, ואין הנידון כלל מצד שלא ניכר איזה חנוכיה הדליק כ"א עי"ש היטב דאכמ"ל, וכ"מ באו"ח עיי"ש.

ב', גרסינן בשבת (כ"ג ע"ב) נר של שתי פיות עולה לשני בני אדם, וכתבו ע"ז התוס' (בדף כ"א ע"ב בד"ה מצוה) דמשמע דעולה לשני בעלי בתים [ומכח זה הקשו על פירש"י שם עיי"ש], והרי לא ניכר איזה נר הדליק כל אחד משני הבעלי בתים. ג', הטור (בסי' תרע"א) כתב ואם היה דר בעלייה שאין לה פתח פתוח לרה"ר מניחה בחלון הסמוך לרה"ר. וכתב ע"ז הב"י וז"ל: כלומר שאם היה פת העלייה פתוח לרה"ר מניחה על הפתח, ואם היה פתוח לחצר מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרה"ר, אבל הכא מירי כשהעלייה פתוחה לבית דהשתא כי מנחלה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עלייה היא, ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרה"ר, עכ"ל. והביאו המ"ב (בס"ק כ"ג) ובשער הציון (ס"ק כ"ז) עיי"ש, ומבואר בדבריו דעלייה הפתוחה לחצר וכ"ש בתים הפתוחים לחצר כולם מדליקים בפתח החצר, והרי לא ניכר איזה חנוכיה הדליק כל אחד, אלא ודאי דלא צריך שיהיה ניכר איזה חנוכיה הדליק כל אחד כדמוכח מכל המקומות הנ"ל.

ומה שכתב הב"י בעלייה הפתוחה לבית, אם ידליק בפתח הבית או בפתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עלייה היא, נר' דהיינו משום דבכה"ג נראה שפתח הבית והחצר שייכים לבעה"ב שלמטה, ובעל העלייה אין לו בהם אלא דריסת רגל כדי להגיע לעלייה [ובפרט שהרבה פעמים זוהי גם המציאות באמת בכה"ג], ויבואו לטעות שבעה"ב הדליק את שניהם כדין מהדרין [דנר לכל אחד מבני הבית], ובעל העלייה לא הדליק כלל כיון שכל הנרות עומדים ברשותו של בעה"ב כנ"ל, אבל כשפתח העלייה פתוח לחצר ומסתמא הוא ידוע לרבים, נראה לכל

שהחצר שייכת לבעלה העלייה כמו לבעה״ב, כמו בכמה בתים הפתוחים לחצר, ואין שום סיבה לטעות שבעה״ב הדליק את שניהם ובעל העלייה לא הדליק, לכן בעל העלייה מדליק על פתח החצר כמבואר בב״י, לפ״ז נר׳ דכל שכן בחדר מדרגות שבימינו שידוע ומפורסם לכל שהוא רכוש משותף של כל הדיירים בשווה, ואם העליון ידליק בפתח החדר מדרגות או החצר, אין שום סיבה לטעות שהתחתון הדליק שנים, והעליון לא הדליק כלל, ודאי שכולם צריכים להדליק בפתח חדר המדרגות הפתוח לרה״ר, או בפתח החצר הפתוח לרה״ר כשיש חצר המקיפה לחדר המדרגות. נמצנו למדים דכל מה דבעינן בנר חנוכה זהו רק שלא יהיה חשד שלא הדליק, אבל לא צריך שום היכר לדעת איזה חנוכיה הדליק כל א׳.

[ועיין בחידושי הר״מ קזיס (תלמיד הרמ״ע מפאנו) למס׳ שבת (דף כ״א) שכתב בדרך שניה בדעת התוס׳ וז״ל: ועוד נ״ל שלדעת התוס׳ אם יש חצר שהעליה על גביו, בעל העליה מניח נר חנוכה על פתח החצר כיון שגם הוא נכנס דרך הפתח ההוא, והא דאמרינן מניחה בחלון היינו כשאין לבית שהעליה על גביו, בעל העליה מניח נר חנוכה על פתח החצר כיון שגם הוא נכנס דרך הפתח ההוא, והא דאמרינן מניחה בחלון היינו כשאין לבית שהעליה על גביו חצר, רק הוא פתוח לרה״ר, דבהכי איירי רישא לדעת התוס׳ דקתני מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ואם מניחו על פתח הבית נראה שבעל הבית הניחו שם עכ״ל. ולהנ״ל י״ל דמה שהב״י מיאן בפירוש זה, היינו משום דס״ל דאף בפתח החצר לא ניכר שבעלה עליה הדליק חנוכיה, כיון שנראה שהחצר היא רשותו של בעה״ב ויתלו שמסתמא כל הנרות שבחצר הם של בעל החצר.

ובספר חובת הדר הל׳ חנוכה (פ״א הערה ט״ז) כתב על דברי הב״י הנ״ל וז״ל: וצ״ע בכוונתו אם רצונו לומר וכו׳ דלא מינכרא דמשום עלייה הוא, שאם ידליק בפתח הבית או פתח החצר יחשבו שמשום הבית וכו׳, ולכאו׳ נר׳ דהוא הדין אם העלייה פתוחה לחדר מדרגות שבזמננו ג״כ ידליק בחלון הסמוך לרה״ר, כיון שאין פתחו ניכר בחצר, ואפשר דאפי׳ הדרים בקומת קרקע אם אין להם פתח נפרד לחצר או למרפסת פתוחה וצ״ע, עכ״ל. ולא ידעתי מינא ליה דבעינן שיהיה פתחו ניכר לחצר שאינה מקורה, ובניכר פתחו לחדר מדרגות מקורה [דחשיב כחצר לגבי דין עירובי חצרות ועוד כיו״ב] לא מהני, דבפשטות נר׳ לומר כמשנ״ל שכל שניכר לכל שהחצר שייכת לכל הדירים בשווה ואין חשש לטעות, כמו בתים שפתחיהם פתוחים לחצר, כולם צריכים להדליק בפתח החצר, וכל שכן חדר מדרגות שבימינו שידוע ומפורסם לכל ששייך לכל הדיירים בשווה [וע״פ החוק לא שייך להצמיד אותו לדייר מסויים],

ודאי שכולם צריכים להדליק בפתח חדר המדרגות כנ"ל.

כשאי אפשר לכולם להדליק בטפח הסמוך לפתח

ח) ובאופן שמחמת ריבוי החנוכיות [אפי' שמניחים א' מעל השני יותר מעשרה טפחים] בכל זאת לא מסתדר לכולם להניח בטפח הסמוך לטפח, או שמחמת כל מיני סיבות אחרות לא מסתדר להניח בטפח הסמוך לטפח, נר' דיניחום קצת יותר רחוק מטפח הסמוך לטפח כל עוד שזה נר' סמוך לפתח, ובפרט אם זה תוך ג"ט לפתח כדקיי"ל כל פחות מג"ט אמרינן ביה לבוד וחשיב כסמוך לפתח. ויש להביא דמות ראיה לזה ממה שמצינו לרמ"א בסי' תרע"א (סעיף ז') שכתב דבזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני ר"ה כלל, אין לחוש כ"כ אם אין מדליק בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות אלא א"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל א' במקום מיוחד עכ"ל עיי"ש. [ומקורו מהמהר"ל מפרג כמבואר בד"מ, וכ"כ הריטב"א המיוחס (הוצאת מוסד הרב קוק) בסוף דף כ"א ע"ב עיי"ש], והביאו לדבריו כמעט כל הבאים אחריו, הכא נמי דכוותה דמאחר שבימינו בלאו הכי הרחובות מוארים בפנסי חשמל של העיריה וכיו"ב, ואין דרך להאיר הרחובות בנרות, ואף כשמרחיק מעט יותר מטפח הסמוך לפתח ניכר לכל שבעה"ב הדליק לשם מצוה חנוכה, א"כ כשאי אפשר לכולם להניח בטפח הסמוך לפתח מחמת ריבוי החנוכיות או כל מיני סיבות אחרות כיו"ב, יכול להרחיק קצת יותר ובלבד שיראה כסמוך לפתח כדי להרויח לטעום שכשנכנס בפתח יהיה מוקף במצות, ולקיים לתקנה דסמוך לפתח עד כמה שאפשר וניתן לקיים אותה.

כשאי אפשר להדליק סמוך לפתח

ועדיין יש לדון במה שנשאלתי באחד שבפתחו יש דבר המסתיר לבני רה"ר לנרות, ורק אם ירחיק הרבה [כמה מטרים] מפתח חצרו יהיו הנרות נראים לבני רה"ר, אלא שבכל זאת כולם יבינו שבעה"ב הדליק לנרות לשם מצוה חנוכה כיון שאין במי לתלות אלא בו, באופן כזה היכן ידליק. ונר' דכיון דסוף סוף אינו יכול להדליק סמוך לפתח, יש לדמותו לדר בעלייה הפתוחה לבית שאינו יכול להדליק בפתח שדינו להדליק בחלון הפונה לרה"ר כמבואר בשו"ע (סי' תרע"א סעי' ה') והכא נמי בני"ד יש לו להדליק בחלון ביתו הפונה לרה"ר, אלא אם כן יש לו מרפסת שפתחה נראה לרה"ר, דאז עדיף להדליק על פתח המרפסת הפונה לרה"ר כמו שנהג החזו"א שמרויח בזה שני דברים.

כמה אופני עדיפויות במקום ההדלקה

וכן כל כיו״ב כל שאינו יכול להדליק בפתח ביתו או חצרו מבחוץ, אם מחשש איבה וצער גויים בחו״ל, או חשש גנבים ולצים בא״י, או שפתח חצרו לא נראה לרה״ר, או אפי׳ בלי סיבה כ״כ מוצדקת ע״פ ההל׳ כנ״ל אינו מדליק חוץ אלא בפנים, יש להדליק בחלון הפונה לרה״ר, וכן פסק המ״ב (בסי׳ תרע״א ס״ק ל״ח) בשם המג״א ושאר אחרונים, וכן פסק באגרות משה או״ח (ח״ד סי׳ קכ״ה) עיי״ש. וכן עיקר. וע״ע במ״ב (ס״ק כ״ז) ובשעה״צ (ס״ק ל׳) דהעיקר כמו שדייקו בחיי״א והפמ״ג מהמג״א שאפי׳ אם החלון למעלה מעשרה טפחים עדיף להדליק בחלון שלמעלה מי׳ טפחים שיש בו פרסומי ניסא לרה״ר מלהדליק בטפח הסמוך לפתח תוך י׳ טפחים. ואע״פ שיש טוענים שע״פ הקבלה וכוונות רבינו האר״י יש להעדיף להדליק בפתח הבית ולא בחלון הפונה לרה״ר [וכ״כ גם בס׳ פסקי תשובות סי׳ תרע״א סק״ג ובהערה 13 עיי״ש], אנו אין לנו עסק בנסתרות וכל עסקינו הוא בפשט הפוסקים, ועוד שכבר כתבו הפוסקים שדברים שלא מפורשים בהדיא ברבינו האר״י אלא שכל הבינו כמה מקובלים בדעתו קשה לסמוך ע״ז.

וכל זה הוא בשחלון ביתו אינו גבוה למעלה מעשרים אמה, אבל בשחלון ביתו גבוה למעלה מעשרים אמה [קומה רביעית או שלישית על עמודים] כתבו הפר״ח והחיי״א (בכלל קנ״ד סעיף ט״ז), ופ״ת (סוף סעיף ה׳), והביאם המ״ב בשער הציון (ס״ק מ״ב) עיי״ש, וכה״ח (ס״ק ט״ל ומ״ח) ועוד, דיש להדליק בפת ביתו מבפנים, אלא שלא נתפרש בדבריהם אם זהו גם באופן שיש בנינים סמוכים שכלפיהם זה פחות מעשרים אמה ויכולים לראות לנרות, ומסתימת דבריהם אין כ״כ ראיה דסל דאף בכה״ג יש להדליק בפתח ביתו, די״ל דבימיהם זה לא היה מצוי כ״כ ולא נכנסו לזה, ובשבט הלוי ח״ד (חאו״ח סי׳ ס״ה) העלה דבכה״ג יש להדליק בחלון ויש בזה פירסומי ניסא לרבים ע״י שנראה לבנינים הסמוכים, ושמעתי שכ״ה גם דעת הגרב״צ אבא שאול זצ״ל, אך דעת הגרי״ש אלישיב שליט״א דבכה״ג לא חשיב כחלון הסמוך לרה״ר אלא לרשות הרבה יחידים ואינו בכלל התקנה דחז״ל ויש להעדיף להדליק על פתח ביתו, וכ״כ בס׳ נר איש וביתו (פ״ה הערה י״א), ובס׳ חנוכה (עמוד ע״ו) בשמו עיי״ש, וכ״כ בס׳ תשובות והנהגות ח״ב (סי׳ שמ״ג) עיי״ש. ונר׳ דמאחר ויש אומרים שלדעת המקובלים יש להדליק בפתח הבית אפי׳ כשיש לו חלון הסמוך לרה״ר תוך עשרים אמה, וסתימת הפוסקים הנ״ל קצת נוטה, דבחלון שלמעלה מעשרים אמה בכל גוונא יש להדליק בפתח הבית, ולדעת הגרי״ש אלישיב שליט״א והתשובות והנהגות,

מה שהבנינים הסמוכים יכולים לראות לא חשיב לפירסומי ניסא לרבים, א"כ הגר למעלה מעשרים אמה יש לו להדליק בפת הבית בתוך י' טפחים.

ועדיין יש לדון אם ידליק על פתח ביתו מבפנים ויהיה בזה פרסומי ניסא גדול לבני ביתו, או שידליק על פח ביתו בחוץ ויהיה בזה פרסומי ניסא לעולים ויורדים בחדר מדרגות, ואפשר דכיון שחדר מדרגות לא נחשב כרה"ר אלא כרשות הרבה יחידים כנ"ל בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, וכ"כ בס' אז נדברו (בח"ה סי' ל"ט) הנ"ל עיי"ש, יש להדליק על פתח ביתו מבפנים, ואכתי צ"ע.

ובאופן שבפתח ביתו או חצרו מבחוץ נראה רק למקצת לבני רה"ר, ובחלון הפונה לרה"ר יהיה נראה להרבה בני רה"ר, כתב בספר החנוכה (עמוד ע"ד, בשם הגר"נ קרליץ שליט"א) דיש להעדיף על פתח ביתו כעיקר התקנה, יותר מתוספת פרסומי ניסא שיש בחלון, וכן נר' עיקר. ובמדליק במרפסת הנראה משם לרה"ר, אף שיש להעדיף להדליק בפתח שממנו נכנסים למרפסת כמו שנהג החזו"א כדי להרויח למעלה של מוקף במצוות בכניסתו ויציאתו מהמרפסת, בכ"ז אם יש יותר פרסומי ניסא במעקה המרפסת, כתב בס' החנוכה (עמוד ע"ה, בשם הגר"נ קרליץ) דיש להעדיף להדליק במעקה המרפסת, דכיון דפתח המרפסת אינו עיקר התקנה אלא רק מעלה של מוקף במצוות, מעלת פרסומי ניסא עדיף על מעלת מוקף במצוות, וע"ע במש"כ שם (בהערה י"ז) בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א עיי"ש. וידידי הרה"ג בצלאל גלינסקי שליט"א העיר לי דדעת הגר"יש אלישיב שליט"א שמעקה לא חשיב כחלון, וצ"ע.

ובמדליק בחלון הפונה לרה"ר ויש לו שני חלונות, א' למטה מי' טפחים הנראה רק למקצת מבני רה"ר, וחלון שני למעלה מי' טפחים הנראה להרבה מבני רה"ר, יש להעדיף להדליק בחלון שלמעלה מי' טפחים הנראה להרבה מבני רה"ר, דנר' דמעלת פרסומי ניסא בפירסום גדול עדיף על מעלת הדלקה תוך י' טפחים, בפרט שהרי"ף והרמב"ם השמיטו לדין די' טפחים ודחוהו מההלכה, והמרדכי כתב דבזה"ז שמדליקים בפנים אין קפידא להניחה למעלה מי' טפחים כמבואר בב"י, ואף הב"י והשו"ע שחשש להחמיר בזה, משמע מדבריו שזהו רק למצוה בעלמא למדקדקים עיי"ש בב"י, וע"ע במ"ב (בסי' תרע"א ס"ק כ"ז) במש"כ בשם הא"ר דעכשיו לא נהגו לדקדק בזה להניח תוך י' טפחים עי"ש. ויש להביא דמות ראיה לני"ד ממה שמצינו לפמ"ג (בסי' תרע"ה בא"א סק"ב) שבביה"כ נוהגים להניח הנרות במקום גבוה למעלה מי' טפחים כדי שיראה יתר לבאי ביה"כ, והביאו המ"ב (בסי' תרע"א ס"ק כ"ז), וכה"ח (בס"ק מ"ט עיי"ש, וכן הוא המנהג, ומוכח מינה

שמעלת פירסומי ניסא עדיף על מעלת הדלקה תוך י׳ טפחים, אלא שאינו מוכרח כ״כ ואכמ״ל, ואף שלדעת המקובלים נר׳ דיש להעדיף להדליק בחלון שלמטה מי׳ טפחים אפי׳ שהפירסומי ניסא בו מועט, אנו אין לנו עסק בנסתרות, וע״פ הפשט נראה דיש להעדיף להדליק בחלון שלמעלה מי׳ טפחים שיש בו פרסומי ניסא הרבה יותר כנ״ל. והנר׳ לענ״ד השפלה כתבתי וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הל׳.

הדינים העולים מהנ״ל

א. הגר בארץ ישראל בסביבה שאין חשש ללצים שיתלוצצו עליו או יכבו לנרות חנוכה, וכן אין חשש שגנבים שיגנבו לחנוכיה, צריך להדליק בחוץ בפתח ביתו הסמוך לרה״ר, [ויעדיף להדליק בחוץ בחנוכיה פשוטה שאין בה חשש גניבה, מלהדליק בפנים בחנוכיה מהודרת דכסף וכיו״ב שיש בה חשש גניבה, כמש״כ שבות יצחק (עמוד ל״ז) בשם הגרי״ש אלישיב שליט״א עיי״ש], ואם יש לו חצר ידליק בפתח החצר הסמוך לרה״ר מבחוץ, ומחשש שלא יתכבה מהרוח יקנה עששית מזכוכית העשויה לשמור מהרוח.

ב. הגר בבנין משותף ידליק על פתח חדר המדרגות, או פתח החצר שלפני חדר המדרגות כשיש חצר לפני החדר מדרגות, אפי׳ אם יש לו חלון הפונה לרה״ר.

ג. באופן שמחמת ריבוי החנוכיות או כל סיבה אחרת אינו יכול להעמיד את החנוכיה בטפח הסמוך לפתח אפי׳ למעלה מי׳ טפחים, יכול להניחה קצת יותר רחוק מטפח הסמוך לטפח ובלבד שיהיה סמוך לפתח ג׳ טפחים, אך באופן שאינו יכול להדליק כלל סמוך לפתח כגון שסמוך לפתח החנוכיה לא נראת כלל לבני רשות הרבים, אם משום שיש שם דבר המסתיר לבני רשות הרבים, או שיש שביל [שאינו חצרו] מהפתח ועד לרשות הרבים וכל כיו״ב, ידליק בפתח המרפסת הפונה לרשות הרבים או בחלון הפונה לרה״ר.

ד. באופן שפתח ביתו או חצרו מבחוץ נראה רק למקצת בני רה״ר, ובחלון הפונה לרה״ר נראה להרבה בני רה״ר, ידליק על פתח ביתו או חצרו כעיקר התקנה.

ה. באופן שאינו יכול להדליק בחוץ מחמת כל מיני חששות דאיבה או לצים וגנבים וכל כיו״ב, או מחמת שסמוך לפתח אינו נראה לבני רה״ר כנ״ל בסעיף ג׳, או אפי׳ בלי סיבה כ״כ מוצדקת ע״פ הלכה כנ״ל בתוך התשו׳, יש להדליק בפתח המרפסת הפונה לרה״ר מבחוץ, ואם על מעקה המרפסת יש יותר פרסומי ניסא, ידליק על מעקה המרפסת.

ו. אין לו פת מרפסת הפונה לרה"ר, ידליק בחלון הפונה לרה"ר אפי' שהוא גבוה יותר מי' טפחים, אך אם חלון ביתו אינו פונה לרה"ר אלא לבנינים הסמוכים, או שהוא למעלה מעשרים אמה, אלא שיש בנינים סמוכים שכלפיהם זה פחות מעשרים אמה, יש להעדיף להדליק בפתח ביתו מבפנים תוך י' טפחים.

ז. המדליק בחלון הפונה לרה"ר ויש לו שני חלונות, א' למטה מי' טפחים שנראה רק למקצת מבני רה"ר, והשני למעלה מי' טפחים הנראה להרבה מבני רה"ר, יש להעדיף להדליק בחלון שלמעלה מי' טפחים הנראה להרבה מבני רה"ר, ולהולכים ע"פ הקבלה נראה שיש להעדיף להדליק בחלון שלמטה מי' טפחים.

הגיע זמן הדלקת נרות חנוכה ואין עשרה בבית הכנסת, איך ינהגו

לכבוד ידידי הגאון הגדול והמפורסם חובר חיבורים מחוכמים מוהר"ר אפרים גרינבלט (שליט"א) [זצ"ל] מח"ס שו"ת רבבות אפרים ח"ח אחדשה"ט וכט"ס

במה שדן כת"ר כשהגיע זמן הדלקת נרות חנוכה ואין עשרה בביה"כ, האם ידליקו או יחכו עד שיהיו עשרה בביה"כ, וציין למג"א (בסי' תרע"א ס"ק י') שכתב שמדליקים בביה"כ קודם שיבואו ציבור ושכ"כ המהרי"ל, ולשע"ת (ס"ק ח') שהביא למו"ק שחלק ע"ז וכתב שאם אין עשרה בביה"כ ידליקו בלי ברכה, וענותנותו תרבני לדעת דעתי העניה בזה.

הנה אע"פ שמצינו לעוד כמה מגדולי הפוסקים שהסכימו למג"א, וכתבו דבע"ש שיש חשש שאם ימתינו עד שיבואו עשרה לביה"כ יקדש היום, ידליק ויברך על סמך שאח"כ יהיו עשרה בביה"כ, ומהם חיי"א (כלל קנ"ד ס"ק י"ז), מ"ב שם (ס"ק מ"ז), עכ"פ מאחר ומצינו לכמה מגדולי האחרונים דס"ל דכשאין עשרה בביה"כ לא יכולים לברך על ההדלקה אפי' שיהיו אח"כ עשרה בביה"כ לא יכולים לברך על ההדלקה אפי' שיהיו אח"כ עשרה בביה"כ, דכ"כ במו"ק (סי' תרע"א), מחב"ר (ס"ק ז'), שע"ת (ס"ק ח'), שו"ת בית דוד (סו"ס תע"ד), מועד לכל חי (סי' כ"ז ס"ק ל"ג), שו"ת זבחי צדק ח"ב או"ח (סי' כ"ט), שו"ת פקודת אלעזר (סי' מ"ח), כה"ח (סי' תרע"א ס"ק ע"ב וע"ח) ועוד, ואף שהם נדחקו לומר דמש"כ המהרי"ל דבע"ש השמש הדליק בביה"כ בטרם שיבואו העם, זהו בלי ברכה, אע"פ שמרהיטת וסתימת דבריו לא משמע כן כמו שהעיר הביה"ל על המו"ק, עכ"פ כיון שהאחרונים ראו למהרי"ל ואעפ"כ ס"ל שכשאין עשרה בביה"כ ידליק בלי ברכה, לא נפקא מידי ספיקא ויש לומר בזה סב"ל.

וכן הוא מנהג בני ספרד שאפי׳ בע״ש, אם אין עשרה בביה״כ וא״א לחכות יותר מדליקים בלי ברכה, א״כ אף שכמדומה שמנהג בני אשכנז הוא כהכרעת המ״ב להדליק בע״ש בברכה אפי׳ כשאין עשרה, עכ״פ נר׳ לענ״ד דזהו דוקא בע״ש שא״א להמתין עד שיהיו עשרה שמא יקדש היום ולא יוכלו להדליק יותר, אבל בימות חול שיש אפשרות להמתין עד שיהיו עשרה ואז ידליקו, אף בני אשכנז צריכים לחוש לדעת האחרונים דס״ל דאם אין עשרה בביה״כ לא יכולים להדליק עם ברכה, בפרט שאף המהרי״ל לא הקיל להדליק כשאין עשרה אלא בע״ש דהוי כאי אפשר בנין אחר ולא בחול, ולא מיבעי באופן שידוע שתוך חצי שעה דזמן ההדלקה יהיו עשרה בביה״כ ודאי שצריכים להמתין עד שיהיו עשרה בביה״כ יפסידו את זמן ההדלקה של הרמב״ם דהוא חצי שעה מסוף השקיעה, בכ״ז נר׳ שיש להמתין להם עד שיהיו עשרה בביה״כ ורק אז ידליקו בברכה.

וטעמא דידי הוא, משום דנר׳ לומר דמאחר שכל המנהג שנתקן להדליק בביה״כ הוא בשביל לעשות פירסומא ניסא דבני רה״ר, א״כ עיקר שעת חיוב הדלקה בביה״כ הוא בשעה שהציבור נמצא בביה״כ, ואינו תלוי כ״כ בחצי שעה שאחר צה״כ שעדיין בני אדם מצויים ברה״ר, ולכן יש להם להעדיף להדליק בשעה שהציבור נמצאים בביה״כ שאז הוא עיקר שעת החיוב הדלקה בביה״כ, ואין להם להתחשב כ״כ במה שזה אחרי חצי שעה דצה״כ. אלא שבכ״ז נר׳ שאם כשהגיע שעת ההדלקה יש עשרה בביה״כ בצירוף ילדים בני שש ושבע שהגיעו לחינוך, יכולים לסמוך על ס׳ מועדי ה׳ (דף קי״ב ע״ב) שכתב שיכולים לצרף קטנים שהגיעו לחינוך למצות פירסומי ניסא, ולהדליק בשעת ההדלקה עם ברכה, בפרט אם הם מבני אשכנז.

בשליח שמדליק כשבני הבית לא בבית, האם יברך על ההדלקה

לכבוד ידידי הגאון הגדול והמפורסם חובר חיבורים מחוכמים מוהר״ר אפרים גרינבלט (שליט״א) [זצ״ל] מח״ס שו״ת רבבות אפרים ח״ח אחדשה״ט וכט״ס **במש״כ** כת״ר בספרו רבבות אפרים ח״ח (בסי׳ רס״ג סק״ג) בהדלקת נר חנוכה ע״י שליח, אם השליח יכול לברך על ההדלקה כשבני הבית לא בבית, יעויין בשו״ת שערי יושר ח״א (סי׳ ל״א) במה שהעליתי בעוניי דלא יברך שום ברכה אף לא ברכת להדליק נר חנוכה, כמו שכת״ר היה פוסק בתחילה.

א) שוב הראני ידידי הרה״ג דוד מזרחי שליט״א בנו של הגרש״מ זצ״ל (מח״ס שו״ת דברי שלום ה״ח וחבר

ב"ד הגדול) לשו"ת מהר"ח א"ז הנדפס בסוף מס' קדושין (בהוצאת מאורות דף נ') שכתב וז"ל: וכן בהדלקת נר חנוכה אם ראובן מדליק נרותיו של שמעון, כדרך שרגילין העולם שכשיש אלמנה בבית אומרת לא' מאנשי הבית להדליק נרות בשבילם, סבורני שלא יברך אלא א"כ יעמוד משלח בצידו ויצא בברכתו עכ"ל. ומבואר בהדיא בדבריו דאף בראובן שמדליק לשמעון דהוי איש שמדליק לאיש ג"כ אין לשליח לברך אא"כ המשלח נמצא שם ושומע לברכה, ומה שנקט אח"כ איש שמדליק לאלמנה אורחא דמילתא נקט, וזהו כמש"כ בעוניינו שם (בס"ק ג') שדין זה נאמר אף באיש שמדליק לאיש, ומה שהפוסקים נקטו באיש שמדליק לאשה אורחא דמילתא נקטו, ודלא כאג"מ או"ח ח"א (סי' ק"צ) שרצה לומר שדין זה נאמר רק באיש שמדליק לאשה, ומדין ערבות נגעו בה עיי"ש. ועוד משמע מדבריו דמיירי בברכת להדליק נר חנוכה, שהרי השווה את זה לברכת המצוות דהנחת תפילין ולהתעטף בציצית שהביא לפנ"כ עיי"ש, וזה דלא כהמקראי קודש והאג"מ שכתבו שהמהר"ח א"ז והפוסקים דברו רק על ברכת שעשה ניסים ושהחיינו, אבל ברכת להדליק יברך השליח, ונמשכו אחריהם חכמי דורינו, אלא אף ברכת להדליק לא יברך וכמו שהעלינו שם בעוניינו עייש"ב.

ב) שו"ר בשו"ת שבט הלוי ח"ג (סי' פ"ה) שהביא לב"ח (בסו"ס תרע"ו) שכתב שהשליח לא יכול לברך אם בעה"ב לא עומד אצלו בשעת הברכה, וביאר דהיינו משום דס"ל דהוי מצוה בגופו, אלא שהוסיף שמצא לב"ח עצמו (בסי' תרע"ז) שאע"פ שלכתחילה צריך לעמוד ליד מי שמדליק עליו, מ"מ אינו מעכב ומדינא יוצא אפי' אינו עומד אצלו, דעיקר החיוב על ממונו להדליק משום פירסומי ניסא עכ"ל. ומכח זה העלה בדעת הב"ח דס"ל דרק לכתחילה הוי מצוה שבגופו אבל בדיעבד יוצא י"ח בשליחות כמבואר בהדיא בדבריו (בסי' תרע"ז) עכתו"ד עיי"ש. ויש להעיר ע"ז דא"כ למה כתב (בסי' תרע"ו) שאפי' בדיעבד לא יברך השליח, וכ"כ בהדיא בהנהגות ומנהגים להר"א טירנא (מנהגי חנוכה אות י"ח), ובשה"ג שעל המרדכי, ובאו"ז הנ"ל שהוא המקור הראשון לדין זה.

ולכן מחוורתא נר' לענ"ד כמש"כ בעוניי שם בשו"ת שערי יושר (ס"ק ד') דהמצוה שבגופו היא שיווצר פירסומי ניסא לבני הבית במה שרואים להדלקה, ולכן בסי' תרע"ו שהב"ח מיירי בשליח המדליק כשאין איש מאנשי הבית עמו בבית, ובהדלקתו לא מתקיים כלל המצוה שבגופו דפירסומי ניסא לבני הבית, כתב שם שאינו יכול להדליק בשבילם עם ברכה, כיון שלא נעשה להם פירסומי ניסא בהדלקתו ולא יוצאים י"ח בהדלקה זו. בעוד שבסי'

תרע״ז מיירי שבני ביתו מדליקים עליו בביתו, שלהם יש פירסומי ניסא בהדלקתם, ורק לו אין פירסומי ניסא בהדלקתם, דבכה״ג יוצא י״ח בהדלקתם, כיון דהחיוב דנר איש וביתו הוא, שבהדלקה אחת שיש בה פירסומי ניסא לבני הבית, כל בני הבית יוצאים י״ח אפי׳ אותם שלא נמצאים בבית, לכן כתב שם דאינו לעיכובא שיעמוד עמהם בשעת ההדלקה, אלא רק לכתחילה ראוי שיעמוד שם כדי שהפירסומי ניסא יהיה לכל בני הבית, אבל מעיקר הדין מספיק במה שנעשה פירסומי ניסא אפי׳ רק למקצת מבני הבית וכמש״נ שם (בס״ק י״ג) ביתר ביאור עיי״ש.

ועל דרך זו יש לישב לדברי המג״א (בסי׳ תרע״ו), שבס״ק ב׳ כתב שיוצא י״ח בהדלקה של אשתו אפי׳ שאינו עומד שם, ולא יכול לברך ברכת הרואה, דלא כהב״ח שכתב שאפי׳ שאשתו מדליקה עליו צריך לברך ברכת הרואה, ובס״ק ד׳ הסכים לדברי הב״ח שאם בעה״ב לא עומד ליד השליח בשעת ההדלקה השליח לא יכול להדליק ולברך, והיינו משום דבס״ק ב׳ מיירי שאשתו מדליקה עליו ויוצא י״ח בהדלקתה, אלא דהב״ח ס״ל דברכת שעשה ניסים ושהחיינו הוי מצוה שבגופו ממש, וצריך לברך בעצמו אפי׳ כשמדליקים עליו בביתו כדלהלן, ובזה המג״א פליג עליו, אבל בס״ק ד׳ מיירי בשליח שאינו מבני הבית שמדליק בשבילו כשאינו נמצא בבית, ובזה פסק כהב״ח שאינו מוציא י״ח את בעה״ב אם לא עומד שם, ומקורו מהאו״ז כמשנ״ל.

ג) ובקובץ אוצרות התו׳ חנוכה תשס״א (סי׳ ב׳) במאמר הגר״מ ברנדסדורפר שליט״א עמד על דברי המ״ב (בסי׳ תרע״ה ס״ק ט׳) שכתב וז״ל: אשה מדלקת. פי׳ בעד כל בני ביתה. ואפילו איש יכול לעשות אותה שליח להוציאו, אם עומדין בשעה שמדלקת ושומעין הברכה, ובדיעבד אם לא ענו אמן על הברכה ג״כ יצאו, וכן איש מברך לאשה, ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה, לא בענין אחר עכ״ל. והיינו כדברי הב״ח והשל״ג והאו״ז הנ״ל שהביאו אותם האחרונים לדינא, וחילק כדברינו שדין זה נאמר בשליח שאינו מבני הבית, ובני הבית אינם יוצאים י״ח בחיוב הדלקה האישי שלו, ומש״כ השו״ע (בסי׳ תרע״ז סעיף ג׳) והאחרונים שם, שאם מדליקים עליו בתוך ביתו יוצא י״ח אפי׳ שלא עומד שם בשעת ההדלקה, מיירי כשהוא יוצא י״ח בחיוב הדלקה האישי של אשתו ובני ביתו, לכן יוצא י״ח אף שאינו עומד שם בשעת ההדלקה.

ולפ״ז צ״ל דתחילת דברי המ״ב שכתב וז״ל: אשה מדלקת, פירוש בעד כל בני ביתה, ואפי׳ איש יכול לעשות אותה שליח להוציאו, אם עומדים בשעה שמדלקת ושומעים הברכה וכו׳, לצדדים קתני, דבאיש שעושה אותה שליח, מיירי באשה שאינה אשתו ומבני

ביתו, ואינו מוציאה אותו י"ח בהדלקה האישית שלה, לכן בעינן דוקא שיעמוד עמה בשעה שמדלקת בשבילו, אבל באשה המדלקת בעד כל בני ביתה שכתב המ"ב לפנ"כ, בזה לא בעינן דוקא שיעמדו עמה בשעה שמדלקת בשבילם, כמבואר בשו"ע והאחרונים בסי' תרע"ז כנ"ל. אלא שחזר וטען ע"ז שמסתימת ורהיטת לשון המ"ב, ובפרט מהפמ"ג שם בא"א (ס"ק ד') דהוא המקור לדברי המ"ב, וקאי על המג"א (בס"ק ד') דמיירי באשה שמדליקה לבני ביתה עיי"ש, משמע דהפמ"ג והמ"ב ברישא מיירו באשה שמדליקה לבעלה ולבני ביתה, ואעפ"כ כתבו דבעינן דוקא שיעמדו שם. ומכח זה נכנס לכל מיני דוחקים וחידושים גדולים עיי"ש דאכמ"ל, עכתו"ד.

ולע"ד נר' דמש"כ הפמ"ג והמ"ב ברישא שאשה יכולה להדליק בעד בני ביתה ובעלה, אם עומדים בשעה שמדלקת ושומעים הברכה, זהו כדי שבעלה ובני ביתה יצאו גם י"ח הברכות מדין שומע כעונה, בפרט לדעת הב"ח והפר"ח והא"ר ועוד, דס"ל דברכת שעשה ניסים ושהחיינו הו"ל מצוה שבגופו לגמרי, ואפי' שהדליקו עליו בביתו צריך לברך אותם כשיראה נרות חנוכה, לכן צריך שיעמדו שם בשעת הברכה, אבל גם אם לא עומדים שם בשעת הברכות יכולה להדליק בברכות ולהוציאם י"ח החיוב הדלקה, אלא שלא יצאו י"ח הברכות מדין שומע כעונה, כיון שלא שמעו את הברכות, [ולב"ח ודעימיה יברכו ברכת שע"נ ושהחיינו כשיראו נרות חנוכה, ולשאר כל הפוסקים לא יברכו], וזהו שסיים ע"ז המ"ב, ובדיעבד אם לא ענו אמן על הברכה ג"כ יצאו עכ"ל. דמיירי בברכה ועל זה קא' שאע"פ שלא ענו אמן על הברכות יצאו י"ח הברכות. ובסיפא המ"ב מיירי באיש שמברך לאשה שאינו בעלה ובן ביתה, ובזה אינו יכול להדליק ולברך לה אא"כ היא עומדת שם ורואה להדלקה ושומעת את הברכות הלא"ה לא, וזהו שסיים ע"ז המ"ב לא בענין אחר, דהיינו שבענין אחר שלא עומדת לידו, לא יכול להדליק לה עם ברכות, ולכן ברישא המ"ב לא בענין אחר, דהיינו שבענין אחר שלא עומדת לידו, לא יכול להדליק לה עם ברכות, ולכן ברישא המ"ב לא כתב לשון זה לא בענין אחר, דברישא גם בענין אחר שלא עומדים שם יכולה להדליק ולברך גם בשבילם כנ"ל. והנר' לענ"ד כתבתי, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הל' ויראנו נפלאות מתורתו.

הדינים העולים מהנ"ל

א. שליח המדליק נר' חנוכה לבני הבית כשאין איש מאנשי הבית עמו בבית, בין איש שמדליק לאשה ובין איש שמדליק לאיש, לא יברך שום ברכה אפי' לא ברכת להדליק נר חנוכה.

ב. אחד מבני הבית המדליק לכל בני הבית, לכתחילה צריך שכל בני הבית יעמדו לידו בשעת ההדלקה והברכות, כדי שיהיה פרסומי ניסא לכל בני הבית, וכולם יצאו גם י״ח הברכות מדין שומע כעונה, ובדיעבד שלא יכולים לעמוד לידו בשעת ההדלקה ולשמוע את הברכות, יצאו י״ח הדלקה בהדלקתו אע״פ שלא ראו להדלקה ולא שמעו את הברכות, ולב״ח ודעימיה כשיראו נרות חנוכה צריכים לברך שעשה ניסים ושהחיינו, ולשאר אחרונים אין להם לברך, ולהל׳ אמרינן סב״ל ולא יברכו.

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א
גאב"ד היכל הוראה

האיך מדליקין הילדים נרות חנוכה בברכה בערב שבת

בס"ד, יום שני יח כסלו תש"פ לפ"ק

בבי מדרשא היכל הוראה ירושת"ו

אודות מה שנשאלתי מאחד על מה סומכים להקל בנרות חנוכה שמדליקים הילדים שבדרך כלל דולקים כחצי שעה ועתה למנהג ירושלים שנוהגים להדליק נרות שבת ארבעים דקות קודם השקיעה ונר חנוכה מדליקין קודם הדלקת נר שבת נמצא דעד השקיעה כבר כבו הנרות ואיך ידליקו הקטנים נרות הללו עם ברכה.

הנה מעיקר הדין מה שמדליק הקטן הוא מדין חינוך וכדמשמע מדברי הרמ"א (סימן תרעה ס"ג) שכתב ולדידן דכל אחד מבני הבית מדליק בפ"ע, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, ע"כ. ובדין חינוך מצינו להרבה פוסקים שסוברים שכשמחנכים את הקטן צריך לחנכו בכל הדינים עיין במשנה ברורה (סימן תרנח ס"ק כח) שכתב לגבי נטילת לולב לקטן דבכל אלו העצות שכתבו שם שיכול לצאת חובתו בלולב של חבירו לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו, אבל הקטן לא יצא בנטילה כזה דהא אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן, עכ"ל.

ועיין בביכורי יעקב סימן תרנז ס"ק ד שדן בזה אם יוצא ידי חינוך היכי שאין הקטן מקיים המצוה כדינו רק שאין מרגיש בזה, כגון שביום ראשון יתן לו האב לולב שלו במתנה, ומבטל המתנה בלבו למען ישאר שלו, ומשום ברכה לבטלה ליכא דהא להתלמד שרי.

ובאשל אברהם תנינא סי' תרעה כתב בפשיטות דאין קפידא אם נרות של הקטנים אינם דולקים כחצי שעה כיון שהתינוק אין בו הבחנה בזה ויכול לסבור על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה.

ובאמת דסברא זו יש בה קצת תימא דהרי לדעות אלו שאי אפשר לחנך קטנים בד' מינים שאולים וא"כ צריך לחנך הקטן במצוה גם עם פרטי הדינים וא"כ צריך שיהיו הנרות כתיקונם שידלקו לכל הפחות חצי שעה.

ולפי"ז לכאורה אין למצוא ארוכה לקטן אלא שבערב שבת ידליק נרות אחרים שדולקים כחצי שעה אחר השקיעה.

אולם בחידושי החתם סופר (שבת המתחיל בדף כ עמוד ב) כתב דתקנת הדלקת הנרות בערב שבת חנוכה הדלקה עושה מצוה ואין חיוב שידלק חצי שעה דהדלקה עושה מצוה וז"ל: דע"כ פלוגתתם [אי הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה] היא בעיקור תקנות מתקנה מצות הנרות אי תיקנו שיהי' דולק כשיעור הזה ואי לא דלק לא קיים וצונו להדליק, או עיקור תקנתם רק שיהי' מדליק באופן שיהי' ראוי לדלוק כשיעור ותו לא איכפת לן אם דולק או לא, וא"כ י"ל כיון שא"א לח' ימי חנוכה בלי שבת ומעיקרא ידעו שא"א בשבת להזקק לו א"כ אפי' אי בשאר הימים לא יצא ידי חובתו אם לא יזקק לו כי תקנתם היה שיהיה דולק והולך דוקא, מ"מ בשבת חנוכה הי' תקנתם מעיקרא רק מצות הדלקה ותו לא ואינו זקוק לו וכו', אבל השתא דא"א לחנוכה בלא שבת לא הי' אפשר להם לתקן שיהיה שמנה ימים מצותן שוה דבשבת א"א וע"כ בשבת תיקנו שיהי' סגי במצות הדלקה בעלמא. ואל תתמה על זה כי כן צריכים לומר בענין זמן הדלקה דקיי"ל זמן משתשקע החמה עם צאת הככבים ולדעת רוב הפוסקים אי קדים ואדליק הוה ברכתו לבטלה והכי קיי"ל. ובע"ש מברך וצונו בעוד היום גדול ואי משום דא"א בענין אחר לחוד לא הי' לברך וצונו, אלא ע"כ כיון דא"א לחנוכה בלא שבת, מעיקרא הכי תיקנו זמן הדלקה. וה"נ ענין ההדלקה חילקו מעיקרא בין חול לשבת. וא"כ בשבת לא שייך כלל כבתה זקוק לה, עכ"ד.

ולפי"ז שפיר יכול הקטן לברך על הנרות אף שאינן דולקות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים ואף בשקיעה כבר לא ידלקו, דהא בנרות של שבת חנוכה ליכא חיוב שיהיו הנרות דולקים חצי שעה ובשביל לצאת סגי במה שמדליק הנרות ואף הגדול שהדליק נרות אלו יצא ידי חובתו ומברך עליהם בשופי דזהו עיקר מצותם.

ומעתה לגבי קטנים שפיר יש לסמוך על דברי מרן החתם סופר שיכולים להדליק נרות של שבת חנוכה ולברך עליהם.

רשמתי את אשר חנני השי"ת

משה בראנדסדארפער

הגאון רבי יוסף כהן שליט"א
מח"ס וישב יוסף ועו"ס רבים

שמ"ח תירוצים וחידושים על קושיית הבית יוסף הידועה

איתא בגמרא (שבת כא:) מאי חנוכה? (מאי חנוכה - על איזה נס קבעוה. רש"י). דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, (בחותמו - בהצנע, וחתום בטבעתו, והכיר שלא נגעו בו. רש"י). ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. עיין שם. וכתב מרן הבית יוסף אורח חיים (סימן תרע) והטעם שהוצרכו להדליק שמנה ימים מאותו פך מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים ואי אפשר להתקין שמן טהור עד שיעברו עליהם שבעה ימים מיום טומאתם ויום אחד לכתישת הזיתים ותיקונם להוציא מהם שמן טהור והר"ן (שם) כתב שהיה להם שמן טהור רחוק ארבעה ימים והוצרכו שמנה ימים בין הליכה וחזרה: ואיכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה. עכ"ל. וראה להגאון רבי חזקיה די סילוה ז"ל, בספרו פרי חדש אורח חיים (סימן עת"ר) שהביא דברי מרן ז"ל הנ"ל ושקיל וטרי בהו טובא ודחה לכולם עיין שם. ותרץ מעצמו, "ואין צריך לכל זה שאין סברא שיקבעו שבעה ימים מכ"ו כסלו ואילך ועיקר יום הנצחון שמחו מאויביהם שהוא בכ"ה מכסלו לא יקבעהו לדורות עיין שם.

וראה עוד למורנו הגאון הרב בוגיד חנינא סעדון ז"ל בספרו הבהיר מגיד חדשות ח"ז (דרוש סז עמוד רלד) שתרץ כמה תירוצים נפלאים על זה, אף שאינם קשורים לנס פך השמן עיין שם וינעם לך.

והבאתי כאן את תירוצו של הגאון הרב פרי חדש ז״ל, וציינתי לדברי מורנו הרב מגיד חדשות ז״ל, ללמדך, שאפשר לתרץ את קושיית מרן הבית יוסף ז״ל, גם באופנים שאינם קשורים לעצם נס פך השמן, אלא גם בעניינים אחרים הקשורים לחג החנוכה, שעל כל פרט ופרט בנס יש לנו להודות להשי״ת על זה. ודו״ק.

והנה האיר השי״ת את עיני ומצאתי בס״ד בתוספות הרא״ש (שבת כא:) שכבר הרגיש בשאלה זו שהביאה מרן הבית יוסף ז״ל, ותרץ את אותם תירוצים, וזה לשונו: ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים. וא״ת ולמה קבעו שמונה ימים והלא הנס לא היה כי אם שבעה ימים כי היה בו שיעור ללילה אחד, וי״ל שחלקו את הפך לשמונה והדליקו בכל לילה השמינית, ואע״ג דאמרינן התם תן לה מדתה כדי שתהא דולקת מערב עד בקר היינו היכא דאפשר, אי נמי נתנוהו בלילה ראשונה כולו בתוך המנורה ולא דלק ממנו בכל לילה כי אם השמינית, אי נמי לאחר שהריקו השמן מן הפך בלילה ראשונה נשאר הכלי מלא וניכר הנס אף בלילה ראשונה. עכ״ל.

ועיין להרב פרי חדש ז״ל, (סימן תרע) שהקשה על תירוץ זה, וזה לשונו: עוד תירצו שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הנס אף בלילה הראשון וגם זה אינו דהא ליכא שום נס בלילה האחרונה דילמא היה נשאר הפך מלא כבתחילה כיון שלא היו צריכין לו עוד ואם נאמר שמילוי הפך היה בלילה השניה אין כאן היכר נס ללילה הראשונה. עכ״ל. ולענ״ד נראה לתרץ בהקדים מה דאיתא בגמרא (תענית כה.) סיפור על רבי חנינא בן דוסא, ערב שבת אחד, ראה רבי חנינא את בתו שהיא עצובה. אמר לה: בתי! למה את עצובה? אמרה לו: כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, שרציתי לשפוך שמן אל נרות השבת, וסברתי שכלי החומץ הוא כלי השמן, ושפכתי ממנו לתוך הנר, והדלקתי ממנו אור לשבת. והרי ודאי יכבה הנר עוד מעט, שהרי החומץ אינו חומר בעירה אמר לה: בתי! מאי אכפת לך איזה חומר שמת בנר? מי שאמר לשמן וידלוק, דהיינו, הקדוש ברוך הוא, שנתן בשמן את תכונת הבעירה, הוא יאמר אף לחומץ - וידלוק! תנא: היה הנר דולק והולך. ולא דלק רק בליל שבת, כפי שהיה דולק בדרך כלל, אלא המשיך ודלק כל היום כולו עד מוצאי שבת, עד שהביאו ממנו אור לצורך הבדלה עיין שם. וראה לגאון עוזנו רבנו יוסף חיים ז״ל בספרו בן יהוידע שכתב, וזה לשונו: ברם יש לדקדק במאמר זה כמה דקדוקים, (ראה לקמן אות ד׳ ושם העתקתי בס״ד את כל דבריו), ועוד למה הוצרך הנס להיות גדול כל כך, שישאר דולק עד מוצאי שבת. ונראה לי בס״ד דאמרו רז״ל (עיין בגמרא שבת לב:). אם עושין לאדם נס מנכין לו מזכיותיו,

ובודאי לפי גודל הנס כן יהיה ניכוי הזכיות יותר. גם ידוע ששם הוי"ה ברוך הוא פועל למעלה מן הטבע, ומצידו אין הפרש בין דבר טבעי לדבר שאינו טבעי, וכמו שכתב הרב בינה לעיתים על פסוק [תהלים קיח. כג] מאת ה' היתה זאת, כלומר דבר הווה ורגיל אף על פי שהוא הפך הטבע, ורק היא נפלאת בעינינו אנחנו התחתונים, אבל שם אלקים הוא פועל בטבע דוקא, לכן אלקים עולה מספר הטבע, וכנזכר בספרי המפרשים ז"ל. ובזה תבין הטעם שיש כמה צדיקים שנעשה להם נסים תמיד שהם הפך הטבע, ולפי הכלל הנזכר דבנס מנכין מזכיותיו א"כ אפסדו טובא, ואיך יתכן, ברם הענין הוא דאותם צדיקים הקב"ה יתנהג עמהם בשם הוי"ה, ששם אין הפרש בין טבע ללא טבע, והכל חשיב כדבר ההווה ורגיל, וכמו שכתב בינה לעתים ז"ל על פסוק מאת ה' היתה זאת, ולכן אין מנכין מזכיותם כלום, דאין זה חשוב לגבי דידם נס אלא כדבר טבעי ורגיל, אבל מה שאמרו מנכין מזכיותיו הוא לאדם שהשפעתו והנהגתו ע"י אותיות שם אלקים, דאז כל דבר שהוא הפך הטבע חשוב נס, ולכן בתו של רבי חנינא בן דוסא היתה עצבה, כי היא ראתה שכבר נעשה הנס שהדליק החומץ, ונעצבה כי אמרה מי יודע כמה זכיות ינכו לי בעבור נס פלאי כזה, ואמר לה אביה מאי אכפת ליך, דאצלינו לא יש ניכוי זכות, כי הנהגתינו היא ע"י שם הוי"ה ברוך הוא, ששם אין הפרש בין טבע ללא טבע, כי לגבי דידן מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק, שהדלקת החומץ לגבי דידן חשיבה כמו הדלקת השמן, מאחר דהשפעתינו והנהגתינו היא באותיות שם הוי"ה דוקא, ולא בשם אלקים, וא"כ מאי אכפת ליך ממעשה נסים הכל שוה. ובזה ניחא שהיה מדליק עד מוצאי שבת, והיינו להורות לה מן השמים, דבעבור זה הנס לא יחסר לה כלום מן זכיותיה, דאם נחסר למה הדליק ביום ללא צורך, והלא כפי רבוי הנס ירבה הניכוי מזכיות, אלא ודאי לא יש ניכוי זכיות כלל, ולכן מה אכפת לה ברבוי הנס, דאם לא כן היה לה תרעומת בזה. עיין שם. ואם כן גם כאן נאמר שבנס חנוכה התרבה הנס גם ביום השמיני להורות נתן שלא יחסר להם כלום מזכיותיהם, ולכן נעשה הנס גם ביום השמיני שהוא ללא צורך ודו"ק. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שבכוונה תחילה הקב"ה עשה להם את הנס גם ביום השמיני שהראו להם משמים שמסכימים עמהם שיקבעו את חג החנוכה שמונה ימים וכאמור. ודו"ק.

וכן הזכיר קושיא זו, של מרן הבית יוסף, רבנו מנחם בן שלמה המאירי ז"ל, בספרו בית הבחירה בחידושיו (שבת כא:) וזה לשונו: ונחזור לענין הנס והוא שפך זה לא היה בו להדליק אלא לילה אחת והדליקו ליל כ"ה שהיה יום ראשון לנס ומחרתו הלכו לתקוע שמשם היו לוקחין שמן למקדש וכמו

שאמרו תקוע אלפא לשמן ר״ל ראשון ומבכר כמו אלף שהיא אות ראשונה והיה שם מהלך ד׳ ימים וכתשו שם ביום מהלכן וכתשו זתים בטהרה והוציאו שמן טהור וחזרו ושמן הפך לא כלה עד שהיה להם זה שהדליקו בו ולשנה אחרת קבעום ימים טובים ולא לבטול מלאכה אלא ליאסר בהספד ובתענית ולהודאה בתפילה ולגמור את ההלל ואע״פ שבגאולת מצרים אין גומרין את ההלל אלא יום ראשון ולא אמרו לגמור בח׳ ימים של חג אלא שהקרבנות חלוקים לעצמם בכל יום חנוכה שאני שבכל יום ויום היה הנס מתרבה ומתחדש יותר ולילה הראשון שלא היה שם נס השמן מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת הפך ושאר הלילות על נס השמן ויש מי שפירש שאף הם הרגישו במיעוט השמן וחלקוהו לשמנה לילות כשיעור ההליכה והחזרה ואין נראה לי שא״כ היאך היו הם סומכים על הנס בלילה ראשונה. עכ״ל. וקשה לי מדוע מרן הבית יוסף זיע״א, לא הזכיר דברי הרא״ש הנ״ל, שהוא קדם לו במאות שנים, ומוכרחים אנו לומר שתוספות הרא״ש נדפס מאוחר יותר ולא ראה אותו מרן ז״ל. ואכן פתחתי את ספר תוספות הרא״ש וכתוב שם בהקדמה שהספר נדפס מכתב יד בשנים האחרונות. עיין שם. וראה עוד בשו״ת הרד״ך ז״ל, (סימן א) שכתב,... כמו שכתב בשם תוספות הרא״ש כי אין הספר נמצא לי עיין שם. וראה עוד להגאון רבי דוד שפרבר ז״ל בשו״ת אפרקסתא דעניא חלק ג – חלק יורה דעה (סימן קסה) שכתב, וזה לשונו:... אולם עתה בדורנו שזכינו לאור תוספות הרא״ש ראיתי כי הרא״ש בעצמו כתב כל זה ודברי הרב נודע ביהודה כנים ואמתים המה. עיין שם. הרי לפניך שספר תוספות הרא״ש נדפס מאוחר יותר ולא ראהו מרן ז״ל,

וכן מה שמרן הבית יוסף ז״ל לא הזכיר דברי המאירי, בגלל שבזמנו עדיין לא התגלה כתב יד קדשו, והראיה לכך שלא מצינו בבית יוסף שמזכיר את חיבוריו. ודו״ק.

ושוב האיר השי״ת את עיני ומצאתי למעלת ידי״ן שא״ב הגאון הגדול חכם ובקי טובא הגאון רבי יעקב חיים סופר נר״ו בספרו הבהיר חוקי רצונך ח״א (סימן ב עמוד לד) שהזכיר דברי תוספות הרא״ש ז״ל הנ״ל, וכתב על זה וזה לשונו: וכבר נודע דתוספות הרא״ש על התלמוד לא באו לידי מרן ז״ל שהרי בשום מקום בחיבורו הגדול אינו מזכירם, ומצאתי שכבר כתבו כן הגאון חיד״א ז״ל בספרו כסא דוד (דרוש ח׳ ד״ה וכך דל״ג ע״ג) ובמשנה ברורה (סימן רח סעיף ח ביאור הלכה ד״ה על פת דוחן), שספר תוספות רא״ש לא היה ביד מרן ז״ל ע״ש, וזכורני שכן כתב גם בשו״ת עמודי אש עיין שם.

ואני תמה על מח״ס נר למאה (מאה תירוצים) לקושיית מרן הבית יוסף הנ״ל, שלא הזכיר דברי הרא״ש, הנ״ל.

וקושיא זו מייחסים אותה למרן הבית יוסף ז"ל, לפי שעל ידו נתפרסמה קושיא זו בכל ארצות תבל. והנה בס"ד נתחברו במשך הדורות כמה וכמה ספרים עם מאות תירוצים לקושיא זו, ועיני צדיק תחזינה בגמרא (עירובין כא.) אמר רב חסדא דריש מרי בר מר: מאי דכתיב: "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד", (תהלים קיט. צו). דבר זה אמרו דוד ולא פירשו, אמרו איוב ולא פירשו, אמרו יחזקאל ולא פירשו, עד שבא זכריה בן עדו ופירשו. אמרו דוד ולא פירשו, - דכתיב: "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד". (לכל תכלה ראיתי קץ - דסוף כל דבר יש קץ, למצוא סופו, אבל מצותך רחבה מאד, ואין קץ לתכלה שלה. רש"י). אמרו איוב ולא פירשו - דכתיב: "ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא. ט) אמרו יחזקאל ולא פירשו - דכתיב: "ויפרש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור וכתוב אליה קינים והגה והי" (יחזקאל ב. י). קינים - זו פורענותן של צדיקים בעולם הזה, וכן הוא אומר: "קינה היא וקוננוה". (יחזקאל לב. טז). והגה - זו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, וכן הוא אומר: "עלי הגיון בכנור". (תהלים צב. ד). והי - זו היא פורענותן של רשעים לעתיד לבא, וכן הוא אומר "הוה על הוה תבוא". (יחזקאל ז. כו). עד שבא זכריה בן עדו ופירשו – דכתיב: "ויאמר אלי מה אתה ראה ואמר אני ראה מגלה עפה ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה" (זכריה ה. ב). וכי פשטת לה הויא לה עשרין בעשרין, וכתיב היא כתובה פנים ואחור. וכי קלפת לה כמה הויא לה - ארבעין בעשרין, וכתיב "מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וגו'". (ישעיה מ. יב). נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה.

ודע כי לפעמים אפשר שתמצא בתוך הספר תירוצים דומים, אולם כל אחד הוא בבחינה אחרת, והם ענפים מענפים שונים, ופעמים שבס"ד תרצתי כנגד מה מדליקין שמונה ימים נרות חנוכה שבזה ממילא יתורץ גם הקושיא של מרן הבית יוסף הנ"ל. ויש בהם תירוצים דומים.

ואמרתי אף אני אענה את חלקי מה שזיכני השי"ת ברחמיו המרובים, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. וזה החלי בעזרת אלי צורי וגואלי.

א. לכאורה חשבתי לתרץ בס"ד בהקדים מה שיש לשאול שלכאורה עד שאנו מדברים על הנס שהרי השמן נטמא, האם המנורה עצמה לא נטמאה על ידי היוונים? ואולי הלילה הראשון שהוא כנגד שמצאו את המנורה בשלימותה. אולם שוב ראיתי שזה אינו, שהרי איתא בגמרא (מנחות כח:)... ר' יוסי בר רבי יהודה אומר: אף של עץ לא יעשה, כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי; אמרו לו: משם ראיה? שפודים של ברזל היו

וחיפום בבעץ, העשירו עשאום של כסף, חזרו והעשירו עשאום של זהב. עיין שם. ולפי זה מבואר שהם עשו מנורה חדשה וכנגד שהצליחו להכינה ביום אחד נחשב גם היום הראשון לנס. ושוב ראיתי למהרש״א ז״ל בח״א (שבת כא:) שכתב, וזה לשונו: טמאו כל השמנים כו׳. ולא היה אפשר לתקן שמן טהור עד ח׳ ימים לפי שהיו טמאי מתים כמ״ש הב״י והרא״ם בביאוריו לסמ״ג וע״ש ברא״ם במה היו הנכרים מטמאין גם כתב שם כיון דהיו כולן טמאי מתים היאך הדליקו המנורה והרי טמאו את השמן בהדלקתן ותירץ שהדליקו אותו על ידי פשוטי כלי עץ עכ״ל ואין זה מספיק דמ״מ כיון דכולן טמאי מתים היו היאך נכנס המדליק במקדש בטומאה וע״כ נראה דלא היו כולן טמאי מתים אלא מאיזו סיבה היה שלא היה להם שמן טהור וכמ״ש הר״ן שהיה להם שמן רחוק ד׳ ימים כו׳ ע״ש ובזה יתיישב נמי מה שהקשה הרא״ם היאך הדליקו במנורה טמאה כו׳ עיין שם דהשתא כיון דלא היו כולן טמאי מתים היו יכולין לעשות מנורה חדשה והרא״ם כתב לפי דרכו שהיו כולן טמאי מתים וי״ל שהיו עושין מנורה של עץ כדתניא בפרק כל הצלמים ר״י אומר של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי כו׳ ע״ש ולא ידעתי מה תיקן בזה דהא נטמאה המנורה בנגיעה בעשייתה גם בשל עץ שהרי היה למנורה בית קיבול ור״י נמי לא קאמר דהיה של עץ אלא משום דהיה בית חשמונאי עניים אז ויש ליישב לפי דרכו שהיה מנורה של עץ עשויה כבר ביד מי שהוא במקום אחר ולא נטמאה שם ונטלוה ע״י פשוטי כלי עץ ונשאוה למקדש וצ״ל דאותו האיש שעשאה כבר כתבנית המנורה גם בשל עץ עשאה באיסור לר״י דשל עץ נמי אסור מריבוי דקרא ודו״ק.

ב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא במדרש תנחומא פרשת תצוה (סימן ג) א״ר חנינא סגן הכהנים אני הייתי משמש בבית המקדש ומעשה נסים היה במנורה משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. עיין שם. ואם כן יוצא שגם ביום הראשון ההדלקה היתה בדרך נס. ולכן קבעו להדליק גם ביום הראשון וכאמור. ומיהו בעצם דברי המדרש, קשה לי מדוע התנא במסכת אבות (פרק ה משנה ד) לא מנה את הנס הזה עם הנסים שהיו בבית המקדש. ויש ליישב.

ג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז״ל את היום הראשון דומיא דחג סוכות ולכן הוסיפו עוד יום. וכדאיתא בגמרא (סוכה נה:) אמר רבי אלעזר הני שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות. פר יחידי(פר יחידי - של שמיני. רש״י). למה - כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך. (שאהנה ממך

- אין לי הנייה וקורת רוח בשל אלו, אלא בשלך. רש"י). עיין שם. ובזה מקיימים מה שאמרו חז"ל בגמרא (שבת קלג:) אבא שאול אומר: "ואנוהו" - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום. עיין שם. ומה הוא הקב"ה ישתבח שמו לעד הוסיף לנו יום אחד בסוכות, אף חכמים הוסיפו לנו את היום הראשון בחנוכה וכאמור. ושוב מצאתי אחר זמן רב בקונטרס היקר אור הגנוז לימי החנוכה (עמוד יד) שהביא משם הר"י מלוניל ז"ל בחידושיו (שבת כא:) שכתב, ולא נעשה נס כזה לישראל {מעולם} שאילו פרעה לא גזר על המצוות, ויון הרשעה גזרו {שלא לקיים המצוות}, ולפיכך האריכו אלו הימים כשיעור החג {סוכות}שהיא שמונה ימים להזכיר בהם הנס, ואפילו לא היה נעשה בהם {נס} בשמן, כמו כן היו שמחים ומזכירין מעשה נסים {שמונה ימים} כשיעור יום טוב הארוך מכל המועדות {שהוא סוכות}. עד כאן. שש אנכי שהנחני השי"ת בדרך אמת.

ויש גם כן קשר בין חג סוכות לחג חנוכה ששניהם נקראים מועדים, כדאיתא בזוהר חדש - תיקונים כרך ב (נח.) איתמר מי ברא אלה. מאי אלה אלין אלה מועדי ה' ומאן אינון מועדי ה' אלין אינון חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות הרי תלת. תלת אוחרנין ראש השנה חנוכה פורים. תלתא מנהון איקרון מועדי ה' ואינון מקראי קדש. תלתא אחרנין איקרון אלה הם מועדי. עיין שם.

ד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים סיפור שקראתי בספרים וזהו תוארו: אדם אחד הגיע לבית הכנסת, ואחרי התפלה הוא ערך שולחן עם כיבוד מזונות ושתיה, ולשאלת המתפללים מדוע הוא הביא את הכיבוד? הוא ענה: כיון שאתמול התרחש עמו נס, שהוא חצה את הכביש במעבר חציה, ולפתע פגע בו רכב שנסע במהירות גבוהה, ובחסדי שמים, הוא נפגע בצורה קלה מאד, ועל זה הוא מודה להשי"ת שעשה עמו נס זה. למחרת הגיע אדם אחר מהמתפללים לבית הכנסת, ואחר התפלה גם הוא ערך שולחן עם כיבוד מזונות ושתיה, ולשאלת המתפללים מדוע הוא הביא את הכיבוד? הוא ענה להם: כיון שגם עמו אתמול התרחש נס!, וכששאלו אותו מה הנס שאירע עמו? ענה להם: שהוא בחסדי שמים חצה את הכביש, והוא לא נפגע ממכונית כלל ועיקר, ועל זה הוא מודה להשם יתברך. עד כאן. ולאור האמור יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת על עצם שעשה שהפתילות ידלקו ביום הראשון. ולענ"ד יש להביא בס"ד ראיה יפה לזה, מהמעשה דאיתא בגמרא (תענית כה.) על רבי חנינא בן דוסא, ערב שבת אחד, ראה רבי חנינא את בתו שהיא עצובה. אמר לה: בתי! למה את עצובה? אמרה לו: כלי של חומץ

נתחלף לי בכלי של שמן, שרציתי לשפוך שמן אל נרות השבת, וסברתי שכלי החומץ הוא כלי השמן, ושפכתי ממנו לתוך הנר, והדלקתי ממנו אור לשבת. והרי ודאי יכבה הנר עוד מעט, שהרי החומץ אינו חומר בעירה אמר לה: בתי! מאי אכפת לך איזה חומר שמת בנר? מי שאמר לשמן וידלוק, דהיינו, הקדוש ברוך הוא, שנתן בשמן את תכונת הבעירה, הוא יאמר אף לחומץ - וידלוק! תנא: היה הנר דולק והולך. ולא דלק רק בליל שבת, כפי שהיה דולק בדרך כלל, אלא המשיך ודלק כל היום כולו עד מוצאי שבת, עד שהביאו ממנו אור לצורך הבדלה עיין שם. ואפשר לפרש בדרך דרש ורמז, שאמר לה רבי חנינא בן דוסא שיש לנו להודות להקב"ה שנתן בשמן את תכונת הבעירה, ובעבור זה שהודינו לו על זה ופרסמנו נס זה, נזכה שהפתילות יהיו דולקות גם בחומץ. כי בזכות שמספרים את הנסים שהקב"ה עשה עמו, הקב"ה יעשה עמהם עוד נסים ונפלאות, וכמו שכתב הגאון הקדוש רבינו אליעזר פאפו ז"ל בספרו פלא יועץ (ערך נפלאות) וזה לשונו:... הזוכר נפלאותיו יתברך בעבור זה ניצול מצרה. ואמרו בשוחר טוב (מזמור ע) לא גאל הקב"ה את ישראל ולא עשה עמהם נסים, אלא בשביל שהיו מזכירין נפלאותיו. אמר דוד, אם כן אני מזכיר ותצילני. עד כאן דברי רז"ל, הביאו בספר דבש לפי (מערכת נ אות ה) עיין שם.

ובעצם דברי הגמרא ראיתי לגאון עוזנו רבנו יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהוידע שכתב, וזה לשונו: ברם יש לדקדק במאמר זה כמה דקדוקים, אמאי ראה אותה עציבה, דהא ודאי עד שהרגיש בפניה שהיתה עצבת, ועד ששאל והחזירה לו תשובה שנתחלף לה השמן בחומץ, ועד שאמר לה מי שאמר לשמן וכו', עברו כמה רגעים שכבר הדליק החומץ, וא"כ התחיל הנס, דהחומץ לא ידליק אפילו חצי רגע ומה גם דודאי שפכה החומץ על גוף הפתילה, וכיון שהיתה שרויה בחומץ לא תדליק כלל, וכיון דנדלקה א"כ ראתה הנס ואמאי נעצבה. ועוד יש להקשות למה האריך להזכיר חלוקת השמן, די לומר מאי אכפת לך הקב"ה יאמר לחומץ וידליק. ועוד למה הוצרך הנס להיות גדול כל כך, שישאר דולק עד מוצאי שבת. ועוד הלא הם היו מלומדים בניסים, וכמו שאמרו על אשתו שאף היא להביא מרדה נכנסה, ואמאי עציבת. ונראה לי בס"ד דאמרו רז"ל (עיין בגמרא שבת לב:). אם עושין לאדם נס מנכין לו מזכיותיו, ובודאי לפי גודל הנס כן יהיה ניכוי הזכיות יותר. גם ידוע ששם הוי"ה ברוך הוא פועל למעלה מן הטבע, ומצידו אין הפרש בין דבר טבעי לדבר שאינו טבעי, וכמו שכתב הרב בינה לעיתים על פסוק [תהלים קיח. כג] מאת ה' היתה זאת, כלומר דבר הווה ורגיל אף על פי שהוא הפך הטבע, ורק היא נפלאת בעינינו

אנחנו התחתונים, אבל שם אלקים הוא פועל בטבע דוקא, לכן אלקים עולה מספר הטבע, וכנזכר בספרי המפרשים ז"ל. ובזה תבין הטעם שיש כמה צדיקים שנעשה להם נסים תמיד שהם הפך הטבע, ולפי הכלל הנזכר דבנס מנכין מזכיותיו א"כ אפסדו טובא, ואיך יתכן, ברם הענין הוא דאותם צדיקים הקב"ה יתנהג עמהם בשם הוי"ה, ששם אין הפרש בין טבע ללא טבע, והכל חשיב כדבר ההווה ורגיל, וכמו שכתב בינה לעתים ז"ל על פסוק מאת ה' היתה זאת, ולכן אין מנכין מזכיותם כלום, דאין זה חשוב לגבי דידם נס אלא כדבר טבעי ורגיל, אבל מה שאמרו מנכין מזכיותיו הוא לאדם שהשפעתו והנהגתו ע"י אותיות שם אלקים, דאז כל דבר שהוא הפך הטבע חשוב נס, ולכן בתו של רבי חנינא בן דוסא היתה עצבה, כי היא ראתה שכבר נעשה הנס שהדליק החומץ, ונעצבה כי אמרה מי יודע כמה זכיות ינכו לי בעבור נס פלאי כזה, ואמר לה אביה מאי אכפת ליך, דאצלינו לא יש ניכוי זכות, כי הנהגתינו היא ע"י שם הוי"ה ברוך הוא, ששם אין הפרש בין טבע ללא טבע, כי לגבי דידן מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק, שהדלקת החומץ לגבי דידן חשיבה כמו הדלקת השמן, מאחר דהשפעתינו והנהגתינו היא באותיות שם הוי"ה דוקא, ולא בשם אלקים, וא"כ מאי אכפת ליך ממעשה נסים הכל שוה. ובזה ניחא שהיה מדליק עד מוצאי שבת, והיינו להורות לה מן השמים, דבעבור זה הנס לא יחסר לה כלום מן זכיותיה, דאם נחסר למה הדליק ביום ללא צורך, והלא כפי רבוי הנס ירבה הניכוי מזכיות, אלא ודאי לא יש ניכוי זכיות כלל, ולכן מה אכפת לה ברבוי הנס, דאם לא כן היה לה תרעומת בזה. ובזה יובן עוד דקדוק אחר, דבתו קראתו חלא שהוא לשון תרגום, ורבי חנינא בן דוסא קראו חומץ בלשון המקרא, שאמר יאמר לחומץ וידלוק. ונראה לי בס"ד, דמספר שמן יתר על מספר חומץ מספר מו"ר, שהוא שם החסד הנקרא מור בסוד מור וקציעה וכו', והיינו לומר שנוסף על מספר חומץ מספר מור שהוא חסד, ונעשה החומץ מספר שמן, ונרמז בזה כי הנס הזה נעשה להם בתורת חסד, שאין מנכין מזכיות בעבורו עכ"ל.

ה אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז"ל את היום הראשון זה בעבור שהחשמונאים בס"ד טהרו את כל בית המקדש המנורה וכו' וחנכו את המזבח והמקדש, שהרי היוונים ימש"ו טמאו אותם.

ו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז"ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, כנגד שרצו להודות להשי"ת השולט בשבעה רקיעים ובכל העולם כולו.

ז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז"ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, על פי מה שכתב הגר"א

ז״ל בספרו יהל אור הובאו דבריו בפניני החסידות (עמוד לב) וזה לשונו: שמונת ימי החנוכה שבהם גומרים את ההלל, הם כנגד ח׳ ימים טובים שאין גומרים בהם את ההלל (ו׳ ימים של פסח, ראש השנה ויום הכיפורים) לפי זה ״זאת החנוכה הוא כנגד יום הכיפורים״ לגמר חתימה טובה עכ״ל. ולפי זה ניחא שמדליקים החנוכיה שמונה ימים וכאמור.

ח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז״ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, וביום הראשון קבעו להדליק על עצם זה שמצאו את הפך שמן שלם ולא מקולקל ובלי שמרים וכיוצא, שזה עצמו נס.

ט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז״ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים בהקדים מה שראיתי בקונטרס היקר עטרת פז (אות פו, משם הרב זכר אברהם ז״ל, טרם ראיתיו), שמונת ימי חנוכה כנגד שמונת הניסים שנעשו ע״י החשמונאים, וכו׳ ע״ש, ולפי דרכו חשבתי לתרץ בס״ד באופן דומה שהוא כנגד ח׳ לשונות שבועל הניסים. א. לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. ב. ולעמך ישראל תשועה גדולה ופרק כהיום הזה. ג. ואח״כ באו בניך לדביר ביתך. ד. ופינו את היכלך. ה. טהרו את מקדשך. ו. והדליקו נרות בחצרות קדשך. ז. ועשות עמהם נסים ונפלאות. ח. ונודה לשמך הגדול סלה. והבן.

י. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז״ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, כנגד ג׳ אבות וד׳ אמהות זיע״א, והקב״ה ישתבח שמו לעד ולנצח נצחים, שבזכותם ניצלנו מן האויבים וניצחנו את היוונים ימש״ו.

יא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז״ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, בהקדים מה שראיתי בפירושי סידור התפילה להגאון רבי אליעזר רוקח ז״ל, (עמוד פב) שכתב, וזה לשונו: ח׳ דברים לשמש: יצא קום א׳, מליהם ב׳, שם אהל בהם ג׳, כחתן ד׳, ישיש ה׳, מוצאו ו׳, קצותם ז׳, מחמתו ח׳, כנגד שמונה מלאכים שמנהיגין השמש ד׳ ביום וד׳ בלילה, ד׳ לפני החמה וד׳ לאחר החמה. לכך יסדו גודלו וטובו מלא עולם דעת ותבונה סובבים אותו, הרי כולו הולך [בח׳] תיבות. וכן ח׳ תורת א׳, עדות ב׳, פקודי ג״ד, מצוה ה׳, יראת ו׳, משפטי ז״ח, וכנגדם עשה תמניא אפי והזכיר בהן ח׳ דברים ואלו הן: אמרתך א׳, דברך ב׳, עדותך ג׳, מצותיך ד׳, תורתך ה׳, משפטי צדקיך ו׳, פקודיך ז׳, חקיך ח׳. למה ח׳ לפי שהתורה ניתנה בח׳ דברים ד׳ בכלל וד׳ בפרט. לכך אנו אומרים בברכת התורה ח׳ דברים: ותן בלבנו להבין א, ולהשכיל ב, לשמוע ג, ללמוד ד, וללמד ה, לשמור ו, ולעשות ז, ולקיים ח. וכן ח׳ עדותיך בתמניא אפי, וסימנך בד״ה מנצפ״ך, סימן אחר פר״ץ בן דמה. וכן ח׳ העדות מלאים בחמשה

חומשי תורה. עיין שם. והרי בזכות התורה ניצחנו את האויבים היוונים ימש"ו, ועיני צדיק תחזינה במדרש (ילקוט תהלים לה. א) על פסוק: לדוד ריבה ה' את יריבי לחם את לוחמי. (תהלים לה. א). אמר הקב"ה לדוד אתה עסוק בתורה, ואני נלחם מלחמותיך, כמו שנאמר: על כן יאמר בספר מלחמות ה'" (במדבר כא. יד). עד כאן. וראה עוד במדרש (בראשית רבה סה. כ) בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו. וכן איתא במדרש (ויקרא רבה כה. א) כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור לישראל : בני ! עסקו בתורה. ואין אתם מתייראים משום אומה. ועוד אמרו חז"ל במדרש (רבה פתיחתא דאיכה אות ב) אימתי העובדי כוכבים גוזרים גזירה וגזירתם מצלחת? בשעה שישראל משליכין דברי תורה לארץ עיין שם. וראה עוד בגמרא (מכות י.) א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב: "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים" (תהלים קכב. ב). מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה. עיין שם. וראה עוד במדרש אגדת בראשית (פרק יג) אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמור (בראשית טו א). זה שאומר הכתוב: יצפון לישרים תושיה (משלי ב ז). עד שלא נברא העולם צפן הקב"ה את התורה עד שיעמוד אברהם ויטול אותה, שנאמר עקב אשר שמע [אברהם בקולי] (בראשית כו ה), מלמד שקיים אברהם אבינו את כל המצות ואת כל התורות, שנאמר ותורותי (שם בראשית כו). ארשב"נ משום ר' יונתן אף עירובי תבשילין קיים אברהם, שנאמר עקב אשר וגו', לכך אמר שלמה יצפון לישרים תושיה. א"ל הקב"ה אברהם אתה עסקת בתורה, חייך שאני מגן לך, כשם שאדם אוחז את המגן זה ואפילו זורקין בו חצים או אבנים המגן מקבל, כך אני נעשה לך מגן, ולא לעצמך, אלא אף בניך אם יהיו עוסקין בתורה, כשם שאתה עסקת כך אני נעשה להם כמגן, שנאמר אמרת ה' צרופה מגן הוא [לכל החוסים בו] (שמואל ב' כב לא), לכך נאמר יצפון לישרים תושיה. עיין שם. וכנגד ח' לשונות שבתהלים בפרק קי"ט של התורה וכנ"ל, שבזכותה מנצחים את האויבים, קבעו חכמים להדליק שמונה ימים את החנוכיה. ובפרט שהמנורה רומזת לתורה, וכדאיתא בגמרא (בבא בתרא כה:) הרוצה שיחכים ידרים, ושיעשיר יצפין, וסימניך: שלחן בצפון, ומנורה בדרום. עיין שם. ומקרא מלא הוא: "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו. כג).

יב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז"ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, והיום הראשון הוא בשביל עוצם וגודל הנס והנצחון שהקב"ה ישתבח שמו לעד, עזר לנו לנצח במלחמה, וכמו שאומרים בועל הנסים... מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. ורשעים ביד צדיקים. וטמאים

ביד טהורים. וזדים ביד עוסקי תורתך. וראה להגאון רבי חזקיה די סילוה ז״ל, בספרו פרי חדש אורח חיים (סימן עת״ר) שכתב, על דברי מרן ז״ל בבית יוסף,... ״ואין צריך לכל זה שאין סברא שיקבעו שבעה ימים מכ״ו כסלו ואילך ועיקר יום הנצחון שמחו מאויביהם שהוא בכ״ה מכסלו לא יקבעהו לדורות עיין שם.

יג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז״ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, בהקדים מה דאיתא במדרש ילקוט שמעוני ישעיה (רמז תקו) בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה ששה ע״י שלמה שנאמר אתי מלבנון כלה, לבבתני אחותי כלה, מה יפו דודיך אחותי כלה, נופת תטופנה שפתותיך כלה, גן נעול אחותי כלה, באתי לגני אחותי כלה, ושלשה על ידי ישעיה ותקשרים ככלה, וככלה תעדה כליה, והדין ומשוש חתן על כלה, ואחת ע״י ירמיה התשכח בתולה עדיה כלה קשוריה, וכנגדם לבש הקב״ה עשרה לבושים, הלבוש הראשון שלבש ביום בריאתו של עולם של הוד והדר שנאמר הוד והדר לבשת, הלבוש השני שלבש הקב״ה ליפרע מאנשי דור המבול של גאות שנאמר ה׳ מלך גאות לבש הלבוש השלישי שלבש הקב״ה ליתן תורה לישראל של עוז שנאמר לבש ה׳ עוז התאזר, הלבוש הרביעי שלבש הקב״ה ליפרע ממלכות בבל של שלג שנאמר לבושיה כתלג חיור, הלבוש החמישי שלבש ליפרע ממלכות מדי של נקמה שנאמר וילבש בגדי נקם תלבושת ויעט כמעיל קנאה הרי תרי, והלבוש השביעי (והלבוש השמיני) שלבש ליפרע ממלכות יון של צדקה היה שנאמר וילבש צדקה כשרין וכובע ישועה בראשו הרי תרי, הלבוש התשיעי שילבש הקב״ה ליפרע ממלכות רביעית היא אדום שנאמר מדוע אדום ללבושך, הלבוש העשירי שילבש הקב״ה ליפרע מגוג ומגוג הוא הדור שנאמר זה הדור בלבושו, אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה ריבונו של עולם! מכל לבושים שלבשת אין לך נאה כזה שנאמר זה הדור בלבושו כחתן יכהן פאר, עיין שם. וכן הוא בפסיקתא (דרב כהנא פיסקא כב, ערך שוש אשיש) עיין שם. ומאחר שהלבוש השביעי והלבוש השמיני של הקב״ה היה כדי לנקום במלכות יון הרשעה, כנגד זה קבעו להדליק שמונה ימי החנוכה וכאמור.

יד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שקבעו חז״ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, כנגד מצות מילה שניתנה לשמונה ימים, וכדכתיב: ״וביום השמיני ימול בשר ערלתו״ (ויקרא יב. ג). שהיוונים ימש״ו גזרו על עם ישראל לבטלה, כמבואר בספר חשמונאים (פרק א) ובספר אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191). עיין שם. ושוב ראיתי להגאון הקדוש הרב צבי אלימלך מדינוב ז״ל בספרו בני ישששכר מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ד - הלל והודאה (אות צז)

שכן תרץ עיין שם וינעם לך. שש אנכי שהתכוונתי לדעת קדוש.

טו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון המקובל הרב מרדכי הכהן ז"ל בספרו שפתי כהן על פסוק: "ויותר יעקב לבדו" (בראשית לב. כה). וזה לשונו: אמרו ז"ל (מובא ברבינו בחיי) אל תיקרי לבדו אלא לכדו, מאין בא לו זה הכד, כשיעקב שם האבנים מראשותיו והשכים בבוקר ומצאן אבן אחת ונתבצר לו כד של שמן ויצק על ראשה וחזר הכד ונתמלא אז ידע יעקב שהוא מזומן לברכה ואמר אין זה ראוי להניחו כאן, והוא השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח ואהרן ובניו והמלאכים ועדיין כולו קיים כמו שאמרו חז"ל (הוריות יא:) זה לי לדורותיכם, והוא כד השמן של הצרפית שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה, והוא אסוך שמן של אשת עובדיה הנביא, כשראה יעקב שכל כך נסים עתיד להיות בו סיכן עצמו והביאו, כן מצאתי עכ"ל. והנה במקום אחר כתבתי בס"ד על פסוק: ועצי שטים. (שמות כה. ה). בזה הלשון: ועצי שטים. כתב רש"י ז"ל, ומאין היו להם במדבר פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים. עכ"ל.

ולענ"ד נראה לומר טעם לשבח שיעקב אע"ה, צוה אותם על זה, א. כדי לגרום שיהיה להם קרן אור בגלות מצרים שיאמינו בהקב"ה שיגאל אותם, והם צריכים לעצי שיטים בעבור המשכן, ובזה יתחזק יותר בטחונם בהשי"ת שיושיעם מגלות מצרים, ובשכר האמונה יגאלו. ב. יש לומר על ידי שישמעו לדבריו ועושים מצות "כיבוד הורים", הרי שגדולה מצוה זו להגן עליהם ולמתק את הגלות. כנלענ"ד. עד כאן. והנה נקדים מה שאמרו חז"ל מעשה אבות סימן לבנים. ראה בתלמוד ירושלמי תענית (פרק ב הלכה ד). ובמדרש תנחומא פרשת לך לך (סימן ט) עיין שם. ויעקב אע"ה עם הנס שנעשה לו הוא היה בגרמא לזכות לבניו אחריו לזכות גם כן לנס פך השמן. ולכן מדליקים גם ביום הראשון נר חנוכה שהוא לזכר הנס שנעשה ליעקב אע"ה, ובזכותו אף לנו בניו נעשה נס שמצאו בס"ד פך השמן ודו"ק.

טז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, הנה שאלה זו מובאת להדיא במגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון: בעשרין וחמשה ביה חנכתא תמניא יומין דילא למספד בהון. שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן גדול שלא נטמא ולא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמנה ימים לשנה אחרת קבעום שמנה ימים טובים.

ומה ראו לעשות חנכה שמנה ימים והלא חנכה שעשה משה במדבר לא עשה אלא שבעת ימים שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגומר ואומר ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו וגומר ובשביעי הקריב אפרים וכן מצינו בחנכה שעשה שלמה שלא עשאה אלא שבעת ימים שנאמר כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים מה ראו לעשות חנוכה זו שמנה ימים אלא בימי מלכות יון נכנסו בני חשמונאי להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת. עד כאן. ולפי זה ניחא ודו״ק.

יז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, לפי מה דאיתא במדרש פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ב - מזמור שיר חנוכת, ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט׳ י״ג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות, עיין שם. ולפי זה אולי יש לומר שכנגד שמונה שפודין של ברזל שקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות, אנו גם כן מדליקים שמונה ימים.

יח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, לפי מה דאיתא במדרש פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ב - מזמור שיר חנוכת, ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט. יג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות, ולמה קורין את ההלל מפני שכתב אל ה׳ ויאר לנו (תהלים קיח. כז), ולמה אין קורין בפורים כתב להשמיד להרוג ולאבד [את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם וגו׳] (אסתר ח. יא). ואין קורין אלא על מפלתה של מלכות ומלכות של אחשורוש הייתה קיימת לכן אין קורין אבל במלכות של יון שכילה אותה הקב״ה התחילו נותנים הימנון ושבח ואומרים לשעבר היינו עבדים לפרעה עבדים ליון ועכשיו עבדיו של הקב״ה אנו הללו עבדי ה׳ (תהלים קיג. א). ולפי זה יש לומר הטעם שאנו מדליקים גם ביום הראשון להורות נתן שיש לנו ליתן הודעה ושבח להשי״ת שהפיל את מלכות יון הרשעה. וכאמור.

יט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, לפי מה דאיתא במדרש פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ב - מזמור שיר חנוכת, ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט. יג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות, ולמה קורין את ההלל מפני שכתב אל ה׳ ויאר לנו (תהלים קיח. כז), ולמה אין קורין בפורים כתב

להשמיד להרוג ולאבד [את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם וגו'] (אסתר ח. יא) ואין קורין אלא על מפלתה של מלכות ומלכות של אחשורוש הייתה קיימת לכן אין קורין אבל במלכות של יון שכילה אותה הקב"ה התחילו נותנים הימנון ושבח ואומרים לשעבר היינו עבדים לפרעה עבדים ליון ועכשיו עבדיו של הקב"ה אנו הללו עבדי ה' (תהלים קיג. א). וכמה חנוכות הם, שבע חנוכות הם ואילו הן חנוכת שמים וארץ שנאמר ויכולו השמים והארץ (בראשית ב. א) ומה חנוכה היה שם ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר (בראשית א. יז) וחנוכת החומה שנאמר ובחנוכת חומת ירושלים (נחמיה יב. כז) וחנוכת של [עולי] גולה שנאמר והקריבו לחנוכת בית אלהינו דנא וגו' (עזרא ו' י"ז) וחנוכת הכהנים זו שאנו מדליקין וחנוכת העולם הבא שנאמר אחפש ירושלים בנרות (צפניה א' י"ב) וחנוכת הנשיאים זאת חנוכת המזבח (במדבר ז' פ"ד) וחנוכת המקדש מה שקראו בענין מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. עד כאן. ואם נוסיף חנוכה שעשה שלמה הע"ה, יהיו שמונה חנוכות וכנגדן מדליקים שמונה ימים ולא שבעה. וכאמור. ויש להבין בעצם דברי המדרש שלא מנה את חנוכת המקדש של שלמה הע"ה, והשי"ת יאיר עיננו במאור תורתו אמן. ודרך אגב יש לרמוז "הלל" נוטריקון ה' להאיר לנו רמז להאמור.

כ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, לפי מה דאיתא בגמרא (מנחות נג:) אמר רבי יהושע בן לוי: למה נמשלו ישראל לזית? לומר לך: מה זית אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אף ישראל אין להם בטילה עולמית לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. ואמר רבי יוחנן: למה נמשלו ישראל לזית? לומר לך: מה זית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתיתה, אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורין. עיין שם. וראה עוד במדרש (שמות רבה לו. א) ואתה תצוה הה"ד (ירמיה יא) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך, וכי לא נקראו ישראל אלא כזית הזה בלבד והלא בכל מיני אילנות נאים ומשובחים נקראו ישראל, בגפן ותאנה שנאמר (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע, תאנה שנאמר (הושע ט) כבכורה בתאנה בראשיתה, כתמר שנאמר (שיר השירים ז) זאת קומתך דמתה לתמר, כארז שנאמר (תהלים צב) כארז בלבנון ישגה, כאגוז שנאמר (שיר השירים ז) אל גנת אגוז ירדתי, וקראן בכל מיני שלחים שנאמר (שם שיר השירים ד) שלחיך פרדס רמונים, ובא ירמיה לומר זית רענן יפה פרי תואר אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרגרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחבט, ומשחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותן במטחן ואח"כ טוחנין אותן ואח"כ מקיפין אותן בחבלים, ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומנן

כך ישראל באין עובדי כוכבים וחובטין אותם ממקום למקום וחובשים אותן וכופתין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרטיוטין ואח״כ עושין תשובה והקב״ה עונה להם, מנין שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל, וכן (דברים ד) בצר לך ומצאוך, כי אל רחום ה׳ אלהיך, הוי זית רענן יפה פרי תואר, עיין שם. ולכן מדליקים נר בשמן זית גם ביום הראשון כיון שנמשלו ישראל לזית, ומרמז שאנו מודים להשי״ת על היסורין שנתן לנו כדי שנשוב בתשובה, וניצחנו בס״ד את היוונים ימש״ו. וכאמור.

כא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, לפי מה דאיתא בגמרא (חולין כד:) אמרו עליו על רבי חנינא, שהיה בן שמונים שנה והיה עומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו ונועל מנעלו. אמר רבי חנינא: חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי. עיין שם. וראה עוד בגמרא (הוריות יג:) אמר רבי יוחנן: כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה. עיין שם. וראה עוד בגמרא (מנחות פה:) על פסוק: ״וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה״ (שמואל ב יד. ב). - מאי שנא תקועה? אמר רבי יוחנן: מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן. עיין שם. וראה עוד בגמרא (סנהדרין כד.) שדרשו חז״ל על פסוק: ״ויאמר אלה [שני] בני היצהר העמדים וגו׳ ושנים זיתים עליה״ (זכריה ד. יד). יצהר אמר רבי יצחק: אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית, עיין שם. וכיון שהיוונים ימש״ו רצו להשכיח מבני ישראל את התורה הקדושה ושמן זית מעורר את הזכרון כנ״ל, לכן גם ביום הראשון מדליקין נר חנוכה בשמן זית לרמוז להאמור. וראיתי אחר זמן רב בספר היקר אור הגנוז לימי החנוכה בטעמים ומנהגים לחנוכה (עמוד כו) תחת הכותרת שמן זית המסוגל לזכרון, היפך מגזירת היוונים שרצו לשכח את התורה מבני ישראל, שהביאו בשם גאון עוזנו רבנו יוסף חיים ז״ל בספרו ידי חיים (טרם ראיתיו), שכתב וזה לשונו: או יובן מצוה בשמן זית, כי אמרו חז״ל (הוריות, יג, יב) אכילת זיתים עושה שכחה, אך השמן עושה זכירה, ועשו סימן לזה אב [דהיינו הזית] משכח, בן [השמן שהוא יוצא מן הזית] מפקח, והיונים רצו להשכחם מן התורה, כמו שאומרים בהודאה כשעמדה מלכות יון הרשעה להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך, אך ישראל גברו ולא שלטה בהם השכחה שהיא קשורה בזית, אלא שלטה בהם הזכירה שהיא קשורה לשמן זית, לכן מדליקין בשמן זית. עכ״ל. שש אנכי שנתכוותי בעיקר הפירוש לדעת קדוש.

כב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כעין זה, לפי מה דאיתא במדרש (בראשית רבה ב. ד)... וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו

על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, עיין שם. והקב"ה הצילנו מידם, ונקדים עוד מה דאיתא במדרש (שיר השירים רבה כג. א-ב) דבר אחר לריח שמניך טובים, ר' אחא בשם רבי תנחום ברבי חייא, שני שמנים הם, שמן כהונה ושמן מלכות, ורבנן אמרין שתי תורות הן, תורה שבכתב ושבעל פה, א"ר יודן שמן תורק שמך, שמן מתגדל על כל מי שהוא עוסק בשמנה של תורה, היא דעתיה דרבי יודן דאמר (ישעיה י) וחובל עול מפני שמן, חובל עולו של סנחריב מפני חזקיהו וסייעתו שיהיו עוסקין בשמנה של תורה, דבר אחר שמן תורק שמך, מה השמן הזה מר מתחלתו וסופו מתוק, כך והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד, מה השמן הזה אין משתבח אלא ע"י כתישה, כך ישראל אין עושין תשובה אלא ע"י יסורין, מה השמן הזה אין מתערב בשאר משקין, כך ישראל אין מתערבים באומות העולם דכתיב (דברים ז) ולא תתחתן בם, וכו' עיין שם. ולכן גם ביום הראשון מדליקין נר חנוכה בשמן זית לרמז כנזכר על זכותם של עם ישראל שלא התערבו עם היונים וכאמור.

כג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כעין זה, לפי מה דאיתא במדרש (בראשית רבה ב. ד)... וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, עיין שם. ונקדים עוד מה דאיתא במדרש (שיר השירים רבה כג. א-ב) דבר אחר לריח שמניך טובים, דבר אחר לריח שמניך טובים, ר' אחא בשם רבי תנחום ברבי חייא, שני שמנים הם, שמן כהונה ושמן מלכות, ורבנן אמרין שתי תורות הן, תורה שבכתב ושבעל פה, וכו', מה השמן הזה כוס מלא אינו מזרזיף כשאר כל המשקים, כך דברי תורה אין מזרזפים בדברי ליצנות, מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה, מה השמן הזה מביא אורה לעולם, כך ישראל אורה לעולם, שנאמר: (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך, מה השמן הזה עליון על כל המשקין, כך הם ישראל עליונים על כל האומות, שנאמר (דברים כח) ונתנך ה' אלהיך עליון, מה השמן הזה אין לו בת קול, כך ישראל אין להם בת קול בעולם הזה, אבל לעולם הבא כתיב ושפלת מארץ תדברי עיין שם. ולכן גם ביום הראשון מדליקין נר חנוכה בשמן זית לרמז כנזכר על זכותם של עם ישראל שגם שיון הרשעה ימש"ו רצו להביא חושך לעולם עם דעותיהם הכפרניות רחמנא ליצלן, עם ישראל שנמשלו לשמן הביאו אורה לעולם, וגם לרמז שעם ישראל עליונים מכל האומות ולעורר זכות לגאולה העתידה במהרה בימינו אמן. וכאמור.

כד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שבלילה הראשון מדליקים נר בשמן זית לזכר ולעילוי נשמת החשמונאים ועם ישראל שנעקדו על קידוש השם. ראה בספר אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191) ויהי כאשר שמע אנטיוכס כי נהרג משנהו ניקנור ויצר לו מאד וישלח ויקרא לכל שריו ועבדיו וגם למשנהו הגדול ויאמר אליהם האם בגוי הזה לא תתנקם נפשי אשר השחיתו וחבלו חיילות ויבוזו מחנותי ושריי, ועתה מה אנו מחשים הבא נא נבוא אליהם למלחמה לבטל מהם את השבת ור״ח ומילה, ומי האלהים אשר יציל אותם מידי. וישלח את בגריס בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלם ויצר עליה, וימרו את אלהים עליון ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו במזבח אלהיהם, ויעבירו קול במחנה מטעם המלך לאמר כל איש ואיש אשר ישמור שבתות ה׳ ור״ח ומילה יומת. ורבים מבני ישראל בימים ההם מסרו נפשם בעבור כבוד המקום ב״ה ולא בטלו ברית אבותם. ואשה אחת מבני הלוים מלתה את בנה לשמונה ימים בתופים ומחולות, והיא עלתה על חומת ירושלים ובנה חתן דמים מהול בידה ותען ותאמר לפני ה׳: כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך, לא נסוג אחור לבנו, ותט אשורנו מני ארחיך, והשליכה עצמה עם בנה מעל החומה וימותו שניהם. וכמוה עשו רבים מבני ישראל ולא הפרו את ברית אבותם ואת קדוש ישראל יעריצו. וקהל קדושים אמרו איש אל רעהו הנה דבר המלך בחמה שפוכה לבטל ממנו את השבת, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, וכתוב בתורתנו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות הלא טוב לחסות בה׳ ונשבות את שבתותינו אם יחינו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו. ויועצו לשבות השבת במערה אחת הם נשיהם וטפם. ויוגד למלך לאמר הנה אנשים באו הנה במערה אחת לשבות את שבתותם, וישלח המלך את חיילותיו חלוצים לצבא וישבו על פי המערה ויקראו אותם אליהם בדבר המלך לאמר מדוע מריתם את דת המלך ועתה בא נא וסורו נא אל משמעתו של מלך והצלתם את נפשותיכם ממות. ויענו כל העם יחדיו לאמר אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע, אשר ציונו על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, הלא טוב לנו מות ביד ה׳ פה ולא נחלל את יום השבת ח״ו. וכאשר ראו כל אנשי הצבא כי לא אבו הלוך בדתי מלכיהם, ויביאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו לפני ה׳ כאלף איש ואשה. עיין שם. ובזכות החשמונאים הקדושים ניצחנו בס״ד את היוונים ימש״ו. ובענין מעלת הדלקת הנר לעילוי נשמת הנפטר, ראה למורנו הגאון רבינו יוסף חיים ז״ל בשו״ת תורה לשמה (סימן תקכ) שכתב, וזה לשונו הצריך לנו כאן: ועל מה ששאלת בענין הדלקת נר בתוך השבעה בבית הנפטר דע כי כתב רבינו בחיי ז״ל

בפרשת תרומה וזה לשונו: וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעדוני ההוד והשמחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה מפני שהיא חתיכת אור חצובה מאור השכל ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה אעפ"י שהוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט. ועל כן המשילה שלמה הע"ה לנר הוא שאמר נר ה' נשמת אדם עכ"ל הרי לך שהנשמה יש לה הנאה מן האור ואל תתמה על זה כי גם מן הריח מצינו שהנשמה נהנית בעודה שוכנת בגוף וכמ"ש רז"ל איזה דבר שהנשמה נהנית בו זה הריח והטעם מפני שהריח הוא רוחני ולכן מגיע ממנו הנאה לנפש שהיא רוחנית וכ"ש האור שהוא יותר דק ורוחני מן הריח ועל כן בתוך השבעה אשר נפש הנפטר עודנה מצויה בתוך הבית כפי ההתחלקות וכמ"ש רבינו האר"י זצ"ל בטעם ז' ימי אבלות לזה מדליקין נר שם בעבור הנאת הנפש אך אחר ז' שמסתלקת לגמרי מן הבית אין טעם להדליק וכן אם לא נפטר האדם שם אעפ"י שהאבלים הם שם אין מדליקין. אך טוב להדליק נר תוך י"ב חודש בביהכ"נ למנוחת הנפטר וכן בכל שנה ביום יארצייט, (יום זכרון) והיינו כי צריך שיאמר בפיו בשעת הדלקת הנר שהוא מדליק הנר הזה למנוחת נפש פב"ב ואז בקריאה זו שהוא מוציאה בפה יגיע הנאה לנפש האדם ההוא אפילו מרחוק וכל שכן אם מדליק על המצבה עצמה ששם משכן חלק מחלקי הנפש. והרי הודעתי לך לפי דרכינו שיש טעם ג"כ בהדלקת נרות אצל מצבות הצדיקים זיע"א כשהולכים העולם להשתטח שם. גם דע כי באור הנר יש חמשה גוונים הידועים למשכילים וכנ"ז בר"ח והם כנגד חמשה חלקי הנפש שהם נרנח"י וד"ז גם בדברי רז"ל בתלמוד הוא מפורש במה שאמרו חמשה שמות יש לנשמה ועל כן אור הנר הוא דוגמא לנשמה ולזה יהיה לה הנאה מן האור הנדלק על שמה אך ודאי צריך להזכיר בפה שהוא מדליק שמן זה למאור למנוחת ולעילוי נשמת פב"פ וכאשר אמרנו כי בכל ענין תמצא שהדיבור פועל וכאשר תראה מה שאמרו בצרכי שבת שצריך לומר בערב שבת בכל עסק של תבשיל וכיוצא שהוא עושה זה לכבוד שבת קודש וע"י הדיבור הזה ממשיך הארת קדושה מקדושת השבת על אותו הדבר שעוסק בו וכל זה נחשב מכלל כבוד השבת כנודע. ולכן ודאי טוב ונכון שהנר שמדליקין תוך ז' בבית וכן תוך י"ב חודש בביהכ"נ וכן בכל שנה ביום יא"ר צי"ט צריך שהבן עצמו ידליק הנר בידו בעבור אביו או אמו ויאמר בפיו בכל פעם שמדליק הריני מדליק שמן למאור נר זה למנוחת ולעלוי נפש וכו' ודבר זה נחשב לו בכלל כבוד או"א ודי בזה למשכילים. עכ"ל. וראה עוד להגאון רבי בצלאל שטרן ז"ל בשו"ת בצל החכמה ח"ד (סימן כט אות ב) שכתב,

וזה לשונו: עוד נהגו להדליק נר נשמה כל ז׳ ימי אבלות בחדר שהמת נפטר בו. ואם נפטר במקום אחר חוץ לביתו יש נוהגין להדליק הנר בחדר שדר בו. ומצאו בספרי האחרונים רמז לזה מהא דאמר רבי בשעת פטירתו, נר יהא דלוק במקומו (כתובות ק״ג א). ואולי מכוון זה להמבואר בכתבי האר״י הקדוש ומובא באחרונים, כי ז׳ מקיפים יש לאדם והם נשארים בבית האבל, אלא שבכל יום מימי האבילות הולך לו מקיף אחד עד שביום הז׳ הלכו כבר כל המקיפים על קברו ושומרים אותו שם מן החיצונים ע״ש. לכן על כל מקיף היוצא ונתמעט עי״כ בבית מדליקין שם נר להשלימו. עיין שם. וראה עוד למרן הראשון לציון הגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל ז״ל בשו״ת משפטי עוזיאל משפטי עוזיאל כרך ג חאו״ח (סימן כג, ד״ה ונרות שמדליקין), שכתב, וזה לשונו: ונרות שמדליקין ביום יארצייט הוא לעילוי נשמה וסמכוהו אקרא: נר ה׳ נשמת אדם, והוא בכלל ברא מזכה אבא, בפעולת מצוה של הארת בית הכנסת שהוא לכבוד בית הכנסת, ולהאיר עיני הצבור בלמודם ותפלתם שמתוך הספר, ואסמכוהו אקרא דכתיב באורים כבדו ה׳. עכ״ל. וראה עוד בזה למרן הראשון לציון הגאון רבינו עובדיה יוסף ז״ל בשו״ת יביע אומר ח״ד חיו״ד (סימן לה אות ב) שכתב, וזה לשונו: נוהגים להדליק נר שמן בבית הנפטר כל שבעה, כי נר ה׳ נשמת אדם. וכמ״ש רבינו הקדוש (בכתובות קג) נר יהא דלוק במקומו. וכתב הגאון יעב״ץ בהגהותיו שם, שאולי מכאן סמך למנהג. עיין שם.

כה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהקשו המפרשים על הא דכתיב: ״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״ (שמות כה. ח). מה שאמר ״בתוכם״ לשון רבים, ותירצו על פי מה דאיתא בגמרא (תענית ה.) אמר רבי יוחנן: אמר הקדוש ברוך הוא לא אבוא בירושלים של מעלה (לא אבא בירושלים כו׳ - והכי קאמר: עד שיהא בקרבך קדוש למטה, דהיינו ירושלים, רש״י). לא אבוא בעיר שלמעלה. עד שאבוא לירושלים של מטה. ומי איכא ירושלים למעלה? - אין, דכתיב: ״ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו״ (תהלים קכב. ג). (ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו - ירושלים שלמטה תהא בנויה כעיר שחוברה לה, שהיא כיוצא בה, חבירתה ודוגמתה, מכלל דאיכא ירושלים אחריתי, והיכן אם לא למעלה? רש״י.) עיין שם. וכנגד שהדליקו גם בבית המקדש של מעלה את המנורה, לכן מדליקים שמונה ימים ולא שבעה ימים. וכאמור.

כו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כיון שבני ישראל מסרו את עצמם להדליק את המנורה גם שראו שיש להם שמן רק ליום אחד, ולא המתינו שמונה ימים עד שיהיה להם שמן בשופי

להדליק ללא הפסקה, לזכר זה מדליקים שמונה ימים ולא שבעה. וכאמור.

כז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הרב הקדוש הגאון רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב ז"ל בספרו בני יששכר (מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ב - אור תורה אות כא) וזה לשונו: כא) הנה העדתי לך שלשה עדים נאמנים אשר הארת אור חנוכה הוא מבחינת אור הגנוז, הלא המה הרב עיר וקדיש בעל הרוקח ז"ל אשר דבריו מקובלים מאליהו ז"ל, וכן מדברי הרב הגאון מהר"ל מפראג (יובאו דבריו אי"ה לקמן [מאמר ד' אות פ"ו]) ידוע דבריו נאמרו ברוח הקודש והיה משתמש בספר יצירה, והרב הקדוש אשר היה סמוך לדורותינו מפורסם ברוח קדשו הרב מורנו הרב פנחס זצוק"ל מקארעץ, על כן היא מצוה שנרמזת בתורה (שנגנז בה האור) בגניזה, וכן בזוה"ק לא תמצא מדברים מעניני נר חנוכה (רק פעם אחד [ח"א רל"ח ע"ב] מוזכר שם נר חנוכה דרך העברה בעלמא וכן בתיקוני זוהר [כ"ט ע"א] אי"ה אביא דבריהם להלן [אות כ"ד]), והוא מטעם הנ"ל שהוא מן בחינת אור הגנוז, וקראו לימים האלה חנוכה שהוא חינוך לגאולה העתידה שיתגלה האור הגנוז, וכל ימי עניינו ומרודינו משנפסקה הנבואה האיר השם יתברך לנו הארת אור הגנוז בתורה על ידי מצות נר חנוכה, וכבר ידעת שהאור הגנוז מביטין בו מסוף העולם ועד סופו [חגיגה יב א], והארת נר חנוכה היא הארה מן האור ההוא במעט קט, ועל ידה אנחנו יכולין להביט בתורה אשר האור גנוז בה, הבן, והנה לבעבור זה הדורות שהן סמוכין לגאולה התחילו חכמי הדור לדבר מעניני המצוה הזאת מה שלא שיערו הראשונים, והוא סוד כמוס, והנה אדברה וירווח לי איזה ענינים מדברי הזוהר הקדוש הסכת ושמע. עיין שם באורך וינעם לך. וכיון שבחנוכה זוכים בס"ד לאור הגנוז לכבוד זה מוסיפים להדליק נר שמונה ימים ולא שבעה להשפיע עלינו עוד יותר מאור הגנוז של חנוכה וכאמור.

כח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 189)... (ל') ויען אנטיוכס ויאמר לבגריס הלא ידעת אם לא שמעת אשר עשו לי בני ישראל הרגו חילי ויבוזו מחנותי ושרי: (ל"א) עתה על ממונכם אתם חוסים גם בתיכם לכם הם. באו ונעלה עליהם ונבטל מהם הברית אשר כרת להם אלהי השמים שבת ר"ח ומילה: (ל"ב) אז בגריס הרשע וכל מחנותיו בא לירושלים ויהרג בהם הרג רב ויגזור בה גזירה גמורה על שבת ראש חדש ומילה: (ל"ג) בהיות זה כאשר היה דבר המלך נחפז מצאו איש אשר מל בנו ויביאו האיש ואשתו ויתלו אותם כנגד הילד: (ל"ד) וגם אשה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל אותו לשמנה ימים. ותעל על חומת ירושלים ובנה המהול בידה: (ל"ה) ותען ותאמר

לך אומרים בגריס הרשע אתם חושבים לבטל מאתנו הברית אשר כרת עמנו. ברית אבותינו לא נבטל ממנו ושבת ראש חדש ומילה מבני בנינו לא יוסרו: (ל״ו) ותפיל בנה לארץ ותפול אחריו וימותו שניהם כאחד ורבים מבני ישראל היו אשר עושים כן בימים ההם ולא שנו ברית אבותם. עיין שם. ונקדים מה דאיתא בגמרא (סנהדרין לב:) תנא: קול ריחים בבורני - שבוע הבן. תשובה. שבוע הבן. אור הנר בברור חיל - משתה שם משתה שם. וכתבו התוספות (שם ד״ה אור הנר), וזה לשונם: אור הנר בברור חיל - מכאן נהגו להדליק נר במילה. עכ״ל. ועיין למהרש״א ז״ל, בחידושי הלכות (שם) שכתב על דברי התוספות, וזה לשונו: המנהג שלנו להדליק הנר במילה גופה ולא במשתה כדקאמר תלמודא דידן אלא ע״פ הירושלמי דגריס בהיפך קול מגרוס כו׳ משתה שם אור הנר שבוע הבן ניחא כמנהגנו ועל שם הכתוב ליהודים היתה אורה ששון וגו׳ והמילה נקראת כן שש אנכי על אמרתך וק״ל. עכ״ל. וראה להרב שבולי הלקט ז״ל הלכות מילה (סימן ז) שכתב, וזה לשונו: ומנהג להדליק נרות בבית הכנסת שיש בה ברית מילה ונראה לי על שם כי נר מצוה ותורה אור והוא דרך שמחה וכבוד. עוד נראה לי טעם אחר שסמכו על האגדה או על הירושלמי שכך היו נוהגין בימי הגזרה להדליק נרות בבית שיש בו ברית מילה לאות ולסימן לעוברין דרך שם שיכירו וידעו ישראל שיש שם ברית מילה וילכו שם לשמוע הברכות. כמו שייסד הקלירי בשמונה עשרה של חנוכה באור הנר בברור חיל אום ברית מגנבת. עד כאן. ולפי זה ניחא שמדליקים שמונה ימים ולא שבעה שיום נוסף הוא, הוא כדי לרמז על שנתבטלה הגזירה שלא ימולו את בניהם, והיה באותו לילה ריבוי נרות, בגלל מצות המילה שמלו אלו שלא יכלו למול בשעת הגזירה. וכאמור.

כט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר מהרי״ל (מנהגים) הלכות חג הסוכות, וזה לשונו: נשאל למהר״י סג״ל מ״ש סוכה דאומר שמחתנו יותר משאר רגלים. ואמר דהיתה בה שמחה יתירה שמדליקין ד׳ מנורות שהיו מאירין בכל ירושלים. עכ״ל. וראה עוד להרב שבולי הלקט ז״ל הלכות מילה (סימן ז) וזה לשונו: ומנהג להדליק נרות בבית הכנסת שיש בה ברית מילה ונראה לי על שם כי נר מצוה ותורה אור והוא דרך שמחה וכבוד. עיין שם. הרי מבואר שריבוי הנרות גורם שמחה, והרי מצוה להיות שמחים בזמן הברית מילה וכדאיתא בגמרא (שבת קל.) תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה. דכתיב: ״שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב״ (תהלים קיט. קסב). (שש אנכי על אמרתך - אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה, שישראל

עושין וששים עליה, דכל שאר מצות אינן מוכיחות כל שעה, כגון תפילין ומזוזה וציצית - דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, כדאמרינן במנחות (מג, ב) בדוד, שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער, אמר: אוי לי שאני ערום מכל מצות, כיון שנסתכל במילה - נתיישבה דעתו. רש"י). עדיין עושין אותה בשמחה. (בשמחה - שעושין משתה. רש"י). עיין שם. וראה עוד במדרש תנחומא תצוה (פרק א) אמר רבי שמעון בר יוחאי, בא וראה, שאין חביב לפני האדם יותר מבנו, והוא מל אותו, וכל כך למה? א"ר נחמן בר שמואל, כדי לעשות רצון בוראו. הוא רואה בנו שופך דם ממילתו, ומקבל עליו בשמחה. א"ר חנינא, ולא עוד, אלא שהוא מוציא הוצאות ועושה אותו היום של שמחה, מה שלא נצטוה, הוא שהכתוב אומר: "ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך" (תהלים עא. יד). ולא עוד אלא אדם הולך ולוה וממשכן עצמו ומשמח אותו היום. עיין שם. וראה עוד במדרש תנחומא פרשת תזריע (סימן ז) וביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא יב ג). אין כתיב כאן שיוציא הוצאות, ראה כמה ישראל מחבבין את המצות, כמה הן מוציאין הוצאות כדי לשמרן, אמר הקב"ה אתם משמחין את המצות, אף אני אוסיף לכם שמחה, שנאמר: ויספו ענוים בה' שמחה (ישעיה כט יט). וראה עוד בפרקי דרבי אליעזר (פרק כח) מכאן את למד שכל איש שמגיש בנו למילה, כאילו כהן גדול מקריב מנחתו ונסכו על גבי המזבח, מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו היום שזכה להמול את בנו כאברהם שמל את בנו, שנאמר: וימל אברהם את יצחק בנו וכו', עיין שם. ולפי זה ניחא שמדליקים שמונה ימים ולא שבעה, שקבעו יום נוסף הוא, כדי לרמז על שנתבטלה הגזירה שלא ימולו את בניהם, והיה באותו לילה ריבוי נרות, בגלל מצות המילה שמלו אלו שלא יכלו למול בשעת הגזירה. כדי להרבות שמחה וכאמור.

ל. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 189)... וכיון שראו היונים שעמדו ישראל בגזירה זו, עמדו וגזרו כל מי שאשתו הולכת לטבילה ידקר בחרב וכל הרואה אותה הרי היא לו לאשה ובניה לעבדים, כיון שראו ישראל כך מנעו עצמם מלשמש, וכיון ששמעו יונים כך אמרו הואיל ואין ישראל משמשין מטותיהם אנו נזקקין להן, כיון שראו ישראל כך חזרו על נשיהן בלא טבילה בעל כרחן, אמרו ריבונו של עולם! בעל כרחינו שלא בטובותינו, שאין האשה רוצה לישב תחת בעלה בלא עונתה. אמר להם הקב"ה הואיל ועשיתם בלא כוונה אני אטהר אתכם ופתח לכל אחד ואחד מהן מעיין בתוך ביתו, והיו נשיהם טובלות

בתוך בתיהם ונתקיים עליהם מקרא זה ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, ונתקיים עליהם עוד מקרא זה אם רחץ ה׳ את צואת בנות ציון. עיין שם. ונקדים מה שכתב מהרי״ל ז״ל, (מנהגים) הלכות ערב יום כיפור, וזה לשונו הצריך לנו כאן:... והא דמדליקין ביום כפורים משום דיום דין הוא להגמר. וכתיב נר ה׳ נשמת אדם חופש כל חדרי בטן (משלי כ, כז). ואמר משם חמיו מה״ר אברהם ז״ל דלהכי לוקחים אנשים ונערים נרות ולא הנשים, משום דנר שקול נגד איבריו של אדם לכפר עליהם. והם רמ״ח איברים ורוח ונשמה הרי ר״ן כמנין נר, רצונו לומר שירחם המקום על כולן. עיין שם. ולכן מדליקים שמונה ימים ולא שבעה, להוסיף נר אחד לכפרה על שנכשלו בעון הנ״ל, בלא כוונה וכאמור.

לא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כעין זה, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 193) ואמרו שכל מי שמזכיר שמו של הקב״ה ידקר בחרב, והרבה מישראל נהפכו למינות עיין שם. ונקדים מה שכתב מהרי״ל ז״ל, (מנהגים) הלכות ערב יום כיפור, (הובאו דבריו בדיבור הקודם) שהדלקת הנר בערב כיפור מרמז לכפרה, ולכן מדליקים שמונה ימים ולא שבעה, להוסיף נר אחד לכפרה על שנכשלו הרבה מישראל בעבירות, ועיני צדיק תחזינה בגמרא (סנהדרין מו.) תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר: שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא כדי לעשות סייג (לעשות סייג- גדר. רש״י). לתורה. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים. והביאוהו לבית דין וסקלוהו. לא מפני שראוי לכך, (לא שראוי לכך - דשבות בעלמא הוא מדרבנן .רש״י). אלא שהשעה צריכה לכך. (אלא שהשעה צריכה לכך - מפני שהיו פרוצים בעבירות, שהיו רואין לוחצן של ישראל, שהיונים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מצות בזויות בעיניהם. רש״י). עיין שם. וכתיב: ״והתודו את עונם ואת עון אבותם״ (ויקרא כו. מ). וכאמור.

לב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כג:) אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. וראה לראבי״ה ז״ל, ח״א - מסכת שבת (סימן ר) שכתב, וזה לשונו: אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. פירוש נר שבת [ו]נר חנוכה נרות מצות, וכן נרות לבית הכנסת ולבית המדרש. וגרסינן באגדה [כתוב אחד אומר ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר קיש בן אביאל וכי נר היה שמו והלא אביאל היה שמו] אלא זקינו אביאל היה רגיל להדליק נרות בבית הכנסת ובבית המדרש ובמבואות האפלות ובזכות זה זכה שאול בן בנו למלכות ולכן נקרא [שמו] נר. ולכך נהגו נשים צדקניות [וכשרות] לתקנם [ו]להדליקם לזכות

מצוה. עיין שם. ומקורו טהור במדרש (ויקרא רבה ט. ב) דבר אחר: ושם דרך אלו שהן מדליקין נרות כדי להאיר בהם לרבים דאמר רבי שמעון בן לקיש, שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י שהיה זקנו מדליק נרות לרבים אמרו מבואות אפילות היו מביתו לבית המדרש והיה מדליק נרות בהם כדי להאיר בהם לרבים, כתוב אחד אומר (דברי הימים א' ח. לג) ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר (שמואל א' ט. א) קיש בן אביאל הא כיצד אביאל היה שמו אלא ע"י שהיה מדליק נרות לרבים זכה ונקרא שמו נר. עיין שם. ולפי זה יש לומר בדרך אפשר שלכן הוסיפו להדליק שמונה ימים ולא שבעה, כיון שהחשמונאים רצו לחזק בס"ד את המלוכה שלהם על עם ישראל בדרך התורה והמצוות, על ידי הוספת נר נוסף. וכאמור.

לג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב במחזור ויטרי (סימן שמ) וזה לשונו: טעם להדליק נרות ביום הכיפורים מצאתי: בתנחומא בפרשת (אמור סימן יז) "ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כז. כא). אמרתי להם ויקחו אליך שמן זך וגו'. אור שלכם איני צריך. אלא בשביל לשמר נפשותיכם. שנמשלה הנפש בנר. שנאמר: "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ. כז). ולכך נהגו להדליק נרות ביום כיפור. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן מדליקים נרות שמונה ימים ולא שבעה, כיון שהוסיפו נר אחד לשמר את נפשותם, שלא יגרום ח"ו החטא ויחזרו הגזירות וכאמור.

לד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרב זוכר הברית ז"ל (סימן כא סעיף ב) משם הרב מעבר יבוק ז"ל (חלק עתר ענן הקטורת) וזה לשונו: כל העם ההולכים לברית מילה הם כמקבלים פני השכינה הבאה להופיע מאורה על כל המטפלים במצוה ההיא. עיין שם. וראה בילקוט שמעוני ישעיה (רמז תכה) על כן באורים כבדו ה'. באלין פנסייא, ועיין להרב כלבו ז"ל (סימן סח) שכתב וזה לשונו: וכתב ה"ר אשר ונהגו להיות כל אחד מדליק במקומו נר או פנס ביום הכפורים וכו', ועוד נהגו בזה לכבוד השם ולכבוד בית הכנסת על דרך באורים כבדו את ה', עיין שם. ולכן מדליקים שמונה ימים נרות ולא שבעה, שהוסיפו נר אחד כדי לקיים "באורים כבדו ה'" (ישעיה כד. טו). וכאמור. (ששה תירוצים אחרונים הנ"ל חידשתי בס"ד ביום כ"ה כסלו תשעה) ואיתנח בסימנא ג"ל עיני ואביטה נפלאות מתורתך אכי"ר.

לה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הרב חיים מצאנז ז"ל, הובא בחוברת דברי חיים (פרק ג עמוד יב) וזה לשונו הצריך לנו כאן... וידוע שבחנוכה מתעוררין י"ג מידות של רחמים והם נקראים מזלא. אך לפי דעתי בחנוכה שהיא מלשון חנוכה והתחדשות,

נתעורר בכל העולמות שאז אפילו המזלות נשתנו לרחם ביתר שאת ואז יש רחמים מתוך רחמים, שאפילו בחינת י״ג מידות שהוא למעלה מגבול ומידת התחתונים להיות עוד יותר ברחמים אפילו על מי שאינו רואי לרחם עליו כלל, וזה בחינת ארך אפים היינו של ב׳ פנים. עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו חז״ל להדליק גם ביום הראשון אף שלא היה בו נס, בשביל לעורר עלינו זכות של י״ג מידות הרחמים שהם מתעוררים בחג החנוכה וכאמור.

לו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי יוסף שאול נתנזון ז״ל בשו״ת שואל ומשיב מהדורה א חלק ג (סוף סימן מב) וזה לשונו הצריך לנו כאן:... ודרך אגב אזכור מה שראיתי עוד שם בשו״ת תשובה מאהבה הנ״ל במ״ש רש״י בע״ז דף נ״ב ע״ב בד״ה והקדשנו שחזרו ומשחו בשמן המשחה וע״ז הקשה דבשבועות דף ט״ו אמרו אותם במשיחה ולדורות עבודתו מחנכתו וכ״כ הרמב״ם פ״א מהלכות פסולי המקודשין הלכה י״ב ע״ש ואני מוסיף להקשות דהיכי היה להם שמן המשחה דהא יאשיהו גנזו כדאמרו פ״א דיומא בסופו אמנם נראה דהנה הש״ך על התורה מביא דבימי חשמונאי מצאו השמן המשחה ולפי זה נראה דניהו דלדורות עבודתן מחנכתן היינו משום דתורה אמרה שאף שלא יהיה להם שמן המשחה יהיה עבודתו מחנכתו אבל כל שנזדמן להם שמן המשחה פשיטא דהיו מושחין בשמן המשחה ודו״ק היטב. עכ״ל. ולענ״ד יש טעות סופר בדבריו במה שציין פ״ק דיומא, וצריך לומר (יומא נד.). עיין שם. ודברי הש״ך ז״ל הובאו בחידושיו לפרשת וישלח על פסוק: ״ויותר יעקב לבדו״ (בראשית לב. כה). (הבאתי דבריו לעיל אות טו) עיין שם. ולפי זה יש לומר שהנס היה אף ביום הראשון כיון שהוצרכו למשוח בו את המנורה והספיק השמן גם להדלקתה ביום הראשון.

לז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כעין זה, כיון שפך השמן שהם מצאו היה שמן המשחה וכנ״ל (בדיבור הקודם), שזה נס גדול בפני עצמו, שלא היה שמן רגיל, ולכן קבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה.

לח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי הידוע, שאדם שרוצה שהפתילה שהוא מדליק תדלק יפה, צריך להטביל אותה בשמן כדי שהשלהבת תתפס בה יפה, והרי הכהן הטיב את הפתילות והטביל אותן בשמן, ואם כן הרי שהשמן לא היה מספיק אפילו ליום אחד, ובכל זאת בס״ד הספיק השמן, הרי לפניך שגם ביום הראשון היה נס.

לט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) מאי חנוכה? דתנו רבנן: והסבירו המפרשים ז״ל בדרך דרש ורמז, הכוונה

מה הטעם שזכינו לחג החנוכה – לניסי השי"ת? ויהי כמשי"ב בזכות דתנו רבנן, דהיינו שעסקו בתורה ובזכותה ניצלו עם ישראל וניצחו את היוונים. וראה במדרש (ילקוט תהלים לה. א) על פסוק: לדוד ריבה ה' את יריבי לחם את לוחמי. (תהלים לה. א). אמר הקב"ה לדוד אתה עסוק בתורה, ואני נלחם מלחמותיך, כמו שנאמר: על כן יאמר בספר מלחמות ה'" (במדבר כא. יד). עד כאן. וראה עוד במדרש (בראשית רבה סה. כ) בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו. וכן איתא במדרש (ויקרא רבה כה. א) כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור לישראל : בני! עסקו בתורה. ואין אתם מתייראים משום אומה. ועוד אמרו חז"ל במדרש (רבה פתיחתא דאיכה אות ב) אימתי העובדי כוכבים גוזרים גזירה וגזירתם מצלחת? בשעה שישראל משליכין דברי תורה לארץ עיין שם. וראה עוד בגמרא (מכות י.) א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב: "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים" (תהלים קכב. ב). מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה. עיין שם. וראה עוד במדרש אגדת בראשית (פרק יג) אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמור (בראשית טו א). זה שאומר הכתוב: יצפון לישרים תושיה (משלי ב ז). עד שלא נברא העולם צפן הקב"ה את התורה עד שיעמוד אברהם ויטול אותה, שנאמר עקב אשר שמע [אברהם בקולי] (בראשית כו ה), מלמד שקיים אברהם אבינו את כל המצות ואת כל התורות, שנאמר ותורותי (שם בראשית כו). ארשב"נ משום ר' יונתן אף עירובי תבשילין קיים אברהם, שנאמר עקב אשר וגו', לכך אמר שלמה יצפון לישרים תושיה. א"ל הקב"ה אברהם אתה עסקת בתורה, חייך שאני מגן לך, כשם שאדם אוחז את המגן זה ואפילו זורקין בו חצים או אבנים המגן מקבל, כך אני נעשה לך מגן, ולא לעצמך, אלא אף בניך אם יהיו עוסקין בתורה, כשם שאתה עסקת כך אני נעשה להם כמגן, שנאמר אמרת ה' צרופה מגן הוא [לכל החוסים בו] (שמואל ב' כב לא), לכך נאמר יצפון לישרים תושיה. עיין שם. ונקדים מה דאיתא בגמרא (סוטה כא.) תניא, את זו דרש רבי מנחם ברבי יוסי, "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו. כג) תלה הכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור. את המצוה בנר, לומר לך מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור, לומר לך מה אור מאיר לעולם, אף תורה מגינה לעולם. עיין שם. ומאחר שהתורה נמשלה לאור, לכן גם ביום הראשון חשיב נס, שבזכות שלמדו תורה המשולה לאור וקיימו במסירות את המצוות המשולות לנר, וכדאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191) ויהי כאשר שמע אנטיוכס כי נהרג משנהו ניקנור ויצר לו מאד וישלח

ויקרא לכל שריו ועבדיו וגם למשנהו הגדול ויאמר אליהם האם בגוי הזה לא תתנקם נפשי אשר השחיתו וחבלו חיילות ויבוזו מחנותי ושריי, ועתה מה אנו מחשים הבא נא נבוא אליהם למלחמה לבטל מהם את השבת ור״ח ומילה, ומי האלהים אשר יציל אותם מידי. וישלח את בגריס בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלם ויצר עליה, וימרו את אלהים עליון ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו במזבח אלהיהם, ויעבירו קול במחנה מטעם המלך לאמר כל איש ואיש אשר ישמור שבתות ה׳ ור״ח ומילה יומת. ורבים מבני ישראל בימים ההם מסרו נפשם בעבור כבוד המקום ב״ה ולא בטלו ברית אבותם. ואשה אחת מבני הלוים מלתה את בנה לשמונה ימים בתופים ומחולות, והיא עלתה על חומת ירושלים ובנה חתן דמים מהול בידה ותען ותאמר לפני ה׳: כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך, לא נסוג אחור לבנו, ותט אשורנו מני ארחיך, והשליכה עצמה עם בנה מעל החומה וימותו שניהם. וכמוה עשו רבים מבני ישראל ולא הפרו את ברית אבותם ואת קדוש ישראל יעריצו. וקהל קדושים אמרו איש אל רעהו הנה דבר המלך בחמה שפוכה לבטל ממנו את השבת, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, וכתוב בתורתנו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות הלא טוב לחסות בה׳ ונשבות את שבתותינו אם יחינו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו. ויועצו לשבות השבת במערה אחת הם נשיהם וטפם. ויוגד למלך לאמר הנה אנשים באו הנה במערה אחת לשבות את שבתותם, וישלח המלך את חיילותיו חלוצים לצבא וישבו על פי המערה ויקראו אותם אליהם בדבר המלך לאמר מדוע מריתם את דת המלך ועתה בא נא וסורו נא אל משמעתו של מלך והצלתם את נפשותיכם ממות. ויענו כל העם יחדיו לאמר אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע, אשר ציונו על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, הלא טוב לנו מות ביד ה׳ פה ולא נחלל את יום השבת ח״ו. וכאשר ראו כל אנשי הצבא כי לא אבו הלוך בדתי מלכיהם, ויביאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו לפני ה׳ כאלף איש ואשה. עיין שם. לכן הוסיפו יום אחד וקבעו שמונה ימים. ולא שבעה להודות להשי״ת שבזכות אור התורה וקיום המצוות ניצלו וניצחו את היוונים וכאמור.

מ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שפירשתי בס״ד מה שאומרים בנוסח ועל הנסים, וזדים ביד עוסקי תורתך. אפשר לפרש החידוש הוא: על פי מה דאיתא בגמרא (סנהדרין כו.) ולמה נקראת (התורה) שמה תושיה, שמתישה כוחו של אדם. עיין שם. ואם כן גם שהם עסקו בתורה והותש כוחם הקב״ה עזר להם לנצח את האויבים. ועל זה גופא הוסיפו עוד יום אחד להדליק כדי להראות את מעלת לומדי התורה, ורצו גם שירבו בני ישראל

בלימוד תורה, וראה בתלמוד ירושלמי (שבת טו. ג) לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בהן בדברי תורה. עיין שם. וראה עוד להגאון הרב ישעיהו הלוי הורביץ ז"ל בספרו שני לוחות הברית מסכת תמיד פרק דרך חיים תוכחת מוסר (אות קנב) וזה לשונו: תוכחת מוסר לחנוכה. יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות להשם יתברך, על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות. אם כן הימים הקדושים האלה, ראוים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים, כי תלמוד תורה נגד כולם (פאה פ"א מ"א). ובעוונותינו הרבים, רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה, והולכים אחר ההבל. ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו ויחזרו על תלמודם מה שלמדו, שיהיה שגור בפיהם. על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות. עכ"ל.

מא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה ששמעתי ממעלת ידי"ן גיסי היקר מרביץ תורה בישראל הרב משה קבלה נר"ו מעי"ת רחובות יע"א, שראה בעלון קהילות (מקץ תשעה), שהביא קושיא משם המפרשים ז"ל, על מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. עיין שם. מדוע החשמונאים קבעום רק לשנה אחרת, ולא באותה שנה? ותירצו, שלשנה אחרת ראו כי ביום כ"ה כסלו יש בו ישועות גדולות, הבינו שיומא קא גרים, ולכן קבעום לדורות לימים טובים בהלל ובהודאה. עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן גם קבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה שהיום הראשון מרמז על הסגולות הרבות שיש בו. והבן. (וכמדומני שמצאתי פירוש זה משם אחד מאדמורי רבני חסידי גור זיע"א), ובעצם קושיית המפרשים ז"ל, מדוע רק לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים, עיין בחידושי הריטב"א ז"ל, (שבת כא:) שתרץ, וזה לשונו: לשנה אחרת קבעום ימים טובים להלל ולהודאה. פירוש כי בשנה הראשונה לא קבעום שמונה שלא היו יודעים כמה ימשך הנס, וכל שהשמן היה נמשך היו עושים יום טוב. עכ"ל. וראה עוד להגאון הקדוש הרב צבי אלימלך מדינוב ז"ל בספרו בני יששכר מאמרי חודש כסלו - טבת (מאמר ב - אור תורה) שכתב, וזה לשונו: עוד כתב הרב הקדוש הנ"ל [הגאון בעל הרוקח ז"ל, שם], סמך שמן ונרות לסוכות מה סוכות ח' ימים אף חנוכה ח' ימים, ומעתה אזדא להו קושיית הפוסקים [ב"י או"ח סימן תר"ע] למה קבעו גם ביום הראשון

יום טוב והדלקה הרי בו לא נעשה הנס, הנה נראה לי לפי הנ״ל דודאי חכמי הדור כשקבעו המצוה לדורות האיר השם יתברך את עיניהם למצוא הסמך בתורה, והנה ראו שהסמיך השם יתברך פרשת הנרות לסוכות הבינו ברוח קדשם שהוא כדי ללמוד מסוכות ח׳ ימים, וזהו הנרצה במגילת תענית [פרק ט׳ ד״ה כ״ה כסליו] ובגמרא [שבת כא ב] אומרם ז״ל לשנה אחרת קבעום וכו׳, ולמה לא תיכף בשנה ראשונה, אבל הוא באמת בשנה הראשונה ידעו גם כן מן סמיכת התורה שצריכין לעשות ולהדליק ח׳ ימים, אבל לא ידעו מהיכן יתחילו הח׳ ימים, דסברו דלמא תדלק המנורה ט׳ ימים ויהיו ח׳ ימים ניסים וא״כ קביעות הח׳ ימים יתחילו מן יום כ״ו דכסלו, אבל אחר כך כאשר ראו דהמנורה לא דלקה רק ח׳ ימים ואעפי״כ סמיכת התורה מרמז שצריכין להדליק ולקבוע מועד ח׳ ימים, על כרחך רצון השם יתברך שגם יום הראשון יעשו יום טוב וידליקו, ואם כן מתחילין הח׳ ימים מן יום כ״ה, על כן קראו לימים האלה חנוכה חנ״ו כ״ה להורות שיתחילו הימים מן יום כ״ה, וזהו שצודק שפיר בגמרא [שם] מאי חנוכה ומפרש דתנו רבנן בכ״ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו׳ לשנה אחרת קבעום וכו׳, ולמה לשנה אחרת דייקא קבעום הוא מטעם הנ״ל, על כן קראו שמו חנוכ״ה חנ״ו כ״ה כנ״ל. עכ״ל.

מב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 193) ואמרו שכל מי שמזכיר שמו של הקב״ה ידקר בחרב, והרבה מישראל נהפכו למינות, והיה שם משומד אחד בליעל תתני בן פחת שמו, שהיה יועץ עצות רעות על ישראל ואמר שכל זמן שיקריבו קרבן של שחר ושל בין הערבים אינם נופלים בידכם, עמדו ובטלוהו, וחזר עוד אותו בליעל ואמר אלהיהם שונא זימה, אם תוכלו להכשילם בזנות תמשלו עליהם, עמדו וגזרו שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יקרעו אצבעותיו. חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזו הדלקת נר בבית המקדש, שנאמר להעלות נר תמיד וכתוב עליו תן חלק לשבעה וגם לשמונה, תן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נרות שהן מאירות תמיד בבית המקדש וגם לשמונה ימי החג אין בריה יכולה להם, עמדו וטמאו כל השמנים שבבית המקדש ולא נשתייר כי אם פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים, ועמד הקב״ה וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקב״ה חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי

שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית. עיין שם. ולפי זה יש לומר הטעם שקבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה, כי כך גזרה חכמתו יתברך, לקבוע להם שמונה ימי חנוכה, וכנ"ל. ולכן קבעו להדליק גם ביום הראשון וכאמור. וזה כמובן לדעת רבי יהודה דלא סבירא להו טעמא דקרא. כדאיתא בגמרא (בבא מציעא קטו.). ועוד. ובודאי שתמיד אפשר לדרוש דרשות וטעמים, ואדרבה יגדיל תורה ויאדיר. (ישעיה מב. כא). וראה בזה בגמרא (חולין סו:) עיין שם. ודו"ק.

מג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 193) ואמרו שכל מי שמזכיר שמו של הקב"ה ידקר בחרב, וכו', עמדו וטמאו כל השמנים שבבית המקדש ולא נשתייר כי אם פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים, ועמד הקב"ה וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקב"ה חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית. עיין שם. ולפי זה יש לומר הטעם שקבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה, כי כך גזרה חכמתו יתברך, לקבוע להם שמונה ימי חנוכה, וכנ"ל.הרי לפניך מבואר להדיא שהקב"ה הסכים עמהם, והוא עצמו קבע להם לומר הלל שמונה ימים. ולכן מדליקים שמונה ימים וכאמור.

מד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הגאון רבי יצחק ב"ר משה ז"ל בספר אור זרוע ח"ב הלכות חנוכה (סימן שכא) וזה לשונו: ולמה היא נוהגת להדליק שמונה אלא שסתרו המזבח ובנאוהו וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת ופירשו דמיד היו מתקנין שמן אחר אלא שהיו טרודין להכין ולטהר כלי שרת ולעשות המזבח ולא יכלו ליקח שמן אחר ולכך נעשה נס בפך שמן ונתקיים שמונה ימים ולפיכך נקרא חנוכה על שם חנוכת המזבח שנסתר ובנאוהו. עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק אף ביום הראשון לרמז על שם חנוכת המזבח שנסתר ובנאוהו. וכאמור.

מה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הרב שבולי הלקט ז"ל (סימן קעד) וזה לשונו הצריך לנו כאן: ועוד טעם אחר כי חנוכה נקראת על שם שנתחנך הבית והוכשר לעבודה שהרי היוונים טמאו את ההיכל והעזרות והמקדש וכל כליו וכשגברו חשמונים טהרו את הכל ועשו חנוכה כמו שעשה משה בתחילת חינוכן לעבודה וכן עשה עזרא כדכתיב ובחנוכת חומת ירושלים בקשו את הלוים מכל מקומותם להביאם

לירושלים לעשות חנוכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתים נבלים וכנורות עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק אף ביום הראשון לרמז על שם שזכו ונתחנך הבית והוכשר לעבודה וכאמור.

מו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי יואל סירקיש ז״ל, בספרו בית חדש אורח חיים (סימן תרע ס״ק ג) וזה לשונו: ומ״ש ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד וכו׳. איכא להקשות היאך היו הכהנים מדליקין הנרות בטומאתן ותירץ הרא״ם (שם) שהדליקום על ידי פשוטי כלי עץ שאינן מיטמאין ומה שקשה הלא גם המנורה היתה טמאה תירץ שהחשמונאים עשו מנורה של עץ כדמוכח בפרק כל הצלמים בפירוש רש״י (ע״ז מג א ד״ה ומלכות) אך קשה הלא נטמאה המנורה בגמר עשייתה וי״ל דלא נטמאו כל ישראל ומי שהיה טהור עשאה ולא קשה אם כן יעשו הטהורים גם כן שמן דאפשר שלא היו בקיאין בעשיית שמן כשר למנורה וכן צריך לומר להר״ן שכתב שהיה להם שמן טהור והוצרכו שמנה ימים בין הליכה וחזרה דקשיא גם כן דהוה ליה לעשות שמן מיד אלא צריך לומר שלא היו בקיאין בעשייתו והשתא אין צריך לפרש שהדליקום על ידי פשוטי כלי עץ אלא הכהן שלא נטמא הדליקם דהדלקת נרות אין צריך כהן גדול ותדע דהא קשיא היאך נתנו השמן לתוך הבזיכין הלא נטמא מיד כשאחז בפך אלא ודאי דכהן טהור אחז בו ונתנו לבזיכין. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק אף ביום הראשון לרמז על שם שזכו שמצאו כהן טהור שלא נטמא ע״י היוונים, שיוכל להדליק את המנורה וכאמור.

מו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש (קהלת רבה פרשה ט א [ח]) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, א״ר יוחנן בן זכאי אם בבגדים לבנים הכתוב מדבר, כמה בגדים לבנים יש להם לאומות העולם, ואם בשמנים טובים הכתוב מדבר כמה שמנים טובים יש לאומות העולם, הא אינו מדבר אלא במצות ומעשים טובים ובתורה, ר׳ יהודה הנשיא משלו משל למה הדבר דומה למלך שעשה סעודה וזימן אצלו אורחים אמר להם לכו ורחצו וגהצו וסכו ורחצו בגדיכם והתקינו עצמכם לסעודה ולא קבע להם זמן אימתי יבאו לסעודה והיו הפקחין מטיילין על פתח פלטין של מלך, אמרין כלום פלטין של מלך חסר כלום, הטיפשין שבהן לא השגיחו ולא הקפידו על דבר המלך, אמרו שסופנו להרגיש בסעודת המלך, כלום יש סעודה שאין בה הטרח וחברה אלו לאלו, והלך הסייד לסידו, ויוצר לטיטו, נפח לפחמו, כובס לבית המשרה שלו, פתאום אמר המלך יבאו הכל לסעודה, מהרום, אלו באו בכבודם ואלו באו בניוולם, שמח המלך על הפקחין

שקיימו דברו של מלך, ולא עוד אלא שכבדו פלטין של מלך, וכעס על הטפשין שלא קיימו את דבר המלך וניוולו פלטין של מלך, אמר המלך אלו שהתקינו עצמן לסעודה יבאו ויאכלו בסעודת המלך ואלו שלא התקינו עצמן לסעודה לא יאכלו בסעודת המלך, יכול ילכו ויפטרו להם, חזר המלך לומר לאו אלא יהיו אלו מסובין ואוכלין ושותין ואלו יהיו עומדים על רגליהם לוקין ורואין ומצטערים, כך לעתיד לבוא הוא שישעיה אומר (ישעיה ס"ה) הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו, זיוותאי אמר משום ר' מאיר אלו מסובין ואוכלין ושותין, ואלו מסובין לא אוכלין ולא שותין, לא דומה צערו של זה שהוא עומד, לצערו של זה שהוא מיסב, זה שהוא עומד לא אוכל ולא שותה דומה למשמש, זה שמיסב ואינו אוכל צערו כפול ומכופל ופניו מוריקות, הוא שהנביא אומר (מלאכי ג') ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בר קפרא ור' יצחק בר קפרא אמרי לאשתו של בולדריס שהיתה מקשטת עצמה בפני שכינותיה, אמרו לה שכינותיה בעליך אינו כאן בפני מי את מקשטת עצמך, אמרה להון בעלי מלח הוא אם יזדמן לו מעט רוח תיכף יבוא ונמצא עומד למעלה מראשי לא מוטב שיראה אותי בכבודי ולא בניוולי, כך בכל עת יהיו בגדיך לבנים מן העבירות ושמן על ראשך אל יחסר ממצות ומעשים טובים, תני ושוב יום אחד לפני מיתתך, שאלו תלמידיו את ר' אליעזר אמרין ליה רבי וכי אדם יודע אימתי הוא מת שיעשה תשובה, אמר להם לא כל שכן ישוב היום שמא ימות למחר של אחריו ונמצאו כל ימיו בתשובה לכך נאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים. וראה בגמרא (שבת קנג.) עיין שם. ואפשר להסביר כדי שח"ו לא נתגאה ותזוח דעתינו ונחשוב כאילו הנס הנצחון ושל מציאת פך השמן נעשה בזכותנו, קבעו להדליק נר בשמן שהוא רומז למצוות ומעשים טובים, שבא לרמז שכל הנסים והנפלאות שזכינו בס"ד בחג חנוכה הם בזכות שבני ישראל שבאותו הדור קיימו מצוות ומעשים טובים המשולים לשמן וכאמור.

מה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהקשו המפרשים ז"ל, מדוע הוצרכו לחפש שמן טהור והרי קיימא לן בגמרא (פסחים עז.) ועוד. טומאה הותרה בציבור? ותירצו, כי הם רצו להחמיר על עצמם שיהיה הכל בטהרת הקודש, הפך מהיוונים ימש"ו שטימאו את כל השמנים. עיין עליהם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה שהיום הראשון רומז על הנס שמצאו בכלל שמן טהור ויכלו להחמיר על עצמם בשמחה. ובעצם הדבר שהחמירו על עצמן, ראה להרב פני יהושע ז"ל, בחידושיו (שבת כא:) שכתב, וזה לשונו: מאי חנוכה דתנו רבנן כו' טמאו כל השמנים שבהיכל כו' ולא מצאו אלא

פך אחד [כו׳] ונעשה בו נס. (מהד״ב מהמחבר ז״ל ועל כרחך שלא היו יכולין להדליק בשמן אחר שחוץ להיכל או לעשות שמן חדש והיינו משום דכל ישראל היו טמאי מתים כמו שכתב הב״י [או״ח סי׳ תע״ר ד״ה והטעם] להדיא). ולכאורה יש לתמוה כל טורח הנס זה למה דהא קי״ל טומאה הותרה בציבור והיו יכולין להדליק בשמן טמא ובשלמא למ״ד דחוייה בציבור [פסחים ע״ט ע״א] ניחא הכא שפיר קצת משא״כ למ״ד הותרה בציבור דאפילו הדורי לא מהדרינן כדאיתא ביומא [ו׳ ע״ב] א״כ קשה טובא. תו קשיא לי דמכיון שטמאו כל השמנים ולא נשאר אלא פך אחד מהיכן היה להם השמן למנחות בכל אותן הימים. ומתוך כך היה נראה לי ליישב חדא מגו חדא דודאי במנחות היו יכולין לעשות משמן טמא מהאי טעמא גופא דקי״ל טומאה הותרה בצבור משא״כ לענין שמן למנורה אפשר דלא שייך לומר טומאה הותרה בצבור כיון דלאו עבודת מזבח היא וקי״ל נמי [יומא כ״ד ע״ב] הדלקה לאו עבודה היא א״כ לא הוי אלא כמכשירי מצוה שאינו דוחה את הטומאה. אלא דאי אפשר לומר כן משום דבת״כ פרשת אמור דריש להדיא להעלות נר תמיד אפילו בשבת אפילו בטומאה וכן פסק הרמב״ם ז״ל להדיא [בפ״ג מתמידין ה״י] ובלא״ה מסוגיית הש״ס נמי מוכרח כן שהרי אם לא היה דוחה את הטומאה לא היה דוחה ג״כ את השבת ובכל דוכתי משמע שמדליקין את המנורה אפילו בשבת. ולפי זה צריך לומר דלענין מנחות לא הוצרך לנס דבקל היה יכולין למצוא שמן טהור לצורך מנחות כיון דלא בעינן שמן כתית כדדרשינן להדיא כתית למאור ולא כתית למנחות ודוקא לענין מנורה דבעינן כתית שהוא ע״י טורח גדול לא היו יכולין למצוא משום כך הוצרך לנס ואם כן הדרא קושיא קמייתא לדוכתא שהיו יכולין להדליק בשמן טמא כיון דטומאה הותרה בצבור כדפרישית. לכך נראה דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חיבת המקום עליהם כדאשכחן שנעשה זה הנס תמיד [אבות פ״ה מ״ב] שלא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם והואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד מלכות יון הרשעה שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל וגזרו כמה שמדיות ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו בשונאיהם, לכך נעשה להם גם כן נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה בהם כדדרשי נמי לענין נר מערבי אלא שלאחר מיתת שמעון הצדיק אפילו נר מערבי לפעמים היה כבה והולך לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותן הימים שהיו עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה, כן נראה לי נכון עכ״ל.

מט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה שכתב הגאון הרב פני

יהושע ז"ל, (הובאו דבריו בדיבור הקודם), וזה לשונו הצריך לנו כאן... לכך נראה דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חיבת המקום עליהם כדאשכחן שנעשה זה הנס תמיד [אבות פ"ה מ"ב] שלא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם והואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד מלכות יון הרשעה שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל וגזרו כמה שמדיות ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו בשונאיהם, לכך נעשה להם גם כן נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה בהם כדדרשי נמי לענין נר מערבי אלא שלאחר מיתת שמעון הצדיק אפילו נר מערבי לפעמים היה כבה והולך לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותן הימים שהיו עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה, עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק ביום הראשון לרמז על הנס הנזכר שדלק הנר המערבי וממנו הדליקו שאר הנרות, וזה להראות את חיבתן של ישראל לפני המקום, ולכן קבעו חז"ל להדליק שמונה ימים ולא שבעה וכאמור. ושוב ראיתי אחר זמן להרב נר למאה ז"ל (תירוץ נג, ותירוץ סו) שהאריך בענין זה של נר המערבי משם הרב ליקוטי יהודה ז"ל, ועוד ספרים עיין שם. שש אנכי שבעיקר התירוץ כיונתי לדעת גדול.

נ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא בגמרא (שבת כב:) מתיב רב ששת: "מחוץ לפרוכת העדת יערוך" (ויקרא כד. ג). וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי עדות? אמר רב: זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, (כמדת חברותיה - חצי לוג שיערו בה ללילי תקופת טבת הגדולים, ואם ידלק ביום (ובלילה) בלילות הקצרים - ידלק, אבל פחות - לא, שלא יכבה בטבת בלילה, והתורה אמרה מערב עד בקר. רש"י). וממנה היה מדליק ובה היה מסיים. עיין שם. וראה עוד לרש"י ז"ל, (שמות כז. כא) שכתב, וזה לשונו: מערב עד בקר. תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר. ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין וכן לכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום עכ"ל. ולפי זה אולי יש לומר שהנס ביום הראשון היה שכמות השמן שמצאו בפך היה ללילות הרגילים שהם קצרים אולם ביום השמיני שהוא יום א׳ טבת לא היה מספיק הכמות של השמן שמצאו להדליק כיון שהוא לילה ארוך יותר ובכל זאת הספיק. ולכן קבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה לרמוז על הנס הנזכר וכאמור. ושוב ראיתי אחר זמן רב להגאון מהרש"א בחידושי אגדות (חולין נה.) שכתב, וזה לשונו: מסאה ועד סאתים בחצי לוג וכו׳.

בהלכה זו עמדנו בימי חנוכה ואמרנו להעלות על ספר מהיכן שלמדו לומר כן ובנרות חנוכה שהיא הנס גם ביום ראשון ימי חנוכה לפי שהמנורה היתה טמאה וליכא למימר שעשו המנורה של עץ כמ״ש הרא״ם דהא בשעת עשיה היו מטמאין אותה ועוד לת״ק דפליג אר״י ב״י ופוסל גם בשל עץ מאי איכא למימר אלא בין לת״ק ובין לר״י ב״י בפרק כל הצלמים (פרק ג מסכת עבודה זרה), ופרק אין מכירין (פרק ב מסכת ראש השנה), אית לן למימר דלא היה אפשר להן אלא בשברי כלי חרס שהן טהורין דהיינו הבאין מסתם כלים היותר גדולים שנזכרו בשמעתין מסאה ועד סאתים שבשבריהם נטהרו בפחות מחצי לוג והשתא על כרחך בלילה הראשונה ג״כ לא נתנו אלא פחות מחצי לוג לכל נר ונר שהוא עיקר שיעור השברים שנטהרו ואעפ״כ היו דולקין כל הלילה בימי חנוכה שהם לילי טבת ארוכים דצריך חצי לוג לכל נר לפרש״י בפרשה תצוה וא״כ היה הנס גם ביום ראשון ועל זה רמז הכתוב בנרות דזכריה מי בז ליום קטנות דאם היה הנס בשאר ימי השנה היה אפשר לבעל דין לחלוק ולומר שלא היה נס ביום ראשון דפחות מחצי לוג יכול להיות דולק כל הלילה בשאר ימות השנה אבל מי בז ליום קטנות שהיה הנס ביום היותר קטנות דהיינו בימי טבת שהלילות ארוכים וצריך חצי לוג לכל נר ונר שהיה דולק כל הלילה ודו״ק. עכ״ל. שש אנכי שנתכוונתי בעיקר התירוץ לדעת גדול.

נא. אי נמי אפשר לפרש בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 193) ...חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזו הדלקת נר בבית המקדש, שנאמר להעלות נר תמיד וכתוב עליו תן חלק לשבעה וגם לשמונה, תן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נרות שהן מאירות תמיד בבית המקדש וגם לשמונה ימי החג אין בריה יכולה להם, עמדו וטמאו כל השמנים שבבית המקדש ולא נשתייר כי אם פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים, ועמד הקב״ה וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקב״ה חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית. עיין שם. ואפשר לפרש לפי זה שביום הראשון קבעו להדליק, לרמז הגם שהיונים ימש״ו רצו להחשיך את בני ישראל ולבטל מהם מצות ״להעלות נר תמיד״, לכן מדליקים גם ביום הראשון להראות יותר פרסומי ניסא שזה נגד מחשבתם וכאמור.

ולאור האמור יתפרש יפה מה דאיתא במדרש (בראשית רבה ב. ד)... וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, עיין שם. ולפי דרכנו יתבאר בס"ד יפה הטעם שנקראו יון חשיכה, כיון שהם רצו להחשיך את המנורה בבית המקדש, והקב"ה השיב להם מדה כנגד מדה והחשיך אותם. וכאמור.

נב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא בתלמוד ירושלמי מסכת ברכות (פרק ד הלכה א). עיין שם. וראה במסכת תענית (פרק ד הלכה ה) ושם איתא: רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי בימי מלכות יון היו משלשלין להם שתי קופות של זהב והיו מעלין שני כבשים פעם אחת שילשלו להם שתי קופות של זהב והעלו להן שני גדיים באותה השעה האיר הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים בלישכת הטלאים על אותה השעה העיד רבי יהודה בן אבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות ואמר רבי לוי אף בימי מלכות הרשעה הזאת היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני גדיים ובסוף שילשלו להן שתי קופות של זהב והחלו להם שני חזירים לא הספיקו להגיע למחצית החומה עד שנעץ החזיר וקפץ מארץ ישראל ארבעים פרסה באותה השעה גרמו העוונות ובטל התמיד וחרב הבית עיין שם. ולפי זה יש לומר שמה שקבעו חכמים להדליק גם ביום הראשון זה בשביל להודות להשי"ת שבאותה שעה האיר הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים בלישכת הטלאים. וכיון שהקב"ה האיר את עיניהם אף הם קבעו להאיר יום נוסף נר בחנוכה להאיר יותר את שמו יתברך בעולם להודות לו על זה וכאמור.

נג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא במדרש (שמות רבה נ. א) ויעש בצלאל את הארון הדא הוא דכתיב (תהלים קיט) פתח דבריך יאיר מבין פתיים, בשעה שברא הקב"ה עולמו היה כולו מים במים שנאמר (בראשית א) וחושך על פני תהום, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אמר האור ברא תחלה ואח"כ העולם, משל למלך שבקש לבנות פלטין והיה המקום אפל מה עשה הדליק נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע דימוסים, כך האור נבראת תחלה, ור' נחמיה אמר העולם נברא תחלה משל למלך שבנה פלטרין ועטרו בנרות, שאל רבי שמעון בן יהוצדק את רבי שמואל בר נחמן אמר לו בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהיכן נבראת האורה אמר נתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק העולם מזיוו מראשו ועד סופו כמו שכתוב (תהלים קד) עוטה אור כשלמה ואח"כ נוטה שמים כיריעה, לפיכך פתח דבריך יאיר, ממנו למדו הצדיקים כשהיו מתחילין בדבר היו פותחין באורה אתה מוצא בשעה שאמר

הקב״ה למשה שיעשה את המשכן אמר בצלאל ובמה אפתח תחלה פתח בארון שנאמר ועשו ארון. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו חז״ל להדליק גם ביום הראשון, להורות נתן שיש לנו לקיים ״בכל דרכיך דעהו״ (משלי ג. ו). וראה בגמרא (שבת קלג:) אבא שאול אומר: ואנוהו - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום. וראה עוד בגמרא (סוטה יד.) ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: ״אחרי ה׳ אלהיכם תלכו״ (דברים יג. ה).? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: ״כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא״ (דברים ד. כד).! אלא להלך אחר מדותיו של הקב״ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: ״ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם״ (בראשית ג. כא). אף אתה הלבש ערומים; הקב״ה ביקר חולים, דכתיב: ״וירא אליו ה׳ באלוני ממרא״ (בראשית יח. א). אף אתה בקר חולים; הקב״ה ניחם אבלים, דכתיב: ״ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו״ (בראשית כה. יא). אף אתה נחם אבלים; הקב״ה קבר מתים, דכתיב: ״ויקבר אותו בגיא״ (דברים לד. ו). אף אתה קבור מתים. עיין שם. ולפי זה יש לומר שהחשמונאים קבעו ביום הראשון להדליק את הנר להדמות להקב״ה שהתחיל בבריאה באור. ולכן כשהתחילו בהדלקה של הנר פתחו באורה בנר הראשון לרמז להאמור.

נד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא בגמרא (ראש השנה יח:) מותיב רב אחא בר הונא: בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא, שגזרה מלכות יון שמד שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות. וכך היו כותבים: בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטלום. ואותו היום עשאוהו יום טוב. עיין שם. ולזכר נס זה להודות להשי״ת הוסיפו להדליק יום נוסף וכאמור.

נה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא בגמרא (סוכה נו:) תנו רבנן: מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק! וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה, וסתמו את חלונה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק ביום הראשון, להודות יותר להשי״ת על חסדו הגדול שעשה עמנו, ולאפוקי ממרים בת בילגא שרחמנא ליצלן דיברה בזילזול כלפי הקב״ה וכאמור.

נו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז בהקדים מה שכתב הרמב״ם ז״ל

(פרק ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב) וזה לשונו: מהו דישון המנורה, כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג, וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו. עכ"ל. וראה למרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף ז"ל בספרו הבהיר חזון עובדיה (הלכות חנוכה בהערה א) שהביא משם האחרונים שמצאו מקור לדברי הרמב"ם ז"ל שהיו מדליקים המנורה בכל יום גם בבוקר, מספר הזוהר הקדוש (רעיא מהימנא פרשת אמור פח:) לסדרא בוצינין ולאדלקא להון בכל יומא תרין זמנין. ושם (פרשת בהעלותך קנ.) מאי שנא הכא דכתיב בבוקר בבוקר בהיטיבו ומאי שנא התם דכתיב ובהעלות, א"ר יהודה כולא חד מלה. וכן הוא בזוהר (פרשת חוקת קפג.) וכן העיר בניצוצי זוהר שם, שמכאן מקור דברי הרמב"ם הנ"ל, עיין שם. ולפי זה יש לומר שהנס הוא שאותו כד שמן שמצאו הספיק ליום אחד רק מהבוקר עד הערב, ולא הספיק גם מהערב עד בוקר, וזהו הנס שהספיק השמן ללילה ויום. ולכן קבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה וכאמור.

וראה עוד למרן הראשון לציון רבנו הגדול חזון עובדיה ז"ל, שם שהביא משם שו"ת בנין שלמה (סימן נג) שהוכיח כן מלשון הגמרא (שבת כא:) שמצאו פך השמן שלא היה בו להדליק אלא "יום" אחד, אלא ודאי שגם בבוקר היו צריכים להדליק הנרות. ועל פי זה יישב המנהג שנהגו להדליק נרות חנוכה באשמורת הבוקר בבתי הכנסת ובבתי המדרשות, שהוא זכר למה שהדליקו נרות בבית המקדש בבוקר, שהיא הטבת הנרות לדעת הרמב"ם. ושכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה (חאו"ח סימן תסא) ובספר שבילי דוד (סימן תרעא סק"ב) עיין שם.

נז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי מרדכי יפה ז"ל בספר הלבוש אורח חיים (סימן תרע סעיף ב) וזה לשונו: ומפני שלא נמסרו ישראל באותו זמן ביד מושל אחד שהיה מושל עליהם להריגה כמו שהיה בימי המן, אלא שבאו האויבים עליהם למלחמה ולא ביקשו מהם אלא ההכנעה, ולהיות ידם תקיפה על ישראל ולהעבירם על דתם, כידוע ממעשה אנטיוכס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם, כדרך המלכים המנצחים זה את זה וכובשין אחד מדינות חבריהם ומכריחן לאמונתן, ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחוזרים לאמונתם חלילה, לא היו מבקשים יותר, אלא שנתן השם יתברך וגברה יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל

ולהודות, ולא למשתה ושמחה, כלומר כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדת ח״ו, ובעזרתו יתברך לא הפיקו זממם וגברה ידינו, לכך קבעו אותם לחזור ולשבח ולהודות לו על שהיה לנו לאלהים ולא עזבנו מעבודתו, אבל בימי המן שהיתה הגזירה להרוג ולהשמיד את הגופות שהוא ביטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות שאפילו המירו דתם ח״ו לא היה מקבל אותם, לכך כשנצלו ממנו קבעו להללו ולשבחו יתברך גם כן על ידי משתה ושמחה, הלכך ריבוי הסעודות שעושין בחנוכה אינן אלא סעודות הרשות. עיין שם. וראה עוד להגאון רבי יואל סירקיש ז״ל בספרו בית חדש אורח חיים (סימן תרע) שכתב, וזה לשונו: והיה אומר מהר״מ וכו׳. ואיכא למידק היא גופה קשה למה לא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים. ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו של אותו הרשע (מגילה יב.) ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמו שאמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים [וגו׳] ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו׳ (אסתר ד טז) ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדתניא בברייתא (אוצר מדרשים [אייזנשטיין] עמוד 193 ד״ה דור) שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה (שמות כז כ) להעלות נר תמיד כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין וכו׳ עמדו וטימאו כל השמנים וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה׳ על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה׳ על כן נעשה הנס גם כן בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב. עכ״ל. וראה למרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף ז״ל בספרו הבהיר חזון עובדיה (הלכות חנוכה עמוד טו תחילת הערה ז) שהביא משם הגאון מהר״י נג׳אר ז״ל בספר מועדי ה׳ (דק״ט ע״ג) שכתב ומה שלא קבעום למשתה ולשמחה כימי הפורים, נראה לי לפי שבפורים לא היתה עיקר הגזרה על אבדן הגופות, כי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, ואין לאויבינו שליטה על נפשותינו, לכן כשנושענו מידם תיקנו שיהיו ימי משתה ושמחה, אבל בחנוכה הגזירה היתה על שמירת המצות, וא״ל כתבו על קרן שור שאין לכם חלק באלהי ישראל ח״ו, וזהו אובדן בנפש, לכן קבעוה בנרות, כמ״ש נר ה׳ נשמת אדם. והלל והודאה על פדות הנפש. ע״כ. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו חז״ל להוסיף להדליק

ביום הראשון להורות נתן שכל המטרה בחג החנוכה הוא להוסיף באור התורה ברוחניות ולא בגשמיות.

ולענ"ד נראה להוסיף עוד הטעם שלא נקבעו ימי חנוכה לימי משתה ושמחה, כיון שהם שמונה ימים יש חשש שיבואו להשתכר ולידי עוללות ויבואו להתעסק בטפלח בענייני אכילה ושתיה וימעטו מן העיקר שזה לימוד התורה, ויש לענ"ד להביא ראיה יפה לזה בס"ד ממה שראיתי לסנגורן של ישראל הרב הקדוש רבנו יצחק לוי מברדישטוב ז"ל בספרו קדושת לוי (בראשית לחנוכה) שכתב, וזה לשונו: ומפני מה הנס דפורים קבעום אותו למשתה ושמחה (אסתר ט, כב), ונס דחנוכה לא קבעום אלא להודות ולהלל (שבת כא, ב). הנראה בזה, דבשלמא נס דפורים היה נתפשט מקודם גזירת המן ואחשורוש להרוג ולאבד (אסתר ג, יג), ושמעו בדבר והתחילו לעורר את לבבם בתענית (שם ד, טז), ולפשפש כל אחד במעשיו, והסכימו יחד לעבוד את השם יתברך באמת ובלב שלם, ואחר כך כשהגביר הבורא ברוך הוא את חסדו הגדול והצילם מהריגה, אז ראו בחוש גודל אהבתו יתברך. אבל בנס דחנוכה היה עיקר הגזירה להעבירם מעל תורתנו הקדושה, יכול להיות שעיקר הצלתו יתברך היתה רק מחמת התורה אשר אהובה לפניו מאז ומקדם, ואם כן אינו ניכר כל כך גודל אהבתו, ובשביל זה לא גדול כל כך פרסום הנס עלינו, ועל זה לא קבעו אלא להודות ולהלל. ואם כן שעיקר הנס היה רק על שרצו להעבירנו מתורתנו הקדושה, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו הצילנו מגזירה הזאת, מהראוי לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה, לשום בשכלו להתמיד בתורתו יתברך, כי הם ימים ראויים לכך, דהיינו שבכל חנוכה החל להאיר עלינו הארתו יתברך מתורתו, ולא לילך בקול משחקים כלל חס ושלום. ובפרט שראיתי היום בעונותינו הרבים נפרצה פרצה באחינו בית ישראל לשחוק ב'קארטין', וקל בעיניהם דבר זה, אבל הוו יודעים שבכל 'קארט' יש בודאי קליפה גדולה אשר לא ראויה להזכירה, סהדי במרומים שלא לדרוש כוונתי רק להסיר מכשול מבני אדם. דעו אחי ורעי כמה מכשולות יש בשחוק הזה. א', שבודאי בעת הזאת נשכח ממנו יראת ה'. הב', שבודאי נראה בעיני שהוא גזל. הג', שמטמאים את עצמם בקליפות אשר אין ראוי להביא תוך הפה. בכן אחי ורעי, בקשתי מאד שאל יקל בעיניכם דבר זה, הלא יותר טוב שבעת הזאת ילמוד בתורת השם יתברך, או לילך אל תלמיד חכם הקרוב לו לבקש תורה מפיו, אזי בודאי יאיר עליו הארת הנס, ויעשה לנו השם יתברך ניסים ונפלאות בתורתו יתברך במהרה בימינו אמן עכ"ל.

נח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי יהודה ליווא מפראג ז"ל, בספרו ספר נר

מצוה חלק ב - עניני חנוכה וזה לשונו הצריך לנו כאן: ולא נשאר רק פך אחר קטון, שהיה מונח בחותם של כהן גדול (שבת כא ב). כי כהן גדול יש לו קדושה על קדושה, כי כהן גדול נכנס לפני ולפנים לקודש הקדשים, וזהו קדושה על קדושה, ומצד זה אין ליונים כח על ההיכל. ובשביל מעלה זאת, שהיא קודש הקדשים, לא היו יכולים לשלוט יון באותו פך קטון שהיה בחותמו ובהסתר של כהן גדול. כי באות הה״א של הֵיכל, שיש בה הצירי, יש יו״ד נחה, והיא יו״ד נעלמת, שנשמע בקריאת הצירי. והוא מורה על מעלה עליונה נסתרת שיש בהיכל, והיא מעלת קודש הקדשים. ובזה לא שלטו היונים, כי היו״ד שהיא נח נעלם, מורה על קודש הקדשים שהוא נסתר ונעלם בהיכל, ושם לא שלטו על קודש הקדשים, שהוא נסתר. אבל הכהן שולט אף על קודש הקדשים, שהרי כהן גדול נכנס לקודש הקדשים. לכך ׳כהן׳ הוא במספר ׳היכל׳, עם יו״ד הנעלמת, שהיא כנגד קודש הקדשים. ולפיכך היה נשאר פך קטון מונח בחותמו של כהן גדול, שלא שלטו שם יונים. כי ה׳היכל׳, כל אותיות שלו בנראה, שהם כתובים, רק היו״ד שהיא נח נעלם, שהוא בהסתר. והיו״ד מורה על מדרגה קדושה, כי העשירי הוא קודש בכל מקום. והיו״ד הנחה בצירי שתחת הה״א, מורה על קדושה נעלמת נסתרת, והיא מדרגת קודש הקדשים שהוא נסתר, וזה לא מצאו היונים. אבל ׳כהן׳ במספר ע״ה, והוא נכנס בנסתר ובנגלה של היכל, ולפיכך היה פך קטון שהיה מונח בהצנע של כהן גדול. עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו חז״ל להדליק שמונה ימים ולא שבעה להורות נתן שביום הראשון יש מעלה גדולה שמצאו שמן שהוא חתום בחותמו של כהן גדול. ודו״ק. (ותירוץ זה דומה לתירוץ על עצם מציאת הפך).

נט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ג - ביום השמיני, ילמדנו רבינו נר של חנוכה שהותר שמן מהו צריך לעשות לו, למדונו [רבותינו] נר של חנוכה שהותר שמן ביום הראשון מוסיף עליו שמן ומדליקו ביום השני ואם הותר ביום שני מוסיף עליו ומדליקו ביום השלישי וכן בשאר כל הימים אבל אם הותר ביום השמיני עושה לו מדורה ושורפה בפני עצמו למה כיון שהוקצה למצוה אסור להשתמש הימנו, לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקינים הואיל ואינם מן התורה אמר לו הקב״ה לאו בני אלא כל מה שהם גוזרים עליך קיים שנאמר על פי התורה אשר יורוך (דברים יז. יא) למה שאף עלי הן גוזרין שנאמר ותגזור אומר ויקם לך (איוב כב. כח). תדע לך יעקב מהו אומר בשעה שהיה מברך אפרים ומנשה וישם אפרים לפני מנשה (בראשית מח. כ). עשה את הקטון קודם לגדול ונתקיימה גזירתו אימתי בקרבנות הנשיאים הקריב שבט

אפרים תחילה שנאמר ביום השביעי נשיא לבני אפרים (במדבר ז. מח) ביום השמיני נשיא לבני מנשה (במדבר ז. נד). וראה להגאון רבי משה ב"ר יהודה אבן מכיר ז"ל, בספר סדר היום סדר חנוכה והקריאות שכתב, וזה לשונו: וכן תקנו לומר אחר הדלקת הנרות (הנרות הללו אנו מדליקין וכו' ע"י כהניך הקדושים וכו'), כדי להזכיר התשועה על ידי מי היתה והוא שבח לזרעו של אהרן. וכן תקנו בענין על הנסים שמזכירין בתפלה בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וכו' עכ"ל. ולאור האמור אפשר לפרש בדרך דרש ורמז, שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן לכבד תקנת החשמונאים וליתן להם כבוד שעל ידם נעשה התשועה מאת השי"ת וכאמור. ואחר זמן רב ראיתי להאדמו"ר הקדוש רבנו יהודה אריה ליב אלתר ז"ל, בספרו שפת אמת (בראשית לחנוכה ב"ה תרנ"ז) שכתב, וזה לשונו: מצות נר חנוכה היא תורה שבע"פ ובמדרש שלא תהא מצות זקנים קלה בעיניך אמר הקב"ה אף עלי גוזרין ואני עושה דכתיב ותגזר אומר כו'. פירוש בכל מצות חכמים כמו שגוזרין על בני ישראל לעשותה כן כביכול גוזרין על הקב"ה בשמים שיסכים עמהם. וע"ז אמרו קבעום ועשאום יו"ט שנקבע גם בשמים להיות ימים טובים. ומברכין אשר קדשנו וצונו. א"כ הוא מצות השי"ת בעצמו. כי היה גלוי וידוע לפניו מה שעתידין לתקן ואמר ועשית על פי הדברים אשר יגידו לך. על פי התורה אשר יורוך. פי' כי התורה היא תמימה וסתומה. וחכמים הפותחין בתורה פותחין פי הבאר של התורה זה כח תורה שבע"פ. ועל זה נאמר פתחו לי כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של היכל ואולם. כי תורת ה' תמימה והיא תורת אמת שיש בכל אות כלל כל התורה. ולכן החכמים המכוונים המצוה לאמיתה של תורה הרי במצוה זו כל התורה. וכמו שכל תרי"ג מצות תלוין בכל מצות התורה כמו כן במצות חכמים. ולא עוד שנכתב על כל מצות חכמים מ"ע ול"ת ועשית על פי הדבר. לא תסור מן הדבר. והקב"ה רצה שיהיו המצות האלו על פי דברי חכמים שהם יוציאו מכח אל הפועל מצות אלו. ולכן חביבין דברי סופרים מדברי תורה שהיא חיבה יתירה שרצה בנו שיהיה הציווי והמעשה הכל על ידינו. וזה הברכה להדליק נר חנוכה כי באמת נר חנוכה הוא תיקון בעולמות שלמעלה ובימים האלו המצוה עלינו להדליק זה הנר. והוא מקום וכלי אל ההתחדשות. וע"י הדלקת נר חנוכה יכולין לקבל מזה ההתחדשות. עכ"ל. שש אנכי שהנחני השי"ת בדרך אמת.

ס. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא במדרש (במדבר רבה פרשה טו. א-ב) א. בהעלותך אנו מוצאין בהרבה מקומות צוה הקב"ה על הנרות ועל הדלקתן בשמן זית ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן

זית זך כתית וכן הוא אומר על המנורה הטהורה יערך את הנרות אף כאן בהעלותך את הנרות. ב. זה שאמר הכתוב: "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר" (ישעיה מב. כא). אמר לו הקב"ה למשה לא בשביל שאני צריך לנרות הזהרתיך על הנרות אלא לזכותם שנאמר: "ונהורא עמיה שרא" (דניאל ב. כב). וכתיב: "גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה" (תהלים קלט. יב). בא ללמדך שאינו צריך לנרות של בשר ודם תדע כשאדם בונה בית עושה לו חלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים כדי שיהא האור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים ושלמה שבנה בית המקדש לא עשה כך אלא עשה חלונות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כדי שיהא האור יוצא מבית המקדש ומאיר לחוץ שנאמר: "ויעש לבית חלוני שקופים אטומים" (מלכים א' ו. ד). להודיעך שכולו אור ואין צריך לאורם ולמה צוה אתכם לזכותכם לכך נאמר בהעלותך את הנרות הוי ה' חפץ למען צדקו ולא עוד אלא אם אתם זהירים להדליק את הנרות לפני אני מאיר לכם אורה גדולה לעתיד לבא לכך נאמר: "קומי אורי כי בא אורך והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך" (ישעיה ס. א). עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו החשמונאים להדליק החנוכיה שמונה ימים ולא שבעה, כי רצו להרבות לישראל זכיות, ובפרט שנוכו להם הרבה זכיות באותו הדור בזכות הנסים הגדולים שעשה עמהם השי"ת, וראה בגמרא (שבת לב.) רבי ינאי לטעמיה, דאמר: לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס - שמא אין עושין לו נס. ואם עושין לו נס - מנכין לו מזכיותיו. אמר רבי חנין: מאי קראה "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת" (בראשית לב. יא) עיין שם. וכמו שאומרים בנוסח התפלה בועל הניסים וכו' ועשית עמהם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה. ודו"ק.

סא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, מה שקבעו חז"ל להדליק גם ביום הראשון שלכאורה היה מספיק כד השמן בשביל היום הראשון, הוא כדי להודות להשי"ת על שלא נתן בלב מלכות יון הרשעה ימש"ו להחריב את בית מקדשנו, למרות רצונם שטימאו ושברו את כלי המקדש כמבואר במגילת תענית עיין שם. שאם ח"ו היה עולה בדעתם להחריב את בית המקדש לגמרי, אז בכלל לא יכלו אחר כך לקיים מצות הדלקת המנורה. כשאין להם בית המקדש. וכאמור.

סב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא במדרש (במדבר רבה טו. ה) זה שאמר הכתוב: "כי אתה תאיר נרי" (תהלים יח. כט). אמרו ישראל לפני הקב"ה ריבונו של עולם! לנו אתה אומר שנאיר לפניך אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך דכתיב: "ונהורא עמיה שרא", (דניאל ב. כב). ואתה אומר אל מול פני המנורה

הוי כי אתה תאיר נרי, אמר להם הקב"ה לא שאני צריך לכם אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם למה לעלות אתכם בפני האומות שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירין למי שהוא מאיר לכל העולם משל למה הדבר דומה לפיקח וסומא שהיו מהלכין בדרך אמר לו פיקח לסומא כשנכנס לתוך הבית צא והדלק לי את הנר הזה והאיר לי אמר לו הסומא בטובתך כשהייתי בדרך אתה היית מסמכני עד שנכנסנו לתוך הבית אתה היית מלוה אותי ועכשיו אתה אומר הדלק לי את הנר הזה והאיר לי אמר לו הפקח שלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלווך בדרך לכך אמרתי לך האיר לי, כך הפקח זה הקב"ה שנאמר: "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ" (זכריה ד. י). והסומא אלו ישראל שנאמר: "נגששה כעורים קיר" (ישעיה נט. י). היה הקב"ה מנהיגן ומאיר להם, שנאמר: "וה' הולך לפניהם יומם" (שמות יג. כא). כיון שעמד המשכן קרא הקב"ה למשה ואמר לו תאירו לי שנאמר בהעלותך את הנרות בשביל לעלות לכם. עיין שם. ולכן הוסיפו יום אחד להדליק כדי להעלות עצמם בפני האומות שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירין למי שהוא מאיר לכל העולם. וכאמור.

סג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

על פי מה דאיתא במדרש (בראשית רבה נט. ה) ירושלים אורו של עולם, שנאמר: "והלכו גוים לאורך" (ישעיה ס. ג). ומי הוא אורה של ירושלים הקב"ה דכתיב: "והיה לך ה' לאור עולם" (ישעיה ס. יט). עיין שם. ולפי זה יש לומר שמה שקבעו להדליק ביום הראשון להורות נתן להודות להשי"ת שהפר עצת היונים הרשעים ימש"ו שרצו להחריב ולכבות את אורה של ירושלים, ואדרבה הקב"ה הפר עצתם וקלקל מחשבותם, וזכו להדליק את המנורה ולהאיר בזכותה את ירושלים כולה. וכאמור.

סד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

על פי מה דאיתא בגמרא (יומא כט.) אמר רב אסי: למה נמשלה אסתר לשחר? לומר לך: מה שחר סוף כל הלילה - אף אסתר סוף כל הנסים. - והא איכא חנוכה! - ניתנה לכתוב קא אמרינן. עיין שם. ואפשר לפרש לפי זה שלכן הוסיפו יום אחד להורות נתן שגם שחג חנוכה לא נכתב בספרי הקודש, עם כל זה מעלתו רבה ולכן הוסיפו יום אחד ודו"ק.

סה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

הטעם שהוסיפו להדליק ביום הראשון זה היה בבחינת מוסיפים מהחול על הקודש. ודו"ק.

סו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הרמב"ן ז"ל (במדבר ח. ב) וזה לשונו הצריך לנו כאן: ובלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו

שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו׳, אמר לו הקב״ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שקרויה על שמם, והיא חנכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח עכ״ל. ולפי זה יש לומר שעל זה קבעו להדליק ביום הראשון להודות להשי״ת על שלא גרם החטא ח״ו, ואכן זכינו בס״ד לנסים ותשועה גדולה ע״י החשמונאים. וכאמור.

סז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - פרשת בהעלתך דבר אל אהרן ואמרת אליו. מה ראה לצוות אהרן כאן, את מוצא י״ב שבטים הקריבו לחנכת המזבח ושבט לוי לא הקריב כלום, והיו מצרים למה דוחפנו מהקרבה לחנכת המזבח. משל למה הדבר דומה, למלך שעשה סעודה וזמן כל בני עירו בכל יום ויום, והיה לו אהוב ולא זמנו עמהם והיה אותו אהוב (דף ל״ו, ע״ב) מיצר לומר שיש לו למלך בלבו עלי. כשעברה הסעודה זמנו. א״ל לכל בני עירי עשיתי סעודה אחת ולך אעשה סעודה אחת, למה, שאתה אוהבי. כך א״ל הקב״ה לאהרן ולבניו: כל השבטים עשו חנוכה אחת ואתם לעצמכם עשו חנוכה. לכך נאמר דבר אל אהרן וגו׳ ואח״כ קח את הלוים וגו׳. עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להשי״ת שצוה את אהרן ובניו לעשות לעצמם חנוכה וכאמור.

סח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש (בראשית רבה פרשת ויחי כי״ו פרשה ק) באו מרובים ונפלו ביד מועטין, באי זו זכות, מברכתו של משה שאמר: ״מחץ מתנים קמיו״ (דברים לג. יא). ביד מי מלכות יון נופלת, ביד בני חשמונאי שהם משל לוי, עיין שם. וראה עוד במדרש תנחומא פרשת ויחי (סימן יג) אמר ר׳ שמואל בר נחמן מסורת של אגדה היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל [שנאמר אם לא יסחבום צעירי הצאן (ירמיה מט כ)]. ומשה זיוג שבטו של לוי כנגד מלכות יון בני חשמונאי שהיה מלוי, ולוי שבט שלישי הוא, וזו מלכות יון שלישית, לוי שלש אותיות, ויון שלש אותיות, זה מקריב פרים וזה כותב על קרן השור אין להן חלק באלהי ישראל, אלו מרובין ואלו מועטין, ראה אותן משה ובירכן, שנאמר ברך ה׳ חילו וגו׳ (דברים לג יא), עיין שם. ולפי זה יתבאר בס״ד יפה הלשון שקבעו חז״ל בנוסח תפלת ועל הנסים ״רבים ביד מעטים״, מלבד פשוטו שמעטים הכוונה על בני ישראל שהם המעט מכל העמים, יש לפרש עוד מעטים הכוונה על שבט לוי, ששבט לוי במנין הפקודים של בני ישראל היה המעט מכל השבטים. כמפורש בפרשת במדבר ודו״ק. ושוב האיר השי״ת את

עיני ומצאתי מפורש להדיא במדרש (בראשית רבה צט. ב)... לוי כנגד מלכות יון, זה שבט שלישי וזו מלכות שלישיה, זה אותיותיו משולשין וזו אותיותיה משולשין, אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי סולפירים, אלו לובשי כובעים ואלו לובשי קיסים, אלו לובשי מכנסים ואלו לובשי פמלליא, אלו מרובים באוכלסין ואלו מועטין באוכלסין, באו מרובים ונפלו ביד מועטין, באיזו זכות מברכתו של משה שאמר (דברים לג) מחץ מתנים קמיו, ביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משל לוי. עיין שם.

וראה עוד במדרש תהלים (מזמור סז)... כשראה משה רבינו מלכות יון התחיל להתפלל, למה, היא נופלת ביד שבטו של לוי, שנאמר ברך ה׳ חילו (דברים לג יא), לכך נאמר ברך בברכה שמברכין בניך, יברכך יאר ישא, ואף אתה ברכם כך, שנאמר אלהים יחננו ויברכנו, עיין שם. וראה עוד בילקוט שמעוני תורה פרשת ויחי (רמז קסא) מסורת היא בידינו שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל שבטו של לוי כנגד מלכות יון ובני חשמונים היו משבט לוי. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו גם ביום הראשון להדליק להורות נתן להודות להשי"ת על הנסים, שאכן התקיימה תפלתו של משה רבנו ע"ה, ומלכות יון הרשעה נפלה ביד שבטו של לוי על ידי הכהנים החשמונאים וכאמור.

ודרך אגב, לענ"ד נראה ללמוד בס"ד ממדרש תהלים הנ"ל, טעם יפה שלכן ביום הראשון של חנוכה מתחילים פרשת ברכת כהנים. כי זה מרמז שברכת כהנים ניתנה בעבור שתפול מלכות יון הרשעה ביד שבטו של לוי וכאמור.

סט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש (תהלים מזמור לו. ו) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. אמר ר׳ יוחנן עובדא הוה בחד דהוה מדליק שרגא והוה טפי, הוה אדלקא והוה טפי, אמר עד אימת אנא משתלהי בהא שרגא, [מוריך] אנא לנהורא דשמשא ואנא אזיל לנהורא, כך ישראל נשתעבדו במצרים, ועמד משה וגאלם, וחזרו ונשתעבדו [בבבל, ועמדו דניאל חנניה מישאל ועזריה וגאלום, וחזרו ונשתעבדו] בעילם ובמדי ופרס, עמדו מרדכי ואסתר וגאלום, חזרו ונשתעבדו ביון, ועמדו חשמונאי ובניו וגאלום, חזרו ונשתעבדו באדום הרשעה, אמרו ישראל הרינו נתייגענו מהיותנו משתעבדין ונגאלין, וחזרנו ונשתעבדנו, עכשיו אין אנו מבקשין לגאולת בשר ודם, אלא גואלנו ה׳ צבאות שמו קדוש ישראל, ואין אנו מבקשין (מעתה) שיאיר לנו בשר ודם מעתה, אלא שיאיר לנו הקב"ה, שנאמר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, וכתיב: "אל ה׳ ויאר לנו" (תהלים קיח. כז). עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו חז"ל להדליק את החנוכיה שבעה ימים לרמז על בקשת בני ישראל שיאיר

לנו הקב״ה בכבודו ובעצמו במשך כל ימי השבוע. ודו״ק.

ע. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר מהרי״ל (מנהגים) הלכות חג הסוכות, וזה לשונו: נשאל למהר״י סג״ל מ״ש סוכה דאומר שמחתנו יותר משאר רגלים. ואמר דהיתה בה שמחה יתירה שמדליקין ד׳ מנורות שהיו מאירין בכל ירושלים. עכ״ל. הרי מבואר שריבוי הנרות גורם שמחה, ונקדים מה שכתב הגאון מהרש״א ז״ל, בחידושי אגדות (תענית כח.) וזה לשונו: פעם אחת נגזרה כו׳ שלא יביאו עצים כו׳ ושלא יביאו בכורים כו׳. יש לתת טעם שגזרו על ב׳ דברים אלו לפי ששני דברים האלו היו מביאין בשמחה דבקרבן עצים כל אחד עשה ביומו יום שמחה ויו״ט וכן בכורים היו מביאין בשמחה כמו ששנינו בספ״ב דבכורים החליל היה מכה כו׳ ועל כן גזרה אז מלכות יון לבטל מהם השמחה והיה זה בבית שני שידם היה תקיפה עלינו כדאמרינן פרק קמא דעבודה זרה ק״פ שנים קודם שנחרב הבית פשטה מלכות יון כו׳ ולא היה להם עדיין יד וכח לבטל עבודת קרבן בירושלים אבל מחוץ לירושלים על הדרכים רצו לבטל ב׳ דברים אלו לגמרי עכ״ל. ולפי זה יש לומר כיון שהיונים רצו לבטל מעם ישראל את מצות השמחה לכן הוסיפו להדליק יום אחד כדי להרבות בשמחה. וראה להרמב״ם ז״ל (פרק ג מהלכות מגילה וחנוכה הלכה ג) שכתב, וזה לשונו: ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל עיין שם. ולפי זה יש להסביר שלכן הוסיפו יום אחד להדליק את החנוכיה להרבות שמחה של מצוה בעם ישראל וכאמור.

עא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון מהרש״א ז״ל, בחידושי אגדות (עבודה זרה יח:) וזה לשונו: אלהא דמאיר עננו וכו׳. וכו׳, ויש לדקדק היאך ייחד רבי מאיר שמו של הקב״ה על עצמו בחייו שהרי אמרו אין הקב״ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם שנאמר אלהי אברהם ופחד יצחק וגו׳ וי״ל דלא אמר אלהא דמאיר כו׳ רק לסימן בעלמא על שמו ולא נתכוין כל עיקר על שמו רק נתכוין אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו או שאמר אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה כמו שייסד הפייט ומי יאיר לך מאיר כו׳ הוא יעננו להציל אותנו בנס מידיהם עכ״ל. ולפי זה יש לומר שביום הראשון הדליקו לכבוד הקב״ה המאיר לארץ ולדרים עליה כדי שיאיר את עיניהם ויעשה להם נס שיספיק להם השמן עד שישיגו שמן טהור. וכאמור.

עב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, לפי מה דאיתא במדרש תנחומא פרשת תצוה (סימן ג)... ולמה כן אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא פעם אחת

בשנה יהיו מדליקין את המנורה לפיכך יהיו מדליקין שמן זית זך כתית אבל למנחות שהיו מקריבין בכל יום לא לכך נאמר בה שמן זית זך כתית, אמרו ז"ל כיון שהיו מדליקין מן המנורה כל חצר שהיתה בירושלים היתה משתמשת לאורה לכך נאמר ויקחו אליך שמן זית זך כתית. עיין שם. ולאור האמור יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון, להורות נתן להודות להקב"ה שגם שהיוונים שהם מלכות החושך, וכדרשת חז"ל במדרש (בראשית רבה ב. ד) וחושך זו מלכות יון. עיין שם. וטימאו את בית המקדש ואת מה שבתוכו, בכל זאת כשהדליקו מפך השמן הטהור שמצאו אור המנורה אפשר שהיה חזק כבראשונה והיה מאיר את כל החצרות שהיו בירושלים. וראה בתוספות (סוכה נג.) ד"ה אשה היתה בוררת חיטין לשמחת בית השואבה שכתבו, וזה לשונם: בירושלמי פריך היאך בוררת האיכא מעילה דשמן ופתילה היו של הקדש ומשני דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה וקשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כו. ושם) אמרינן עלה מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא וי"ל דבוררת לאו דוקא אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה. עכ"ל. וכן אפשר לפרש כאן. ודו"ק.

עג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר הנפלא כמוצא שלל רב, (חנוכה עמוד צט) משם הרב הקדוש הגאון רבי דוד מדינוב ז"ל בספרו צמח דוד, שהסביר דברי חז"ל בגמרא (שבת כא:) בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולכאורה יש להקשות הרי מעולם לא היה הכהן גדול ממונה על החותמות אלא איש אחר היה ממונה להשגיח על טהרת השמן, ואותו אדם היה חותמו בחותם שלו, ואיך לפתע נמצא כאן שמן חתום על ידי הכהן הגדול? וביאר ביאור חדש, (היפך הפשט הידוע שהשמן היה חתום בחותם כהן גדול), וזה לשונו: מנהג העולם הוא שחותמת של מלך או שר, נחשבת לדבר יקר מאד סביר אם כן להניח שחותמו של הכהן הגדול שעליו נאמר: "גדלהו משל אחיו" היה דבר חשוב ונכבד. וא"כ נוכל לומר שבאמת לא מצא פך שמן שנחתם ע"י הכהן הגדול, אלא הכוונה היא שמצאו את הפך מונח יחד עם חותם הכהן הגדול מתוך כך ידעו שלא נגע גוי בשמן. כי אם היה נוגע בפך היה בודאי לוקח לעצמו את החותם היקר של הכהן הגדול לפי זה יתיישב גם לשון הגמרא: "ולא מצא אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול" ולא אמרו שהיה חתום בחותמו של כהן גדול. כי הכוונה כדברינו שהפך נמצא מונח יחד עם חותם הכהן גדול. עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להשי"ת שנמצאה החותמת של הכהן גדול, ולא

לקחו אותו היונים וטימאו אותו ח״ו וכאמור.

עד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרמב״ם ז״ל (פרק ג מהלכות מגילה וחנוכה הלכה א) וזה לשונו: בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק ביום הראשון על שהקב״ה ריחם עלינו והתנהג עמנו במידת הרחמים, גם שלא היינו ראויים מצד מעשינו. וראה בגמרא (סנהדרין מו.) תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר: שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא כדי לעשות סייג (לעשות סייג- גדר. רש״י). לתורה. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים. והביאוהו לבית דין וסקלוהו. לא מפני שראוי לכך, (לא שראוי לכך - דשבות בעלמא הוא מדרבנן .רש״י). אלא שהשעה צריכה לכך. (אלא שהשעה צריכה לכך - מפני שהיו פרוצים בעבירות, שהיו רואין לוחצן של ישראל, שהיונים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מצות בזויות בעיניהם. רש״י). עיין שם. ודו״ק.

עה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרמב״ם ז״ל (פרק ג מהלכות מגילה וחנוכה הלכה א) וזה לשונו: בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק ביום הראשון על שזכו החשמונאים להעמיד עליהם מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל. ובעצם דברי הרמב״ם ז״ל, שכתב, והעמידו עליהם מלך מן הכהנים, ראה להרמב״ן ז״ל, (בראשית פרק מט. ו) ... ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני הנביא שמשח לירבעם ואמר ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (מ״א יא לט). וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח ד) הם המליכו ולא ממני. וזה

היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג ב) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה. ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום. ואפשר גם כן שהיה עליהם חטא במלכותם מפני שהיו כהנים ונצטוו (במדבר יח ז) תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם, ולא היה להם למלוך רק לעבוד את עבודת ה'. וראיתי בירושלמי במסכת הוריות (פ"ג ה"ב) אין מושחין מלכים כהנים, אמר רבי יהודה ענתוריא על שם לא יסור שבט מיהודה, אמר רבי חייא בר' אבא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל (דברים יז כ), מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלוים (שם יח א). הנה שנו בכאן שאין מושחין מלכים מן הכהנים בני אהרן, ופירש תחלה שהוא לכבוד יהודה, שאין השררה סרה מן השבט ההוא, ולפיכך אף על פי שישראל מקימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה אין מושחים אותן שלא יהיה עליהם הוד מלכות, אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו. והזכירו הכהנים שאף על פי שהן בעצמן ראויים למשיחה, אין מושחין אותן לשם מלכות, וכל שכן שאר השבטים, וכמו שאמרו בגמרא (הוריות יא ב) שאין מושחין אלא מלכי בית דוד. ורבי חייא בר אבא פירש שהוא מנוע מן התורה שלא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה במלכות. והוא דבר ראוי והגון עיין שם.

ולענ"ד אין לומר שהרמב"ם והרמב"ן נחלקו בזה, אם מותר להעמיד מלך מן הכהנים, וכן אין לומר שהם חולקים אם מותר להפקיע מלך מבית יהודה, אלא מודים הם שבאותו הזמן היה מותר להעמיד מלך מן הכהנים, ושוב להחזיר המלכות אחר כך לישראל, ונענשו החשמונאים על שהשאירו את המלכות אצלם ולא החזירו אותה לבית דוד, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל. ודו"ק.

עו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (יומא עא:) כהן גדול משמש בשמונה כלים. וראה במדרש (ויקרא רבה כא. י) רבי חנינא וריב"ל חברין דרבנן אמרו מפני מה כהן גדול משמש בשמונה בגדים אלא כנגד מילה שהיא לשמונה ימים הה"ד (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום. עיין שם. ואפשר לפרש

לפי זה שקבעו להדליק שמונה ימים גם ביום הראשון, כדי להודות להשי״ת שזכו לכהן הגדול שישמש בכהונה גדולה בשמונה בגדים וכאמור.

עז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב חד מן קמיא, רבנו דוד אבודרהם ז״ל בספר אבודרהם (חנוכה) וזה לשונו הצריך לנו כאן: והטעם שהיה הנס שמונה ימים מפני שהשמנים היו באים מחלקו של אשר שנאמר (דברים לג כד) וטובל בשמן רגלו ומקום היה בחלקו שנקרא תקוע שממנו מביאים השמנים ומשם עד ירושלים מהלך שמונה בין הליכה לחזרה. עיין שם. וכיון שהחשמונאים ראו שהקב״ה עשה עמהם נס כל השמונה ימים שהם הימים הראויים שיכולים להספיק בו להכין שמן חדש, לכן קבעו להדליק כנגד שמונה ימים, כיון שזה מראה שמהשמים הסכימו עמהם להדליק בפך השמן הטהור אפילו שלא היה מספיק להדליק בו רק ליום אחד. וכאמור.

עח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (עבודה זרה ח.) תנו רבנן: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב ח׳ ימים בתענית [ובתפלה], כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא, הלך ועשה שמונה ימים טובים, לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים, הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים. עיין שם. וכנגד ח׳ ימים אלו שישב אדם הראשון בתענית ועשה שמונה ימים טובים לשם שמים, וזה היה גם בתקופת טבת, קבעו החשמונאים להדליק שמונה ימים וכאמור.

עט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהקשו המפרשים ז״ל, בעצם הנס שהיה בבית המקדש שהמנורה דלקה שמונה ימים, מה החידוש בזה, והלא ראינו נסים כיוצא בזה, ראה רש״י ז״ל (בראשית כד. סז). שכתב, האהלה שרה אמו - ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו עכ״ל. ומקורו טהור במדרש (בראשית רבה ס. טז). עיין שם. ב. ראה במדרש (בראשית רבה פרשה יא) ר׳ ליעזר אומר בירכו בנר ובי היה המעשה, פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי במוצאי שבת ומצאתיו דולק ולא חסר כלום. ג. ראה בגמרא (תענית כה.) במעשה של רבי חנינא בן דוסא, חד בי שמשי חזייה לברתיה דהוות עציבא, אמר לה: בתי למאי עציבת? - אמרה ליה: כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן,

והדלקתי ממנו אור לשבת. - אמר לה: בתי, מאי אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא: היה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה. עיין שם. עיין עליהם. ולענ"ד ההבדל בין הנסים הנ"ל לנס המנורה שאלו היו נסים בזכות יחיד, בזכות שרה אמנו, בזכות רבי אליעזר, בזכות רבי חנינא בן דוסא, ואילו כאן בנס המנורה היה נס גדול לכלל ישראל, שלא עיכב על ידם שום עון של אף אחד מעם ישראל, ולכבוד זה הוסיפו וקבעו להדליק גם ביום הראשון. ודו"ק.

פ. אי נמי יש לומר על פי מה דאיתא במדרש תנחומא פרשת תצוה (סימן ג) א"ר חנינא סגן הכהנים אני הייתי משמש בבית המקדש ומעשה נסים היה במנורה משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. עיין שם. ואפשר לפרש לפי זה שהחשמונאים לא היו יודעים אם יחזור הנס הזה שהמנורה תדלק כל הזמן, ושראו למחרת היום הראשון שהמנורה נשארה דלוקה הבינו בדעתם שהנס הזה שלא היתה המנורה מתכבה עד שנה האחרת נשאר, ולכן קבעו להדליק גם ביום הראשון. וכאמור.

פא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא וראה עוד בגמרא (תענית טז.) ולמה נותנין אפר מקלה על גבי תיבה? אמר רבי יהודה בן פזי: כלומר: "עמו אנכי בצרה" (תהלים צא. טו). ריש לקיש אמר: "בכל צרתם לו צר, (ישעיה סג. ט). עיין שם. וראה עוד במדרש (שמות רבה ב. ה) א"ר ינאי מה התאומים הללו אם חשש אחד בראשו חבירו מרגיש כן אמר הקב"ה כביכול "עמו אנכי בצרה" (תהלים צא. טו). דבר אחר: מהו עמו אנכי בצרה כשיש להם צרה אינם קוראים אלא להקב"ה, במצרים ותעל שועתם אל האלהים, בים ויצעקו בני ישראל אל ה' וכאלה רבים, ואומר: "בכל צרתם לו צר, (ישעיה סג. ט). אמר לו הקב"ה למשה אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער כשם שישראל שרוים בצער הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך מתוך הקוצים כביכול אני שותף בצערן, עיין שם. וכן הוא במדרש (שיר השירים רבה ה. ב) עיין שם. וראה עוד במכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא (פרשה יד) וכן אתה מוצא כל זמן שישראל משועבדין כביכול שכינה משועבדת עמהם שנאמר: "ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" (שמות כד. י). וכשנגאלו מה הוא אומר: "וכעצם השמים לטוהר ונאמר בכל צרתם לו צר" (ישעיה סג. ט). אין לי אלא צרת ציבור צרת יחיד מנין? תלמוד לומר: "יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה" (תהלים צא. טו). עיין שם. ולפי זה יש להסביר שלכן הוסיפו יום נוסף להדליק נר חנוכה להורות נתן להודות להקב"ה שהתבטל ממנו הצער של גלותם של ישראל ביד היוונים ימש"ו וכאמור.

פב. אי נמי יש לומר שקבעו חז״ל להדליק את החנוכיה שמונה ימים, והיום הראשון הוא בשביל גודל הנס והנצחון שהקב״ה ישתבח שמו לעד, הוא בעצמו נלחם לנו הוא בעצמו עם היוונים, וכדאיתא במדרש אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 193) א״ר יצחק ששים רבוא אלף גייסות הוו וכל אחד מהם היה לו אלף איש תחתיו שבאו עם גליסקס הרשע להלחם עם בית חשמונאי, והיה אומר אותו הרשע מה לנו לירוא? הם שנים עשר כנגד חיל גדול! שמא תאמר אלהיהם יוציא כוכבים ממסילות ויעשה מלחמה עמנו ושודדים אותנו כדרך שעשה עם סיסרא, הרינו סכין עצמנו בדם חזיר ובש״ז של סוס שאין נוגעים אותנו. ואם תאמרו יביא מבול, כבר נשבע בשמו הגדול שלא יביא מבול לעולם. אם תאמרו ישלח נחשים ועקרבים ודובים כדרך שעשה בכותיים הרי אנו רוכבין על פילים שאין חיות נוגעות בהם. והיו ישראל עומדים בתפלה ואמרו ריבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו להלחם כנגדם אלא בעבור שמך הגדול שלא יתבזה בגוים, ואם אינך עושה נס על ידינו יאמרו אין לו עצה, וכתיב בך גדול העצה ורב העליליה. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב״ה ואמר שתוקו בניי, התיצבו וראו נקמת ה׳ אשר יעשה בגוים, והביא כל השרים (שרי מעלה) של שבעים אומות ואמר להם כל אחד מכם יהרוג את שלו מן החיל של אותו רשע, ואם ינוס אחד מהם הרי נפשו תחת נפשו, שנאמר ביום ההוא יפקוד ה׳ על צבא המרום במרום וגו׳. מיד ירדו לארץ וכל יוני שהיה חץ על קשתו לזרוק בישראל היה המלאך מחזירו ונועץ בלבו, שנאמר קשת גבורים חתים וגם חרבם תבוא בלבם. והיו בני חשמונאי רואין זה את זה ואמרו ה׳ ילחם לכם ואתם תחרישון. עיין שם. ודו״ק. ושוב מצאתי בס״ד להגאון רבי חזקיה די סילוה ז״ל, בספרו פרי חדש אורח חיים (סימן עת״ר) שהביא דברי מרן ז״ל הנ״ל (סימן עת״ר), ושקיל וטרי בהו טובא ודחה לכולם עיין שם. ותרץ מעצמו, ״ואין צריך לכל זה שאין סברא שיקבעו שבעה ימים מכ״ו כסלו ואילך ועיקר יום הנצחון שמחו מאויביהם שהוא בכ״ה מכסלו לא יקבעהו לדורות עיין שם. שש אנכי שהתכוונתי בעיקר התירוץ לדעת גדול.

פג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב אברהם מרדכי אלברט נר״ו בספרו ברכת אברהם (סימן מא) שהביא משם הגאון הרב אשר גרינוולד ז״ל בספרו נר מצוה (ענייני חנוכה מג.) שהסביר טעם למזוזה מימין בנר חנוכה, על פי מה דאיתא במדרש מעשה חנוכה (ראה באוצר המדרשים עמוד 189), שהיוונים גזרו שמי שעושה לפתח ביתו בריח או מסגר ידקר בחרב, ולביתם לא היה כלל דלת, ואמרו לפני הקב״ה רבונו

של עולם כמה אנחנו יכולים לסבול, אמר להם 'בעוון מזוזה'. שאפשר לומר דלכן כאשר הרחיב ה' להם וגאלם מיד האויב, עשו זכר להדליק הנרות על הפתחים אצל הדלת והמזוזה, להורות שתקנו עוון מזוזה ויש להם דלתות על פתחיהם עיין שם. והנה נקדים מה שראיתי למפרשים ז"ל שכתבו שהחשמונאים לא הדליקו רק את המנורה בהיכל, אלא הדליקו גם מנורות בחצרות, עיין עליהם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון מימין למזוזה, להודות להשי"ת על שתיקנו את עון המזוזה וכאמור.

פד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי יהושע הלוי הורביץ מדז'יקוב ז"ל בספרו עטרת ישועה (וישלח אות ד) וזה לשונו: או יפורש וישלח יעקב מלאכים לפניו. ובמדרש הדא הוא דכתיב: שלח אורך ואמתך כו' [מדרש אגדות בראשית פרק נה פיסקה ב]. גם במדרש חד אמר מלאכים ממש וחד אמר שליחי בשר ודם [בראשית רבה פרשה עה אות ג]. נודע דהתאבקות יעקב עם שרו של עשו היתה עבור פך שמן של חנוכה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון, להורות נתן שיש להודות להשי"ת שהקדים רפואה למכה וכבר יעקב אע"ה הקדים ונלחם עם שרו של עשו, ועל ידו זכינו לפך שמן של חנוכה.

פה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא במדרש אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191 -192) א"ר יצחק בר נחמני אלף ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגריס הרשע ואמר לישראל שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אלהיכם יביא מבול כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם, ואם גבריאל יעמוד בנו לשרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב הרי אנו סכים עצמנו בדם חזיר ובשכבת זרע של סוסים ולא יגע בנו. נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד שלא יתבזה בעכו"ם, עכשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת, וכך כתיב גדול העצה ורב העליליה. אמר הקב"ה חייכם מחשבתי גדולה משלכם כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב, באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזרח אולי יבואו להם עכו"ם פרסיים לעזרתם, אז חרה לו למתתיהו כהן גדול וא"ל לחשמונאי ולא כתיב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסיר לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו? א"ל יפה אמרת אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם י"ב שבטי יה עדות לישראל, מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נסים ונפלאות, ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים עזרם ומגינם של ישראל, וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם, מנשרים קלו ומאריות גברו

וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב. א״ר יצחק בר נחמני באותה שעה תפס הקב״ה שבעים שרים של מעלה משרי אומות העולם ורצע אותם במרצע של אש ויאמר להם הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו. וכשהיו היונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם בלבו של היונים, הוי חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה׳ ילחם לנו. וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממנו והטילו לבתיהם של ישראל, שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים, ואת חיילותיהם מהם שרפו בני ישראל מהם דקרו בחרב ומהם תלו על העץ ובגריס הרשע שרפו אותו בית ישראל באש. ואז אנטיוכס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגריס וכל שרי החיל אשר עמו וינס במדינות הים והיה כל מוצאו אותו במקום אשר היה שם, ששם באו המורדים בו, היו קוראין אותו הבורח. עיין שם. והרי נאמר כבדו ה׳ באורים ואפשר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להודות להשי״ת על הנס הגדול שנתן את שלל הגויים אל בתיהם על ידי מלאכיו עושי דברו. וכאמור.

פו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא במדרש אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 192 ראה בדיבור הקודם)... ויאמר להם הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו. וכשהיו היונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם בלבו של היונים, הוי חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, עיין שם. ואפשר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להודות להשי״ת על הנס הגדול שהמלאכים לקחו את החיצים והחרבות שזרקו על ישראל ונעצו אותם בחזרה בלבם של היוונים וכאמור.

פז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא בגמרא (חולין צא.) ויותר יעקב לבדו - אמר רבי אלעזר: שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה - לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. ״ויאבק איש עמו עד עלות השחר״ (בראשית לב. כה). אמר רבי יצחק: מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה. עיין שם. ואפשר לפרש בדרך דרש ורמז שעל הצלתו של יעקב אע״ה, ובזכותו זכינו לפך השמן כמו שכתבו במפרשים ז״ל, (ראה להגאון הקדוש רבי נחמן מברסלב ז״ל מה שכתב בענין זה, בספרו ליקוטי הלכות – הלכות חנוכה הלכה ג׳ עיין שם באורך). ולכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להודות להשי״ת על נס זה וכאמור.

פח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש תנחומא פרשת תרומה (סימן ז) וזאת התרומה אשר תקחו וגו׳ זהב כנגד מלכות בבל דכתיב ביה (דניאל ב. לח)

אנת הוא ראשה די דהבא, כסף כנגד מלכות מדי דכתיב (אסתר ג. ט) ועשרת אלפים ככר כסף, נחושת כנגד מלכות יון שהיא פחותה מכולם ועורות אלים מאדמים כנגד מלכות אדום שנאמר (בראשית כה. כה) ויצא הראשון אדמוני, אמר הקב"ה אע"פ שאתם רואין ארבע מלכיות מתגאות ובאות עליכם אני מצמיח לכם ישועה מתוך שעבוד, מה כתיב אחריו שמן למאור זה מלך המשיח שנאמר (תהלים קלב. יז) שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי, עיין שם. וראה עוד במדרש (ויקרא רבה לא. יא) מחוץ לפרכת העדות באהל מועד וגו' (ויקרא כד. ג). אמר ר' לעזר בן שמוע בזכות יערך אתו אהרן מערב ועד בקר לפני ה' (ויקרא כד. ג) אתם ניצולין מן מסדרתא, מאותה שכתוב בה "כי ערוך מאתמול תפתה (ישעיה ל. לג). אמר ר' חנן בזכות "להעלות נר תמיד" (ויקרא כד. ב) אתם זוכין להקביל נרו שלמלך המשיח. מה טעם, "שם אצמיח קרן לדויד ערכתי נר למשיחי" (תהלים קלב. יז). "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" (תהלים קכב. א). עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן מדליקין גם ביום הראשון בשמן זית לעורר זכיות על עם ישראל שהקב"ה ישלח את מלך המשיח בזכות הדלקת הנר וכאמור.

פט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב רבינו בחיי ז"ל, (בראשית כח. יב) משם מדרש פרקי ר' אליעזר (פרק לה): הראה לו הקב"ה ד' מלכיות משלן ואבדן, הראהו שר מלכות בבל עולה ע' עקלים ויורד, הראהו שר מלכות מדי עולה נ"ב עקלים ויורד, הראהו שר מלכות יון עולה מאה ושמונים עקלים ויורד, הראהו שר מלכות אדום עולה ואינו יורד, ואומר: "אעלה על במתי עב אדמה לעליון". (ישעיה יד. יד). אמר לו יעקב: "אך אל שאול תורד" וגו', (ישעיה יד. טו) אמר לו הקב"ה: "אם תגביה כנשר" וגו'. (עובדיה א. ד). לפי המדרש הזה יש לו בחלום הנבואה הזאת הבטחה לישראל שישובו למעלה בסוף כל הגלות, שהרי כל האבות כולן ראו במראה הנבואה כל העתיד להיות בזרעם עד סוף כל הדורות. וכשם שהראה הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים ענין ארבע מלכיות, והוא שדרשו רז"ל: (בראשית רבה מד. כ) והנה אימה, זו מלכות בבל, חשכה, זו מלכות מדי, גדולה, זו מלכות יון, נופלת עליו, זו מלכות אדום. כך הראה לו ליעקב במראה זו ממשלת ד' מלכות מעלתם וירידתם, שהרי יש להם שרים למעלה וכל אחד מנהיג אומתו למטה, וכענין שכתוב בדניאל: "ושר מלכות יון ושר מלכות פרס עומד לנגדי",(דניאל י. יג). זהו שהזכיר בכאן: והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, כי הם המלאכים שרי המלכיות והבטיחנו הכתוב על ירידתם אחר העלוי. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות

להשי״ת שהתקבלה תפלתו של יעקב אע״ה שתפול מלכות יון. ולא גרם החטא. תלי״ת. וכאמור.

צ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים הגאון רבי פינחס הלוי הורוויץ בספרו פנים יפות (שמות פרק ב אמצע פסוק כג) ובזה יש לפרש משאחז״ל במגילה [יא א] דפתח לולי ה׳ שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה׳ שהיה לנו בקום עלינו אדם ולא מלך, כפול הפסוק לולי ה׳ שהיה לנו לרמז מעלת ישראל קודם לאומות שרפואתן קודם למכתן שכל המכה אינו אלא לרפואתן, וההתעוררות היתה ע״י שהקים עלינו אדם וירמז על זה מ״ש [תהלים קטז, ו] שומר פתאים ה׳ שנתפתו ע״י נבוכדנצר להשתחות לצלם וע״י אחשורוש להנות מסעודתו, ע״ז אמר דלותי כשאחז״ל [מגילה יא א] אחשורוש שנעשה ישראל רש בימיו, כל זה היה כדי שיזעקו אל ה׳ באמת ויקרב גאולתם, ואפשר ירמוז במה שאמר זכריה על יהושע כה״ג כדכתיב [זכריה ג, ג] ויהושע היה לבוש בגדים צואים וגו׳, והיינו דאמר [תהלים קטז, ז] שובי נפשי למנוחיכי כי ירושלים נקרא מנוחה. כשאחז״ל [זבחים קיט א] מנוחה זו ירושלים, וכן היה בגלות מלכות יון בימי חשמונאי שנתענו מאוד ע״י מלכי יון, כשאחז״ל במנחות [כח ב] שעשו מנורה של עץ כל זה היה כדי שיתפללו ויושיעם מיד שונא. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להשי״ת שגם שנהיו עניים מאד על ידי מלכי יון, הקב״ה העשירם אחר כך, וכדאיתא במדרש אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191 -192) א״ר יצחק בר נחמני אלף ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגריס הרשע ואמר לישראל שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אלהיכם יביא מבול כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם, וכו׳, א״ר יצחק בר נחמני באותה שעה תפס הקב״ה שבעים שרים של מעלה משרי או״ה ורצע אותם במרצע של אש ויאמר להם הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו. וכשהיו היונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם בלבו של היונים, הוי חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה׳ ילחם לנו. וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממנו והטילו לבתיהם של ישראל, שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים, עיין שם. והעושר הוא היה לטובתם שיוכלו לקיים ״כבד את ה׳ מהונך״, וראה בתלמוד ירושלמי מסכת פאה (פרק א הלכה א)... כבד את ה׳ מהונך ממה את מכבדו משיחננך מפריש לקט שכחה ופיאה מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה ועושה סוכה ולולב ושופר ותפילין וציצית ומאכיל את העניים ואת הרעבים

ומשקה את הצמאים אם יש לך את חייב בכל אילו... עיין שם.

צא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון - עשרים וארבעה באב- בעשרין וארבעה ביה תבנא לדיננא. בימי מלכות יון היו דנין בדיני הגוים וכשגברה ידם של בית חשמונאי בטלום חזרו לדון בדיני ישראל ואותו היום שבטלום עשאוהו יום טוב. שהיו הצדוקין דנין בדיניהם לאמר הבת יורשת עם בת הבן אמר להם רבן יוחנן בן זכאי מנין לכם ולא היו יודעים להביא ראיה מן התורה אלא אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר לו אם בת הבן הבאה מחמת אביה הבא מכחי יורשתני בת הבאה מכחי לא כל שכן. קרא לו רבן יוחנן בן זכאי את המקרא הזה ואלה בני שעיר החרי יושבי הארץ לוטן שובל וצבעון וענה וכתוב אחד אומר הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר ברעותו את החמורים לצבעון אביו אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה. אמר לו הרי אתה משחק בנו אמר לו שוטה ולא יהו דברי תורה שלנו כשיחה בטלה שלכם אמר לו בכך אתה מוציאני אמר לו ומה בת בני שכן יפה כוחה במקום האחים תאמר בבתי שכן הורע כחה במקום האחין דין הוא שלא תירשני יום שנצחום עשאוהו יום טוב. עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב"ה על שהחזיר להם את הדינים לדון בדיני ישראל על פי התורה הקדושה.

צב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרב שני לוחות הברית ז"ל, פרשת בהעלותך דרך חיים תוכחת מוסר (אות יא) וזה לשונו: (בהעלותך)... 'אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות' (שם ח, ב). כתיב (משלי כ, כז) 'נר [ה'] נשמת אדם', צריך לראות תמיד שתהא נשמתו מאירה מתורה וממצות. וגוף אדם הוא כצורת מנורה, כי במנורה היו שלש בליטות של קנים יוצאות, ושל מעלה קטנה משל תחתיה. כן האדם: בליטת הרגלים, ובליטת הידים, ובליטת האזנים. והגוף שבו הלב, הוא גוף המנורה. וגבהו של מנורה ח"י טפחים, דהיינו שלש אמות כשיעור אדם בינוני, כמו שכתבו התוספות במסכת שבת פרק המצניע (צב א ד"ה אישתכח). והמנורה צריכה להיות 'מקשה' (במדבר ח, ד), דהיינו חיבור אחת, מורה על החיבור, 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט, יח). 'עד ירכה עד פרחה' (במדבר שם), מגדול ועד קטן. ובזה יובן מה שנאמר (שם שם, ג) 'ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה' וגו', פירש רש"י, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. וקשה, מה שבח הוא זה שלא עבר על ציווי של הקדוש ברוך הוא, פשיטא, או למה מגיד דוקא במצוה זו. אלא לא שינה מסוד הכוונה דמנורה המורה על האחדות והשלום, וכן היתה מדתו של אהרן אוהב שלום

ורודף שלום (אבות פרק א משנה יב). עכ״ל. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב״ה, שהכהן שהדליק את המנורה לא שינה מסוד המנורה וכאמור.

צג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב יוסף שעשוע נר״ו בספרו חיים (שם בפירוש א׳ לקושיא הנ״ל, (בדיבור הקודם), מה החידוש שאהרן ע״ה לא שינה? אלא, שאף פעם לא עשה את המצווה בלי חשק והתלהבות אלא תמיד עשה את המצוות בהתלהבות ושמחה כמו ביום ראשון. עכ״ל. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב״ה שהכהן שהדליק המנורה לא שינה מהתלהבות המצוה אלא הדליק בהתלהבות ובשמחה כאילו זה הפעם הראשונה שהוא מדליק את המנורה וכאמור.

צד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב יוסף שעשוע נר״ו בספרו חיים (שם בפירוש ג׳ לקושיא הנ״ל, מה החידוש שאהרן ע״ה לא שינה? משם מרן הראשון לציון הגאון רבנו עובדיה יוסף ז״ל, שאף שהגיע למקום שנפטרו בניו מכל מקום לא הצטער ובא לכלל עצבות ועשה בלי כוונה את ההדלקה ח״ו, אלא ידע שכל מה שעושה הקב״ה בשמחה ובטוב לבב. עכ״ל. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב״ה שהכהן שהדליק המנורה בשמחה, ובאותו זמן שהדליק את המנורה הוא לא הצטער על צער הקדושים שנהרגו ע״י היוונים הרשעים ימש״ו וכאמור.

צה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב יוסף שעשוע נר״ו בספרו חיים (מערכת מ עמוד קלד ערך מנורה בפירוש ד׳ לקושיא הנ״ל, בדיבור הקודם), מה החידוש שאהרן ע״ה לא שינה? אלא, שאף על פי שנכנס למקום הקודש מקום השראת השכינה לא התרגש והתבלבל כלל. עכ״ל. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב״ה שהכהן שהדליק המנורה לא התרגש והתבלבל כלל וכאמור.

צו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב יוסף שעשוע נר״ו בספרו חיים (שם בפירוש ה׳ לקושיא הנ״ל), מה החידוש שאהרן ע״ה לא שינה? אלא, פירש הרב דבק טוב שעשה לפי כל ההידורים וכללי המצוה אף אינם מעכבים. עכ״ל. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב״ה שהכהן שהדליק המנורה לא שינה מכללי והידורי המצוה גם אלו שאינם מעכבים וכאמור.

צז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהבאתי בספרי הקטן חסדי דוד בחידושי לפרשת בהעלותך, את המעשה על הרב הקדוש רבי ברוך ממזיבוז זצוק"ל וזיע"א, נכדו של מרן רבי ישראל בעל שם טוב הקדוש זצוק"ל וזיע"א, ששהה פעם במחיצתו של האדמו"ר הקדוש רבי לוי יצחק מברדיצ'ב זצוק"ל וזיע"א, התבונן רבי ברוך בשעת התפלה לעבר מארחו, ולעיניו נתגלה הצדיק מברדיצ'ב כמלאך מן השמים, שנתערטל מהוויות העולם הזה. במשך כל התפלה לא חש רבי לוי יצחק בנעשה מסביבו, אלא הניע את גופו אנה ואנה, בבחינת "כל עצמותי תאמרנה". לאחר התפלה ניגש רבי ברוך אל מארחו ואמר: אילו היה אהרן הכהן מזדעזע ורועד בשעת הדלקת המנורה, כפי שאתה נוהג בתפילתך - ודאי שהיה שופך את השמן מקני המנורה, ואפשר שאף את המנורה כולה היה עוקר ממקומה. רבי לוי יצחק לא השיב על הערה זו, ורבי ברוך המשיך ואמר: על הכתוב בפרשת "בהעלותך": "ויעש כן אהרן... כאשר ציוה ה' את משה" (ח. ג). מעיר רש"י על פי הספרי: "להגיד שבחו של אהרן, שלא שינה". נשאלת השאלה: מה חידוש יש בכך, שצדיק יסוד עולם כאהרן לא שינה דבר ממצוות ה'? אך לדעתי, יש כוונה מיוחדת בדברי המדרש, המובא על ידי רש"י: כשאמר הקדוש ברוך הוא למשה, שהדלקת המנורה מידי ערב נמסרה לידי אהרן - צריך היה אהרן מדרך הטבע להזדעזע מגודל ההתלהבות של קיום מצוה גדולה זו. בא הכתוב ומלמדנו גדולתו המיוחדת של אהרן, "שלא שינה": אהרן, הצדיק המורם מעם, ידע לבלום את התרגשותו ואת התלהבותו וחרדתו בקיום מצוות הדלקת המנורה, וכאשר ניגש בכל ערב להדליק את המנורה, עשה זו בהתלהבות פנימית ובאש קודש, שהיתה עצורה בעצמותיו. עד כאן. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב"ה שהכהן שהדליק המנורה לא שינה ועשה זו בהתלהבות פנימית ובאש קודש, שהיתה עצורה בעצמותיו, וכאמור.

צח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהבאתי בס"ד בנדפס בספרי הקטן חסדי דוד בחידושי לפרשת בהעלותך על פסוק: "ויעש כן אהרן וגו'". (במדבר ח. ג). וכתב רש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה עכ"ל. והשאלה מבוארת לעין וכי מה צריך להגיד שבחו שלא שינה, דפשיטא שלא ישנה מציווי הקדוש ברוך הוא? והבאתי משם ספר ממעיינות הנצח ח"ד שתרץ בשם הרב הקדוש רבי מאיר מפרמישלן זצוק"ל וזיע"א, שבא להשמיענו שאף על פי שנתעלה אהרן במעלה העליונה להיות כהן גדול נכנס לפני ולפנים, לא שינה מדרכיו ונשאר כמקודם, מעורב עם הבריות ומשים שלום בין אדם

לחבירו ובין איש לאשתו. "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה" - שלא שינה את עצמו. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב"ה שהכהן שהדליק המנורה לא שינה מדרכו הנפלאה להיות משכין שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו וכאמור.

צט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב יוסף שעשוע נר"ו בספרו חיים (מערכת נ עמוד קמט ערך נר) וזה לשונו: נר מצוה ותורה אור למה פרשת מנורה אין בה אות סמ"ך. שכל מקום שיש נר תורה, הקב"ה סותם פיו של שטן שלא יזיק. (מהרי"י והובא באור תורה מג'בי, טרם ראיתיו). עכ"ל. ולאור האמור יש ליישב שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להקב"ה שהשטן לא עיכב בעדם להדליק את המנורה וכאמור.

ק. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בספר אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191) ויהי כאשר שמע אנטיוכס כי נהרג משנהו ניקנור ויצר לו מאד וישלח ויקרא לכל שריו ועבדיו וגם למשנהו הגדול ויאמר אליהם האם בגוי הזה לא תתנקם נפשי אשר השחיתו וחבלו חיילות ויבוזו מחנותי ושריי, ועתה מה אנו מחשים הבא נא נבוא אליהם למלחמה לבטל מהם את השבת וראש חודש ומילה, ומי האלהים אשר יציל אותם מידי. וישלח את בגריס בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלם ויצר עליה, וימרו את אלהים עליון ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו במזבח אלהיהם, ויעבירו קול במחנה מטעם המלך לאמר כל איש ואיש אשר ישמור שבתות ה' ור"ח ומילה יומת. ורבים מבני ישראל בימים ההם מסרו נפשם בעבור כבוד המקום ב"ה ולא בטלו ברית אבותם. ואשה אחת מבני הלוים מלתה את בנה לשמונה ימים בתופים ומחולות, והיא עלתה על חומת ירושלים ובנה חתן דמים מהול בידה ותען ותאמר לפני ה': כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך, לא נסוג אחור לבנו, ותט אשורנו מני ארחיך, והשליכה עצמה עם בנה מעל החומה וימותו שניהם. וכמוה עשו רבים מבני ישראל ולא הפרו את ברית אבותם ואת קדוש ישראל יעריצו. וקהל קדושים אמרו איש אל רעהו הנה דבר המלך בחמה שפוכה לבטל ממנו את השבת, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, וכתוב בתורתנו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות הלא טוב לחסות בה' ונשבות את שבתותינו אם יחינו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו. ויועצו לשבות השבת במערה אחת הם נשיהם וטפם. ויוגד למלך לאמר הנה אנשים באו הנה במערה אחת לשבות את שבתותם, וישלח המלך את חיילותיו חלוצים לצבא וישבו על פי המערה ויקראו אותם אליהם בדבר המלך לאמר מדוע מריתם את דת המלך ועתה בא נא

וסורו נא אל משמעתו של מלך והצלתם את נפשותיכם ממות. ויענו כל העם יחדיו לאמר אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע, אשר ציונו על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, הלא טוב לנו מות ביד ה׳ פה ולא נחלל את יום השבת ח״ו. וכאשר ראו כל אנשי הצבא כי לא אבו הלוך בדתי מלכיהם, ויביאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו לפני ה׳ כאלף איש ואשה. עיין שם. וכיון שהיו ישראל מאוחדים לקיים את התורה והמצוות, לכן מדליקין שמונה ימים ולא שבעה, להורות נתן, שיש להודות להקב״ה על האחדות המופלאה שהיתה אצל בני ישראל בדור ההוא וכאמור. ומכח האחדות, עיני צדיק תחזינה במדרש תנחומא (פרשת נצבים פרק א) דבר אחר אתם נצבים היום מה היום מאיר פעמים ומאפיל פעמים אף אתם כשאפלה לכם עתיד להאיר לכם אור עולם שנאמר (ישעיה ס. יט) והיה לך ה׳ לאור עולם אימתי בזמן שתהיו כלכם אגודה אחת שנאמר (דברים ד. ד) חיים כלכם היום בנוהג שבעולם אם נוטל אדם אגודה של קנים שמא יכול לשברם בבת אחת ואלו נוטל אחת אחת אפילו תינוק משברן וכן את מוצא שאין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת שנאמר (ירמיה נ. ד) בימים ההמה ובעת ההיא נאם ה׳ יבואו בני ישראל ובני יהודה יחדו וגו׳ כשהן אגודים מקבלין פני שכינה. עיין שם. וראה עוד בגמרא (ראש השנה יט.) בעשרים ותמניא ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא. שגזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יעסקו בתורה, ושלא ימולו את בניהם, ושיחללו שבתות. מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו? הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה. אמרה להם: בואו והפגינו בלילה. הלכו והפגינו בלילה, אמרו: אי שמים! לא אחיכם אנחנו, ולא בני אב אחד אנחנו, ולא בני אם אחת אנחנו? מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות! וביטלום. ואותו היום עשאוהו יום טוב. עיין שם. ומזה שהם חיפשו את האחדות כדי שהגויים לא יפריעו להם בעבודת השי״ת, ויוכלו לעובדו בלבב שלם. ולכן קבעו להדליק יום נוסף זכר לזה וכאמור.

קא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ נר״ו בספרו פרדס יוסף החדש (עמוד נז-נח אות כט) שהביא משם הגאון רבי יוסף משאש ז״ל, בספרו מנחת יוסף וזה לשונו: עוד אמרו, כי החשמונאים היו גלגול נח, כמו שנח לא היה ראוי לאותו הנס אלא שמצא חן כמו שאומר הפסוק: ״ונח מצא חן בעיני ה׳״, (בראשית ו. ח). כך החשמונאים לא היו ראויים לאותם הנסים, אלא שמצאו חן, וגם נרמז בשם חנוכה, ח״ן וכבו״ד ה׳ וכו׳ (עכ״ל). ומעלת אחי

ורא״ש הגאון הגדול הרב אהרן הכהן נר״ו, העיר על זה, כי אין מקור בספרי הגילגולים כי החשמונאים היו גלגול נח, ואפריון נמטייה שבספר הנזכר, הביא מביטאון מרי״ח ניחוח במאמרו של הרב מבורך כפיר דדון נר״ו מח״ס גם ברוך יהיה, שהעיר עליו מאין מקורו כי החשמונאים היו גלגולם של נח, ושוב הביא קצת סמך מלשון הזוהר חדש הנ״ל דמשמע שיש שייכות ביניהם, אבל עדיין צריך בזה מקור ברור. עיין שם. ואכמ״ל. ועכ״פ נמצינו למדין מזה שאפשר שלכן קבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה, להורות נתן שגם אם נאמר שהחשמונאים לא היו ראויים לאותם הנסים, אלא שמצאו חן בעיני הקב״ה ישתבח שמו לעד, ולכן ניצחו את היוונים ימש״ו ולכן מדליקין יום נוסף להודות להשי״ת שמצאו חן בעיני ה׳ וכאמור.

קכב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ נר״ו בספרו פרדס יוסף החדש (עמוד עז אות עא) משם הרב כלי חמדה ז״ל, (על המועדים סימן נא, טרם ראיתיו), ליישב באופן אחר, דכתיב שמן זית זך, וכתיב אח״כ להעלות נר תמיד, והרמב״ן ס״ל דקאי על נר המערבי שמצותו תמיד ממש, א״כ י״ל דחלוק הוא נר המערבי משאר הנרות בזה, דווקא לנר צריך שמן זית זך, ומעכב באמת, מה שאין כן בשאר הנרות אינו מעכב. ולפי זה יש לומר שחשבו להדליק את נר המערבי בשמן זית, ושאר הנרות בשאר שמנים, אולם נעשה נס שנתמלא הפך כבתחילה, עיין שם. ולאור האמור יש לומר שאפשר שהנס היה שהספיק להם השמן זית לא רק לנר המערבי אלא הספיק להדלקת כל שבעת הנרות.

קגג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ נר״ו בספרו פרדס יוסף החדש (עמוד פט אות קה) וזה לשונו: וכתב ידידי הגאון רבי שמחה בונם לונדיסקי שליט״א בספרו הנפלא סוכת חיים (סימן כ׳) דאכתי קשה להני שיטות הראשונים דס״ל דנר שדולק מכבו כדי לקיים מצוות הדלקה, א״כ הרי צריך לכבותם, וכיון שכיבם נעשו דשן, והדרא קושיא לדוכתא. והביא שהגרמ״ד אלאוויציק שליט״א תירץ דאף להני ראשונים דסברי דמכבה ומדליק, הוא רק כדי לקיים מצות הדלקה, אבל בכה״ג דליכא שמן פשיטא דלא יכבן, דעכ״פ יהא לנו את הקיום של דליקת ז׳ הנרות. ובשלמי שמחה הקשה על תירוץ השפת אמת, וכתב ישוב אחר, וצריך להבין הטעם מדוע אמרינן דנר שכבתה נדשנה הפתילה נדשן השמן, אמאי נפסלו השמן והפתילה. והרשב״א שם משמע משום דהשמן שבנר נתמלא מדשן הפתילה, לכן אי אפשר להשתמש יותר בשמן הנותר. והרמב״ם בפירוש המשניות ביאר משום דהוי שמן ישן. הפירוש של

ישן הוא, דבר שכבר נשתמש בו, ולפי זה י"ל דדוקא היכי שהמנורה דולקת ונחסר מעט שמן ע"י הדלקתה, אז אמרינן דאם כבתה, והשמן הנותר נפסל, דהוי שמן ישן, דהרי כתב נשתמש בזה השמן דהודלק מקודם, אבל היכי דלא נחסר מן השמן כלל ע"י הדלקתה, והשמן שנתן קודם ההדלקה נשאר בשלימותו, אז בוודאי אין זה שמן ישן, דהרי לא נחסר ממדת שמן זה כלום, ולכן כאן דנעשה נס ונתנו נס ונתנו כל השמן בנרות, ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, שוב אי אפשר לומר דנר שכבתה נדשנה הפתילה ונדשן השמן, דאם לא נפחת כלום מהשמן לא הוי כלל שמן ישן, ושפיר היה אפשר להשתמש בה השמן כל הח' ימים. עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו חכמים להדליק גם ביום הראשון להודות על הנס שגם שהיה השמן ישן ונשתמשו בו, והוא דלק שבעה ימים נוספים וכאמור.

קד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי לרבנו המהר"ל ז"ל בספרו גור אריה (במדבר ח. ג אות ה) שכתב, על דברי רש"י ז"ל, וזה לשונו: להגיד שבחו של אהרן וכו'. וקשה, מאי שבח יש בזה שהיה מדליק המנורה, ויש לתרץ, דהוצרך צמצום גדול לצמצם שיהיו כולם נגד האמצעי ממש, והוצרך לצדד אותם. ואפילו אם תאמר שהיה נעשה בנר פה מן הצד להניח שם הפתילה, אפילו הכי לא היו הנרות מחוברים במנורה, והוצרך לצדד את פניהם כדי שיהיו מול האמצעי לגמרי, וחומר גדול הוא עכ"ל. ולפי זה יש לומר שקבעו חכמים להדליק גם ביום הראשון להודות על הנס שגם הכהן שהדליק את המנורה הצליח לצמצם שיהיו כולם נגד האמצעי ממש. וכאמור.

קה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי להגאון רבי יוסף דב הלוי סלוביצק ז"ל בספרו בית הלוי (חנוכה) שכתב, וזה לשונו: והמהדרין מן המהדרין כו'. הנה הא דמצינו במצוה זו הידור ויותר הידור, הנראה משום דעיקר הנס תכליתו היה רק משום הידור מצוה לחודא ולא משום עיקר המצוה דהרי היה בפך שמן להדליק בו לילה אחת והרי היו יכולים לעשות פתילות דקות ביותר שתהיה הפתילה חלק שמינית מן מה שהיה רגיל להיות בכל יום מקודם והיה מספיק לשמונה ימים והיה מקיים עיקר המצוה דהרי אין שיעור לעובי הפתילות, וכל הנס היה רק משום הידור מצוה שיהיו הנרות יפים כמו שהיו מקודם וע"כ תיקנו חכמים במצוה זו הידורים יותר מבכל מצוה עכ"ל. וכן ראיתי לרבנו האדמו"ר רבי אברהם מרדכי בעל "אמרי אמת" מגור את מה שדווקא בחנוכה תיקנו הידור על הידור, מה שלא מצאנו בשאר מצוות: על מאמר חז"ל שהפך שנמצא היה מונח בחותמו של כהן גדול, יש לכאורה לתמוה: מה

ענין כהן גדול אצל השמן, וכי הכהן גדול היה מכין את השמנים במקדש? בהרכח עלינו לומר,שהשמן היה של חביתי כהן גדול, ושמן זה אכן היה הכהן הגדול מביא מביתו. ועדיין קשה: והלא למנורה היו צריכים שמן זית זך כתית, מנה שאין כן למנחות, ואם כן איך הדליקו בשמן זה? אלא ודאי שהכהן הגדול נהג להדר ולעשות את מנחתו בשמן זך כתית למרות שמעיקר הדין לא היה חייב בכך. נמצא לפי זה, שכל הנס אירע בזכות ההידור במצוה, ולכן דוקא בחנוכה תיקנו ריבוי הידורים – מהדרין ומהדרין מן המהדרין.... (רבי אברהם מרדכי "אמרי אמת" – ליקוטים, שבת כא). עד כאן. ולפי זה יש לומר כיון שהנס אירע בזכות ההידור מצוה לכן קבעו להדליק גם ביום הראשון וכאמור.

קו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי בספר הנפלא כמוצא שלל רב (חנוכה עמוד קי) וזה לשונו: תוספת ההידור: כדי להנצל מאיסור "בל תוסיף" - הגאון רבי יוסף צבי סלנט ז"ל, בעל "באר יוסף", אמר הסבר נפלא להבנת יחודה של מצות נר חנוכה, שדוקא בה תיקנו הידור על הידור: בגמרא במסכת מגילה דנו בשאלה מדוע אין במקרא מגילה משום "הבל תוסיף" ויישבו בקל וחומר: מה מעבדות לחרות אמרינן שירה – כל שכן ממיתה לחיים. הראשונים דנו בענין זה גם לענין חנוכה, והרמב"ם ביאר שאין "בל תוסיף" בחנוכה ופורים, כי "בל תוסיף" הוא רק במי שאומר שהדבר שהוא מקיים הוא מן התורה, אבל כאשר קבעו להודות ולהלל ומדגישים שזה מדרבנן ולא מן התורה – אין בכך משום "בל תוסיף" וכדי להדגיש זאת, אמר הגאון רבי יוסף צבי סלנט, קבעו שבחנוכה ופורים אין המצוות שוות בכל: בחנוכה יש עיקר הדין ויש מהדרין ומהדרין על מהדרין, וכך בפורים יש פרזים ויש מוקפין – דבר שלא מצאנו במצוות מן התורה, שבהן לעולם את שינוי בין אנשים, ובכוונה תקנו כך בחנוכה ובפורים, כדי שיהיה היכר שאינן מצוות מן התורה, אלא רק מדרבנן, ולכן לא יעברו בהן משום "בל תוסיף"! עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק גם ביום הראשון, כדי להורות נתן שמצוה זו מדרבנן ולא מהתורה ודו"ק.

קז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 189 – 190)... כיון שראו יונים שאין ישראל מרגישין בגזירותיהם עמדו וגזרו עליהם גזירה מרה ועכורה, שלא תכנס כלה בלילה הראשון מחופתה אלא אצל ההגמון שבמקום ההוא. כיון ששמעו ישראל כך רפו ידיהם ותשש כחם ונמנעו מלארס, והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות כשהן בתולות, ונתקיים עליהם בתולותיה נוגות והיא מר לה (איכה א'), והיו יונים מתעללות בבתולות ישראל,

ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול שנשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו, כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו ובן חשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם, וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירון שלה ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה ולפני אביה ואמה וחותנה. כיון שראו אחיה כך נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרגה, אמרה להם שמעוני אחיי ודודיי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלי שום עבירה הרי אתם מתקנאים בי, ואין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו נפשם על ייחוד של מקום ועזרם ה׳ ולא הכלימם, ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון ואלעזר, ופרחי כהונה יותר ממאתים בחור, שימו בטחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר כי אין מעצור לה׳ להושיע וגו׳ (שמואל א׳ י״ד). ופתחה פיה בבכיה ואמרה ריבונו של עולם! אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגדול שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו. באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו בואו ונטול עצה מה נעשה, נטלו עצה זה מזה ואמרו בואו ונקח אחותינו ונוליכנה אצל המלך הגדול ונאמר לו אחותנו בת כהן גדול ואין בכל ישראל גדול מאבינו, וראינו שלא תלין אחותינו עם ההגמון, אלא עם המלך שהוא גדול כמותינו, ונכנסנו עליו ונהרגהו ונצא, ונתחיל אח״כ בעבדיו ובשריו, והשם יעזרנו וישגבנו, נטלו עצה וכו׳ ועשה להם הקב״ה תשועה גדולה, ושמעו בת קול מבית קדש הקדשים: כל ישראל נצחו טליא באנטוכיא, כן יעשה המקום ישועה בימינו אלה. עיין שם. והנה מצאנו ששבט לוי לא השתעבדו במצרים, וכן לא חטאו בחטא העגל, ובעון המרגלים, וגם כאן בחנוכה ראינו כיצד הם מסרו את נפשם למען ה׳ אלהינו, ולכבוד זה הוסיפו להדליק יום נוסף, להודות להשי״ת על זה ששמר את שבט לוי מן החטא ודו״ק.

קח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי להגאון רבי יעקב עמדין - היעב״ץ ז״ל, בספרו מר וקציעה שתמה איך נטמאו כל השמנים והלא ״משקי בי מדבחיא דכן, (פסחים יז.) כל המשקין של קודש כגון דם לזריקה ומים ויין לנסק ושמן למנחות הנקראים כך על שם המזבח- הרי הם טהורים ואם כן השמן לא נטמא כלל ולמה היו צריכים כלל את נס פח השמן? ובספר היקר כמוצא שלל רב (חנוכה עמוד עז) הביא משם הגאון רבי מנחם דוד טעמקין מפיעטרקוב ז״ל

בספרו ויברך דוד שתרץ שנוכל לומר שהשמנים שבמקדש היו קרושים ושמן קרוש אינו נקרא משקה כמו שכתבו התוספות (ערובין עא:) וכן (מנחות לא.) ושורת ההיגיון נותנת שבחודש טבת סתם שמן המונח במקום מצונן הרי הוא קרוש, ולכן נטמאו השמנים, כיון שלא היה להם דין משקי בי מדבחיא אלא דין אוכל. עיין שם. ולפי זה יש לומר שזה היה הנס גם ביום הראשון שגם שהשמן שמצאו בפך החתום בחותמו של הכהן הגדול היה קרוש ואף על פי כן לא נגעו בו ולכן השמן לא קיבל טומאה. וכאמור.

קט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהבאתי בדיבור הקודם משם הספר היקר כמוצא שלל רב (חנוכה עמוד עז) שהביא משם הגאון רבי מנחם דוד טעמקין מפיעטרקוב ז"ל בספרו ויברך דוד שתרץ שנוכל לומר שהשמנים שבמקדש היו קרושים ושמן קרוש אינו נקרא משקה כמו שכתבו התוספות (ערובין עא:) וכן (מנחות לא.) ושורת ההיגיון נותנת שבחודש טבת סתם שמן המונח במקום מצונן הרי הוא קרוש, ולכן נטמאו השמנים, כיון שלא היה להם דין משקי בי מדבחיא אלא דין אוכל. עיין שם. ולפי זה יש לומר שזה היה הנס גם ביום הראשון שגם שהשמן היה קרוש הוא דלק יפה. והבן.

קי. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב ז"ל בספרו בני יששכר מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ג - נר מצוה (אות יט) וזה לשונו: עוד אבאר מה שתקנו במצוה הלזו מהדרים, הגם שעל פי הדין יוצאים נר איש וביתו [שבת כא ב], עם כל זה תקנו מהדרים ומהדרים מן המהדרים מוסיפין והולכין, רמזו גם כן מעלת התורה הרמוזה בנר מצוה הלזו ומעלת חכמת התורה על כל שארי החכמות, דהנה כל החכמות כששומע אדם איזה מושכל מחכם אחד ונתפס הדבר בשכלו שוב אין מן הצורך לו לחזור עליה כי לא יוסיף אומץ בה, מה שאין כן דברי תורה אם שמע איזה שכל מרבו אם יחזור הוא על לימודו במו פיו יתוסף בה אור ויתבונן בשכלו עוד איזה מושכל נולד מהשכל הראשון ששמע מרבו (בזוהר בראשית קצ"ב ע"א תא חזי האי מאן דאסתכל במה דאוליף מרביה וחמי ליה בההיא חוכמתא יכיל לאיתוספא בההיא רוחא יתיר), וכן בכל פעם שחוזר על לימודו יתוסף בשכלו אור חדש, [וז"ש רז"ל (עירובין נד ב) למה נמשלו דברי תורה לשדים, מה הדד הזה כל זמן שתינוק ממשמש בו מוצא בו טעם כך דברי תורה בכל פעם שחוזר על לימודו יתוסף בשכלו אור חדש] כי דברי תורה חיות הנה ומולידות בכל פעם אותיות וטעמים חדשים מתוקים מדבש ונופת צופים, וזהו שתקנו בנר מצוה הלזה הרמוז לתורה יוצאין בנר איש וביתו אחד מדליק בשביל כולם (היינו כמה

תלמידים שומעים הלכה מרבם ויוצאים בזה ידי חובת תורתם כי שומע כעונה), והמהדרין נר לכל אחד (היינו כשהם מהדרים וחוזרים על לימודם יתוסף אור לכל אחד בפני עצמו, מוליד כל אחד שכליות חדשים ערבים ומתוקים לנפש ולגוף, תתענג הנפש בתוספת אורה כמו שכתב הרמב"ם מי שלא טעם טעם התרת הספיקות לא טעם טעם מתיקות מימיו), והמהדרין מן המהדרין מוסיפין והולכין, היינו רמז בתורה כל מה שחוזר גם על מה שחזר כבר, מוסיף והולך ומוליד אור חדש (ולדעת בית שמאי פוחתין והולכין נמי ניחא, דס"ל דלרמז הזה מהראוי לפחות בכל יום, כי כל שכל שנולד משכל הוא במדריגת עילה ועלול, וכל עלול פחות מהעילה, על כן יש לרמז בדבר פוחתין והולכין, להורות כי כל שכל מוליד שכל, הבן). עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף כדי להוסיף בחכמת התורה וכאמור.

קיא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש (שמות רבה לו. ג) דבר אחר: זית רענן ראה היאך דברי תורה מאירין לאדם בשעה שעוסק בהן, וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע הוא נכשל, משל למי שעומד באפילה בא להלך מצא אבן ונכשל בה, מצא ביב נופל בו הקיש פניו בקרקע, למה שלא היה בידו נר, כך הדיוט שאין בידו דברי תורה מצא עבירה ונכשל בה ומת שכן רוח הקודש צווחת: "הוא ימות באין מוסר" (משלי ה. כג). ואין מוסר אלא דברי תורה שנאמר: "החזק במוסר אל תרף" (משלי ד. יג). למה הוא מת לפי שאינו יודע בתורה והולך וחוטא שנאמר: "דרך רשעים באפילה" (משלי ד. יט) לא ידעו במה יכשלו, אבל אותם שעוסקים בתורה הם מאירים בכל מקום, משל למי שעומד באפלה ונר בידו וראה אבן ולא נכשל, ראה ביב ולא נפל למה על שהיה בידו נר, שנאמר: "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי" (תהלים קיט. קה). וכן "אם תרוץ לא תכשל" (משלי ד. יב). וכן "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ. כז). אמר הקב"ה יהא נרי בידך ונרך בידי, ואיזו נרו של הקב"ה זו תורה שנאמר: "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו. כו). מהו כי נר מצוה אלא כל מי שעושה מצות הוא כאלו מדליק נר לפני הקב"ה ומחיה נפשו שנקראת נר, שנאמר: "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ. כז). ומהו ותורה אור אלא הרבה פעמים שאדם מחבב בלבו לעשות מצוה ויצר הרע שבתוכו אומר מה לך לעשות מצוה ומחסר את נכסיך, עד שאתה נותן לאחרים תן לבניך, ויצר טוב אומר לו תן למצוה ראה מה כתיב כי נר מצוה מה הנר הזה כשהוא דולק אפילו אלף אלפים קרוינין וסבקין מדליקין הימנו אור במקומו, כך כל מי שיתן למצוה אינו מחסר את נכסיו, לכך נאמר כי נר מצוה ותורה אור. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להוסיף להדליק ביום הראשון

כנגד היצר הרע שאומר לאדם שלא יעשה מצוות שמא יחסר את נכסיו. אלא אדרבה בענייני המצוות מצוה לפזר יותר. ודו"ק.

קיב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא כא - קומי אורי ר' הושעיה בשם ר' אפס עתידה ירושלם לעשות קסילפנס לאומות העולם והם מהלכין לאורה. ומה טעמא, והלכו גוים לאורך וגו' (ישעיה ס. ג). א"ר אחא נמשלו ישראל כזית, זית רענן יפה פרי תואר (ירמיה יא. טז), ונמשל הקב"ה כנר, נר אלהים נשמת אדם (משלי כ. כז), מה דרכו של שמן להנתן בנר והן מאירים שניהם כאחת, כך אמר הקב"ה לישראל, בניי הואיל ואורי הוא אורכם ואורכם הוא אורי, אני ואתם נלך ונאיר לציון, קומי אורי כי בא אורך (ישעיה ס. א). עיין שם. ולפי זה יש לומר שעל זה הוסיפו חכמים להדליק יום ראשון בברכה כדי לעשות נחת רוח להקב"ה להאיר לציון וכאמור.

קיג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בקונטרס היקר נס לשושנים (עמוד ח) משם הרב ויגד יעקב ז"ל שכתב, וזה לשונו: נר חנוכה בשמאל - להאיר אור תורתינו הקדושה גם בעניני עולם הזה בשאילתות (פרשת וישלח): והלכתא נר חנוכה בשמאל, כדי שתהא מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל, ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהן. ויש לפרש בס"ד, דענייני עולם הזה מכונה בשם שמאל, על שם "מצפון זהב יאתה" (איוב ל"ז), וכמאחז"ל הרוצה להעשיר יצפין, דצפון הוא שמאל, וכן כתיב (משלי ג, ו) "בכל דרכיך דעהו". ובזה פירשתי בס"ד מאמר הכתוב בפ' בהעלותך "אל מול המנורה יאירו שבעת הנרות", ופירש"י דששה נרות יהיו פונים מול נר האמצעי, וכבר דקדקו דא"כ הול"ל יאירו ששת הנרות, והרשב"ם מפרש "אל מול פני המנורה" היינו השלחן דמצותה היה שיאיר על השלחן. וי"ל לרמז על כלל גדול בעבודת היה. דלא רק בעסקו בתורה ומצות, יאיר נפשו באור תורה. אלא גם בעסקו בענייני עולם הזה תהא התורה הקדושה אור לנתיבתו. וידוע דשלחן מורה על ענייני עולם הזה ע"כ בא המצוה שהמנורה תאיר על השלחן שהוא אל מול פני המנורה. ומהאי טעמא נמי מצות נר חנוכה מקומה בשמאל. דמרמז על ענייני עולם הזה כנ"ל. דע"י נר חנוכה יש להאיר גם הדברים שהם בשמאל, וכן בציצית כתיב "והיה לכם לציצית" וכו'. ויש לפרש בס"ד גם כן על דרך זה, דענייני עולם הזה, המכונים בשם לכם, על דרך שאחז"ל ביו"ט (ביצה טו:) חציו לכם,-גם בזה יהיה לכם ציצית, העולה תרי"ג מצוות, "וראיתם אותו וזכרתם" וכו' גם בענין לכם, והיינו דאמר נר חנוכה בשמאל, ובעה"ב בטלית מצוייצת ביניהם, והבן. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם

ביום הראשון כדי להאיר את אור התורה גם בענייני העולם הזה וכאמור.

קיד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בקונטרס היקר נס לשושנים (עמוד כ) שכתב משם הרב הקדוש רבנו שלום מבעלזא ז"ל: וזה לשונו: על ידי קיום דברי סופרים זוכין לאור התורה, חנוכה הוא מלשון חינוך, על שם הכתוב "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו". (משלי כב. ו). דמתחילה האדם מחנך עצמו בדברי סופרים שהוא אוזן הכלי. וממילא הוא יכול לאחוז הכלי בידו. ולכך מצינו דחביבין דברי סופרים מדברי תורה כיון שעי"ז יכולים להגיע לדברי תורה, לכן מילוי האותיות חנוכ"ה הוא זקנת"י (ית' ונ' יו' פ' ה' בגימטריא זקנת"י) כיון שע"י נרות חנוכה יכולים לילך ממדריגה למדריגה כדי לזכות באור התורה שעל זה מורה זק"נ – זה קנה חכמה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון כדי שיזכו בני ישראל לאור התורה וכאמור.

קטו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בקונטרס היקר נס לשושנים (סוף עמוד כ) שהביא משם הרב אורה ושמחה (חבל שלא צויין שם המלקט, והמחבר). שכתב, וזה לשונו: יש להבין מה שמדליקין נרות חנוכה בשמאל, הלא במקדש היה המנורה בדרום, כאשר באמת זה מקומו, כי כתיב: "תורה אור" (משלי ו. כג). ואמרו חז"ל בגמרא (בבא בתרא כה.) הרוצה להחכים ידרים. אמנם אכן יען כי מלכות יון רצתה להגביר חכמות חיצוניות, והיו לומדים תורה בשפל המצב רחמנא ליצלן, על כן כאשר נעשה הנס במנורה, תיקנו להדליק בשמאל בצפון, שמשם בא שפעות העושר, {כדאיתא שם הרוצה להעשיר יצפין}. כדי להגביר קרן לומדי תורה בעושר וכבוד גם כן, שלא יהיה ח"ו בבחינת חכמת המסכן בזויה רק יתחזקו בלימוד התורה מתוך עושר וכבוד עיין שם. והנה שמן רומז לעושר, וראה בגמרא (מנחות פה:) תנו רבנן: "וטובל בשמן רגלו" (דברים לג. כד). - זה חלקו של אשר, שמושך שמן כמעין. אמרו: פעם א' נצרכו להן אנשי לודקיא בשמן, מינו להן פולמוסטוס אחד, אמרו לו: לך והבא לנו שמן במאה ריבוא. הלך לירושלים, אמרו לו: לך לצור. הלך לצור, אמרו לו: לך לגוש חלב. הלך לגוש חלב, אמרו לו: לך אצל פלוני לשדה הלז, ומצאו שהיה עוזק תחת זיתיו, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא שאני צריך? אמר לו: המתן לי עד שאסיים מלאכתי, המתין עד שסיים מלאכתו. לאחר שסיים מלאכתו, הפשיל כליו לאחוריו והיה מסקל ובא בדרך, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא? כמדומה אני ששחוק שחקו בי היהודים. כיון שהגיע לעירו, הוציאה לו שפחתו קומקמום של חמין ורחץ בו ידיו ורגליו, הוציאה לו ספל של זהב מליאה שמן

וטבל בו ידיו ורגליו, לקיים מה שנאמר: וטובל בשמן רגלו. לאחר שאכלו ושתו, מדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו: כלום אתה צריך ליותר? אמר לו: הן, אלא שאין לי דמים. אמר לו: אם אתה רוצה ליקח קח, ואני אלך עמך ואטול דמיו, מדד לו שמן בשמונה עשר ריבוא. אמרו: לא הניח אותו האיש לא סוס ולא פרד ולא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא שכרו. כיון שהגיע לעירו, יצאו אנשי עירו לקלסו, אמר להם: לא לי קלסוני אלא לזה שבא עמי, שמדד לי שמן במאה ריבוא והרי נושה בי בשמונה עשרה ריבוא, לקיים מה שנאמר: "יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב" (משלי יג. ז) עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון כדי שבעבור זה יזכו בני ישראל לעשירות, ויוכלו לקיים מצות צדקה ביתר שאת, וכן להדר במצוות. והבן.

קטז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש אגדה (שמות פרק כז) דבר אחר: ואתה תצוה את בני ישראל. ולא לאומה אחרת: ויקחו אליך שמן זית זך וגו'. ומה זכה שמן זית מכל השמנים, לפי שאין שמן זית יוצא אלא ע"י כתישה, כך אין אדם נוחל חיי העולם הבא אלא מתוך צער, ולא דברי תורה [מתקיימים] אלא מתוך צער, ולפיכך נמשלו ישראל לזית, שנאמר: "זית רענן יפה פרי תואר" (ירמיה יא. טז). ומה הזית ממתק על ידי כתישה, כך ישראל ממרקין עונותיהם על ידי יסורין, ואל יטעך יצרך לומר שצריך לאורה, אינו כן. אמר ר' לוי ברבי מי שהוא עושה חלונות בביתו עושה רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה כדי להכניס אורה בבית, אבל בית המקדש לא היה כן, אלא צרות מבפנים ורחבות מבחוץ, כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך, ולא עוד אלא מבית המקדש היה יוצא האורה ומדליק לכל ירושלם, ולא היתה שכינה צריך לאורה, ואם תאמר למה אמר להדליק, ללמד לבעלי תורה שיהיו קוראים בכל לילה ולילה, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי וגו'" (תהלים מב. ט). עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון כדי שיזכו בני ישראל, כדי שיזכו יותר לאור התורה.

קיז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהובא בחוברת ימי החנוכה בהלכה ובאגדה משם ספר יוסיפון (פרק יח). חשמונאים (ב. ו), שכתב, וזה לשונו: ביום ט"ו בכסלו שנת ג' תקצ"ג (167 לפני הספירה למניינם), הקימו היוונים פסל טמא בבית המקדש על מזבח ה'! הם בנו במות לאלילים בכל ערי יהודה, קרעו את ספרי תורת ה' לקרעים ושרפו אותם באש. כל מי שהיה ירא את דבר ה' יצא מן העיר וחיפש מפלט באחד הכפרים שבהרי יהודה. שם הצליחו בזמן הראשון להסתתר מעיני שוטרי אנטיוכוס הרשע, ולקיים את מצוות

התורה. אולם פתרון זה היה זמני ביותר, שכן לאחר שביססו היוונים את תרבותם הטמאה בירושלים, יצאו הם לכפרים ולהרים לתור אחרי יהודים השומרים תורה ומצוות. היה זה נסיון קשה ומר עבור היהודים הנאמנים. הם התחבאו ביערות ובמערות, והיו מוכנים למסור את נפשם על קידוש ה', כאשר יד הצוררים תשיג אותם גם שם. אלפי אנשים, נשים ועוללים, מסרו את נפשם על קידוש ה', נטבחו ונהרגו על שמירת התורה והמצוות, ה' יקום דמם. - תפסו היוונים את אלעזר שר הכהנים, שהיה כבר זקן ושבע ימים (הוא אלעזר הנ"ל אשר נשלח בראש המשלחת אל תלמי המלך לתרגם את התורה), והביאו אותו לפני פוליפוס. פנה אליו פוליפוס ואמר לו: "אלעזר הכהן, הלוא איש חכם ונבון אתה! אל נא תעבור את מצות אדוננו המלך. עבוד לצלמו, ואכול מבשר זבחו, ואז תחיה ולא תמות". ענה אלעזר הכהן: "חלילה לי להפר את מצות אלוקי, אל-חיים ומלך עולם, ולעשות את מצות אנטיוכוס אשר ימיו כצל עובר". ראה פוליפוס כי לא יוכל לשכנע את אלעזר להישמע לו, והחליט לנקוט בצעד אחר. הוא פנה אליו בסתר ואמר לו: "יודע אתה שאני אוהב אותך ומכבד אותך כבר ימים רבים, מכיר אני אותך עוד מעת היותי משרתו של תלמי המלך. כאשר באת אליו עם חבריך לתרגם את התורה, נוכחתי לעמוד על גדולתך ומעלתך. ועכשיו מרחם אני עליך ועל שיבתך, ואין אני רוצה להרע לך. ולכן רוצה אני להציע לך הצעה אחרת: קח לך חתיכת בשר כשרה משלך, ותאכל אותה בפני העם, באופן שיחשבו שאתה אוכל מבשר זבחו של צלם אנטיוכוס. אם תעשה כן אחמול עליך ולא אמית אותך". אולם אלעזר הכהן לא הסכים אף לזאת. הוא פנה לפוליפוס ואמר: "שמע נא אותי, פוליפוס פקיד המלך אנטיוכוס! בן תשעים שנה אנוכי היום, וכל חיי דבקה נפשי ליראה את ה' אלוקי ישראל. ואיך אבוא היום לעשות רמיה ולהפר בריתו?! אם כה אעשה כדבריך, אחטיא את ישראל, ויאמרו היהודים: הנה אלעזר הכהן, בן תשעים שנה עזב את תורת אלוקיו והפר בריתו. ואם כן מה לנו חלק ונחלה בתורת ה'? ויפרו גם הם ברית ה' ויעזבו את תורתו, וילכו נפשותיהם לאבדון. לכן חלילה לי לטמא את טוהר שיבתי לגרום ליהודים רפיון ידיים באמונת ה'. אמותה הפעם את המוות הזה ואותיר אחרי גבורה ואומץ לעמי ולבחורַי. אתם תמיתו אותי פה, ואלוקי ישראל יחייני שם בעולם הבא. והיהודים בראותם את מותי פה על ידכם - יאבו גם הם לעזוב את חייהם למען יקר תורת אלוקינו, ונהיה אני והם כולנו חיים!" כשמוע פוליפוס דברים אלו, הפך ליבו לאכזר, והחליט להמשיך ביתר שאת להרע לישראל בכל מאודו. הוא ציוה לייסר ולהכות כל יהודי שדבק בתורתו, וכן ציוה לייסר את אלעזר הכהן ביסורים קשים. וכאשר

היכו אותו ועינוהו ביסורים קשים בלי חמלה, נאנח אלעזר הכהן ואמר: "אלוקי! אתה ידעת כי יכולתי להציל את נפשי מן המוות הזה. אבל לא חפצתי כי אהבתיך. והנה הם יכוני מכות נמרצות אשר אין בי כח לשאת אותן. אבל בגלל גודל האהבה שבוערת בליבי אליך - מכות אלו חביבות עלי, ואסבלן בכח ובגבורה. ואתה למען רחמיך, רחם על עדת ישראל, והצילם מכל אויב ושונא". וככלותו לדבר ולהתפלל אל ה', עלתה נשמתו הטהורה השמימה, והותיר אחריו כח ואומץ וגבורה לבני עמו. עיין שם. הרי לפניך שכוונת היוונים הרשעים ימש"ו, היתה בעיקר להעביר את הצדיקים הגדולים על דתם רחמנא ליצלן. והנה איתא במסכת אבות (פרק ו משנה ח) רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם שנאמר: "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא" (משלי טז. כא). ואומר: "עטרת חכמים עשרם" (משלי יד. כד). ואומר "עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם" (משלי יז. ו). ואומר: "תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה" (משלי כ. כט). ואומר וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כולם נתקיימו ברבי ובניו. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק נרות שמונה ימים כנגד השמונה המידות הטובות שהם נאים לצדיקים ונאים לעולם, א) הנוי, ב) הכח, ג) העושר, ד) הכבוד, ה) החכמה, ו) הזקנה, ז) השיבה ח) הבנים. וכנגד ח' דברים אלו קבעו להדליק נרות חנוכה ח' ימים. ומיהו בדברי המשנה, רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים וכו', יש להבין שהרי הם שמונה מידות ולא שבעה? ושוב האיר השי"ת את עיני ומצאתי במדרש תנא דבי אליהו זוטא (פרשה יז) רבי שמעון בן יהודה משום ר' שמעון אומר הנוי והכח והעושר והחכמה והתפארת והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר עטרת תפארת שיבה (משלי טז. כא) ואומר עטרת זקנים בני בנים (משלי יז. ו) ואומר תפארת בחורים כחם (משלי כ. כט) ואומר ונגד זקניו כבוד (ישעיה כד. כג), ר' שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כולן נתקיימו ברבי ובבניו. עיין שם. הרי שלפי מדרש זה הם שבע מידות ולא שמונה ולא מנה כאן והכבוד?. ויש להתיישב בזה בעה"ו.

קיח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במחזור ויטרי (סימן רלט) דבר אחר: חנוכה. חן בכ"ה בכסליו. מצאו חנוכה. מצאו חנינה. וכן הוא בסידור רש"י (סימן שכ). ובספר המחכים ד"ה סדר חנוכה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק אף

ביום הראשון לרמז על הנס שמצאו באותו יום חנינה לפני הקב"ה וכאמור.

קיט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שידוע מסירות נפשם של הכהנים החשמונאים בשביל הדלקת המנורה בטהרה, וראה לכבוד קדושת האדמו"ר מקאליב הגאון הגדול רבי מנחם טואיב נר"ו בספרו קול מנחם (הכנה לחנוכה עמוד רסט) שכתב, וזה לשונו הצריך לנו כאן: ... וזהו סוד נר חנוכה בשמאל, להודיע על המסירות נפש של חנוכה שאנו שואבים אותה רק מכח המזוזה הנמצאת בימין, ששם כתובה פרשת שמע "ובכל נפשך", אפילו נוטל את נפשך, (ראה ברכות נד.). ועל ידי זה אנו שוברים ומכניעים את השמאל, הנקרא "רוח הצפוני" וזהו חנוכה חנוך-כ"ה, לחנך את עצמנו ואת הנלוים אלינו לבחינת כ"ה דהיינו מסירות נפש, הרמוזה בפסוק א' דקריאת שמע שיש בו מספר כ"ה אותיות עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון, להורות נתן להודות להשי"ת, על שהחשמונאים זכו ומסרו את נפשם להדלקת המנורה וכאמור.

קכ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתבו בתוספות (סוכה מו.) דיבור המתחיל הרואה וזה לשונם: הרואה נר של חנוכה צריך לברך - בשאר מצות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ליה מזוזה ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להוסיף יום אחד להדליק נר חנוכה משום חביבות הנס של חנוכה שגם הרואה צריך לברך שעשה ניסים וכאמור.

קכא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (מכות כג): רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר" (ישעיה מב. כא). עיין שם. והנה ידוע שבזמן החשמונאים היה רפיון גדול בתורה, מחמת תוקף גזירות היוונים הרשעים ימש"ו, וזה גם היתה כל מגמתם, וכמו שאומרים בנוסח ועל הנסים "בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", ואפשר שהחשמונאים ידעו ברוח קדשם, כי כאשר הם יוסיפו יום אחד להדלקה, יחברו על זה התלמידי חכמים מאות תירוצים על קושיית מרן הבית יוסף ז"ל, מדוע מדליקים שמונה ימים ולא שבעה ימים ולכן כדי להגדיל את התורה היפך מחשבת היוונים קבעו להדליק יום נוסף. כדי להראות על גודל השמחה שזוכים לריבוי תורה הוסיפו

להדליק שמונה ימים ולא שבעה ימים וכאמור. והנה ידוע שאחד מהמ״ח דברים שהתורה נקנית בהם היא השמחה, כדאיתא במסכת אבות (פרק ו משנה ד). וכתב הגאון רבי מרדכי יפה ז״ל בספר לבוש אורח חיים (סימן מז) שצריך ללמוד תורה בשמחה בהנאה ובשעשוע וצריך האדם להיזהר להראות שהתורה חשובה בעיניו ונהנה ממנה כמו שמברך על הנאותיו. ובזה מפורש מה שאמרו בגמרא מסכת נדרים (פא.) על שלא ברכו בתורה תחילה. וכן כתב הגאון רבינו זלמן בעל התניא זיע״א בהלכות תלמוד תורה (סימן מז) ולכך יראה כל אדם שתהיה כלי חמדתו של הקב״ה שמשתעשע בה בכל יום ויום חשובה בעיניו לברך עליה בשמחה יותר מכל הנאות שבעולם״ וזה מורה שעסק בתורה לשמה, עכ״ל. וראה למרן גאון עוזנו הרב יוסף חיים דוד אזולאי ז״ל בספרו מורה באצבע (סימן י אות שכז) שכתב וזה לשונו: רבינו האר״י זצ״ל אמר: כי לא זכה לכל חכמתו הרמה והנפלאה, כי אם על ידי השמחה הגדולה שהיה שמח בלימוד ובמצוות לאין קץ עיין שם. וכתב הגאון הגדול האדמו״ר רבי אברהם ברושטיין ז״ל בספר אגלי טל בהקדמה וז״ל: זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועים מדרך השכל בעניין לימוד התורה הקדושה ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כל כך לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבא כי זו היא עיקר מצוות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימוד ואז דברי תורה נקבעין בליבו ובדמו ומאחר שנהנה בדברי תורה נעשה דבוק לתורה. ובזוהר הקדוש כתב שבין יצר הרע ובין יצר הטוב אין מתגדלים אלא מתוך שמחה, יצר הטוב מתגדל מתוך שמחה של תורה וכו׳ עכ״ל.

קכב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא במדרש תנא דבי אליהו רבה (פרשה טז) בשמונה דברים העולם חרב, על הדינין, ועל העבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים, וחילול השם, ודברים מכוערין שאדם מוציא מתוך פיו, וגסות הרוח, ולשון רע, ויש אומרים אף על החימוד. דורות הראשונים לא נעקרו מן העולם אלא מתוך שמונה דברים, שנאמר ויאמר לאל סור ממנו וגו׳ (איוב כא. יד), ומתוך שמונה דברים נעקרו מן העולם. ואנשי דור הפלגה לא נעקרו מן העולם אלא מתוך שמונה דברים, שנאמר ויהי כל הארץ שפה אחת [וגו׳] (בראשית יא. א), ומתוך שמונה דברים נעקרו מן העולם. ואנשי סדום לא נעקרו מן העולם אלא מתוך שמונה דברים, שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים [וגו׳]

(בראשית יג. יג), מתוך שמונה דברים נעקרו מן העולם. פרעה מלך מצרים לא נעקר מן העולם אלא מתוך שמונה דברים, שנאמר ויאמר פרעה מי ה׳ אשר אשמע בקולו (שמות ה. ב), ומתוך שמונה דברים נעקר מן העולם. סנחריב מלך אשור לא נעקר מן העולם אלא מתוך שמונה דברים, שנאמר מי בכל אלהי הארצות [וגו׳] (מלכים ב׳ יח. לה), ומתוך שמונה דברים נעקר מן העולם. נבוכדנצר מלך בבל לא נעקר מן העולם אלא מתוך שמונה דברים, שנאמר ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וגו׳ (ישעיה י״ד י״ג), ומתוך שמונה דברים נעקר מן העולם. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק שמונה ימים שנר משול לתורה, וכדכתיב: כי נר מצוה ותורה אור״ (משלי ו. כג). כדי לתקן כל יום מידה אחד מהמידות הרעות הנזכרות הגורמות חורבן לעולם שזאת עשו יון מלכות הרשעה רחמנא ליצלן. והרי על ידי לימוד התורה מקיימים את העולם, כמו שאמרו חז״ל בגמרא (פסחים סח:) אמר רבי אלעזר, אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר: ״אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי״ (ירמיה לג. כה). ודו״ק.

קכג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (סוכה נב:)... ומאן נינהו שמנה נסיכי אדם - ישי, ושאול, ושמואל, עמוס, וצפניה, צדקיה, ומשיח, ואליהו. עיין שם. ומיהו יש להבין, מדוע הקדים את המשיח לאליהו, והרי אליהו הנביא אמור לבשר הגאולה קודם שיבא המשיח? ומיהו ראה במדרש (שיר השירים רבה ח. ג) ושמנה נסיכי אדם, אלו הן שמונה נסיכים ישי שאול שמואל עמוס צפניה חזקיה אליהו ומלך המשיח. עיין שם. ואולי יש לומר שגם אחרי שאליהו מבשר את הגאולה יבא מלך המשיח, ואחר כך יישב אליהו הנביא זכור לטוב כל הקושיות והספיקות של בני ישראל. כנלע״ד. {ויש שינוי נוסף שבמדרש במקום להזכיר את צדקיה הזכיר את חזקיה} ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק שמונה ימים, כנגד שמונה מלכים קדושים אלו זיע״א, ומעוררים על ישראל זכותם של משיח ואליהו שיבואו לגאלנו במהרה בימינו אמן.

קכד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (סוכה נג.) תניא, אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמנה אבוקות של אור, וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו. וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה, ונושק את הרצפה וזוקף, ואין כל בריה יכולה לעשות כן. וזו היא קידה. עיין שם. וכנגד השמחה שהיה בבית המקדש ע״י רשב״ג בשמחת בית השואבה עם השמנה אבוקות של האור שעשה בזמן שהיה בית המקדש קיים קבעו להדליק שמונה ימים וכאמור.

קכה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (יומא ע.) ובגמרא (סוטה מא.) ומברך עליה שמנה ברכות כו׳. תנו רבנן: [מברכין] על התורה כדרך שמברכין בבית הכנסת, ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון כתיקנן, על המקדש בפני עצמו, ועל הכהנים בפני עצמן, על ישראל בפני עצמן, ועל ירושלים בפני עצמה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק שמונה ימים כנגד שמונה ברכות שהכהן הגדול היה מברך ביום הכיפורים. שעכשיו חזר בית המקדש לפעול ויכל הכהן לברך ברכות אלו שוב. וכאמור.

קכו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (גיטין ס. ס:) אמר רבי לוי: שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לוים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתויי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה. עיין שם. והרי בחג החנוכה חנכו את בית המקדש. ולכן קבעו להדליק שמונה ימים כנגד שמונה פרשיות שנאמרו ביום שהוקן בו המשכן. וכאמור.

קכז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בהקדים מה שראיתי בפירושי סידור התפילה להגאון רבי אליעזר רוקח ז״ל, {פד] תפילת ערבית של שבת (עמוד תעז) שכתב, וזה לשונו: רצה במנוחתינו א׳, קדשינו במצותיך ב׳, ותן חלקינו בתורתך ג׳, שבעינו מטובך ד׳, ושמחינו בישועתך ה׳, וטהר לבינו ו׳, והנחילנו ז׳, וישמחו בך ח׳, הרי ח׳, כנגד [ח׳ שעשועי בתמני אפיא31, לכך] ח׳ דברים עד וישמחו, לפי שישמחו כשיגאלו מח׳ גליות: בבל א׳, כשדים ב׳, פרס ג׳, מדי ד׳, ויון ה׳, מוקדון ו׳, אדום ז׳, ושעיר ח׳, זהו למנצח על השמינית. רצה במנוחתינו א׳ שבת קדשך ב׳ מקדש השבת ג׳, הרי ב׳ קידוש בשבת וא׳ מנוחה, כנגד בויכולו מלאכתו א׳ מכל מלאכתו ב׳ מכל מלאכתו ג׳, הרי ב׳ מכל מלאכתו וא׳ מלאכתו, וכן ב׳ סעודות ביום וא׳ בלילה.

קכח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בפירושי סידור התפילה להגאון רבי אליעזר רוקח ז״ל, [קכ] תפילת המועדים (עמוד תרלג) שכתב, וזה לשונו: אלהינו ואלהי אבותינו יעלה, ויבא, ויגיע, ויראה, וירצה, וישמע, ויפקד, ויזכר, הרי ח׳ דברים כנגד ח׳ פקידות שיצילנו מח׳ גליות: בבל, כשדים, מדי, פרס, יון, מוקדון, אדום, שעיר, למנצח על השמינית. ועוד ח׳ פקידות ביוסף פקד יפקד, ד׳ בויחי יעקב, ב׳ בואלה שמות, וב׳ בויהי בשלח. ואם תאמר מה ענין יוסף כאן, לפי שבזכותו יצאו ממצרים שאמר פקד יפקוד אתכם, וכתיב פקד פקדתי אתכם. וכן לימות המשיח רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף, לכך אמר פקד יפקד ב׳ פעמים. עיין שם.

וכנגד זה קבעו להדליק שמונה ימים נרות החנוכה וכאמור.

קכט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי בפירושי סידור התפילה להגאון רבי אליעזר רוקח ז"ל, [ח] שכתב, וזה לשונו: רבון כל העולמים עמוד טז [מה אנו ומה חיינו וכו', ח' "מה" כתיב כאן, נגד ח' דברים שמנהיגים האדם הן לרע הן לטוב, אילו הן: האזניים, והעיניים, והאפים, והפה, הידים, והרגלים והגרון. ובמשלי מצינו פסוק שמתחיל בח' ומסיים בח': חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח. ובתמניא אפי תמצא ח' דוגמא כמו עדותיך, כלומר שליבו נוטה לטובה ודכוותיה אמרינן בק"ש: וזכרתם את כל מצוות ה', פי' יש בו ח' חוטין, אבל פי' רש"י וזכרתם את כל מצוות וכו', ציצית והחוטין והקשרים תרי"ג מצות, ורבותינו דרשו תכלת דומה לים, וים לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד]. עיין שם. וכנגד זה קבעו להדליק את החנוכיה ח' ימים.

קל. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא במדרש דברים רבה (פרשת דברים יא). אחד עשר יום מחורב, אחד שבעשרת הדברות הכעסתם אותי, "אנכי ה' אלהיך" (שמות כ. ב). וכן משה אומר: "וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם" (דברים ט. טז). במה חטאתם לה' אלהיכם, באנכי ה' אלהיך, וכן הוא אומר: "סרו מהר מן הדרך" (דברים ט. יב). משל למלך שהיה מבקש לשלוח בנו למדינה, וכיון ששלחו היה נותן לו סימן לכל מקום ומקום ולכל בורגנין ובורגנין, למיל הראשון וכן לשני וגם לכל אחד ואחד, היה מצוה אותו שלא יטעה, אמר לו: תן דעתך שלא תטעה, וכיון שיצא לדרך התחיל טועה במיל הראשון, אמר לו: אביו לא היה לך לטעות בתוך כל הדרך, לא בחמישי ולא בששי, אלא מן המיל הראשון טעית, מחית לאורחא ברישא, כך אמר הקב"ה למשה סרו מהר מן הדרך בדיבור הראשון, טעו וכפרו בי בשני דברות שנתתי להם, כפרו באנכי ובלא יהיה לך, הוא שנאמר: "כי שתים רעות עשה עמי" (ירמיה ב. יג). וכי שתים רעות עשו בלבד, הן נקרא ולא נבהת, אלא מהו כי שתים רעות עשה עמי, באותם שני דברות שנתתי להם, באנכי ולא יהיה לך. למה הדבר דומה למלך שקנה אשתו בשמונה מרגליות ע"י אחר, וקידשה בשתים מידו לידה, עמדה וזנתה לאחר ונתנה לו שתי [המרגליות] שקדש אותה מידו לידה. התחיל המלך צועק ואומר, אילו אותן ח' מרגליות שנתתי לה ע"י אחר איבדת לא הוה איכפת לי בהם, אלא אותם שתים שנתתי לה מידי לידה איבדת. כך בשעה שנתן הקב"ה את התורה לישראל נתן להם שמנה דברות ע"י משה, ונתן להם שני דברות מפיו, אנכי ולא יהיה לך, שנאמר: "ישקני מנשיקות פיהו, (שיר השירים א. ב). וכיון שחטאו הניחו אותן השמונה שנתתי להם ע"י

משה, אלא באותן השנים [שנתתי להם] מפי. לפיכך משה מוכיחן כל התוכחות האלו, על מה שעשו והכעיסו להקב״ה. ולמה הוכיחן אלא א״ר שמואל בר נחמן מתוך תוכחות של אהבה, שנאמר: ״הוכח תוכיח לעמיתך״ (ויקרא יט. יז). ונאמר: ״הוכח לחכם״ (משלי ט. ח). אמר הקב״ה, בעולם הזה, לפי שהיה יצר הרע היו עושין עבודה זרה אבל לעתיד לבא אני עוקר יצר הרע מכם, ואין אתם חוטאים עוד, שנאמר: ״והסירותי את לב האבן וגו׳״ (יחזקאל לו. כו). עיין שם. ולפי זה יש לומר שזה כנגד הח׳ דיברות שקיבלנו מהקב״ה על ידי משה רבנו ע״ה וקיימנו אותם. לכן קבעו להדליק ח׳ ימים נרות חנוכה וכאמור.

קלא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב מרן ז״ל בשולחנו הטהור יורה דעה הלכות צדקה (סימן רמט סעיף ו) שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה, המחזיק ביד ישראל המך ונותן לו מתנה, או הלואה, או עושה שותפות, או ממציא לו מלאכה כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל, ועל זה נאמר: והחזקת בו (במדבר כה, לה). פחות מזה, הנותן צדקה לעני ולא ידע למי יתן, ולא ידע העני ממי מקבל. וקרוב לזה, הנותן לקופה של צדקה; ולא יתן אדם לקופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה עליה נאמן ויודע לנהוג בה כשורה. פחות מזה, שיודע הנותן למי נותן, ולא ידע העני ממי לוקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכים בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניים וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא אם אין ממונים על הצדקה נוהגים כשורה. פחות מזה, שיודע העני ממי נוטל, ולא ידע הנותן למי נותן, כגון החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומשליכים אותם לאחוריהם, ובאים העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להם בושה. פחות מזה, שיתן לעני בידו, קודם שישאל. פחות מזה, שיתן לו כראוי אחר שישאל. פחות מזה, שיתן לו פחות מהראוי, בסבר פנים יפות. פחות מזה, שיתן לו בעצב. הגה: ועל כל פנים לא יתפאר האדם בצדקה שנותן. ואם מתפאר, לא די שאינו מקבל שכר, אלא אפילו מענישין אותו עליה ומ״מ מי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון, וראוי לעשות כן. עיין שם. ומקורו טהור מדברי הרמב״ם ז״ל, (פרק י מהלכות מתנות עניים הלכה ז-יד). עיין שם. ועיין למעלת ידידנו הרב המנוח רבי סאסי הכהן ז״ל, בספרו יד על כס ח״א (עמוד קמא) בענייני חג החנוכה שהביא משם הגאון רבי אלכסנדר זיסקינד ז״ל, בספרו יסוד ושורש העבודה שכתב שבשמונת ימי החנוכה יש מעלה מיוחדת בנתינת צדקה יותר מכל השנה כי ימים אלה מסוגלים מאד לתקן פגמי נפשו בנתינת צדקה עיין שם. ולפי זה

יש לומר שכנגד שמונה מעלות שיש במצות צדקה, שהיא מצוה חשובה בפרט בימי החנוכה לכן תיקנו להדליק שמונה ימים ולא שבעה. וכאמור.

קלב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש ילקוט שמעוני ישעיהו (רמז תמה) רבי חנינא בר פפא אמר אמרו ישראל לישעיה, ישעיה רבינו תאמר שלא באת לנחם אלא לאותו הדור שחרב בית המקדש בימיו, א"ל לכל הדורות באתי לנחם, אמר אלהיכם אין כתיב כאן אלא יאמר אלהיכם. אמר ר' חנינא בר אבא בשמונה מקומות כתיב יאמר אלהיכם כנגד שמונה נביאים שנתנבאו אחר חרבן בית המקדש ואלו הם, עמוס, יואל, צפניה, חגי, זכריה, מלאכי, יחזקאל, וירמיה דברו על לב ירושלים העין רואה הלב חומד וכו' עיין שם. וכנגד שמונה נביאים אלו שנתנבאו אחר חורבן בית המקדש מדליקים נרות חנוכה שמונה ימים וכאמור.

קלג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה יד עמוד 268) כמה חוטין הוא נותן בה, שמונה. כנגד שמונת ימי המילה שנצטוה עליה אברהם אבינו. דבר אחר: כנגד שמונה רקיעים שעד כסא הכבוד, שבעה שעד החיות ואחד על גביהן, שנאמר ודמות על ראשי החיה רקיע. עיין שם. והנה על מצות ציצית נאמר: "והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם". (במדבר טו. לז). וראה בגמרא (מנחות מד.) מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית, שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ד' מאות זהובים בשכרה. שיגר לה ארבע מאות זהובים, וקבע לה זמן. כשהגיע זמנו, בא וישב על הפתח, נכנסה שפחתה ואמרה לה: אותו אדם ששיגר לך ד' מאות זהובים בא וישב על הפתח. אמרה היא: יכנס. נכנס, הציעה לו ז' מטות שש של כסף ואחת של זהב. ובין כל אחת ואחת סולם של כסף, ועליונה של זהב. עלתה וישבה על גבי עליונה כשהיא ערומה, ואף הוא עלה לישב ערום כנגדה. באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו. נשמט וישב לו על גבי קרקע, ואף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע. אמרה לו: גפה של רומי! (גפה של רומי - נשבעה בחיי המלך שהוא שרה של רומי. רש"י). שאיני מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראית בי? אמר לה: העבודה! שלא ראיתי אשה יפה כמותך. אלא מצוה אחת ציונו ה' אלהינו וציצית שמה, וכתיב בה: "אני ה' אלהיכם" (במדבר טו. מא). שתי פעמים. (בפסוק אחרון - של פרשה (במדבר טו) כתיב ב' פעמים אני ה' אלהיכם אחד בראשו ואחד בסופו. רש"י). אני הוא שעתיד ליפרע, ואני הוא שעתיד לשלם שכר. עכשיו נדמו עלי כד' עדים. אמרה לו: איני מניחך עד שתאמר לי מה שמך, ומה שם עירך,

ומה שם רבך, ומה שם מדרשך שאתה למד בו תורה. כתב ונתן בידה. עמדה וחילקה כל נכסיה שליש למלכות, (שליש למלכות - שיניחנה להתגייר. רש"י). ושליש לעניים, ושליש נטלה בידה, חוץ מאותן מצעות ובאת לבית מדרשו של ר' חייא. אמרה לו: רבי! צוה עלי ויעשוני גיורת. אמר לה: בתי! שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים? הוציאה כתב מידה ונתנה לו. אמר לה: לכי זכי במקחך. אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר (אותן מצעות - לא מכרה והביאתן והוא היה מתן שכרו בעולם הזה. רש"י). זה מתן שכרו בעולם הזה ולעולם הבא איני יודע כמה עיין שם. ולפי זה יש לומר שמדליקים ח' נרות כנגד ח' חוטים שבציצית שגורמים לאדם לזכור את התורה ולהנצל מן העבירה. היפך מחשבת היונים הרשעים ימש"ו לשכחם תורתך וכאמור.

קלד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה יד עמוד 73) בזכות הציצית ניצלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש, שנאמר: "באדין גובריא אילך כפיתו בסרבליהו" (דניאל ג. כא). אלו הלשברים. פטישיהון, זה שהוא מן הכתפים ועד השוקים. כרבלתהון, אלו החלוקין. לבושיהון, אלו טליתות המצויצות שלהן. לפי שעשה להן הקב"ה שמונה מופתים, מה שלא נעשה לבריה בעולם מימי אברהם אבינו. שמונה מופתים נעשו להן באותו היום. צף הכבשן, ונפרצה בו פרצה, ונימוק יסודו, ונשרפו ארבע מלכיות, ונהפך הצלם על פניו, ונתרפאו חנניה מישאל ועזריה, וירד המלאך והלך אחריהן, יחזקאל החיה מתים בבקעה. ומנין שצף הכבשן, עד שעלה למלעלה עד שראה אותו נבוכדנצר, שהיה יושב ועומד תמה, [אילולי] שצף, היאך היה רואה. ומנין שנפרצה בו פרצה, שכן אתה רואה, מתחלה לא היה לו פתח ולבסוף היה לו, שנאמר: "באדין קריב נבוכדנצר לתרע אתון נורא יקידתא" (דניאל ג. כו). עיין שם. ולפי זה יש לומר שכנגד שמונה מופתים שעשה הקב"ה לחנניה מישאל ועזריה, ובעבור זה זכו שארית ישראל לברכה ולקיום ויצאו מהם החשומנאים ושאר בני ישראל. קבעו להדליק ח' ימים נרות החנוכה וכאמור.

קלה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש אוצר המדרשים חופת אליהו (עמוד 176) שמונה שמות יש למשיח: ינון (תהלים עב. יז). צמח (זכריה ו. יב). משיח (דניאל ט. כה). פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום (ישעיה ט. ה). עד כאן. וכנגד זה קבעו להדליק שמונה ימים נרות של חנוכה. ויומתק יותר לפי מה שרמזו המפרשים ז"ל בתיבת משיח שהיא נוטריקון מדליקים שמונה ימים חנוכה.

קלו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (תענית כז.) אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות. ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר. עיין שם. ואולי כנגד שמונה משמרות שתיקן משה רבנו ע"ה לישראל, קבעו להדליק נר חנוכה ח' ימים.

קלז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש סדר עולם רבה (פרק ל) רבי יוסי אומר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה, מלכות יון מאה ושמונים, מלכות בית חשמונאי מאה ושלש, מלכות הורודוס מאה ושלש, מכאן ואילך צא וחשוב לחרבן הבית, ובגולה כותבין בשטרות למנין יוונים אלפא, ואלו הן שמונה מלכי יון, אלכסנדרוס מקדון, פירטון, שלימון, סליקס, סנטרוק, אנטיוך, אנטיוכס, גסקלגס, מפולמוס של אסוירוס פול עד פולמוס של אספסינוס שמונים שנה, אלו בפני הבית, מפולמוס של אספסינוס עד פולמוס של טיטוס כ"ד, ומפולמוס של טיטוס עד מלחמת בן כוזיבא (י"ו) [כ"ו] שנה, עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק שמונה ימים נר חנוכה כנגד מה שהקב"ה הציל אותנו ממלכות יון הרשעה ימש"ו, שהיו להם באותו זמן שמונה מלכים רשעים ושונאי ישראל.

קלח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש תהלים (מזמור ו ב] דבר אחר על השמינית. על ארבע גליות שהן שמונה מלכיות, ואדום היא השמינית, הדא הוא דכתיב (רישיה דדהב) [ראשה די דהב] טב, חדוהי ודרעוהי (דניאל ב לב), תרין, מעוהי וירכתה (דניאל ב'), תרין, שקוהי (שם דניאל ב') תרין, רגלוהי (דניאל ב') תרין, הרי שמונה בבל כשדים, מדי פרס, יון ומקדון, ישמעאל ואדום, אמר ר' אייבו אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אנו מקלסין לפניך בשעה שאתה מקבץ אותנו משמונה גליות, שנאמר והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו [וגו' אשר ישאר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאיי הים] (ישעיה יא יא), שמונה אומות כתובין בפסוק זה, לכך נאמר על השמינית. דבר אחר על השמינית, תרין אמוראין, חד אמר על שש מצות שנצטוה אדם הראשון, שנאמר ויצו ה' אלהים (בראשית ב טז), ונח נצטוה על אבר מן החי, ואברהם על המילה, ואחרינא אמר על המילה שנתנה לשמונה. עד כאן. ולפי זה יש לומרא שלכן קבעו להדליק שמונה ימים נרות חנוכה להורות נתן להודות להקב"ה שהוא מקבץ אותנו משמונה גליות. וכאמור.

קלט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (פסחים ג.) אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא

הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר: "מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה" (בראשית ז. ח). עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שראו החשמונאים שניצחו בס"ד את היוונים שרצו לעקור את תורת ישראל ולגרום להם שח"ו הם ידברו בלשון מגונה, לזה הם הוסיפו יום אחד כנגד שמנה אותיות שעקמה התורה ולא דיברה בלשון מגונה וכאמור.

קמ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש פתרון תורה פרשת בהעלותך (עמוד 145) בשמונה מקומות שנעשו ניסין בארון מה שלא ראו אבות העולם ודורות ראשונים, והלא מיום שנעשה ועד יום שניגנז לא נמנע הימנו במעשה ניסים, ואילו הן במדבר, בירדן, ביריחו, ובערבה, בפלשתים בעלותו מבית עובד אדום, ואחד בימי דויד ואחד בימי שלמה, וכהנים גדולים נשאלין הימנו למלך ולציבור ולדורי דורות. עיין שם. ולפי זה יש לומר שקבעו להדליק ח' ימים כנגד שמונה נסים שנעשון בארון. וכאמור.

קמא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה דאיתא במדרש אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191 -192) א"ר יצחק בר נחמני אלף ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגריס הרשע ואמר לישראל שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אלהיכם יביא מבול כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם, ואם גבריאל יעמוד בנו לשרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב הרי אנו סכים עצמנו בדם חזיר ובשכבת זרע של סוסים ולא יגע בנו. נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד שלא יתבזה בעכו"ם, עכשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת, וכך כתיב גדול העצה ורב העליליה. אמר הקב"ה חייכם מחשבתי גדולה משלכם כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב, באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזרח אולי יבואו להם עכו"ם פרסיים לעזרתם, אז חרה לו למתתיהו כהן גדול וא"ל לחשמונאי ולא כתיב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסיר לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו? א"ל יפה אמרת אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם י"ב שבטי יה עדות לישראל, מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נסים ונפלאות, ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים עזרם ומגינם של ישראל, וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם, מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב. א"ר יצחק בר נחמני באותה שעה תפס הקב"ה שבעים שרים של מעלה משרי אומות העולם ורצע אותם במרצע של אש ויאמר להם הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו. וכשהיו היונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם

בלבו של היונים, הוי חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה׳ ילחם לנו. וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממנו והטילו לבתיהם של ישראל, שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים, ואת חיילותיהם מהם שרפו בני ישראל מהם דקרו בחרב ומהם תלו על העץ ובגריס הרשע שרפו אותו בית ישראל באש. ואז אנטיוכס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגריס וכל שרי החיל אשר עמו וינס במדינות הים והיה כל מוצאו אותו במקום אשר היה שם, ששם באו המורדים בו, היו קוראין אותו הבורח. עיין שם. והנה ידוע כי לפעמים העושר גורם רעה לאדם, שיכול לחטוא רחמנא ליצלן, וראה בגמרא (ברכות לב.)... דבי רבי ינאי אמרי, מהכא: ״ודי זהב״ (דברים א. א). מאי ודי זהב? אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די - הוא גרם שעשו את העגל. אמרי דבי רבי ינאי: אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר. אמר רבי אושעיא: משל, לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים, האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו. אמר לה: מי גרם ליך שתהא מבעטת בי - אלא כרשינין שהאכלתיך. עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שהחשמונאים ראו שבני ישראל למרות שקיבלו את שלל הגויים לא התגאו ולא חטאו, על זה הוסיפו עוד יום אחד להדלקה להודות ולהלל להשי״ת על זה. וכאמור.

קמב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כיון שראו החשמונאים וכלל בית ישראל עין בעין את גודל נס פך השמן, ולא ייחסו את הנס פך השמן לעצמם, בבחינת ״כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה״ (דברים ח. יז). וייחסו את כל הנס רק להשי״ת, לכן קבעו עוד יום אחד להדלקה. וכאמור.

קמג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (ראש השנה כה.) שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך. הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר ויקרא כג אלה מועדי ה׳ מקראי קדש אשר תקראו אתם - בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו. בא לו אצל רבי דוסא בן הורכינס, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל - צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר שמות כד ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים - אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה. נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום

הכפורים להיות בחשבונו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמידי! רבי - בחכמה, ותלמידי - שקבלת את דברי. עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שראו החשמונאים שבני ישראל קיבלו באהבה ובשמחה ללא עוררין, לקבוע את ימי החנוכה בהלל ובשמחה ובהודאה, על זה הוסיפו יום אחד להדלקה וכאמור.

קמד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כיון שנס חנוכה נעשה על ידי יהודית שמסרה את נפשה לטהרת בנות ישראל, לכן הוסיפו יום אחד להדלקה. ומעשה הנס שאירע עם יהודית ראה באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 192-193) תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל שכל מי שיש לו בריח בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל חלק ונחלה באלהי ישראל, מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים שבבתיהם. ועוד גזרו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל חלק באלהי ישראל, הלכו ישראל ומכרו שוריהם. ועוד גזרו עליהם שיהיו בועלין נשיהן נדות הלכו ישראל ופרשו מנשיהן. ועוד גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח״כ תחזור לבעלה. ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת בתו של יוחנן כ״ג, כיון שרצו להוליכה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם, מיד נתמלא יהודה ואחיו חימה עליה ואמרו הוציאוה לשריפה ואל יתגלה דבר זה למלכות מפני סכנת נפשות, שהעיזה פניה להיות ערומה בפני כל העם הזה. אז אמרה לו היאך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני ערל וטמא שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותי לשכב אצלו. כיון ששמע יהודה וחביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון, מיד הלבישו הנערה בלבוש מלכות ועשו חופה של הדס מבית חשמונאי עד ביתו של הגמון ובאין כל בעלי נבל וכנור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים עד שבאו לבית ההגמון. כיון ששמע ההגמון כך אמר לשריו ועבדיו ראו אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול, וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו ונכנס יהודה וחביריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו ובזזו כל אשר לו. והרגו שריו ועבדיו ודרסו היונים עד גמירא חוץ מעיקר המלכות. וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי ישראל. יצאה בת קול ואמרה נצחו טליא דאזלו למעבד קרבא באנטוכיא וחזרו אותו בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו בתורה ובגמילות חסדים. כיון ששמע מלך יונים שהרגו ישראל הגמון שלו קבץ כל עמו ובא לפני ירושלם והביא אותה במצור, ונפחדו מאד היהודים, והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה והלכה אצל שערי ירושלם ואמרה הניחו אותי

לצאת שמא יעשה המקום נס על ידי, ופתחו לה ויצאה, והלכה לפני המלך, ויאמר לה מה תבקשי, ואמרה אדוני! בת גדולים מישראל אנכי ואחי נביאים ושמעתי שהיו מתנבאים מחר תפול ירושלם בידך, כיון ששמע כך שמח שמחה גדולה. והיה לו אחד מחכמיו שהיה רואה וחוזה בכוכבים והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי אתה יכול להם, חזור למקומך, ונתמלא המלך חימה עליו וצוה לחטפו, ואסרו ידיו ורגליו לתלות אותו על העץ אצל ירושלם ויאמר המלך מחר כשתפול ירושלם בידינו נהרוג אותו. והיה המלך מאמין לאותה יהודית ויאהב אותה ויאמר לה רצונך שתנשאי לי? ואמרה לו אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך, ואמנם כיון שלבך נוטה לזה תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגעו בהן לפי שצריכה אני לילך לשם לרחוץ עצמי ולטבול. מיד העבירו הכרוז ועשתה כך, ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו, ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה וישן, והלכה אותה יהודית ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו, והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלם ואמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הקב"ה נס על ידי, אמרו לה לא דייך שזנית וקלקלת אלא שבאת בעלילה עמנו, מיד הראה להם ראשו של מלך, כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו קול שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כיון ששמעו יונים כך אמרו למחרת באים עלינו, והלכו למלך ומצאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם, וירדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הקב"ה נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה ככתוב ובא לציון גואל. עד כאן.

קמה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב מעלת ידידנו הגאון הגדול הרב שמעון חיראר נר"ו בשו"ת שימו יהושע (אמצע סימן ז) משם מורנו הגאון המקובל רבי יצחק חי בוקבזה ז"ל בספרו לחם לפי הטף (מערכת נ אות ג) שכתב על מה שאמרו חז"ל בגמרא (שבת לב.) שמי שעושין לו נס מנכים לו מזכיותיו, שדווקא ליחיד מנכים אבל לרבים לא מנכים כלום, דהן אל כביר לא ימאס עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שנס פך השמן היה לכלל ישראל שיכלו להדליק את המנורה בבית המקדש ולא ניכו להם מזכיותיהם, על זה הוסיפו להדליק יום נוסף, להודות להשם יתברך על זה. וכאמור.

קמו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש תהלים שוחר טוב (מזמור יז אות ה) דבר אחר תודיעני אורח חיים. זו תורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג יח). שובע שמחות, מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות, דקדוקי

תורה ודקדוקי סופרים, ולא עוד שאתה מסביר לי פנים, שנאמר את פניך נעימות בימינך, בעולם הזה. נצח, בעולם הבא. עיין שם. והרי היוונים ימש״ו רצו לבטל את התורה מעם ישראל ושלא יכירו ישראל את בורא עולם ח״ו, וכנגד שבעה סוגי לימוד, ומה שהקב״ה הסביר לנו פנים כנגד זה קבעו להדליק שמונה ימים ולא שבעה וכאמור.

קמז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כעין זה, שקבעו להדליק שמונה ימים כנגד שבעה ספרים בתורה לדעה אחת, ראה בגמרא (שבת קטז.)... אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: ״חצבה עמודיה שבעה״ (משלי ט. א). - אלו שבעה ספרי תורה. (שבעה ספרי תורה - דפרשה זו ספר לעצמו, נמצא שלמעלה ספר לעצמו [ושלמטה ספר לעצמו], הואיל וזה מקומה נמצא ספר וידבר נחלק לשלשה ספרים. רש״י) עיין שם. וגם כנגד תורה שבעל פה שרצו היוונים הרשעים לשכחם תורתך. וכמו שאומרים בנוסח תפלת ועל הנסים ״בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך״, וכאמור.

קמח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (ברכות טל:) רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ, אמרי: הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא, - נעביד ביה מצוה אחריתי. עיין שם. ולכן כיון שנעשה בו נס בשמן זה שנמצא ודלק יום אחד הונמצא שלם, הוסיפו להדליק בו יום אחד, ולכן קבעו שמונת ימי חנוכה ולא שבעה וכאמור.

קמט. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב האדמו״ר הקדוש רבנו יהודה אריה ליב אלתר ז״ל, בספרו שפת אמת (בראשית לחנוכה ב״ה [תרל״א] ליל א) וזה לשונו: אא״ז מו״ר זצלה״ה אמר מה שמברכין שעשה נסים על ראיית נר חנוכה. כי הארת הנסים הם בהנרות. ובאמת כתוב הנרות הללו קודש הם. ונראה כי מאחר שהיה הדלקת המנורה בימים אלו על פי נס אף שלא היה שמן לבני ישראל להדליק. א״כ גם עתה אף שאין לנו מנורה ושמן טהור. ג״כ שייך ההדלקה עפ״י הנס. מאחר שנס זה נשאר לדורות. רק הכלי להדלקה הזו הוא מצות הדלקת נר חנוכה דכתיב נר מצוה ותורה אור. הפירוש נר הוא כלי לקבל שמן ופתילה ואור. כן המצות נגד רמ״ח איברים ויראה ואהבה גימטריא נר כ״כ בתיקונים. והוא שהמצות הם במעשה. ואור התורה נתלה בהם. שהרי המצות כתובים בתורה ועי״ז יתוקן המעשה ג״כ. והוא תיקון גוף איברי האדם. והתורה להביא דעת וחכמה לאדם. וגם לשון נר חנוכה שתיקנו חז״ל בברכת המצוה ג״כ כנ״ל דלא כ׳ להדליק נר בחנוכה. רק שיש נר חנוכה. ועל ידי קיום המצוה מדליקין זה הנר הידוע.

ובאמת הלא המשכן נגנז וכן המנורה וא"כ בימים האלו שהיה ההדלקה אז על פי נס גם עתה היא דולקת. וכעין זה אמר אא"ז מו"ר זצלה"ה על נר מערבי כיון שדולק בנס. דולק גם עתה במקום שנגנז כנ"ל. ורק לעורר ולהדליק זה ע"י מצות נר חנוכה שתקנו חז"ל. שע"י המצוה נזכר הארת הנס. [וכן הלשון בטור להזכיר הנס ולא לזכור ע"ש סימן תרע"ט] וכל אלו הענינים משכן ומנורה הם נמצאים ברמז בכל איש מישראל שזה מה שיש לכל אחד מישראל חלק בתורה [והארת המנורה שגנוזים כמו כן באדם ובימים הללו יכולין לעורר ההארות הנ"ל שהם בחינת המדות]. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חז"ל להדליק יום נוסף, כדי להודות להשי"ת על מה שנשאר נס זה לדורות, ובימים אלו אנו יכולים לעורר ההארות הנ"ל וכאמור.

קנא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (יומא מד:) בכל יום היה זהבה ירוק. אמר רב חסדא: שבעה זהבים הן: זהב, וזהב טוב, וזהב אופיר, וזהב מופז, וזהב שחוט, וזהב סגור, וזהב פרוים. וראה עוד בתלמוד ירושלמי מסכת יומא (פרק ד הלכה ד) אמר רבי יוסי בי רבי בון קובעו במסמר שבעה זהבים הן זהב טוב זהב טהור זהב סגור זהב מופז זהב מזוקק זהב שחוט זהב פרויים זהב טוב כמשמעו וזהב הארץ ההיא טוב אמר רבי יצחק טובוי די בבייתיה טובוי דו בלווייתיה זהב טהור שמכניסין אותו לאור ואינו חסר כלום ואתייא כד תני מעשה במנורת זהב שעשה משה במדבר והיתה יתירה דינר זהב והכניסוה לכור שמונים פעם ולא חסרה כלום ויאות עד דלא יקום על ברריה הוא חסר סגין מן דו קיים על ברריה לא חסר כלום זהב סגור שהיה מכסיף בעד כל הזהבים שהיו שם. עיין שם. ולפי זה יש לומר שכנגד שבעה זהבים שהיו במקדש, הוסיפו חכמים לקבוע להדליק נרות חנוכה שבעה ימים נוספים.

קנב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הרב יקותיאל יהודה הלברשטם ז"ל בשו"ת דברי יציב חלק אורח חיים (סימן רפב אות ב) וזה לשונו הצריך לנו כאן: ומ"ש על הבני"ש (הבני יששכר), שם מאמר ד' אות כ"ה, שכתב דיוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי יש להסתפק אם הוא אביו של מתתיהו, וציין כת"ה לבוצינא דנהורא מהרה"ק ממעזיבוז דהתיקון של יוחנן היה באותו מעשה בימי חשמונאי שע"י נעשה נס חנוכה, והעיר עוד מסדר הדורות ג"א תרמ"ז דיוחנן שנעשה צדוקי היה נין של יוחנן כה"ג אביו של מתתיהו. הנה אעתיק לכת"ה ממה שאמרתי בס"ד בפלפול לחנוכה שנת תשכ"ד: בהא דכתב בבוצינא דנהורא להרה"ק מוהר"ב ממעזיבוז זי"ע, על בימי מתתיהו בן יוחנן כה"ג, דיוחנן זה הוא יוחנן כה"ג ששימש פ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי,

ולמה מזכירין את הצדוקי בחנוכה מפני שתיקונו היה בנס חנוכה, שתשובה הוא באותו מקום [יומא פ״ה ע״ב], והצדוקים דורשים כי בענן אראה על הכפרת שיתקן הקטרת מבחוץ ויכניס [שם נ״ג ע״א], ולכן תיקונו היה באותו מקום ע״י בניו בנס חנוכה בחצרות בית המקדש. ובזה מפרש המשנה [ב״ק ס״ב ע״ב] הניח חנוני נרו מבחוץ, חנוני אותיות יוחנן, חנוני חייב, היינו כדרש הצדוקים שיתקן מבחוץ, ר׳ יהודה אומר בנר חנוכה פטור, היינו שתיקונו בנר חנוכה שפוטרו מהעונש עיי״ש. ואא״ז זי״ע בבני יששכר [הנ״ל] כתב ג״כ בזה וזל״ק, והנה יוחנן כה״ג שימש פ׳ שנים ולבסוף וכו׳, הנה להיות שאע״פ כן היה צדיק גמור והיה שגיאה לפי שעה, (עיין בכהאריז״ל שהדבר הזה בא לו מחמת איזה ענין במסירות הנפש בנפילת אפים, הנה תתבונן שהיה זה רק כעין משגה לגדול וקדוש כמוהו ע״כ), הנה בא מתתיהו בנו ותקן מצוה בתורה שבעל פה וכו׳ וזה נעשה תיקון גדול בהפגם לא יגרע מצדיק עינו, ובבא מזכה אבא, והשי״ת יודע האמת ודברנו בדרך אפשר, עיין שם. ולפי זה יש לומר שהחשמונאים הוסיפו יום אחד להדליק להורות נתן הודאה להשי״ת על אשר בא מתתיהו בנו ותיקן מצוה בתורה שבעל פה וכו׳ וזה נעשה תיקון גדול בהפגם לא יגרע מצדיק עינו, ובבא מזכה אבא. וכאמור.

קנג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (ילמדנו עמוד 226, נ״ב) דרש רשב״ל שבע חנוכות הן: חנוכה הראשונה בראשית ברא, יהי אור, הרי נר אחד. ביום שני ויהי ערב ויהי בקר, משל לארכיטקטון שהיה מבקש תלמיוס ונטל נר והאירה כך האירה התורה, ״כי נר מצוה ותורה אור״ (משלי ו. כג). ביום שלישי נבראו האילנות ושמן זית מאירה. ביום רביעי נבראו המאורות ״וכסאו של דוד כשמש נגדי״ (תהלים פט. לז) וכן ״ערכתי נר למשיחי״ (תהלים קלב. יז). ביום ה׳ נבראו ברקים, ״קול רעמך בגלגל״ (תהלים עז. יט). ביום ו׳ נברא אדם שנאמר ״נר אלהים נשמת אדם״ (משלי כ. כז). (נ״ג) ״בהעלותך״ (במדבר ח. ב). א״ר יהודה ברבי שלום מצינו שהיה המשכן שקול כנגד מעשה בראשית. ביום א׳ נבראו שמים וארץ וכתיב בהן ״נוטה שמים כיריעה״ (תהלים קד. ב), ובמשכן כתיב ״ועשית יריעות״ (שמות כו). בשני יהי רקיע ויהי מבדיל, ובמשכן ״והבדילה הפרוכת״ (שמות כו. לג). בשלישי יקוו המים, ובמשכן ״ועשית כיור נחשת וגו׳ ונתת שמה מים״ (שמות ל. יח). ברביעי יהי מאורות, ובמשכן ״ועשית מנורה״ (שמות כה. לא). בחמישי ועוף יעופף, ובמשכן ״והיו הכרובים פורשי כנפים״ (שמות כה. כ). בששי תוצא הארץ נפש חיה, ובמשכן ״אדם כי יקריב״ (ויקרא א. ב). בשביעי היה כלו אור, ובמשכן

כיון שנכנס האל בתוכו מבהיק מן השכינה, לכך סמך ובבוא משה וגו' בהעלותך. עיין שם. וכנגד שבעה חנוכות הנ"ל, הוסיפו חכמים להדליק נר חנוכה שבעה ימים נוספים.

קנד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (ערך רבינו הקדוש עמוד 513 ג') שמונה דברים נבחר מות מחיים: ימות אדם ואל ישכח תורתו, ימות אדם ואל ימותו בניו בחייו, ימות אדם ואל יגלה ממקומו, ימות אדם ואל יצטרך לבריות, ימות אדם ואל יעני, ימות אדם ואל יהרג, ימות אדם ואל יבא על ידו תקלות, ימות אדם ואל ילבין פני חבירו ברבים. מוטב שיפול אדם לתוך כבשן האש ואל יפול ביד בשר ודם שנאמר "נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו" (שמואל ב. כד). עיין שם. והרי מטרת היוונים ימש"ו היתה לאבד את עם ישראל מתורתם ולמנוע מהם את החיים, וכיון שניצלנו בס"ד מן המות שהוא נבחר מחיים בשמונה דברים, לכן קבעו להדליק שמונה ימים נרות חנוכה.

קנה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא בגמרא (עירובין יט.) אמר רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש לגיהנם, ואלו הן: שאול ואבדון, ובאר שחת, ובור שאון, וטיט היון, וצלמות, וארץ התחתית. שאול, דכתיב: "מבטן שאול שועתי שמעת קולי" (יונה ב. ג). אבדון, דכתיב: "היספר בקבר חסדך אמונתך באבדון" (תהלים פח. יב). באר שחת דכתיב: "כי לא תעזב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת" (תהלים טז. ז). ובור שאון וטיט היון דכתיב: "ויעלני מבור שאון מטיט היון" (תהלים מ. ג). וצלמות דכתיב: "ישבי חשך וצלמות" (תהלים קז. י). וראה עוד בגמרא (סוטה י:) תנא דבי רבי ישמעאל: באותה שעה נבקע שאול מתחתיו. "וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני... והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני" (שמואל ב' יט. א. – יט. ה). הני תמניא בני למה? שבעה, דאסקיה משבעה מדורי גיהנם, ואידך, איכא דאמרי: דקריב רישיה לגבי גופיה, ואיכא דאמרי: דאייתיה לעלמא דאתי. עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שבני ישראל עשו תשובה וניצלו מהגיהנם שיש לו שבעה שמות, הוסיפו חכמים להדליק נר חנוכה שבעה ימים נוספים וכאמור.

קנו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא בגמרא (הוריות יא.)... אמר לו רבי יהודה: וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה? והלא תחלתו שנים עשר לוגין, וממנו היה נמשח משכן וכליו אהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים, וכולו קיים לעתיד לבוא, שנאמר: "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם". תניא אידך: "ויקח

משה את שמן המשחה וימשח [את] המשכן [ואת] כל אשר בו״ (ויקרא ח. י). - רבי יהודה אומר: שמן המשחה שעשה משה במדבר, כמה נסים נעשו בו מתחלה ועד סוף, תחלתו לא היה אלא שנים עשר לוגין, ראה כמה יורה בולעת וכמה עקרים בולעים וכמה האור שורף, ובו נמשח משכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים, ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים, עיין שם. ולפי זה יש לומר בדרך אפשר שהנורה היתה בולעת מן השמן שמניחים בתוכה, ועם כל זה היא דלקה שמונה ימים, הרי שגם ביום הראשון היה נס וכאמור.

קנז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שמדליקים שמונה ימים ולא שבעה, שהם כנגד המנורה עצמה וכנגד שבעה הקנים שבה.

קנח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שמדליקים שמונה ימים ולא שבעה כנגד המנורה, שהם כנגד המנורה עצמה וכנגד שבעה ההבדלים שהבדלנו השי״ת ומוזכרים בברכת ההבדלה של מוצאי שבת שחל ביום טוב, ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחל בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת. ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך.

קנט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש (במדבר רבה טו. ג) בהעלותך את הנרות, את מוצא י״ב שבטים שהקריבו קרבנות לחנוכת המזבח שבט לוי לא הקריב כלום והיו מצירין ואומרים למה רחקנו מהקריב לחנוכת המזבח משל למלך שעשה סעודה והיה קורא אומניות היה אוהב אחד שאוהבו יותר מדאי לא קרא אותו עמהן היה מצר לומר שמא יש בלבו של מלך עלי כלום שלא זמנני בכל סעודות האלו כיון שעברו אותן ימי סעודה קרא אותו אוהב אמר לו לכל בני המדינה עשיתי סעודה ולך לעצמך אני עושה סעודה למה שאת אוהבי כך מלך מלך מלכי המלכים הקב״ה את מוצא י״ב שבטים הקריבו לחנוכת המזבח וקבלן הקב״ה שנאמר קח מאתם ושבטו של לוי לא הקריבו כיון שעבר חנוכת המזבח אמר הקב״ה לאהרן ולבניו כל השבטים עשו חנוכה ושבטך לא עשה לכך דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך ואח״כ קח את הלוים עיין שם. והנה נקדים עוד מה שכתב הגאון הקדוש סנגורן של ישראל רבנו יצחק לוי מברדיטשוב ז״ל, בספרו קדושת לוי (בראשית לחנוכה), וזה לשונו הצריך לנו כאן: בכסליו הוא חנוכה. כי כסליו הוא נגד יעקב, ועל ידי יעקב הם הניסים כנודע, ולכן היה נס בחודש הזה. והוא חודש השלישי מתשרי התחלת שנה, שהוא נגד לוי שלישי שבשבטים, ולכן היה בו הנס על

ידי הכהנים חשמונאי ובניו, שכהנים הם שבט לוי. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון, להורות נתן, להודות להקב"ה שהנס נעשה על ידי הכהנים. וכאמור.

קכ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב ידידנו הגאון המנוח רבנו שמעון חיראר ז"ל, (שהיום יום האזכרה של השלושים שלו, יט ניסן תשעה), בספרו שמחת הנשמה בחידושיו לפרשת בהעלותך, (עמוד עה) וכדי שיהיו שפתותיו של אותו צדיק דובבות בקבר, אעתיק כאן את לשונו הטהורה: "בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (במדבר ח. ב). רמז אם אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשים אותו מלמעלה הרבה. והנה באדם יש שבעה חלקים נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, איברים, גידים. וזהו שאמר בהעלותך את הנרות מצדך יעזור לך הקב"ה מלמעלה שיאירו מעצמם שבע הנרות, רמז לשבעה חלקים הנזכרים הנמצאים באדם. עד כאן אמרי קדוש. ולפי זה יש לתרץ הטעם שקבעו חכמים שמונה ימים חנוכה ולא שבעה ימים, שבעה כנגד שבעה החלקים שבאדם הנ"ל, שניצלנו מן היוונים ימש"ו, ואחד כנגד מציאת הפך.

קכא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש שוחר טוב (תהלים יז. ד) [דבר אחר מלפניך משפטי יצא]. אמר ר' יהודה מהו מלפניך משפטי יצא, בשעה שמנה דוד את ישראל היה כעס לפני הקב"ה, [ואמר לו אני אמרתי אשר לא ימד ולא יספר (הושע ב א), ואתה השלכת עליהם מנין], ושלח אליו גד החוזה, ואמר שלש (אני) [אנכי] נוטל עליך (שמואל ב' כד יב), ולמה שלש, אלא כשם שגזרת על שאול אדונך שלש גזירות, כך אני נוטל עליך שלש, שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה (ישעיה כז ח), סאה סאה, ומה הן שלש גזירות, כי אם ה' יגפנו, או יומו יבא ומת, או במלחמה ירד ונספה (שמואל א' כו י), כיון שאמר לו כן, אמר לו מה אשיב שולחי דבר (שמואל ב' כד יג), היה דוד עומד וסוער, ולא היה יודע מה להשיב, אמר ליה דוד אם אומר רעב יהו כל ישראל אומרים, עשיר היה דוד, ואוצרותיו מלאים דגן, מה איכפת ליה, [ואם אומר מלחמה, יהו כל ישראל אומרים, גבור היה דוד ואנשיו גבורין, מה איכפת ליה], אלא הריני בורר דבר ששוה בעניים ובעשירים, בגבורים ובחלשים, בגדולים ובקטנים, ואף גד החוזה רמז לו רמז שיברור לו הדבר, שנאמר עתה דע וראה מה אשיב שולחי דבר (שמואל ב' כד. יג), אמר לו אמור דבר, מה כתיב ויאמר דוד אל גד צר לי מאד נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה (שמואל ב' כ"ד יד), משל לאדם שהיה נטוי למיתה, אמרו לו היכן אתה מבקש שנקבור אותך, אצל אביך, או אצל אמך, אומר להם אוי לאזנים שכך

שומעות, [אף על פי כן אצל אבי, כך אמר דוד אוי להם לאזנים שכך שומעות], אלא נפלה נא ביד ה׳ כי רבים רחמיו. בוא וראה רחמיו של הקב״ה, שאף על פי שבחר לו דוד דבר שלשה ימים, שהן עושין שלשים ושש שעות, מה כתיב ויתן ה׳ דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד (שם שם שמואל ב׳ כ״ד טו), מהו עד עת מועד, תני ר׳ חייא רבה מעת שחיטת התמיד עד עת זריקת דמו, ורבנן אמרי משהאיר המזרח עד הנץ החמה. אמר ר׳ תנחומא נכנסו עשרת הדברות, ושני הלוחות, וחמשה ספרי תורה, ושלשה אבות, ושבעת ימי השבת, ושמונת ימי מילה, הרי שלשים וחמשה כנגד שלשים וחמש שעות, ובקשו רחמים לפני הקב״ה לוותר להם שעה אחת לכל אחד ואחד בזכותו, שאם יכלו ישראל מן העולם, אין מי שישמור אותם, ויבטלו מאליהן, וביטל הקב״ה מהם שלשים וחמש שעות, ואותה שעה שנשתיירה מתו בה מהם שבעים אלף. ורבנן אמרו אבישי בן צרויה נפל באותה שעה, והוא שקול כנגד שבעים אלף מישראל, הדא הוא דכתיב ויאמר למלאך המשחית בעם רב. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חכמים להדליק שבעה ימים נוספים כדי להרבות זכיות לעם ישראל שימליצו ימי החנוכה זכיות על עם ישראל שמקיימים אותם שמונה ימים וכאמור.

קסב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש (שיר השירים רבה א. ב) דבר אחר לריח שמניך טובים, וכו׳, דבר אחר שמן תורק שמך, א) מה השמן הזה מר מתחלתו וסופו מתוק, כך והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד, מה השמן הזה אין משתבח אלא ע״י כתישה, כך ישראל אין עושין תשובה אלא ע״י יסורין, ב) מה השמן הזה אין מתערב בשאר משקין, כך ישראל אין מתערבים באומות העולם דכתיב (דברים ז) ולא תתחתן בם, ג) מה השמן הזה כוס מלא אינו מזרזיף כשאר כל המשקים, כך דברי תורה אין מזרזפים בדברי ליצנות, ד) מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה, ה) מה השמן הזה מביא אורה לעולם, כך ישראל אורה לעולם, שנאמר (ישעיה ס. ג) והלכו גוים לאורך, ו) מה השמן הזה עליון על כל המשקין, כך הם ישראל עליונים על כל האומות, שנאמר (דברים כח. א) ונתנך ה׳ אלהיך עליון, ז) מה השמן הזה אין לו בת קול, כך ישראל אין להם בת קול בעולם הזה, אבל לעולם הבא כתיב ושפלת מארץ תדברי. עיין שם. וכנגד השבעה לימודי מוסר מהשמן הנזכרים כאן, קבעו חכמים להדליק נרות חנוכה שבעה ימים נוספים וכאמור.

קסג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון

המקובל רבי מרדכי הכהן ז"ל בספרו שפתי כהן (בראשית כא. יד) וזה לשונו הצריך לנו כאן: עוד במדרש (ילקוט רמז צ"ד) בן שבע עשרה שנה היה ואת אמרת שם על שכמה אלא מלמד שהכניסה בו שרה עין הרע ומתוך כך חלה ונכנסה בו חמה ונתנונה, תדע לך שהוא כן דכתיב ויכלו המים מן החמת שכן דרך החולה להיות שותה כל שעה עד כאן. ואם תאמר וכי שרה הצדקת יש לה עין הרע אלא היא היתה נביאה שאברהם טפל לה בנבואה וראתה שעתידין מלכות רומי להביא מבני ישמעאל שמונים דוכסים רוכבים על פילים להחריב הבית ולזה אמרה גרש האמה אמה בא"ת ב"ש תי"ץ שעתיד לבוא לנתוץ את הבית, אם כן גרש שעתיד לרגש העולם, ולזה קראת אמה מלשון אימה ופחד כי היה לה לקוראה שפחה וכן אמרה בוא נא אל שפחתי וכן המלאך קראה שפחה שנאמר ויאמר לה הגר שפחת שרי. עיין שם. וראה בגמרא (עבודה זרה ט.) ושם מבואר שבתחילה הרומאיים עזרו לבני ישראל להלחם ביוונים ואחר כך בגדו בהם עיין שם. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שמוסיפים להדליק גם ביום הראשון שהוא להודות להשי"ת ששמע לתפלת שרה אע"ה, וניצחנו גם את היוונים וגם את הרומאים. וכאמור.

קסד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 189)... (ל')

ויען אנטיוכס ויאמר לבגריס הלא ידעת אם לא שמעת אשר עשו לי בני ישראל הרגו חילי ויבוזו מחנותי ושרי: (ל"א) עתה על ממונכם אתם חוסים גם בתיכם לכם הם. באו ונעלה עליהם ונבטל מהם הברית אשר כרת להם אלהי השמים שבת ר"ח ומילה: (ל"ב) אז בגריס הרשע וכל מחנותיו בא לירושלים ויהרג בהם הרג רב ויגזור בה גזירה גמורה על שבת ראש חדש ומילה: וראה עוד שם (חנוכה עמוד 190) מעשה חנוכה נוסח ב'. [בית המדרש חדר א' בשם מדרש לחנוכה]. בשנת כ"ג שנים למלך אנטיוכס הוא שנת רי"ג לבנין בית שני רוח רעה נוססה בו וחרב חדה לשונו שלופה מתערה להכות ארץ בשבט פיו. ויען ויאמר לכל שריו ועבדיו הפרתמים היושבים ראשונה במלכות, הלא תדעו הלא תשמעו כי הנה עם בני ישראל אשר בירושלם גוי עז פנים ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים, אשר גאון וגובה להם האומרים ידינו רמה ותמיד כל הימים מקוים שברון המלכים, לאמר כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים וזרח בחושך אור לישרים ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם. ולי אני המלך אין שוה להניחם, ועתה קומו ונקומו עליהם למלחמה לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, הבה נתחכמה לו לבטל מהם את יום השבת ומילה ור"ח, עיין שם. ולפי זה יש לומר הטעם שקבעו חז"ל להדליק גם ביום הראשון כדי

שיום השמיני יחול אחר ראש חודש טבת, להורות נתן להודות להשי״ת על הנס הגדול שלא הצליחו היוונים לבטל מצות קידוש החודש. והבן.

קסה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (בבא מציעא מב.) ואמר רבי יצחק: אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: ״יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך״ (דברים כח. ח). תנא דבי רבי ישמעאל: אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך. תנו רבנן: ההולך למוד את גורנו, אומר: יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד, אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך - הרי זה תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך. עיין שם. ולפי זה יש לומר שאמנם הם מצאו פך שמן קטן חתום בחותמו של הכהן הגדול, והרי הוא דבר מדוד, ולמרות הכל היתה בו ברכה שהספיק לשמונה ימים. ולכן גם ביום הראשון הוא נס שגם שהוא היה מדוד ושרתה בו ברכה והספיק לכל השמונה ימים, הרי שזה נס בתוך נס שאע״פ שהיה השמן בפך קטן מדוד והספיק לכל השמונה ימים וכאמור. ושוב האיר השי״ת את עיני ומצאתי בזוהר הקדוש (פקודי רכה. מתורגם ללשון הקודש), רַבִּי יִצְחָק שָׁאַל אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן. אָמַר לוֹ, הֲרֵי פֵּרְשׁוּהָ שֶׁבְּרָכָה אֵינָהּ שׁוֹרָה בְּדָבָר שֶׁעוֹמֵד בְּמִדָּה וּבְדָבָר שֶׁעוֹמֵד בְּחֶשְׁבּוֹן, אָז לָמָּה הָיָה כָּאן בַּמִּשְׁכָּן הַכֹּל בְּחֶשְׁבּוֹן? אָמַר לוֹ, הֲרֵי זֶה נִתְבָּאֵר, אֲבָל בְּכָל מָקוֹם שֶׁצַּד הַקְּדֻשָּׁה שׁוֹרֶה עָלָיו - אִם אוֹתוֹ חֶשְׁבּוֹן בָּא מִצַּד הַקְּדֻשָּׁה, הַבְּרָכָה שׁוֹרָה עָלָיו תָּמִיד וְלֹא סָרָה מִמֶּנּוּ. מִנַּיִן לָנוּ? מִמַּעֲשֵׂר. מִשּׁוּם שֶׁבָּא הַחֶשְׁבּוֹן לְקַדֵּשׁ, נִמְצֵאת בּוֹ בְּרָכָה. כָּל שֶׁכֵּן הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא קֹדֶשׁ וּבָא מִצַּד הַקְּדֻשׁ. אֲבָל כָּל שְׁאָר דִּבְרֵי הָעוֹלָם שֶׁלֹּא בָאִים מִצַּד הַקְּדֻשָּׁה, אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם כְּשֶׁהֵם בְּחֶשְׁבּוֹן, מִשּׁוּם שֶׁהַצַּד הָאַחֵר, שֶׁהוּא רַע עַיִן, יָכוֹל לִשְׁלֹט עָלָיו. וְכֵיוָן שֶׁיָּכוֹל לִשְׁלֹט עָלָיו, אֵין בְּרָכָה נִמְצֵאת בּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ בְּרָכוֹת לְאוֹתוֹ רַע עַיִן. (ואיננו מצד הקדושה). וּמִדָּה שֶׁל קְדֻשָּׁה וְחֶשְׁבּוֹן שֶׁל קְדֻשָּׁה תָּמִיד נוֹסָפוֹת בּוֹ בְּרָכוֹת, וְעַל זֶה וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֲדָה. פְּקוּדֵי הָעֲדָה בֶּאֱמֶת וַדַּאי, וְאֵין פַּחַד מֵעַיִן הָרָע, וְאֵין פַּחַד מִכָּל חֶשְׁבּוֹן זֶה, שֶׁהֲרֵי בַּכֹּל שׁוֹרוֹת בְּרָכוֹת מִלְמַעְלָה. עיין שם.

קסו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בתלמוד ירושלמי מסכת שקלים (פרק ו הלכה ב) תנינן תמן שלשה עשר פרצות היו בו שפרצום מלכי יוון חזרו וגדרום וגזרו כנגדן שלש עשרה השתחויות עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו גם ביום הראשון להדליק להודות להשי״ת על

החשמונאים שגדרו ותיקנו את שלשה עשר פרצות שפרצו מלכי יוון. וכאמור.

קסז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרמב"ם ז"ל (פרק ד מהלכות מגילה וחנוכה הלכה יב) וזה לשונו: מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו גם ביום הראשון להדליק להודות ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו וכאמור.

קסח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהביא בחוברת הנפלאה מן המעיין הלכות חנוכה עמוד כב, סוף סימן ד) במוסגר משם המפרשים (ולא צויין המקור), וזה לשונו: למה קבעו מצוה אצל הפתח? הוא לרמוז כי בימי חנוכה הם פתח והתחלה לגאולה שלמה שתהיה במהרה בימינו, ובהכלל – כי לעולם אין ה' יתברך מניח את בני ישראל בלי נקודה טמונה שלא יהיה נפילה שלימה חס ושלום. לכן קודם חורבן הבית נשארה הארה מעבודת בית ההמקדש, נרות חנוכה שהם רמז למנורה, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל פרשת בהעלותך: על שלך לעולם קיימת. לכן נקרא חנוכה, כמו: "חנוך לנער על פי דרכו", שהוא הכנה וחנוך לידע איך לקיים נרות המנורה בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו. ועל פתח זה אמרו חז"ל: פתחו לי פתח כחדו של מחט, הוא פתח ושער קטן שיש לעולם אף בתוך כל הסתירות שבעולם, ובהתחזקות בני ישראל בזה השער הקטן- יפתח להם פתחו של היכל ואולם במהרה בימינו. והבן אלה הדברים. עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק גם ביום הראשון כדי להורות נתן שאנו מבקשים בעבור התוספת זו על גאולתן ופדות נפשנו.

קסט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר התודעה להרב אליהו כי טוב נר"ו, (פרק יא) וזה לשונו הצריך לנו כאן: כמה חביבים הם נרות חנוכה, שהם זכר ודוגמא למנורה שהיתה במקדש, (ולא מצינו דוגמא כזו לשום עבודה אחרת שהיתה במקדש). וכמה חביבה המנורה שהיתה במקדש שהעלאת נרותיה שקולה ככל הקרבנות: ומה היא גדולתם של הנרות האלה, נרות חנוכה ונר המקדש? שהם עדות לישראל שכל אורה ושמחה שיש להם בעולמם, אינה אלא ממה שמאיר להם הקדוש ברוך הוא. ואפילו קטן הוא האור הזה, והאור שאומות העולם נהנים ממנו הוא גדול מאד - אין הם חפצים אלא באור הזה שהקב"ה מאיר להם ולא באור אחר: כל עיני ישראל נשואות לבית המקדש ורק משם האור יוצא להם ומאיר את כל עולמם: וכשבנה שלמה את בית המקדש כתיב (מלכים – א' ו. ד): וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים - שקופים כלומר, רחבים מבפנים. ואטומים כלומר, צרים

מבחוץ, כדי שיהא האור יוצא משם לחוץ ולא מן החוץ לשם. ללמדך שאין בית המקדש צריך לאור הבא מן החוץ, אלא כל העולם כולו ניזון מן האור היוצא מתוכו לחוץ: ואף המנורה שהכהן הגדול מעלה נרותיה בכל ערב, לא להאיר לבית המקדש הוא צריך, אלא שיהא אורו יוצא ומאיר בכל בתי ישראל ובכל נפשותיהם מאור המקדש וקדשיו: ואף הקדוש ברוך הוא, חביבה עליו עדות זו שישראל מעידים על עצמם שהם דבקים רק בו ונהנים מאורו בלבד, יותר מכל מעשה בראשית ומניח את כל פמליותיו ושמשיו ובוחר רק בזו, וכדאיתא במדרש עיין שם. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שקבעו חכמים להדליק יום נוסף כיון שהקב״ה חביבה עליו עדות זו שישראל מעידים על עצמם שהם דבקים רק בו ונהנים מאורו וכאמור.

קע. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (מגילה יא.) ויהי בימי אחשורוש. אמר רב: ויי והי. וכו׳, ושמואל אמר ״לא מאסתים ולא געלתים לכלותם״ (ויקרא כו. מד). לא מאסתים - בימי יוונים, וכו׳ עיין שם. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שקבעו חכמים להדליק יום נוסף להורות נתן שהוא שבח והודיה להקב״ה שלא מאס בנו בימי יוונים וכאמור.

קעא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב ז״ל בספרו בני יששכר מאמרי חודש כסלו - טבת (מאמר ג - נר מצוה אות ג) וזה לשונו: עיין עוד מה שכתבתי במאמר אור תורה [מאמר ב׳] סימן ח׳ ותבין שֶׁם חנוכה שהארת אור הניסיי הזה הוא מהארת אור הגנוז שנגנז בתורה אור, והנה האור הגנוז אדם יכול להביט בו מסוף העולם ועד סופו, והנה משנפסקה הנבואה, בכדי שלא יאמרו ישראל ח״ו אבדה תקותינו, הנה פעל ועשה השם יתברך להאיר להם במעט קט מן האור הגנוז בתורה, והאור ההוא מתגלה לנו להאיר בכל שנה ושנה, והיא לנו במקום נבואה כמו״ש לעיל במאמר הנזכר, והנה המעט מן האור הזה שמתגלה לנו הוא חינוך לגאולה האחרונה שיתגלה לנו אור הגנוז בשלימות כמו שהיה במעשה בראשית, וכמו שנאמר בנבואה לא יהיה לך עוד השמש וכו׳ והיה לך י״י לאור עולם [ישעיה ס יט], והאור הזה הניסיי אשר הוקבע לדורות הוא כמו שמחנכין את הקטן בקטנותו מעט מעט בכדי שיעמוד על עמדו בגדלותו, על כן קראו לימים האלה חנוכה ולהנר מצוה הזה נר חנוכה לשון חינוך והרגל להאור העתיד בגאולה העתידה ב״ב, ובזה יצדק לך גם כן ענין השאלה בגמרא מאי חנוכה, רצונו לומר מהו השם הזה חנוכה, והשיב דתנו רבנן בכ״ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו׳, לשנה אחרת קבעום וכו׳, רצ״ל דבשנה הראשונה סברו שהאור הזה היה רק נס לשעה על

שהיונים הנקראים חשך [ב"ר פ"ב ד'] רצו להשכיח (חש"ך שכ"ח) חכמת התורה ולהגביר חכמות יונית החיצוניות היא כסילות (כסיל בחשך הולך [קהלת ב יד]), על כן בעת הישועה האיר לנו השם יתברך אור הניסיי מן אור התורה באמצעות המנורה והשמן וכמש"ל כמה פעמים, אבל לא ידעו בבירור אשר האור ההוא שוב יתגלה בכל שנה ושנה, אבל לשנה אחרת כשראו חכמי הדור ברוח הקדש אשר האור ההוא שוב נתגלה בגבהי מרומים ויש הארה גם למטה מן האור הגנוז, הנה הבינו שנקבע הדבר לדורות במקום נבואה, והוא חינוך לגאולה העתידה במהרה בימינו שיתגלה אור שבעת הימים, על כן קראו לימים האלה חנוכה, הבן, עיין שם. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שקבעו חכמים להדליק יום נוסף להורות נתן שהוא שבח והודיה להקב"ה על אשר האור ההוא שוב נתגלה בגבהי מרומים ויש הארה גם למטה מן האור הגנוז, ומזה הבינו שנקבע הדבר לדורות. וכאמור.

קעב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שאמרו חז"ל ילקוט שמעוני תורה פרשת לך לך (רמז עו9 עמד אברהם והיה מתפלל לפני הקב"ה שלא ישתעבדו בניו בארבע מלכיות ונפלה עליו שנת תרדמה וישן לו וכי יש לך אדם שהוא שוכב וישן ויכול להתפלל אלא ללמדך שהיה אברהם ישן מכח התפלה כדי שלא ישתעבדו בניו, אימה זו מלכות הרביעית שנאמר דחילו ואמתני, חשכה זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל, עיין שם. ולפי זה יש לומר שהוסיפו חכמים להדליק גם ביום הראשון כדי להודות להשי"ת על שקיבל את תפלתו של אברהם אע"ה, והצילנו מיד היוונים ימש"ו.

קעג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שאמרו חז"ל בגמרא (ברכות ס.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שהוסיפו חכמים להדליק גם ביום הראשון כדי להודות להשי"ת על היסורין שהיו לבני ישראל מהיוונים ימש"ו. ובפרט שמהם צמחה ישועה לעם ישראל.

קעד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בעלון היקר עלים לתרופה מקץ חנוכה תשעו (גליון תתק"ץ) בפלאות עדותיך וזה לשונו: חידוש נפלא איתא בספר "רמזי אלול" להג"ר שלמה דאמינץ זצ"ל (קראקא תרפ"ח דף ו אות טז) וז"ל"... מעולם לא הבנתי דעתו של הכהן גדול שהיה לו פך שמן טמון בקרקע (כמסופר בגמרא שבת כא, ועי"ש בתוספות), למה עשה זאת? גם שעלתה על לב החשמונאים לבדוק ולחפש אחר איזה צלוחית שמן טהור, מדוע עשה כן הכה"ג, אם ידע מראש שהיוונים יכנסו להיכל ויטמאו השמנים, היה לו להכין שמן על ח' ימים להיות שהות למצוא שמן טהור וכו' מתוך הלחץ זו הדחק,

יהיה לי לאחי-עזר מה שכבר הבאתי דברי קדושים, באמרם שימי אלול וגמר החתימה עם מסירת הפתקין עד ח׳ חנוכה נמשכים ועולים, פועלים עם ימי חנוכה כיום הזכרון לעורר פקידת עקרת, וכתקיעת שופר להביא ישועה ורחמים וכו׳... וכלפי שאמרו (סוכה י.) שהיו תולין כוסות שמנים ויינות לנוי סוכה, ועוד אמרו (שם, מח.) אחר שגמר מלאכול [בסוכה] בשביעי היו מורידין הכלים הנאותים מסוכה, ואף גם זאת יעדנו שהחסידים ואנשי מעשה מטמינים השמן מנוי סוכה למצות הדלקת נר חנוכה, לכן בוודאי מודים כי גם הכהן גדול, שהוא משרידי עם, רגיל היה להטמין פך שמן מנוי סוכה שלו, ימי סוכות, המה מימי החתימה ומסירת הפתיקן, ולזכר זה היה ׳חתום׳ הפך שמן ׳בחותמו׳, לסימן כי הפך מנוי סוכה ומיום החותם בא, וביום הגמר החותם שהוא אחרי כלות חודש כסלו יפתח וכו׳. וכיון שנודעת זאת, היינו דאמרי (שבת שם) :״בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן״- כי יותר מפך זה לא היה לו לכהן גדול לנוי סוכה, ״שהיה מונח בחותמו״, לזכר החותם בימי שמונה, ויש להאריך יותר ודו״ק״.

קעה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בעלון היקר וקראת לשבת עונג (מקץ חנוכה תשעו 326) במעייני החג בד״ה בחותמו של כהן גדול, בגמרא (שבת כא:) שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. יש להבין- שאל הצדיק רבי יהודה לייב אלתר, בעל ״שפתי אמת״- מדוע היה על פך השמן חותם של הכהן הגדול? לא היה זה דבר רגיל שכהן גדול יחתום את חותמו על פכי שמן במקדש, בדרך כלל, היה חתום עליו הגזבר הממונה על השמנים? אלא- השיב הצדיק- אין זאת אלא שפך השמן שנמצא היה שייך לכהן גדול, ונועד כדי לשמש ל״מנחת חביתין״ היא המנחה שהיה מביאה הכהן גדול. אולם אם כן- שאל הרבי- איך יכלו להשתמש בשמן זה כדי להדליק את המנורה. והרי יש דין מפורש כי השמן למנורה צריך להיות ״כתית״, דהיינו שהיו כותשים את הזיתים במכתשת, ולא טוחנים אותם בריחיים, כדי שלא יהיו בהם שמרים. טיפת השמן הראשונה קרויה ״כתית״ ואותה לקחו להדלקת המנורה. לאחר הוצאת הטיפה הראשונה, היו מכניסים את הזיתים לריחיים וטוחנים אותם. טיפת השמן השניה היוצאת מהזית, פסולה למנורה וכשרה למנחות, שנאמר: ״כתית למאור״ ולא נאמר: ״כתית למנחות״. ואם כן, איך הדליקו מפך זה שהיה מיועד למנחות, והלא לא היה ״כתית״? אלא- תירץ הרבי- יש לומר שבודאי היה הכהן הגדול מהדר

במצוות, ואפילו למנחות היה משתמש בשמן "כתית"! משום כך גם אנו בהדלקת נרות חנוכה איננו רק "מהדרין", אלא "מהדרין מן המהדרין"! עד כאן. ועל זה שבודאי היה הכהן הגדול מהדר במצוות, ואפילו למנחות היה משתמש בשמן "כתית"!

הוסיפו להדליק יום נוסף וכאמור.

קעו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כג:) אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. וראה לראבי"ה ז"ל, ח"א - מסכת שבת (סימן ר) שכתב, וזה לשונו: אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. פירוש נר שבת [ו]נר חנוכה נרות מצות, וכן נרות לבית הכנסת ולבית המדרש. וגרסינן באגדה [כתוב אחד אומר ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר קיש בן אביאל וכי נר היה שמו והלא אביאל היה שמו] אלא זקינו אביאל היה רגיל להדליק נרות בבית הכנסת ובבית המדרש ובמבואות האפלות ובזכות זה זכה שאול בן בנו למלכות ולכן נקרא [שמו] נר. ולכך נהגו נשים צדקניות [וכשרות] לתקנם [ו]להדליקם לזכות מצוה. עיין שם. ומקורו טהור במדרש (ויקרא רבה ט. ב) דבר אחר: ושם דרך אלו שהן מדליקין נרות כדי להאיר בהם לרבים דאמר רשב"ל שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י שהיה זקנו מדליק נרות לרבים אמרו מבואות אפילות היו מביתו לבית המדרש והיה מדליק נרות בהם כדי להאיר בהם לרבים, כתוב אחד אומר (דברי הימים א' ח. לג) ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר (שמואל א' ט. א) קיש בן אביאל הא כיצד אביאל היה שמו אלא ע"י שהיה מדליק נרות לרבים זכה ונקרא שמו נר. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שהזהיר בנר יהיו לו בנים תלמידי חכמים וכאמור.

קעז. מה שכתב האדמו"ר הקדוש רבי יהודה אריה ליב מגור ז"ל, בספרו שפת אמת בראשית לחנוכה, וזה לשונו: ר"ח טבת שהוא בחנוכה בודאי מקבל הר"ח הארות הנרות על כל ימי החודש כי בראש תלוי כל החודש. ויתכן לרמוז מה שמדליקין ל"ו נרות שהנרות מאירין ל"ו יום מתחלת חנוכה עד סוף טבת. ושמעתי מפי מו"ז ז"ל כי טבת מלשון הטבת הנרות עכ"ד. ויתכן לפרש כמ"ש בספרים כי ימי טבת הם ימי הסתר ולכן הקדים הרפואה שעל ידי הנרות מאירין גם ימי חושך אלו ואור כי טוב עכ"ל. ולפי זה יש להסביר שעל זה שהקב"ה הקדים הרפואה שעל ידי הנרות מאירין גם ימי חושך אלו ואור כי טוב. הוסיפו להדליק יום נוסף. וכאמור.

קעח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא בגמרא (עבודה זרה ה. ה:) תנו רבנן: "מי יתן והיה לבבם זה להם" (דברים ה. כה) - אמר להן משה לישראל: כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: מי יתן והיה לבבם

זה להם, היה להם לומר: תן אתה. כפויי טובה, דכתיב: "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" (במדבר כא. ה). בלחם הקלוקל; בני כפויי טובה, דכתיב: "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל" (בראשית ג. יב). וראה בתוספות דיבור המתחיל: כפויי טובה שכתבו וזה לשונם: לכך קראם כפויי טובה שלא רצו לומר אתה תן לפי שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן שניתן שבח להקב"ה על כל חסדיו המרובים שעשה ועושה עמנו ועם אבותינו, ולא נהיה כפויי טובה ח"ו.

קעט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. וראה להגאון רבי יחיאל מיכל הלוי עפשטיין ז"ל בספרו ערוך השולחן אורח חיים הלכות חנוכה (סימן תרע אמצע סעיף ה) שכתב, וזה לשונו: ועוד טעם לזה מבואר בספר חשמונאי לפי שע"י הגזרות בטלו אז מלהקריב בחג הסוכות העבר ובשמיני עצרת ולכן לזכרון זה עשו שמנה ימים חנוכה וממילא כשהראו להם מן השמים הנס של הדלקה הראום שהסכימו על ידם לעשות שמנה ימים [וזהו שאמרו בשבת שם לשנה אחרת קבעום וכו' כלומר אחרי שראו דמשמיא הוא דאסכימו על ידייהו לעשות שמנה ימים על ידי השמן שהראו להם שדלק ח' ימים ולזכרון הנס הזה קבעו להדליק נרות בחנוכה כמ"ש הטור]. עיין שם. ואפשר לפרש בדרך דרש לפי זה שהחשמונאים קבעו להדליק גם ביום הראשון הוא בתור קנס על עצמם על מה שלא קבעו את הימים האלה להודאה והלל להשי"ת עוד בשנה ראשונה, ואפילו שזה היה מסיבה מוצדקת שרצו שיסכימו עמהם מן השמים, אולם עכ"פ הם העדיפו להחמיר על עצמם להדליק גם ביום הראשון וכאמור.

קפ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 192 -193) תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל שכל מי שיש לו בריח בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל חלק ונחלה באלהי ישראל, מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים שבבתיהם. ועוד גזרו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל חלק באלהי ישראל, הלכו ישראל ומכרו שוריהם. ועוד גזרו עליהם שיהיו בועלין נשיהן נדות הלכו ישראל ופרשו מנשיהן. ועוד

גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח"כ תחזור לבעלה. ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת בתו של יוחנן כהן גדול, כיון שרצו להוליכה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם, מיד נתמלא יהודה ואחיו חימה עליה ואמרו הוציאוה לשריפה ואל יתגלה דבר זה למלכות מפני סכנת נפשות, שהעיזה פניה להיות ערומה בפני כל העם הזה. אז אמרה לו היאך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני ערל וטמא שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותי לשכב אצלו. כיון ששמע יהודה וחביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון, מיד הלבישו הנערה בלבוש מלכות ועשו חופה של הדס מבית חשמונאי עד ביתו של הגמון ובאין כל בעלי נבל וכנור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים עד שבאו לבית ההגמון. כיון ששמע ההגמון כך אמר לשריו ועבדיו ראו אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול, וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו ונכנס יהודה וחביריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו ובזזו כל אשר לו. והרגו שריו ועבדיו ודרסו היונים עד גמירא חוץ מעיקר המלכות. וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי ישראל. יצאה בת קול ואמרה נצחו טליא דאזלו למעבד קרבא באנטוכיא וחזרו אותו בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו בתורה ובגמילות חסדים. כיון ששמע מלך יונים שהרגו ישראל הגמון שלו קבץ כל עמו ובא לפני ירושלם והביא אותה במצור, ונפחדו מאד היהודים, והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה והלכה אצל שערי ירושלם ואמרה הניחו אותי לצאת שמא יעשה המקום נס על ידי, ופתחו לה ויצאה, והלכה לפני המלך, ויאמר לה מה תבקשי, ואמרה אדוני! בת גדולים מישראל אנכי ואחי נביאים ושמעתי שהיו מתנבאים שמחר תפול ירושלם בידך, כיון ששמע כך שמח שמחה גדולה. והיה לו אחד מחכמיו שהיה רואה וחוזה בכוכבים והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי אתה יכול להם, חזור למקומך, ונתמלא המלך חמה עליו וצוה לחטפו, ואסרו ידיו ורגליו לתלות אותו על העץ אצל ירושלם ויאמר המלך מחר כשתפול ירושלם בידינו נהרוג אותו. והיה המלך מאמין לאותה יהודית ויאהב אותה ויאמר לה רצונך שתנשאי לי? ואמרה לו אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך, ואמנם כיון שלבך נוטה לזה תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגעו בהן לפי שצריכה אני לילך לשם לרחוץ עצמי ולטבול. מיד העבירו הכרוז ועשתה כך, ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו, ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה

וישן, והלכה אותה יהודית ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו, והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלם ואמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הקב״ה נס על ידי, אמרו לה לא דייך שזנית וקלקלת אלא שבאת בעלילה עמנו, מיד הראה להם ראשו של מלך, כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו קול שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד. כיון ששמעו יונים כך אמרו למחרת באים עלינו, והלכו למלך ומצאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם, וירדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הקב״ה נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה ככתוב ובא לציון גואל. עד כאן. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שקבעו להדליק ביום הראשון, כדי להודות להשי״ת שבני ישראל עשו תשובה. ויש להזכיר כאן מה שכתב האדמו״ר הקדוש רבי יהודה אריה ליב מגור ז״ל, בספרו שפת אמת בראשית לחנוכה, וזה לשונו: איתא בחנוכה קורין בנשיאים. והענין הוא כמ״ש במשכן וידעו כי אני ה׳ כו׳ הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם. שהשראת השכינה במשכן היה גמר ותכלית יציאת מצרים. כמו כן בכל גאולה ממלכות אחד זוכין אח״כ להשראת השכינה. וכן היה בחנוכה גילוי שכינה. ולכן עשו חנוכה כמו בשעת בנין הבית. כי אחר שנטהרו מטומאת היונים היה השראת השכינה בבית המקדש. ונאמר עוד כי מאחר שתקנו שמונה ימים. ראיה שהיה זה בבחינת בעלי תשובה. ולפי שבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים יכולין לעמוד. א״כ נגלה להם אח״כ אור חדש ביותר ממה שהיה מקודם. ולכן עשו חינוך עתה. וגם המשכן היה בבחינת בעלי תשובה. והנה נשאר מזה חנוכה לכל שנה ושנה שנפתחין שערי תשובה בימים האלו. ולכן המצוה על הפתח. לומר שנפתח פתח לקבל הרוצה לשוב בתשובה בימים אלו ולחדש מעשיו לטובה עכ״ל.

קפא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 192)... ואחר כך באו בני חשמונאי לבית המקדש ויבנו הערים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרוגים ומהטומאות, עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן ליתן שבח והודיה להקב״ה שעזר לחשמונאים לבנות את הערים ולסגור את הפרצות ולטהר את העזרה וכאמור.

קפב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת קלג:) אבא שאול אומר: ואנוהו - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום. וראה עוד בגמרא (סוטה יד.) ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: ״אחרי ה׳ אלהיכם תלכו״ (דברים יג. ה).? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר:

"כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא" (דברים ד. כד).! אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: "ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם" (בראשית ג. כא). אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: "וירא אליו ה' באלוני ממרא" (בראשית יח. א). אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב: "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (בראשית כה. יא). אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים, דכתיב: "ויקבר אותו בגיא" (דברים לד. ו). אף אתה קבור מתים. עיין שם. ולפי זה יש לומר מאחר שראו שהקב"ה עשה נס משמן זה שהספיק לשמונה ימים, רצו להדמות לו בזה ולכן קבעו להדליק שמונה ימים. ולא שבעה. ודו"ק.

קפג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בתלמוד ירושלמי מסכת שקלים (פרק ו הלכה א) תני רבי יודה בי רבי אילעאי שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה ניסים נעשו בו מתחילה ועד סוף שמתחילה לא היה בו אלא שנים עשר לוג שנאמר שמן זית הין אם לסוך בו את העיקרים לא היו בו ספק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והעצים בולעין והיורה בולעת וממנו נמשחו המשכן וכל כליו השלחן וכל כליו המנורה וכל כליה וממנו נמשחו אהרן כהן גדול ובניו כל שבעת ימי המילואים ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים מלך בתחילה טעון משיחה מלך בן מלך אינו טעון משיחה מאי טעמא קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בנו טעון משיחה אבל כהן גדול בן כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעונין משיחה וכולו קיים לעתיד לבוא הדא הוא דכתיב שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם

קפד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (מועד קטן ט.) ודאין מערבין שמחה בשמחה מנלן? דכתיב: "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים [לפני ה' אלהינו] שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום" (מלכים א' ח. סה). ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה - איבעי ליה למינטר עד החג, ומיעבד שבעה להכא ולהכא. - ודלמא: מינטר - לא נטרינן, והיכא דאתרמי - עבדינן! - איבעי ליה לשיורי פורתא. - שיורי בנין בית המקדש לא משיירינן! - איבעי ליה לשיורי באמה כליא עורב. - - אמה כליא עורב צורך בנין הבית הוא! - אלא, מדמייתר קרא; מכדי כתיב ארבעה עשר יום שבעת ימים ושבעת ימים למה לי? שמע מינה: הני לחוד, והני לחוד. עיין שם. והנה הרב שלטי הגבורים ז"ל, (הובאו דבריו בספר לקט החנוכה עמוד סו) כתב לתרץ לקושיא זו, שיום אחד קבעו לזכר חנוכת הבית שחנכו אז את בית המקדש בעבודה לאחר שהושבתה על ידי היוונים. עיין שם. ואפשר

להסביר שכיון שאין מערבין שמחה בשמחה לכן הוסיפו יום אחד להדליק וכאמור.

קפה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כג.) אמר רב חייא בר אשי אמר רב: המדליק נר של חנוכה צריך לברך. ורב ירמיה אמר: הרואה נר של חנוכה צריך לברך. אמר רב יהודה: יום ראשון - הרואה מברך שתים, ומדליק מברך שלש. מכאן ואילך - מדליק מברך שתים, ורואה מברך אחת. מאי ממעט? ממעט זמן. ונימעוט נס! - נס כל יומי איתיה. וראיתי בספר היקר כמוצא שלל רב (עמוד קלא- קלב) שכתב, וזה לשונו: והקשה האדמו"ר הקדוש רבי אהרן מבעלזא זצוק"ל וזיע"א, (הובאו דבריו בקונטרס אור המאיר חנוכה), שהרי דבר נדיר הוא שיתקנו חז"ל לברך על הראיה. לא מצאנו כזאת באף אחת מן המצוות, ומדוע דוקא בנר חנוכה תיקנו ברכה על הראיה? ותרץ: מצאנו בדברי הקדמונים, שחנוכה רומז לקדושת יוסף הצדיק – על קדושה זו רצו היונים להתגבר, והקב"ה ברחמיו היה בעזרת עמו ישראל, ובזכות קדושת יוסף הצדיק נתגברו וניצחו את היוונים. וזאת, אכן, רואים אנו בגזירותיהם של היוונים נגד עם ישראל, כאשר רצו לבטל דוקא את שבת, חודש ומילה – שלוש מצוות המרמזות על קדושת יוסף הצדיק. שבת – כמו שנאמר אצל יוסף "וטבוח טבח והכן", ואמרו במדרש: "אין 'והכן' אלא שבת". חודש – כי בראש השנה, שהוא ראש חודש, יצא יוסף מבית האסורים. מילה – מרמזת, כידוע, על קדושת יוסף הצדיק. והנה, בשלושת מצוות אלו יש גם ענין בראיית העינים: שבת – ראיית נרות השבת, חודש – ראית הלבנה, מילה – ענין קדושת הראיה, שבה תלויה קדושת יוסף הצדיק הצדיק (עיין זבחים קיח: שבשילה היו אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל מקום שרואים מנו את שילה, וזאת משום ששילה היתה בחלקו של יוסף, שעמד בנסיון הראיה [כמו שאמרו: "עין שלא רצתה ליהנות ממה שאינו שלה – תזכה ותאכל כמלוא עין"], הרי שמידתו המיוחדת של יוסף היא ראיה, וכנגדו תקנו נר חנוכה שעניינה בראיית האור). ולכן תקנו חז"ל בנרות חנוכה ברכה על הראיה! עכ"ל. ולפי זה יש לומר שהטעם שקבעו להדליק גם ביום הראשון זה להורות נתן להודות להשי"ת שבזכות יוסף הצדיק הקב"ה ברחמיו היה בעזרת עמו ישראל, ובזכות קדושת יוסף הצדיק נתגברו וניצחו את היוונים. וכאמור.

קפו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב רש"י ז"ל, (שבת כג.) ד"ה היו באותו הנס - שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה, ועל יד אשה נעשה הנס. עכ"ל. ועל זה אנו מדליקים גם ביום הראשון להודות להשי"ת שהנס נעשה

כאן על ידי אשה. ובזכותה יכולנו להדליק את המנורה בבית המקדש.

קפז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא בגמרא (יומא כט.) אמר רב אסי: למה נמשלה אסתר לשחר? לומר לך: מה שחר סוף כל הלילה - אף אסתר סוף כל הנסים. - והא איכא חנוכה! (שהיה אחר אסתר)- ניתנה לכתוב (בכתבי הקודש) קא אמרינן. (אבל הנסים שהיו אחריה לא נכתבו בכתבי הקודש). עיין שם. וכתב הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד ז"ל, בתשובותיו (סימן נא) כוונת הדברים פשוטה: שלאחר שנסתם החזון על ידי הנביאים האחרונים – חגי זכריה ומלאכי, פסקה רוח הקודש ושוב לא היתה רשות להוסיף על כתבי הקודש. עיין שם מה שרמז בזה וינעם לך. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שקבעו להדליק גם ביום הראשון, להורות נתן להודות להשי"ת שאפילו שאסתר היא סוף כל הנסים. הקב"ה עשה עמנו נס וניצחנו את היוונים הארורים בחנוכה. וכאמור.

קפח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי להגאון הרב יקותיאל יהודה הלברשטם ז"ל בשו"ת דברי יציב חלק אורח חיים (סימן רפב אות ז) וזה לשונו הצריך לנו כאן: ז) ובפ"ג דפרה מ"ז, ומטמאין היו את הכהן השורף הפרה מפני הצדוקים שלא יהו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית, ועיין בר"ש שם [מ"ח] מהתוספתא שם בפ"ב ה"ד במעשה בצדוקי אחד וכו'. ובזה י"ל הך דשבת כ"א ע"ב דבדקו ולא מצאו אלא פך אחד שהיה חתום בחותמו של כה"ג, ותמהו וכי דרך כה"ג לחתום השמנים [עיין מחזיק ברכה או"ח בקונטרס אחרון לסי' תר"ע אות ב'], ויתכן שזה היה יוחנן כה"ג שנעשה צדוקי, ואצלו היו כל השמנים שעשו פרושים בחזקת טמאים מפני שהזו עליהם מפרה שלא נעשית במעורבי שמש, ולכן הטמין במיוחד שמן שהוא טהור גם לשיטת הצדוקים, ואח"כ בנצחון החשמונאים מצאו הפך הזה ונעשה בו נס, ובזה היה תיקונו שבאותו פך שלו שנתפס למינות בו נעשה הנס ע"י מתתיהו בנו ודו"ק. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שכיון שהשמן הזה היה כשר אף להצדוקים לשיטתם, ולא הפריעו לכהן הגדול להדליק את המנורה על זה הוסיפו יום אחד.

קפט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי להגאון רבי משה בן מכיר ז"ל, בספר סדר היום וענין מצות חנוכה זו אל תהי קלה בעיניך מפני שהיא מדברי סופרים, כי היא מן הגדולות ונוראות כי בזמן הזה הקדוש ברוך הוא גמלנו רוב טוב והציל את נפשינו ממות ולא נתן למוט רגלינו ביד מבקשי רעתינו, וכל המזלזל בענין זה נראה שכופר בטובה שהטיב עמנו אלהינו יתברך ויתעלה ואינו משמח בשמחת ישראל ואינו חושש בגאולתם ובנחמתם ח"ו. וכן הענין בענין מצות

פורים שהיא מדברי סופרים. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום אחד כדי לחזק ענין זה של מצות חנוכה. ודו״ק.

קצ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הרב המנוח רבי סאסי הכהן ז״ל, בספרו יד על כס ח״א (עמוד קמא) בענייני חג החנוכה, שהביא משם הרב דברי חיים ז״ל שכתב, שבימי החנוכה מועילה התשובה גם על הדברים שלא מועילה להם בכל ימות השנה כי אורות התשובה של ימי חודש תשרי מאירים עד ימי החנוכה וכו׳ עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להשי״ת שבימי החנוכה מועילה התשובה גם על הדברים שלא מועילה להם תשובה בכל ימות השנה. וכאמור.

קצא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הרב המנוח רבי סאסי הכהן ז״ל, בספרו יד על כס ח״א (עמוד קמד) בענייני חג החנוכה, שכתב, וזה לשונו: שואלים העולם מדוע בחנוכה ופורים אנו מטביעים את חותמו של הנס על קברניטי אותו הדור כמו בימי ״מתתיהו בן יוחנן״ או ״בימי מרדכי ואסתר״ ואילו בשלושת רגלים פסח שבועות וסוכות אין אנו כורכים את נס יציאת מצרים עם מנהיגי אותו הדור ואין אומרים ״בימי משה ואהרון, וכי ממה נשתבחו מתתיהו בן יוחנן ומרדכי ואסתר יותר ממשה רבינו רעיא מהימנא אשר הוליך את העם במסירות נפש עילאית ארבעים שנה מיום צאתם ממצרים ועד לכניסתם לארץ ישראל וביותר פלא שאפילו בסיפור יציאת מצרים הערוך על ידי המגיד בהגדה של פסח לא נזכר שמו של משה רבינו ע״ה, אפילו פעם אחת היתכן סיפור מושלם של יציאת מצרים בלא הזכרת הנהגתו המופתית של משה רבינו ע״ה בכל צעד ושעל כפי שהיא מתועדת בתורתנו הקדושה? התשובה: לכשנתבונן נראה שאינו דומה נס חנוכה ופורים לנס יציאת מצרים שכן נס חנוכה ופורים יסודו בהתעוררות העם ולא העם ולא בא לעולם אלא לאחר ״אתערותא דלתתא״ כך היה בחנוכה כאשר מתתיהו ובניו הובילו את העם למלחמת קודש במסירות נפש עילאית של מעטים מול רבים חלשים מול גיבורים כדי לשמור על קודש ישראל וכך היה גם כן פורים כאשר מרדכי ואסתר כנסו את העם וצמו שלושת ימים לילה ויום, ואכן כך היא הנהגתו של הקב״ה ישתבח שמו שלא תיתכן גאולה פרטית או כללית בלא שקדם לה תחילה התעוררות האדם וכמו שאמרו חז״ל אם אין אתערותא דלתתא ח״ו אין אתערותא דלעילא, וכן הוא אומר פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם יוצא מן הכלל הוא נס יציאת מצרים שלא קדם לו שום התעוררות מצד העם כמו שאמרו חז״ל שהיו בני ישראל

שרויים במ"ט שערי טומאה ואילו היה הקב"ה ממתין להתעוררות העם היו חלילה שוקעים בחמישים שערי טומאה אשר ממנו אין תקומה. עיין שם באורך. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן על מסירות הנפש שמסרו אבותינו הקדושים את נפשם בשביל הקב"ה ותורתו וכאמור.

קצב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי אברהם חיים אלימלך גראס נר"ו בקונטרס שפת הים (עמוד לא) וזה לשונו: בחנוכה נתעורר האמונה באיתערותא דלעילא-ואפשר לומר טעם לשבח שהרי בימים האלו נתגלה האמונה אף לפחותים, שאבינו שבשמים מאיר עיני ישראל באור הנר להראות חיבתו אליו ונתעורר בנו הידיעה שכל הטובות שיש לנו הוא מאבינו שבשמים ובגלל הדבר הזה כל אחד משבח ואומר מזמורי שיר עד מקום שידו ולבו מגעת עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן להודות להשי"ת על שאבינו שבשמים מאיר עיני ישראל באור הנר להראות את חיבתו אליו וכאמור.

קצג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר היקר מאורה של תורה (בראשית עמוד קלד) משם הגאון רבי משה סופר ז"ל בספרו חתם סופר וזה לשונו: נס חנוכה בא לחזק ערכם וחשיבותם של דברי סופרים, שהרי טומאת השמן נגרם ע"י טומאת זיבה שגזרו חז"ל על עכו"ם, ובכל זאת עשה הקב"ה נס שנמצא פך שמן טהור עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן שהוא לחזק ערכם וחשיבותם של דברי סופרים. וכאמור.

קצד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר היקר מאורה של תורה (בראשית עמוד קלד) משם הרב הקדוש האדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק ז"ל, וזה לשונו: חנוכה, מלשון חינוך. אע"פ שהיו פטורים מהדלקת הנר דאונס רחמנא פטריה. (נדרים כז.). אבל הקב"ה רצה להראות לישראל שהוא חפץ במצותם ולכן היה בזה משום חינוך, כמו שמחנכים הקטן לעשות מצוות אף על פי שאינו מחוייב. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק גם ביום הראשון להורות נתן שהוא משום חינוך וכאמור.

קצה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הרב צבי אלימלך מדינוב ז"ל בספרו בני יששכר מאמרי חודש כסלו - טבת (מאמר יא אות ג) וזה לשונו: עיין במאמר אור תורה [מאמר ב'] סימן י"ב ותבין שעיקר הנס היה ביום הראשון מה שנזדמן להם לעבודה הראשונה שמן טהור (חכמה) כי שמן רמז לחכמה, וכל מקום ששמן זית מצוי שם חכמה מצויה כמו"ש וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה [ש"ב יד ב] כי תקוע אלפא

לשמן [מנחות פה ב], וכבר כתבנו [שם] שלקח אשה חכמה דייקא, כי החכמה היא אבא, ואבא יסד ברתא [זוה״ק ח״ג רנ״ח ע״א] כולם בחכמה עשית מלאה הארץ (העליונה) קנינך [תהלים קד כד] הארץ היא המלכות, והנה נזדמן להם בנס לעבודה הראשונה שמן (חכמה) למנורה הרומזת למלכות, בכדי לבשרם שנמתקו הדינים של המלכות על ידי אור התורה, אם כן ביום הראשון היה תוקף הנס, ועיין שם במאמר הנ״ל באריכות. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק שמונה ימים נרות חנוכה להורות נתן, כיון ששמן רומז לחכמה, ורצו שבני ישראל יגבירו את חכמת התורה, נגד חכמת היוונים ימש״ו שהשכיחו את תורת ישראל וכאמור.

קצו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שבא לרמוז כיון שבני ישראל היו מאוחדים עם החשמונאים, ולא עירערו על מלכותם לכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי״ת על זה וכאמור.

קצז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין ז״ל בספרו רסיסי לילה (אות נז) וזה לשונו: ענין מצות נר חנוכה לזכר נס דחנוכה ובאמת עיקר הנס היה הצלתם משמד היונים והנס דשמן זה היה אחר כך ענין בפני עצמו דלכאורה אין לו שייכות לגוף ישועת ההצלה שהוא העיקר. ובנוסח על הנסים לא נזכר כלל נס זה שהיה בשמן רק דאחר כך באו וכו׳ והדליקו נרות. אבל כל ישועה שנקבע ממנה זכר לדורות היינו שכבר נושעו הנפשות דישראל באותו ענין שהיה להם איזה חסרון מה דמחמתו היה הגזירות והצרות מקודם דהכל במשפט. וכשנתעוררו בני ישראל לתקן לאותו החסרון בלבבם אז נושעו מהצרה. וכאשר תיקנו לגמרי אותו ענין עד השורש של כללות כנסת ישראל בענין שמהיום והלאה כל נפשות דבני ישראל הם מתוקנים בפרט זה אז נקבעה ישועה זו זכר לדורות. וקבעו איזה מצוה להיות לאתערותא דלתתא באותו זמן להמשיך עליהם קדושת תיקון זה. דכל דבר של קדושה אין בא בעצמו ללב אלא על ידי איזה אתערותא דלתתא ופתיחה כחודה של מחט מלמטה וקבעו מצוה הראויה לפתיחת אותו האור והקדושה בלב. עכ״ל. ועל דבר זה הוסיפו להדליק יום נוסף. והבן.

קצח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב רבנו נחמן מברסלב ז״ל בספרו ליקוטי מוהר״ן (ערך מועדי ה׳ חנוכה אות א) וזה לשונו: על ידי מצות נר חנוכה מכיר כבוד השם יתברך ונתעלה ונתגדל כבודו בעולם, ומעוררין הרחוקים לשוב לשם יתברך וזוכין ליראה ולשלום בית ולתפלה, ונתבטל המחלוקות ולשון הרע, ונמשך שלום הכללי בכל העולמות. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שעקב כל הטובות הנ״ל שזוכים להם

בזכות מצות נר חנוכה, הוסיפו להדליק יום נוסף וכאמור.

קצט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב רבנו הנזכר ז"ל (שם אות ב) וזה לשונו: על ידי מצות הדלקת נר חנוכה ממשיכין על עצמו הדעת הקדוש שהיא בחינת שמן הטוב, שהיא בחינת זכרון, דהיינו לזכר תמיד בעלמא דאתי בכלל ובפרט [עין זכרון אות ד]. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שעל ידי מצות הדלקת נר חנוכה ממשיכין על עצמו הדעת הקדוש שהיא בחינת שמן הטוב. וכאמור.

ר. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב רבנו הנזכר ז"ל (שם אות ג) וזה לשונו: ימי חנוכה הם ימי הודאה והלל, שזה עיקר שעשוע עולם הבא, ועל ידי זה זוכין שיאיר האמת, דהיינו להתפלל באמת וללמד תורה באמת מפי רב אמתי, ולעשות שדוכים אמתיים שכל זה הם שלשה קוי האמת, והם מאירין לכל חלקי הדבור ומשלימין הדבור. ועל ידי זה זוכין להמשיך הקדושה והשמחה של שבת לששת ימי החול, שעל ידי זה נתגלה אחדות הפשוט יתברך. וכל אלו התקונים נמשכין על ידי הדלקת נר חנוכה ועל ידי הלל והודאה של חנוכה. אשרי הזוכה לחנוכה כזה, להמשיך בו כל תקונים הנוראים האלו (ח"ב. ב) עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שעל ידי ימי חנוכה זוכין שיאיר האמת וכו', וכאמור.

רא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב רבנו הנזכר ז"ל (שם אות ד) וזה לשונו: כפי מה שזוכה כל אחד לפעול ביום כפור בקשת "סלח נא" וכו' כמו כן הוא זוכה לקדושת חנוכה, כי קדושת חנוכה נמשך על ידי הסליחה של יום הכפורים, כי חנוכה הוא בחינת חנוכת הבית המקדש, שעל ידי מצות חנוכה אנו ממשיכין על עצמנו קדושת הבית המקדש, שזה זוכין על ידי הסליחה על העוונות שפועלין ביום הכפורים, כמבואר בפנים. ועיקר קדושת הבית המקדש שממשיכין בחנוכה הוא לזכות לדעת הקדוש לידע ולהודיע, כי ה' הוא האלקים ולזכות לצאת על ידי זה מעוונות, שזהו עקר הרחמנות על ישראל [ועיין תוכחה וצדיק], ולהמשיך הארת הדעת הקדוש לבנים ותלמידים לדורות לנצח, ולזכות על ידי זה להשגת המקיפין הקדושים שהם עקר שעשוע עולם הבא, שהם נמשכין על ידי הדלקת השמן הקדוש של נר חנוכה, ולזכות על ידי זה לפרנסה קדושה הנמשכת מרצון העליון, שיכולין לזכות על ידה בשעת האכילה להארת הרצון המופלג, שיכסף וישתוקק לשם יתברך ברצון מופלג בלי שעור. ומאליו יבין האדם שחנוכה כזה אי אפשר לזכות כי אם על ידי התקרבות לרב ומנהיג שהוא רחמן אמתי [עין צדיק אות צ"ו] אשרי הזוכה למצא אותו (ז. יא) עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן

הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי״ת כי קדושת חנוכה נמשך על ידי הסליחה של יום הכפורים, כי חנוכה הוא בחינת חנוכת הבית המקדש, שעל ידי מצות חנוכה אנו ממשיכין על עצמנו קדושת הבית המקדש, שזה זוכין על ידי הסליחה על העוונות שפועלין ביום הכפורים, וכאמור.

רב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב האדמו״ר הקדוש רבי יהודה אריה ליב אלתר מגור ז״ל בספרו שפת אמת בראשית לחנוכה וזה לשונו: בחנוכה קורין בנשיאים. להאמין כי הימים הללו שקבעו חכמים הסכים הקב״ה עמהם ונעשו ימים טובים. וכן היה בחנוכת הנשיאים כמ״ש במדרש קח מאתם. מאתם היה והקב״ה הסכים. ולכן אמרו חז״ל כי אהרן שלא היה שבטו בחנוכה זו חלשה דעתו וא״ל הקב״ה שלך גדול שאתה מדליק שלך לעולם קיימת ופירש הרמב״ן שהוא על חנוכת חשמונאי והיינו כנ״ל שגם בזה חידשו מדעתן לקבוע אלה הימים והקב״ה הסכים עמהם. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק נר חנוכה יום נוסף להורות נתן להודות להשי״ת על אשר הסכים עמהם על אשר קבעו ימי החנוכה בהלל ובהודאה וכאמור.

רג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, לפי מה דאיתא במדרש פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ב - מזמור שיר חנוכת, ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט. יג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות עיין שם. וראה בענין זה להרב אליה רבה ז״ל (סימן תרע ס״ק ט) שכתב, וזה לשונו: כבר אמרו חז״ל וכו׳. באמת שכן כתב ר׳ אליהו מזרחי [על הסמ״ג, כו ע״ב] וב״ח [ס״ג]. אבל הוא תמוה דא״כ תיקשי למ״ד בר״ה דף כ״ד [ע״ב] דמנורה של עץ פסול. ויותר תימא שכן פסק הרמב״ם פ״א מהלכות בית הבחירה [הי״ח], וכ״כ הלבוש וב״ח גופייהו ביו״ד סי׳ קמ״א [לבוש ס״ח, ב״ח ס״ח]. לכן נ״ל עיקר כמו שתירץ מהרש״א [שבת כא ע״ב ד״ה טמאו] דקצתם נשארו טהורים אלא ששמן לא היו יכולין לעשות, וכן משמע מב״ח. ומלבושי יו״ט [סק״ג] כתב נ״ל דלא גמרום שחסר לשוף כדאיתא ברמב״ם ריש פ״ח מהלכות כלים ע״כ. וקצת קשה דעשיית המנורה נראה דצריך גמר. גרסינן במגילת תענית [פ״ט] מה ראו להדליק את הנרות, אלא שנכנסו חשמונאי להיכל ושבעה שפודים של ברזל בידם וחיפום בעץ והדליקו בהם הנרות ע״כ. וכתב מהרא״ה [פי׳ למגלת תענית אמשטרדם תיט] דצריכין לדחוק שאין מקשה כפשוטו על תקנת חכמים דהא כבר אמר משום נס שנעשה בשמן, אלא פריך מה ראו באותו זמן הא מטמאין את השמן כשהדליקו, ומשני דכיון שהן מחופין בעץ א״כ הם פשוטי

כלי עץ ואינו מטמאין ובהם הדליקו הנרות ע"כ. ולא דק, דהבין בעץ הוא לשון עץ, וליתא דהא בהדיא פירש"י בר"ה דף כ"ד [ע"ב] ובע"ז דף (מ"ב) [מג ע"א] דבעץ הוא בדיל. וגם לדבריו קשיא דתשמיש מתכת אף עץ מקבל טומאה [כלים פי"ג מ"ו]. גם למה להם של ברזל היה להם ליטול עץ ממש להדליק בו כמ"ש הלבוש. גם לא דק בהבנה דבשפודין היה מדליק, וליתא דבש"ס שם מבואר דעל מנורה עצמה קאמר. וגם מה שפירש מה ראו באותו זמן וכו' העיד בעצמו שהוא דחוק, ובאמת משמע דקאי על התקנה לדידן. ונ"ל דפריך למה מדליקין בליל ראשון, ומתרץ דבליל ראשון מדליקין לזכר הנס כי נתבטלה הדלקה בימי יון, וזכו להחזיר ולהדליק בעניותם עד שהוצרכו לעשות מנורה של ברזל ומחופה בבדיל עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק נר חנוכה יום נוסף להורות נתן להודות להשי"ת על אשר נתן להם חכמה לעשות מנורה של ברזל ומחופה בבדיל. וכאמור.

רד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

על פי מה שכתב הגאון רבי משה בן מכיר ז"ל, בספר סדר היום בסדר לחנוכה וזה לשונו: ומפני שעיקר זכר הנס היה בנרות כי משם נודע למפרע ההצלה הגדולה אשר עשה עמהם מרצון טוב ודרך אהבה וחיבה, תקנו שבאלו השמונה ימים, תחלתם ליל כ"ה בכסליו, שידליקו נרות בכל ישראל יתרים על נרות שמדליקין אותם לשימוש בתיהם זכר לאותו נס שנעשה להם בשמונה ימים אלו. ואף על גב דלכאורה נראה שלא היה הנס כי אם בשבעה ימים, כי ללילה ראשונה כבר היה להם בצלוחית, אפילו הכי נס היה שלא נתנו השמן כולו בלילה הראשון, ואחר נעשה נס בשניה, כי אפילו בראשונה נתנו מעט ממנו ואותו מעט החזיק את המרובה. וכן בליל שני, ומעט מהנשאר החזיק את המרובה. וכן בכל השמונה ימים, אם כן בכל לילה ולילה היה נס בפני עצמו עכ"ל. ולפי זה יש לומר כי מפני שעיקר זכר הנס היה בנרות כי משם נודע למפרע ההצלה הגדולה אשר עשה עמהם מרצון טוב ודרך אהבה וחיבה, ועל זה הוסיפו להדליק יום נוסף. וכאמור.

רה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

על פי מה שהביא בספר הקדוש אמרי נועם להרב הקדוש רבי מאיר הלוי מזיקוב ז"ל, הובא בספר פרדס החנוכה (עמוד קל) כי אל מלך נאמן בגמטריא להדליק נר חנוכה כי חנוכה הוא זמן המשכת הרפואה. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שכיון שחנוכה הוא זמן המשכת הרפואה, על זה הוסיפו להדליק יום נוסף.

רו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

על פי מה שכתב בספר חסד לאברהם רדמוסק הובא בספר פרדס החנוכה (עמוד קל) כי מבואר בספרים שעל ידי מצות נר חנוכה ניצול האדם

מדינה של גיהנם, ונרמז בפסוק שאומרים אחר הדלקת נרות "ה' העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור" (תהלים ל. ד) העלית מן שאול נפשי ראשי תיבות השמן. שאול נפשי חייתני ראשי תיבות חשן שהוא ראשי תיבות נר של חנוכה עיין שם. ולפי זה יש לומר שכיון שעל ידי מצות נר חנוכה ניצול האדם מדינה של גיהנם, על זה הוסיפו להדליק יום נוסף. וכאמור.

רז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה שכתב בספר ישמח ישראל הובא בספר פרדס החנוכה (עמוד קלב) וזה לשונו: נאמר בספרים הקדושים שחנוכה הוא זמן פקידת עקרות, שבלא בנים נקרא היפוך מחי כנאמר בחז"ל (נדרים סד:) וגם הזמן לתקן חטא המר שנקרא על ידי זה חי כנודע שהפוגם הוא ההיפך וכו' עיין שם. ולפי זה יש לומר שכיון שחנוכה הוא זמן פקידת עקרות, לזה הוסיפו להדליק יום נוסף. וכאמור.

רח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה שכתב בספר פרדס החנוכה (עמוד קלו) וזה לשונו: משם הספרים הקדושים בדעת משה לאדמו"ר מבואיאן חנוכה רמז לקטנות על פי הכתוב: "חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כו. ב). כי בחנוכה יכולים להאחז אף היותר קטנים בישראל. עכ"ל. ולפי זה כיון שבחנוכה יכולים להאחז אף היותר קטנים בישראל. לזה הוסיפו להדליק יום נוסף. וכאמור.

רט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, על פי מה שכתב ספר חסידים (סימן מ) כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מ"ד כ"ג) אלו בני אדם שמקבלים בושת. והלבנת פנים על המצות כי כשאומר לאדם סכלות לקיים מצות ציצית ותפלין וכיוצא בהן נשפך דמו כמים מפני הבושה מעלה עליו הכתוב כאלו נהרג עליו. ועל המלבין פניו מעלה עליו כאלו הרגו ומונעו מלעשות מצוה זשה"כ (ישעיה כ"ט כ"א) מחטיאי אדם בדבר. ואומר (תהלים ס"ט ח') כי עליך נשאתי חרפה. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להראות להשי"ת שאין אנו מתביישים בקיום המצוות אלא אדרבה אנו עושים זאת בשמחה ובפרסומי ניסא.

ריי. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרב הקדוש רבי שמשון חיים ז"ל בספרו זרע שמשון (עמוד שפז ענייני חנוכה פרשת מקץ אות א) וזה לשונו: פרסומי ניסא עדיף לן לאקדומי, ועוד שלפי האמת ענין חנוכה קרוב לענין מכירת יוסף, וזהו הטעם שבא לעולם פרשת מקץ חנוכה, כי לפי מה שגילה לנו בעל מגלה עמוקות (באופן ס"ו ורי"ג) אז בימי יון נתחדש עון מכירת יוסף, וזהו אנטיוכ"ס עולה בגימטריא יוס"ף, וכן מל"ך יו"ן גימטריא יוס"ף, ולכן היו רוצים יכתבו על קרן השור שאין להם חלק וכו' (בראשית רבה ב'ד'), ואז היה בשנת

רי"ג לבנין בית שני, וזהו מה שרמז לבן ליעקב ביגר שהדותא בגימריא רי"ג. והטעם שהיה דווקא בשנת רי"ג, יש לומר דאיתא בזוהר פרשת וישב (בזוהר שבא ריש וישב, וע"ע בתוספות לזוהר יתרו ח"ב דף רע"ו ע"א) שגלות מצרים היה בעון מכירת יוסף ועיי"ש, ועוד אמרו ז"ל (מובא בילקוט שבא ערך גלות אות י"ג) שכשיצאו ישראל ממצרים נתן להם הקב"ה השבת שהוא מדתו של יוסף שיכפר על חטאתם, וכשלא שמרו את השבת כדכתיב (ירמיה יז. כא) והבאתם בשערי ירושלים, נגזר עליהם גלות בבל וכו', ואח"כ חזר והתעורר בבית שני על ידי שנאת חינם שהיתה בניהם, שזה דוגמת חטא השבטים דכתיב (בראשית ל"ז ה') וישנאו אותו וכו' עכ"ל. ולדעתו היה זה בשנת רי"ג, כי ריב הוא מריבה, דכתיב (שמות יז. ז) על ריב בני ישראל, וריב גימטריא רי"ב ובשנת רי"ג דווקא בא לעליהם אנטיוכס וכו' וגזר לבטל מהם שבת ראש חודש ומילה, מפני שכל אלה השלושה מצוות היו מכפרים על מכירת יוסף, השבת כמו שאמרנו, הראש חודש שמקריבים בו שעיר, ואיתא בזוהר פינחס (עיי"ש דף רמ"ח ע"ש ברע"מ) שהוא כנגד יוסף, ואפשר שהוא לכפר על שעיר עזים ששחטו במכירתו, והם י"ב חדשים בשנה כנגד י"ב שבטים, ואף השנים שלא חטאו מביאים על החוטאים, כדמצינו בהוריות פרק א' (דף ה' ע"א) בפר העלם דבר של צבור, ולפעמים הם י"ג חדשים כנגד מנשה ואפרים. והמילה שזו היא מדתו דוקא של יוסף והראיה שכל כך טרח במצרים כדי שאף המצריים יהיו נמולים. וידוע (עיין במנורת המאור סימן קכ"ו) שבכל המצוות אין בהם רק שלושה שיהיו אותו תפילין שבת ומילה, ובשבתות וימים טוב אין אנו מניחים תפילין שהרי בלאו הכי יש לנו שתי אותות, דהיינו שבת ומילה, וקרא כתיב (דברים יט. טו) על פי שנים עדים יקום דבר, ובימות החול יש לנו תפילין ומילה, וכשבטלו להם שבת ומילה אין לישראל ח"ו אלא תפילין, ועד אחד אינו מועיל כלום ולכן כשבטלו מהם אלו המצות היו רוצים שיכתבו על קרן השור וכו', ואז גברה ידם של ישראל ותיקנו הפגם והדליקו נרות ונעשה נס בשמן כדי שתהיה מתוך אפילה אורה, שאור"ה בגימטריא רי"ב לרמוז שתקנו מה שפגמו במנין רי"ב. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שבחנוכה תיקנו עון מכירת יוסף. וכאמור.

ריא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר פרדס החנוכה (עמוד קלא) משם האדמו"ר הקדוש הגאון רבי אברהם מסוכטושוב ז"ל שכתב, וזה לשונו: והנה הגם שזמן חנוכה להמשיך חכמה, הוא גם כן זמן להמשיך עשירות כי מובא בגמרא (סנהדרין צב:) כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר עכ"ל. ולפי

זה יש לומר שלכן הוסיפו יום אחד להדליק נר חנוכה להורות נתן שיש להודות להשי״ת שימי החנוכה הוא זמן להמשיך חכמה ועשירות. ואפשר לענ״ד לפרש בדרך דרש ורמז, הטעם לזה כי שמן מסמל גם לחכמה וגם לעשירות, לחכמה. כדאיתא בגמרא (הוריות יג:) אמר רבי יוחנן: כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה. עיין שם. וראה עוד בגמרא (מנחות פה:) על פסוק: ״וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה״ (שמואל ב׳ יד. ב). - מאי שנא תקועה? אמר רבי יוחנן: מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן. וראה עוד בגמרא (סנהדרין כד.) שדרשו חז״ל על פסוק: ״ויאמר אלה [שני] בני היצהר העמדים וגו׳ ושנים זיתים עליה״ (זכריה ד. יד). יצהר אמר רבי יצחק: אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית, עיין שם. וזוכה לעושר, ראה בגמרא (מנחות פה:) תנו רבנן: ״וטובל בשמן רגלו״ (דברים לג. כד) - זה חלקו של אשר, שמושך שמן כמעין. אמרו: פעם אחת נצרכו להן אנשי לודקיא בשמן, מינו להן פולמוסטוס אחד, אמרו לו: לך והבא לנו שמן במאה ריבוא. הלך לירושלים, אמרו לו: לך לצור. הלך לצור, אמרו לו: לך לגוש חלב. הלך לגוש חלב, אמרו לו: לך אצל פלוני לשדה הלז, ומצאו שהיה עוזק תחת זיתיו, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא שאני צריך? אמר לו: המתן לי עד שאסיים מלאכתי, המתין עד שסיים מלאכתו. לאחר שסיים מלאכתו, הפשיל כליו לאחוריו והיה מסקל ובא בדרך, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא? כמדומה אני ששחוק שחקו בי היהודים. כיון שהגיע לעירו, הוציאה לו שפחתו קומקמום של חמין ורחץ בו ידיו ורגליו, הוציאה לו ספל של זהב מליאה שמן וטבל בו ידיו ורגליו, לקיים מה שנאמר: וטובל בשמן רגלו. לאחר שאכלו ושתו, מדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו: כלום אתה צריך ליותר? אמר לו: הן, אלא שאין לי דמים. אמר לו: אם אתה רוצה ליקח קח, ואני אלך עמך ואטול דמיו, מדד לו שמן בשמונה עשר ריבוא. אמרו: לא הניח אותו האיש לא סוס ולא פרד ולא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא שכרו. כיון שהגיע לעירו, יצאו אנשי עירו לקלסו, אמר להם: לא לי קלסוני אלא לזה שבא עמי, שמדד לי שמן במאה ריבוא והרי נושה בי בשמונה עשרה ריבוא, לקיים מה שנאמר: ״יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב״ (משלי יג. ז). עיין שם.

רבי. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי בספר היקר פרדס החנוכה (עמוד קלא) שכתב, משם הרב חסד לאברהם רדמוסק ז״ל, וזה לשונו: על הפסוק ״אהיה אשר אהיה״ (שמות ג. יד) מובא במדרש אהיה עמהם בצרה זו, ואף אהיה עמהם בצרה אחרת. ״אשר אהיה״ בגמטריא להדליק

נר חנוכה עם הכולל. כי מחמת הדלקת נר חנוכה זוכין לישועה עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו יום אחד להדליק נר חנוכה להורות נתן שיש להודות להשי"ת שימי החנוכה הוא זמן המסוגל לישועה. וכאמור.

ריג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר פרדס החנוכה (עמוד קנו) שכתב משם מדרש הנעלם פרשת נח, וזה לשונו: אמר רבי פנחס, רצה הקב"ה לנסות את ישראל, ושלחם לבבל. שנאמר (בראשית ו.ח.), וישלח את היונה מאתו. זו בני ישראל. ראה מה כתיב בה (שם, שם ,ט), ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה. שהכביד עולה מלך בבל, ברעב ובצמא, והריגת צדיקים הרבה. ומשום כובד עול, - ותשב אליו אל התיבה. וחזרה בתשובה וקיבלה. חטאה כנסת ישראל כמתחילה, ומוסיף להגלותה. שנאמר (שם, שם, י). ויוסף שלח את היונה מאתו, - בגלות אחרת של יון, דאמר רבי יודא, גלות יון אחשיך פניהון דישראל כשולי קדירה. ומרוב צערה ורוחקה, מה כתיב בה (שם, שם, יא). ותבא אליו היונה לעת ערב וכולו והנה עלה זית טרף בפיה. – לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקין נרות בשמן זית, אז אבדה פליטת יהודא מן העולם. ובכל פעם, שבה התשובה ונתקבלה. עיין שם.

ריד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בעלון אחד, בזה הלשון: מה הגדיר הרמב"ם את ימי החנוכה כימי שמחה והלל בעוד הגמרא נקטה רק לשון ימים טובים אמר האדמו"ר הרב שמחה בונים מגור זצ"ל,- לב שמחה לבם של ישראל, ח"ב (עמוד קפ"א) יש בכוחם של ימי החנוכה לסייע לאדם להתגבר על היצר הרע ללמוד ולהתפלל בקדושה ובטהרה, וכאשר זוכים לכך. הרי השמחה פורצת מאליה, עד שאין לך "ימי שמחה" גדולים מאלו!. עכ"ל. ועל זה שבכוחם של ימי החנוכה לסייע לאדם להתגבר על היצר הרע ללמוד ולהתפלל בקדושה ובטהרה, על זה הוסיפו להדליק יום נוסף וכאמור.

רטו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך; ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שבמצות חנוכה יש ענין של המהדרין מן המהדרין, מה שאין כן בשאר המצוות, שלא מצינו ענין של מהדרין מן המהדרין, ועל זה הוסיפו להדליק יום נוסף וכאמור.

רטז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (ביצה לב:) תני בר קפרא: ששה דברים נאמרו בפתילה, שלשה להחמיר ושלשה להקל.

להחמיר: אין גודלין אותה לכתחלה ביום טוב, ואין מהבהבין אותה באור, ואין חותכין אותה לשנים. להקל: ממעכה ביד, ושורה בשמן, וכו׳, עיין שם. ולפי זה יש לומר שבפך השמן שמצאו החשמונאים היה בו כדי להדליק לילה אחד בלבד, בלי לשרות בו את הפתילות בשמן, שיהא דולק יפה בבוקר, והקב״ה עשה עמהם נס גדול, שהפתילות דלקו יפה, כאילו שרו אותם קודם ההדלקה בשמן, ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו יום אחד להדליק נר חנוכה להורות נתן שיש להודות להשי״ת על נס זה ודו״ק.

ריז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר הקדוש עבודת ישראל (ובצילום הספר שבידי לא צויין שם המחבר?) בענייני חנוכה, וזה לשונו הצריך לנו כאן: וענין חנוכה הוא על שם הכתוב (משלי כב, ו) חנוך לנער על פי דרכו, דהיינו שבחנוכה מחמת גודל הארה יוכל גם האדם שבמדרגת נער לחנך אותו לעבודת ה׳ ולהכין נתיבות יושר להלוך בהם ולה׳ הישועה. עכ״ל. ועל דבר זה אנו מודים להשי״ת והוסיפו להדליק יום נוסף. וכאמור.

ריח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר היקר טעמי המנהגים ומקורי הדינים, (ענייני חנוכה אות תתנט) לבאר הטעם שמשחקין בדרעידל (סביבון) בחנוכה, ובפורים בגרעאגער (רעשן), דבחנוכה לא הייתה התעוררות מלמטה, רק מלעילא, כי לא עשו תשובה כהוגן, רק השי״ת ברחמיו, לכן משחקים בדרידעל ואוחזין אותו מלמעלה. ובפורים שגזרו צום ושק ואפר יוצע לרבים, והיתה התעוררות מלמטה, על כן אוחזין מלמטה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שכדי להודות על רחמיו של הקב״ה שאפילו שלא היתה התעוררות מלמטה, עזרנו למען כבוד שמו, לכן הוסיפו להדליק יום נוסף וכאמור.

ריט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי דוד הברפלד ז״ל בספרו עטרת דוד ח״ב (עמוד תיד, חנוכה), וזה לשונו: להדליק נר של חנוכה- בספר מטה משה [סי תתקפ] כתב: המדליק נר חנוכה בליל ראשון מברך להדיק נר של חנוכה ושעשה ניסים ושהחיינו, וסימן לדבר (במדבר כא, ח) עשה לך ״שרף״ (להדליק), ושים אותו על ״נס״ (שעשה ניסים), והיה כל הרואה ״וחי״ (שהחיינו). והנה ש׳רף נ׳ס ח׳י ר״ת נח״ש, וכן להדליק נ׳ר ש׳ל ח׳נוכה ראשי תיבות נח״ש, רומז לשטן נחש הקדמוני, שעל ידי הדלקת נר חנוכה אפשר לבטל זוהמת הנחש ולהתיש כוחו כידוע מספרים הקדושים. עיין שם. ולכן כדי להודות להשי״ת שביטל את זוהמת הנחש ולהתיש כוחו, לכן הוסיפו יום אחד להדליק נר חנוכה וכאמור.

ר״כ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר

המדרשים (חנוכה עמוד 191) באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזרח אולי יבואו להם עכו"ם פרסיים לעזרתם, אז חרה לו למתתיהו כהן גדול וא"ל לחשמונאי ולא כתיב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסיר לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו? א"ל יפה אמרת אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם י"ב שבטי יה עדות לישראל, מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נסים ונפלאות, ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים עזרם ומגינם של ישראל, וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם, מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב. עיין שם. והקשה בספר עניינו של יום (חנוכה הובאו דבריו בספר פרדס החנוכה החדש עמוד עג) היאך אמר מתתיהו מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נס, הא אין סומכין על הנס, וכדאיתא בתורת כהנים (אמור לב. כב והובא ברש"י) ולא תחללו - לעבור על דברי מזידין. ממשמע שנאמר ולא תחללו, מה תלמוד לומר ונקדשתי, מסור עצמך וקדש שמי. יכול ביחיד, תלמוד לומר בתוך בני ישראל, וכשהוא מוסר עצמו, ימסור עצמו על מנת למות, שכל המוסר עצמו על מנת הנס, אין עושין לו נס, שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן על מנת הנס, שנאמר (דניאל ג יח) והן לא, ידיע להוא לך מלכא די לאלהך לא איתנא פלחין וגו', מציל ולא מציל, ידיע להוא לך וגו'. עיין שם. וכעין זה הקשה מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות (ברכות לג.) על הא דאיתא בגמרא (ברכות לג.) תנו רבנן: מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו: אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא. וכתב על זה מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות (שם) וזה לשונו: נתן עקבו ע"פ החור כו'. וקצת קשה דהיאך עמד במקום סכנה כזו וסמך עצמו על הנס ובירושלמי מפורש בענין אחר שעמד רבי חנינא בן דוסא בתפלתו בא חברבר והכישו ולא הפסיק תפלתו ומצאו אותו חברבר מת כו'. ע"ש וכמ"ש ברש"י בשם ה"ג ותו לא מידי וחברבר היינו ערוד כפירוש הערוך עכ"ל. ולענ"ד נראה לתרץ אם אפשר ובעיני ה' יוכשר, לחלק דמה שאמרו דאסור לאדם למסור עצמו על קידוש ה', ולסמוך עצמו על הנס זה רק לצורך עצמו, אולם כאן החשמונאים מסרו עצמם לצורך נס דרבים כדי שיתקדש שמו של הקב"ה בעולם, ואפשר שלצורך רבים שרי לסמוך על הנס, ויש לענ"ד להביא ראיה יפה לזה בס"ד, ממה שיצאו ישראל

ממצרים, וכשעמדו לפני ים סוף, התחיל משה להתפלל להשי״ת, והשי״ת אמר לו דבר אל בני ישראל ויסעו, ועיין רש״י ז״ל, (שמות יד. טו) שכתב, וזה לשונו: מה תצעק אלי - למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב״ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה. דבר אחר מה תצעק אלי עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמו שנאמר להלן (ישעיה מה יא) על בני ועל פועל ידי תצוני. דבר אל בני ישראל ויסעו - אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים עכ״ל. ויש לעיין בענין זה בעה״ו ובל״ן, ועל זה שמסרו את עצמם לצורך נס דרבים והקב״ה עזרם בזה, לכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להקב״ה על זה וכאמור.

רכא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי אליהו הכהן ז״ל בספרו מעיל צדקה ח״ב (עמוד צא) בטעם שיש לעני שמונה שמות, וזה לשונו: עוד נראה, ידוע דשמונה מיני שרצים הם כנגד שמונה קליפות קשות כנודע. לכן נקרא העני בשמונה שמות לרמז אין שמונה קליפות אלו נעקרים מן העולם כי אם על ידי כל המרחם על מי שנקרא בשמונה שמות שהוא העני. שעל ידי הצדקה מקרב הגאולה כמדובר. ואז: ״ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ״, ומתבטלות כל הקליפות שבעולם, ואז ״בלע המות לנצח״. עיין שם. והרי בחנוכה מצוה להרבות בצדקה, (ראה המקורות לזה לקמן אות רמז), ובזה אנו מכניעים את הקליפות הנ״ל, וכנגד זה קבעו שמונת ימי חנוכה.

רכב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי אליהו הכהן ז״ל בספרו מעיל צדקה ח״ב (עמוד צא) בטעם שיש לעני שמונה שמות, וזה לשונו: עוד יש לומר, איתא בספר ״מעיל שמואל״ משם החסיד בעל שני לוחות הברית דף קמט, וזה לשונו: מסדרי התפלות תקנו לנו שמונה פעמים ״מה״ מה אנו חיינו וגו׳. כי סימני הגאוה נראין בשמונה מקומות שבראש. א׳, המחשבה. ב, מצח נחושה. ג׳, גבה עינים. ד׳, אזנים רחבות. ה׳, חרון אף. ו׳, לשון מדברת גדולות. ז׳, חיך טועם. ח׳, פנים של זעם. וצריך להיות הפכם, לילך בכובד ראש, עד כאן לשונו. ולכן יש לומר דיש לעני שמונה שמות, לרמוז שהעני משולל משמונה אלו, כי לא שייך בו, ודו״ק ותשכח. עכ״ל. והרי בחנוכה מצוה להרבות בצדקה, (ראה המקורות לזה לקמן אות רמז), וכנגד זה קבעו להדליק שמונה ימי חנוכה.

רכג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במסכת מידות (פרק ב משנה ג) לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות.

ועיין בפירוש תוספות יום טוב (שם). ולכן כדי להודות להשי"ת על זה שבני חשמונאי חזרו וגדרו מה שפרצו היונים. הוסיפו יום אחד להדליק בברכה. ודו"ק. וראה עוד בזה למעלת ידידנו שא"ב הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר נר"ו בספרו חוקי רצונך (סימן א עמוד כט הערה לא). עיין שם ינעם לך.

רכד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בתוספתא מסכת תענית (פרק ג הלכה ז -ח) ז. מהו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדדיאות על הדרכים שלא לעלות לירושלם כדרך שהושיב ירבעם בן נבט כל מי שהוא כשר וירא חטא באותו הדור מה היה עושה הוא מביא את הבכורים ועושין כמין סלים ומחפן בקציעות ונוטל את הסל ואת הבכורים ומחפן כמין קציעות ומניחן בסלים ונוטל את הסל ואת העלי על כתיפו ועולה כשהגיע לאותו משמר אמרו לו לאן אתה הולך אמר להם לעשות שתי קציעות הללו שני כפין של דבילה במכתש הלז שבפניו בעלי זה שעל כתפי כיון שעבר מאותו משמר מעטרן ומעלן לירושלם. ח. מהו אומנות בני סלמאי הנטופתי שבשעה שהושיבו מלכי יון פרסדיאות על הדרכים שלא לעלות לירושלם כדרך שהושיב ירבעם בן נבט כל מי שהוא ירא חטא וכשר באותו הדור היה נוטל שני גזירי עצים ועושה אותן כמין סולם ומניחן על כתיפו ועולה כשהגיע לאותו משמר אמרו לו לאן אתה הולך ליטול שני גוזלות משובך הלז שבפני בסולם זה שעל כתפי כיון שעבר מאותו משמר מפרקן ומעלן לירושלם לפי שמסרו עצמן על התורה ועל המצות לפיכך נמצא להם שם טוב וזכר טוב בעולם ועליהם הוא אומר זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחביריו הוא אומר ושם רשעים ירקב. עיין שם. ולפי זה יש לומר שכדי להודות להשי"ת שחזרו לקיים מצות ביכורים. לכן הוסיפו יום אחד להדליק נר חנוכה וכאמור.

רכה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בזוהר חדש - תיקונים כרך ב (נח:) חנוכה ופורים אלין אינון תרין שוקין דמלכא דעלייהו שריא נס ובגינייהו איתמר אלה פקודי תרין פיקודין ודאי דבגינייהו איתמר פקד פקדתי. תרין נביאים תרין משיחין אינון ודאי. ולפי זה יש לומר כיון שעל ידי מצות חנוכה זוכים לגאולה, לכן הוסיפו יום אחד להדליק נר חנוכה וכאמור.

רכו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, כיון שהיוונים ימש"ו רצו לבטל מבני ישראל את התורה והמצוות, ובכלל זה מצות ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה (נדרים כה.). ובציצית יש שמונה חוטים, ולכן קבעו להדליק שמונה ימים נרות בחנוכה ולא שבעה וכאמור. (ומסופקני אם ראיתי תירוץ זה בספרים). וראה עוד במדרש אגדה (שמות כה. ג) ונחשת לכפר על

מלכות יון שהיא פחותה מכולם, שהיא עתידה להשתמש במטבע חשוב [כחרס]. ותכלת אלו ישראל העטופים בציצית של תכלת. עיין שם. ואם כן כנגד ח׳ חוטי הציצית ששקולה כנגד התורה כולה, וכנגד זה תיקנו להדליק נרות שמונה ימים וכאמור.

רכז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (תענית יח:) דתניא: ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה, ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים, ואומר: אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו: פה שהיה מדבר בגאוה וידיים שהיו מניפות על ירושלים - תעשה בהם נקמה. מאי טוריינוס? אמרו: כשביקש טוריינוס להרוג את לולינוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם: אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם - יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר. אמרו לו: חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו, וראויין היו ליעשות להם נס, ונבוכדנצר מלך הגון היה, וראוי לעשות נס על ידו. ואותו רשע הדיוט הוא, ואינו ראוי לעשות נס על ידו. ואנו נתחייבנו כליה למקום, ואם אין אתה הורגנו - הרבה הורגים יש לו למקום, והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו. אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך. אף על פי כן הרגן מיד. אמרו: לא זזו משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין. וראה עוד בתלמוד ירושלמי מסכת תענית (פרק ב הלכה יב) יום תלת עשר ביה יום ניקנור מהו יום ניקנור שלטון משל מלכות יוון עובר לאלכסנדריאה וראה את ירושלם וחירף וגידף וניאץ ואמר בשובי בשלום אתוץ את המגדל הזה ויצא אליו אחד משל בית חשמוניי והיה הורג בחיילותיו עד שהגיע לקרובין שלו וכיון שהגיע לקרובין שלו קטע את ידו וחתך את ראשו ותחבן בעץ וכתב מלמטן הפה שדיבר באשמה והיד שפשטה בגאוה ותליין בקונטס נגד ירושלם עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו יום נוסף להדליק נר חנוכה כדי להודות להשי״ת שניצלו בני ישראל מאותו רשע ימש״ו, ואדרבה ונהפוך הוא בס״ד אשר ישלטו היהודים בניקנור הרשע, ובשונאיהם וכאמור.

רכח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב מרן הבית יוסף ז״ל בבית יוסף אורח חיים (סימן תרע אות א) וזה לשונו: מאי חנוכה דתניא בכ״ה בכסליו וכו׳. בפרק במה מדליקין (שבת כא:) ואיכא למידק כי חתים בחותמו של כהן גדול מאי הוי נהי דאפילו נגעו בו מבחוץ לא נטמא דכלי חרס אינו מטמא מגבו אלא מתוכו (כלים פ״ב מ״א) מכל מקום ליחוש שמא הסיטוהו ונטמא כבר תירצו

בתוספות (שם ד"ה שהיה) שאם כבר גזרו על הגוים להיות כזבים (שבת יז: נדה לד.) צריך לומר שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי וכן משמע מדברי רש"י שכתב בחותמו בהצנע(ו) וחתום בטבעתו והכיר שלא נגעו בו והר"ן (ט: ד"ה תנו רבנן) תירץ שאם הסיטוהו היו שוברים אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו נחתם בחותם של כהן גדול אלא ודאי לא מצאוהו כלל ולא ראוהו ואפשר שגם לזה כיון רש"י במה שכתב והכיר שלא נגעו בו. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להורות נתן להודות להשי"ת על זה שהיוונים לא הסיטו את פך השמן שמצאו ונשאר השמן בטהרתו. וכאמור.

רכט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי להגאון רבי שלמה גאנצפריד ז"ל בספר קיצור שולחן ערוך (סימן קסח סעיף ה) יש נוהגין לעשות מנורה לשבעה נרות, דהיינו ששה בעיגול ואחד באמצע אבל הרבה פוסקים אוסרים זאת, ויש להחמיר בספק איסור דאורייתא. עכ"ל. ועל פי זה יש לתרץ בס"ד שלכן הוסיפו עוד יום אחד בהדלקה כדי שיהיה היכר שאינו מדליק רק שבעה קנים כמו המנורה של בית המקדש ודו"ק. ושוב ראיתי אחר זמן בספר היקר ימי שמונה (תירוץ תעה) שכן תרץ משם הגאון הרב שואל ומשיב ז"ל, ועוד. עיין שם. שש אנכי שהתכוונתי לדעת גדולים. ומיהו עיין למרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף ז"ל בשו"ת יביע אומר ח"א חלק יורה דעה (סימן יב) שנשאל, על אודות המנורות החשמליות שנעשו בבתי הכנסת פה קהיר, וכל מנורה היא של שבעה קנים, אם יש להתיר לקיימן, או לא. עיין שם מה שהאריך בזה כיד ה' הטובה עליו נפלאות מתורתו, ושם (סוף אות יב) כתב, בזה הלשון: ...ומכל מקום העיקר הוא שאין לשלוח יד במנורות הללו, ומותרים להשתמש בהם בבית הכנסת, בלא שום פקפוק. והן אמת שנכון שלא לעשות עוד מנורות כיו"ב לכתחלה. [ואפילו בבית הכנסת אין להעמיד מנורות כאלו, אע"פ שאינם לצורך הדיוט, וכדאיתא במכילתא (ס"פ יתרו), לא תעשו לכם, שלא תאמר הואיל ונתנה תורה רשות לעשות (כרובים) בבית המקדש, הריני עושה בבית הכנסת ובבית המדרש, ת"ל לא תעשו לכם. ע"ש. וע"ע לעיל בחאו"ח (סי' י אות יא). וי"ל]. ומ"מ הרוצה להקל גם לכתחילה יש לו על מה שיסמוך. עיין שם.

רל. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הגאון רבי יעקב סקילי ז"ל, בספרו תורת המנחה פרשת תרומה דרשה כו (עמוד 288) וזה לשונו: וצוה לעשות מנורה ולהיותה דולקת כל הלילה לכבוד ולתפארת, כי הבית שיש בו אורה בלילה הוא מוסיף יראה ואהבה ושמחה בלב איש, וכן כל הכלים להמשיך לב האדם להיות אוהב

וירא מלפני השם יתברך עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חז״ל להדליק יום נוסף כדי להוסיף בעם ישראל יראה ואהבה ושמחה לפני השם יתברך וכאמור.

רלא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ נר״ו בספרו פרדס יוסף החדש (עמוד נד אות יד) משם הגאון הרב משה מלכה ז״ל בשו״ת מקוה המים (חלק ה׳ עמוד לה) שכתב, וזה לשונו: כוונת חז״ל שנתנו פירסום רחב לנס פורים, והעלימו זה של חנוכה היתה בכדי לעורר את הצבור הנמצא ולהביא לתשומת לבו, שאין להם להשען על חסד ויושר לבם של העמים אשר ולנפשותיהם בהיותם בגולה, שהרי אחשורוש היה איש ישר ואולי גם נאמן נקי מכל שמץ של גזענות ושם ריח של אנטישמיות לא חדר אל קרבו כשעשה משתה לכל שריו ועבדיו, לא הפליא את היהודים לרעה, הם הוזמנו למשתנה כמו כל אזרחי המדינה, ואפילו דאג שלא יכריחו אותם לשתות משקה שאסור להם, ומרדכי היהודי היה לו מקום ומכובד בשער המלך, וכשרצה לקחת אשה לא הקפיד שתהיה דווקא פרסית, וכשלקח את אסתר לא בדק מאיזה עם היא, וגם כשידע שהיא יהודיה לא נפסלה בעינו, ועם כל זה נתפתה לדברי המן האגגי, ומכר לו עם שלם להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים, וגם את דמי המכר לא קיבל לידיו, וזה בזמן שהעם הזה היה לבו שלם נאמן עם מלכו, ולא חטאו כנגדו בכל דבר, זה היה צריך לשמש אזהרה לכל היושבים בשלוה ובמנוחה תמיד, וכי שליטי הארץ לא יהפכו יום אחד מאוהבים לאויבים, מרחמנים לאכזרים, ואחשורוש ישמש להם מעין דוגמא, שבין רגע נהפך להם מאוהב לאויב ללא שום סיבה ובלי שום טעם, כך יקומו ויעלו לארץ אבותיהם אשר שם יהיו בטוחים בחייהם וברכושם, לכן דאגו חז״ל לפרנס את הנס בכדי להתריע, כאמור בפני תושבי הגולה עזוב את ארצות גלותם, וגם שגזרתו של המן בטלה, לאו כל הזמן מתרחש ניסא, ולא בכל תקופה ימצא להם ליהודים מרדכי ואסתר, ויש להניח שאחרי המקרה הזה של מרדכי ואסתר נהרו המונים רבים לארץ ישראל. מאידך הנס של החשמונאים היה באשר היו מעטים ונצחו את המרובים, שחררו את המדינה מעולה הכבד של יון, טיהרו את המקדש והחזירו את העטרה ליושנה, ומהראוי שיהיה לזה פרסום גדול לדורות הבאים, אך למרבית הצער כל מה שהרויחו במלחמתם נגד יון, הפסידו נגד רומא, הם נהפכו לצדוקים, ונהיו לשתי כתות עויינות הצדוקים נגד הפרושים דבר שהביא לידי החורבן אבדן חירות האומה, ומשום כך צימצמו חז״ל את הנס בהדלקה בנרות ולא יותר. (עכ״ל). ולפי זה יש לומר שכיון שחז״ל צימצמו

את הנס בהדלקה בנרות, לכן הוסיפו עוד יום להדליק נר חנוכה כדי לחזק נס זה וכאמור.

רלב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו פרי צדיק (בראשית לחנוכה), וזה לשונו הצריך לנו כאן: וכן ענין נרות חנוכה להוציא האור והחיות שהוא בגלות וכמו שמצינו במכות מצרים נגוף ורפוא נגוף למצרים ורפוא לישראל (על דרך מה שנדרש זוהר ח"ב ל"ו א) שבכל מכה יצאו ישראל ממדה אחת שבעשר מדות שבקליפה זה לעומת זה ונכנסו למדה שכנגדה בקדושה. וכתיב במכת חושך שהיה מכה תשיעית ולכל בני ישראל היה אור במושבותם שכיון שהיה נגוף למצרים מכה תשיעית החושך על ידי זה היה רפוא לישראל שזכו לאור. והוא כמו שאמרו בגמרא צדיקים לאורה דכתיב אור זרוע לצדיק וצדיק מדה תשיעית וכן מתתא לעילא מדה תשיעית חכמה שכנגדה מאמר יהי אור. וכן איתא בגמרא (סנהדרין צט.) אימת אתי משיח אמר ליה לכי חפו להו חשוכא וכו', קרא כתיב (ישעיה ס', ב') כי הנה החושך יכסה ארץ וגו' ועליך יזרח ה' וגו'. וכן ענין הדלקת נרות חנוכה להוציא מהם הניצוצות קדושות והאור ועל ידי זה יזכו ועליך יזרח ה' שנזכה להאור כמו שנאמר אל ה' ויאר לנו. והיינו באור הראשון שנגנז לצדיקים אור כי טוב וזוכין לו על ידי תורה אור שזוכין ישראל להיות עוסקי תורתך שכל אחד מישראל יש לו עסק בתורה. וכן להיות צדיקים וצדיקים לאורה דכתיב אור זרוע לצדיק. ולהיות טהורים דכתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד וכתיב הן יראת אדני היא חכמה וגו', ומי שעוסק בתורה ואין בו יראת שמים אמרו עליו (יומא עב:) למה זה מחיר ביד כסיל וגו' שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים. והוא שורש החנוכה שעושין על האור הראשון שישראל זוכין שה' יתברך מאיר לישראל כמו שנאמר אל ה' ויאר לנו ועל זה עושין חנוכה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חז"ל להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שזוכין על ידי הדלקת הנרות ל"ועליך יזרח ה'" שנזכה להאור כמו שנאמר אל ה' ויאר לנו. וכאמור.

רלג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו פרי צדיק (בראשית לחנוכה) וזה לשונו הצריך לנו כאן: וזה מה שנאמר אל ה' ויאר לנו שמאיר לנו בחנוכה בתוספת אורה באור תורה שבעל פה. וזה נרות חנוכה שה' יתברך מקיים גם כן תחילה שמשפיע בישראל תוספת אור תורה. ועל ידי אור התורה ניצולים משלוש קליפות היצר הרע שהם ראשי תיבות חש"ך חמור שור כלב שהם כלולים בקליפת הגאוה שהיה שורש קליפת יונים. וזה שקראום ימי חנוכה

שהם חנוכה להאור שיאיר לנו. ועל ידי כן לב ישראל נעשה מדור לשכינה וכמו שמובא במדרש הנעלם (זוהר ח״א קל״ח א) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי הוא ליבא דמדוריה דיצר הרע ביה. והר קדשי נקרא הבית המקדש כמו שנאמר (ישעיה נו. ז) והביאותים אל הר קדשי ולמה נקרא הלב הר קדשי. ולפי האמור מובן שהבית המקדש הוא משכן לשכינה וכשזוכים לעקור היצר הרע מהלב נעשה הלב משכן לשכינה ונקרא הר קדשי. ובימי חנוכה שזוכים לאל ה׳ ויאר לנו שמאיר לנו בתוספת אור תורה וניצולים מחושך של היצר הרע שהוא השלוש קליפות ראשי תיבות חש״ך נעשה הלב משכן לשכינה שנקרא הר קדשי ועל זה עושין חנוכה. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חז״ל להדליק יום נוסף להודות להשי״ת שזוכין על ידי הדלקת נרות חנוכה שזוכים לאור ה׳ שמאיר לנו בתוספת אור תורה וניצולים מחושך של היצר הרע שהוא השלוש קליפות ראשי תיבות חש״ך וכנ״ל.

רלד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בקונטרס יומי דחנוכה תמניא אינון (ליקוט מאמרי חז״ל בענייני ולא מצויין מי בעל הדברים?). יום דרביעי דחנוכה (עמוד 9) וזה לשונו הצריך לנו כאן: והנה כשגברו כהני חשמונאי ותיקנו להדליק נרות לזכר הנס נתנו כח קדושה במצוה זו שיתעורר הרצון בנפש היהודי לעבודת ה׳ בלב שלם ותיקנו המצוה להדליק נר חנוכה שהם ראשי תיבות נפשינו חכתה לה׳ (רמז שמסוגלת מצות ההדלקה לעורר להתקרב לה׳) וממילא מתעורר כנגדו רצון עליון להאיר פנים במקיימי מצוה זו. ע״כ מידת נוצר חסד לאלפים שהיא ביטוי להארת פנים העליונה גם באותן ראשי תיבות, והנה מבואר בסידור האר״י ז״ל לכוון בברכת ההדלקה בכל יום למדה אחת מי״ג מידות הרחמים (שמנינם באלו (1) רחום (2) וכו׳) ומידה השמינית הוא ״נוצר חסד״ והיא כוללת כל ה – י״ג מידות (כך גילו לנו יודעי חן). נוצר אותיות רצון, היינו שיש בכח רצון הפנימי לעורר י״ג מידות הרחמים והנה אמרו חז״ל (ר״ה יג) ״ברית כרותה לי״ג מדות שאינן חוזרות ריקם... ויעבר ה׳ על פניו מלמד שנתעטף הקב״ה כשליח ציבור... ואמר למשה כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם״ ופירשו חלק מהקדמונים כל זמן ש״עושים״ דווקא היינו שלא די באמירה בעלמא, אלא מתדבקים במדותיו של הקב״ה – מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון – על כן ראוי בשעת הדלקת הנרות לקבל להיות דבוק במדותיו ועל ידי זה לעורר בכל יום מידה אחת מי״ג מדותיו, עד שביום השמיני יעורר המידה השמינית ״נוצר חסד״ הכוללת כל המדות. עכשיו אפשר לתת טעם לקריאת יום השמיני בשם ״זאת חנוכה״ וגם להבין דברי השולחן ערוך: ״ביום

א׳ מדליקין אחד ומוסיף והולך עד שביום השמיני יהיו שמונה״ שיום הח׳ כנגד המידה השמינית נוצר חסד אותיות רצון, ובא להדגיש שזה עיקרו של חנוכה, שאנשי כנסת הגדולה נתנו כח קדושה בנרות לעורר הרצון הפנימי להתקרב לה׳ כמו שרמזו בר״ת להדליק נר חנוכה שהוא ר״ת נפשינו חכתה לה׳ וגם ר״ת נוצר חסד לאלפים כי אתערותא דלתתא גורמת לאתערותא דלעילא. עוד יש לומר, יעקב אבינו ידע שכל מעשיו ישפיעו לדורות הבאים (בחינת מעשה אבות סימן לבנים) וכשראה שהגלות ממשמשת ובאה, התפלל שיזכו בניו ע״י מעשיהם לעורר רצון העליון ואמר ״ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש״ (בראשית מג, יד) ראשי התיבות ושי״ל הוא בגמטריא רצון (346) כנגד מידת נוצר חסד. עיין שם. ולפי זה ניחא שקבעו חז״ל להדליק עוד יום אחד כדי לעורר ביום השמיני המידה השמינית ״נוצר חסד״ הכוללת כל המדות, וכאמור.

רלה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי אברהם יהושע השל מאפטא ז״ל בספרו אוהב ישראל (בראשית לחנוכה) שכתב, (ולתועלת הרבים אעתיק כל לשונו שם), וזה לשונו: להבין ענין נס חנוכה מהו. ולמה קבעו חז״ל הנס דוקא על הנס הנעשה בהשמן. ולא על ניצוח המלחמה אשר הוא באמת פלא גדול וגבורה נפלאה מפורסמת. ונס יותר גדול מנס הנעשה בשמן לכאורה. גם להבין מאמר חז״ל (ב״ר ב) שאמרו אז רשעי האומה לישראל כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. למה דוקא על קרן השור. ועוד יתבאר בזה כמה דברים נפלאים ונסתרים. וי״ל אחר אשר חנן ה׳ אל דעה ברחמיו וחלק לנו מבינתו. והוא דהנה בצלאל עשה המשכן והארון וכל כלי הקודש בשלימות התוארים כמו שהראה לו הש״י למשה רבינו ע״ה בהר. אך עם כל זה לא נגמרה עדיין המלאכה בתכלית כוונת תוכן הדברים וענינים ההמה כי לא היה להם עדיין חיות כמצטרך אליהם לרצון הבורא יתברך שמו, עד אשר משח אותם משה רבינו ע״ה בשמן המשחה ואז בא להם חיות ממש והיו אז הכלים כמו חיים. וכמו שמצינו בהכרובים כמאמר חז״ל. והיינו על ידי שמן המשחה המשיך על כל הכלים חיות עליון. ושפע קדושה ומשח רבות עילאה קדישא ממוח החכמה כי החכמה תחיה וזה היה סוד שמן המשחה. ועל ידי זה השמן היה ממש כמו חיים כי שמן משחת קודש עליהם. והנה כתיב (תהלים קלג, ב) כשמן הטוב יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מדותיו. ושמן הוא החכמה. היינו שפע וחיות החכמה אשר משם נמשך השפע וחיות הקודש לכל המדות הקדושים ולכל העולמות. וזאת ידוע שהכל הוא על ידי ישראל עם ה׳ בני אל חי אשר כל עסקיהם וכל עבודתם עבודת הקודש

ומגמתם הוא תמיד להמשיך שפע חיות החכמה ולהגביר כח הימין בעולם והשמאל תכלל בהימין. ומשם ירד שפע וחיות הקודש לכל העולמות ולכל המדות. ומלכות הרשעה רצו להגביר כח השמאלי בעולם לאשר משם הוא שורש אחיזתם ויניקתם. ובזה רצו לטמאות כל השמנים ח״ו. היינו כל ההשפעות הקדושות הנקראים בשם שמן וכנ״ל. וגם כן ידוע שארי״ה מימין ושו״ר משמאל. ומשם הוא מקור תוקפו של כח השמאלי וזהו שאמרו לישראל כתבו לכם על קרן השור היינו על תוקף וחוזק קרן השור. שהוא כח השמאלי. ור״ל שישראל יסכימו על כח השמאלי בהנהגתו העולם כי אין לכם חלק באלהי ישראל ח״ו. זה היה רצון הרשעים הקליפות. והנה כשירידת השפע עליונה הקדושה הוא באין הפסק מי״ג נהרות המושכין שמן אפרסמון. עד בחינת ציון וירושלים בסוד יסו״ד ומלכו״ת. אז ניזונים כל העולמות ברכות שפע עילאה וכל חדו וכל טיבו וכל נהורין עילאין קדישין. אכן מלכות הרשעה עשו י״ג פרצות בהיכל כמאמר חז״ל (מדות פ״ב מ״ג) שפרצו י״ג פרצות בחומת העזרה ובזה טמאו השמנים כולם וכל ההשפעות הקדושים. וכשראה והבין זה מתתיהו הכהן נתקנא מאוד קנאת ה׳ צבאות ותיקן כביכול ההו״ד לבוש מלכות. על ידי שתיקן הי״ג המדות והנהרות המושכין שמן אפרסמון עד מדה השמינית שהוא נוצר חסד סוד מזלא עילאה קדישא שמשם נמשך כל השפעות קדושות וברכות וכל טיבו וחדו לכל העולמות. ולכך עושים ח׳ ימי חנוכה. לרמז תיקון הגדול שנתקן על ידי כהני חשמונאי הקדושים עד מדה השמינית וכנ״ל. ולהבין על ידי מה בא התיקון הגדול הזה. י״ל דהנה אמרו חז״ל דיהודא מכב״י בנו של מתתיהו הכהן לבש קנאת ה׳ צבאות בסוד מכב״י הוא נוטריקון מי כמכה באלים ה׳ (שמות טו, יא) וקפץ לתוך המחנה הרב של האומה זאת שהיו לאלפים ולרבבות במסירות נפש. וצווח ואמר חרב לה׳ ונצחם והרגם. והיינו על ידי מסירות נפש לה׳ באמת ובדביקות גדול על כבוד התורה וקדושת שמו יתברך. ולגודל מסירות נפשם לה׳ באמת אז כאפס ואין נחשבו בעיניהם. ועל ידי זה באו למדריגת ובחינת אי״ן וזה היה בסוד מיין נוקבין היינו שמסרו נפשם לה׳ באמת. וזכו לבוא למדרגה ובחינת עלמא עילאה קדישא הנקרא אי״ן. סוד כתרא עילאה קדישא. וכיון שבאו לבחינת אי״ן. שם דבר והיפוכו שוים. ויוכל להתחלף ולהתהפך כל דבר מאשר היה מקודם. ואז ממילא נהפך הדבר עליהם לטוב. והתחילו להמשיך ולתקן כביכול הי״ג נהרות המושכין שמן אפרסמון. ומדה ראשונה הוא אל שהוא לשון כח וחוזק כמו (יחזקאל יז, יג) ואת אילי הארץ לקח. היינו שמזה השם ומבחינה זו נמשכים כל הכוחות. ובזה היה להם כח לנצח את אויבי הש״י וכן

תקנו עד מדה השמינית כנ"ל. ובזה תיקן גם כן ההוד לבוש מלכות אשר היה פגום כביכול על ידי שרו של עשו בסוד ויגע בכף ירכו (בראשית לב, כו). והם תקנו מדה זו בעת הזאת על ידי נצוח המלחמה שעשו כנ"ל. כי כל ניצוחי מלחמה הם על ידי מדת ההו"ד שהוא בסוד הגבורה וזהו (תהלים מה, ד) חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. והנה יש להבין וליתן טעם הלא המה היו כהנים אנשי חסד כנודע ואיך באו לבחינה זו סוד הגבורה. אך הנה נודע מזוהר הקדוש בכמה מקומות (ח"א רסו ב ועוד) דאהרן הכהן הוא בבחינת הו"ד. וכמו שהוא נחשב בין הז' הצדיקים והם אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד. הרי הוא נחשב לחמישי שהוא בחינת הו"ד. ועוד אמרו בזוהר הקדוש (שם) דבחינת אהרן הכהן הוא בחסד. ובהעיר לב י"ל. דהנה כל הספירות ומדות עליונות קדושות הם מקבלין דין מן דין בסוד ישר ולפעמים בסוד אלכסון. וכשעלה הרצון לפני בורא כל העולמים ב"ה וב"ש להשפיע חסדים טובים לישראל עם קרובו ולהושיעם מאויביהם ולנקום נקמותיהם. ועל ידי נצחון המלחמה יבוא רב טוב וחסד לכל ישראל. אזי משפיע החסד עליון אל כלי הגבורה בסוד אלכסון כביכול ומקודם נכלל שמאלא בימינא ומשם בא לכלי הגבורה לבחינת הו"ד. ומזה בא החסד והישועה לישראל. ומתגברין לנצח ולהנקם מאויביהם וזהו דאהרן הכהן היה בחינת חסד. וגם בחינת הו"ד. היינו לפי העת אשר יצטרך החסד להתלבש בכלי הגבורה וכנ"ל. ועל בחינה זו היה גם כן הנס בימי מתתיהו ובניו הכהנים בבחינת גבורה שבחסד. כי היו כהנים ועשו גבורה גדולה ומפורסמת על ידי כלי הגבורה בחינת הוד לבוש מלכות ואז נכלל שמאל בהימין כראוי ונכון לעבודת ישראל בני אל חי לאכללא שמאלא בימינא. ובזה הגבירו כח הימין בעולם וטיהרו כל ההשפעות הקדושות וכל השמנים משח רבות עילאה קדישא לכל העולמות. ולכן עיקר הנס נקבע על שם השמן שהוא ריבוי השפע שהמשיכו כהני חשמונאי ברוב טהרתם וקדושתם כמבואר. ונס נצוח המלחמה היה בא ממילא. ולכך תקנו חז"ל (מדות פ"ב מ"ג) אז י"ג השתחוואות בעזרה נגד י"ג פרצות שעשו אנשי האומה הזאת בחומת העזרה כנ"ל. כי השתחויה מורה על המשכת השפע מעילא לתתא. והמשכיל יבין כל זה. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת על ריבוי השפע שהמשיכו כהני חשמונאי ברוב טהרתם וקדושתם וכמבואר.

ולו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו בספרו פרדס יוסף החדש (עמוד נט אות לג) שכתב, ויש לעיין מדוע נקרא חג החנוכה בשם זה, ולא

בשם "חג נס פך השמן" או "חג השמן"? ותרץ משם הגאון רבי כפיר מבורך דדון נר"ו (בתירוץ א) על פי מה שכתב בספר ממלכת כהנים ליטר (עמוד שמא) והביא דאיתא במגילת תענית (פרק ט) לענין חנוכה שאם מתיירא מן הלצים מניח את הנרות על פתח ביתו מבפנים, וביאר שהיו לצים אשר התלוצצו על נס פך השמן ובפרט שלזכרו מדליקין נרות חנוכה, ועל חג החנוכה בכלל, וכגון הקראים אשר היו בזמן הרס"ג שטענו הכל המצאה, ובהקדמת הרס"ג למגילת אנטיוכוס השיב מלחמה כנגד דיעות כוזבות אלו. עיין שם באורך. ועל פי זה נראה להסביר שמשום כך לא קראו רבותינו בשם "נס פך השמן", מפני הלצים והמלעיזים, ובכדי למנוע מחלוקת ותככים עמם, כללו הנס בשם חנוכה. עכ"ד. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חז"ל להדליק יום נוסף, כדי לחזק את נס פך השמן שלא ישכח, ויוכחש על ידי הקראים ח"ו וכאמור.

ולאור האמור יתיישב לנו מה שלכאורה קשה שבנוסח ועל הנסים לא הוזכר כלל ועיקר נס פך השמן, רק התוצאה שהדליקו נרות בחצרות קדשך כיון שהיו לצים אשר התלוצצו על נס פך השמן ובפרט שלזכרו מדליקין נרות חנוכה.

ובעצם שאלת ידידנו הרב פרדס יוסף נר"ו, נראה לענ"ד לומר הטעם שנקרא חג חנוכה בהקדים מה שכתב הגאון החיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף אורח חיים (סימן תרע ס"ק א) וזה לשונו: דין א. שמנת ימי חנוכה וכו'. כתב הרב שלטי הגבורים (על המרדכי שבת פ"ב) לפי שאז חנכו הבית מעבודה שבטלו היוונים. עיין שם. וכן כתב הרב אורחות חיים ז"ל בהלכות חנוכה (סימן ב) עיין שם. ולכן נקרא חג חנוכה בשם זה, כי בזה הוא כולל גם נס פך השמן שחנכו את בית המקדש וכליו וזה כולל גם את חנוכת המנורה וכאמור.

רלו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרמב"ם ז"ל (פרק ג הלכות מגילה וחנוכה הלכה א) בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני. עכ"ל. וראה למעלת ידידנו הגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו בספרו פרדס יוסף החדש (עמוד עב אות נו) שכתב, משם הגאון רבי שמואל ברוך גנוט נר"ו, דהנה הרמב"ם מונה כאן את הצרות והצער שציערו אותנו היוונים, יחד עם ניסי הקב"ה בנצחון החשמונאים. והנה

הרמב"ם כותב כאן דבר נפלא, שאחד הנסים שעשה לנו השם יתברך שמו הוא שדוקא "וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם". מלבד עצם נס ההצלה זכו ישראל בנס נוסף, והוא שההצלה לא הגיעה על ידי אנשים פשוטים, חיילים מן השורה. אלא דוקא על ידי גדולי עולם, "בני חשמונאי הכהנים הגדולים". וכשניסי המלחמה הגיעו על ידי כהנים גדולים ומרוממים ברוחניות, הרי שאין מקום להרהורי "כוחי ועוצם ידי" לחשבונות של פילי מלחמה ופאלנגות מול "צבא קטן וחכם", לחישובים של כח וחרב, אסטרטגיה מלחמתית או גבורת הזרוע. כאשר היוונים נמסרו דוקא בידי הכהנים הגדולים, וזדים ניתנו ביד שמיימי עכ"ל. ושפתיים ישק. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חז"ל להדליק יום נוסף, כדי להודות להשי"ת על זה שהנצחון היה על ידי "בני חשמונאי הכהנים הגדולים". שהתחזקה האמונה יותר בבורא עולם וכאמור.

רלח. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב האדמו"ר הקדוש רבנו יהודה אריה ליב אלתר ז"ל, בספרו שפת אמת (בראשית לחנוכה) וזה לשונו: ענין הלל והודאה. ולכאורה אחד הוא. ומאא"ז מו"ר זצלה"ה שמעתי קיצורי דברים כי הם נגד יהודה ויוסף. והוסיף לי ביאור כי הלל הוא באור נגלה ובהיר. ולא שמעתי יותר. ויראה לפרש כי לשון הודאה הוא על מה שהיה נראה לא טוב והאדם מודה שהוא טוב וחסד [שהרי גם על וידוי חטא נקרא הודאה]. והנה כתוב אודה ה' בכל לבב פירוש בשני יצריך א"כ נראה כי הודיה הוא אחר התיקון שהאדם גבר על היצה"ר ולא נדבק בעולם הזה אף שהיה לו כמה נסיונות. ואז מודה גם על הנסיון שהיה צר לו אז מודה עתה. כענין אודך כי עניתני שרואה למפרע שזה היה חסד עליון. אבל הלל הוא מי שמופרש מעולם הזה. ומשבח ע"י שרואה גבורת ה' ונפלאותיו [וזה ענין יהודה ויוסף כמובן] ומודים מכלל דפליגי. שמה שהיה נראה שאינו חסד ועתה נתברר. שייך לשון הודאה כנ"ל. וכן בנס דחנוכה שגברו על היונים יש הלל על גוף הנס וההצלה וגם נס הנרות שכל זה חסד נגלה. והודאה הוא על כל הגלות יון שאחר שגברו והרויחו על ידי זה נתגלה שכל הגלות היה לטובה כדי לדחות בחינת מלכות יון לגמרי להיות תיקון הכולל לדחות ד' מלכיות לברר כי לה' המלוכה כנ"ל. וזהו הלל והודאה כנ"ל. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו חז"ל להדליק יום נוסף, כדי להודות להשי"ת שעל ידי שניצחנו בס"ד את היוונים, נתגלה שכל הגלות היה לטובה כדי לדחות בחינת מלכות יון לגמרי להיות תיקון הכולל לדחות ד' מלכיות לברר כי לה' המלוכה. וכאמור.

רמ. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב האדמו"ר הקדוש רבנו יהודה אריה ליב אלתר ז"ל, בספרו שפת אמת

(בראשית לחנוכה) וזה לשונו: דבר פלא בנס דחנוכה שהיה כדי שיוכלו לקיים מצות מנורה והלא לא לאורה צריך רק לעשות רצונו. וכיון שאין להם פטורים. וזה חיבה יתירה שהקב״ה חפץ להיות הארת נרות המנורה ע״י הדלקתינו. ונשאר גם כן לדורות שיש סיוע בימים הללו לבני ישראל לעשות רצונו יתברך יותר מן הסדר וההנהגה בכל השנה. בדרך נס ופלא. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שעל חיבה יתירה זו, הוסיפו להדליק יום נוסף נר חנוכה.

רמא. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב האדמו״ר הקדוש רבנו יהודה אריה ליב אלתר ז״ל, בספרו שפת אמת (בראשית לחנוכה ליל ה) וזה לשונו: נודע מאמר אא״ז מו״ר ז״ל על הרגיל בנר. ושתכלה רגל מן השוק. דכליא רגלא דתרמודאי. שהכל לבטל הרגילות והטבע ע״י הארת נרות חנוכה ע״ש. וי״ל פירוש שתכלה רגל מלשון כלתה נפשי וכו׳. דהנה כתיב נר ה׳ נשמת אדם כו׳. דכתיב ויפח באפיו כו׳. שהאדם נבחר להמשיך על ידי מעשיו הארות מהשי״ת לכל הנבראים. והוא הכלי אשר ע״י יוכל לחבר כל הנבראים בו ית׳ ממש. וכשבית המקדש היה קיים היה נגלה זה שמשם יצא חיים לכל העולם. ובמדרש וגמרא לא לאורה צריך כו׳. רק ע״י הדלקת המנורה המשיכו חיות ואור לכל העולמות. וכל הנבראים צריכים להיות בטל לבני ישראל ובני ישראל צריכין להיות בטל אליו יתברך. היינו לידע כי הוא רק כלי כמו הנר לקבל בו חיות השי״ת כמ״ש בזוה״ק נר הוא רמ״ח עם דחילו ורחימו ואמת כי כפי מה שיודעין בני ישראל זה והם רק כלי אליו יתברך בכל לב ונפש כמ״ש כלתה נפשי כו׳. ממילא גם כל העולם והטבע והאומות בעל כרחם הם ג״כ מבוטלים ורק ככלי לבני ישראל כמ״ש יכין רשע וצדיק ילבש. וגם זה תליא בעבודת בני ישראל לברר אצלם כן. ונמצא כל הבריאה כלי להשפעת השי״ת. ובחנוכה שהיה נס בנרות בית המקדש נתברר זה כראוי שזה עיקר בחינת הנרות כמ״ש בגמרא עדות הוא שהשכינה שורה בישראל כנ״ל שמתברר שהכל רק הכנה וכלי זה לזה כו׳ עד הפנימיות שהוא חיות השי״ת. וממילא כשנעשה הכלי כראוי נמשך התחדשות מחדש כי הקב״ה מחדש בכל יום תמיד כו׳ שבשורש עליון הכל התחדשות ורק כשהתחתונים מתוקנים מקבלין ההארה משורשו כנ״ל. ובודאי נשאר מעין זה בחנוכה בהדלקת הנרות להעלות הכל עד שורש עליון כמ״ש בהעלותך. והבן כל זה [כי במ״א הארכנו]. עכ״ל.

רמב. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב האדמו״ר הקדוש רבנו יהודה אריה ליב אלתר ז״ל, בספרו שפת אמת (בראשית לחנוכה ליל ו) וזה לשונו: ואין לנו רשות להשתמש בהם רק לראותם כו׳. וכן איתא שמצוה לראות נר חנוכה. משמע שנ״ח מאירין לכל נפש ישראל שיוכל לראות את

עצמו הסתכלות שצריך לכל אדם כמ"ש הסתכל בשלשה דברים כו'. כי מאחר שהיה הנס בנרות הוא להאיר למי שחשכו עיניו מראות. ובגמרא אור הנר יפה לבדיקה חיפוש מנרות דכתיב חופש כל חדרי בטן כו' ע"ש פ"ק דפסחים. פי' חופש חדרי בטן שהנקודה חיות שיש מהשי"ת בכל נפש כדכתיב: ויפח כו' מחפשת בחורין וסדקין בנפש האדם אולי ימצא מקום ראוי להתפשט ולהאיר. ממש כאור הנר שמחפש שמן שבפתילה. ובמדרש [בפסיקתא] מפרש מלשון חירות כמו לחפשי ישלחנו. שהנקודה הנ"ל הנקראת נר ה' מגרש ההסתר. אשר אף אם האדם נשתעבד ליצה"ר ואינו מרגיש האמת. יוכל להסתכל בעזרת נר ה' שהוא המצות שנק' נרות. וגם הביטול לעיקר החיות נשמת ה' כנ"ל. ובגמ' נר חנוכה משמאל מזוזה בימין כו'. כי מזוזה למען ירבו הוא התדבקות בשורש כנ"ל עולם שכולו ארוך. ונר חנוכה אף למי שאין לו התדבקות ושרוי בחושך. מ"מ הנר חנוכה מאיר לו כמ"ש משמאלה עושר וכבוד אף למי שאינו עוסק לשמה. כן נ"ח בשמאל לסייע לאדם זה שיתגלה לו האמת עכ"פ לידע שהוא למטה. ועי"ז בכחו לשוב למקומו. וגם אז נראה שהיו בני ישראל בשפלות. נקמת את נקמתם משמע שלא הבינו כי הם כך שיהיה בכעס כראוי כמו בקנאו את קנאתי כו': עכ"ל.

רמז. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב האדמו"ר הקדוש רבנו יהודה אריה ליב אלתר ז"ל, בספרו שפת אמת (בראשית לחנוכה) וזה לשונו: (ב"ה תרל"ח ליל ה) בהלל והודאה. פירוש כמ"ש הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה וכשניצולו מתחת יד מלכות יון הרשעה נכנסו אח"כ בקבלת מלכות שמים לכן בשנה האחרת שהרגישו קבלת מלכות שמים וזה הלל. ואח"כ נתנו על זה עצמו שבח והודאה שזכו להלל את ה' ע"י שיצאו מכלל עבדי בשר ודם. וביאור הענין דהלל הוא לה' בלבד. והודאה הוא בהשתתפות נפש האדם. הלל הוא הארה אמיתיות מלשון בהלו נרו וכמ"ש בשמך אשא כפי אשא לשון התלהבות שמתבטל כחות האדם ע"י הזכרת שמו הגדול ית'. ואז אין האדם זוכר ממהות עצמותו רק להלל לפניו יתברך כמו המלאכים שמשבחין להבורא יתברך ואין להם ענין אחר כלל. ובעולם הזה אין אנו מוכנים תמיד לזה לכן הלל רק לפרקים וכמ"ש הלל רק ביום. אבל הודאה הוא תמיד כי בכל מקום יש להודות לה' ואדרבא מי שבשפלות יותר צריך ביותר להודות. וזה עצמו ענין אמרם כדי שתהיה מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל. מזוזה גימטריא הלל כמ"ש אורך ימים בימינה כמ"ש למען ירבו כו' ואריכות ימים הוא כשיש התדבקות עד השורש בלי עיקום והוא ענין התורה כמו שהיה צריך להיות לולי החטא אבל כשגבר החטא

ואנחנו בגלות אנו שמחים כשיש הארה שמגיע עד מקומות התחתונים. וזהו נר חנוכה בשמאל ובלילה. ונותנין הודאה על זה שאור לנו בחושך. אבל צריכין לזכור שאין זה העיקר. רק להשתוקק לצאת מחשיכה לאורה ואז לא נצטרך לבקשת המשכת אור למקומות האפלים לכן עושין נרות חנוכה טפל למזוזה ובאמת תכלית ההארה למטה צריך להיות צורך עלי׳ להיות נעשה הכל ימין והבן כל זה. עכ״ל.

רמד. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הרב שמואל מסוכטשוב ז״ל בספרו שם משמואל וזה לשונו:... ועם דרכנו זה יתיישב לנו ענין נס חנוכה, שהקשו ז״ל למה נצרך לנס של שמן הלוא טומאה דחויה בציבור. דהנה בטעם שליטת היונים על ישראל איתא בב״ח שהיה בהם חטא של התרשלות עבודה שלא היתה חשובה כל כך בעיניהם וכמ״ש במלאכי שהוכיחם הנביא. וכבר הגדנו שזה יותר פלא שישראל היו אז ברום המעלה כמבואר במדרשים שאפילו בהמתם של עולי הגולה היתה חבתם לפני המקום למנותם בכתוב, וכל ימי שמעון הצדיק היו הנסים תדירים, ומאין נצמחה התרשלות בעבודה. ואמרנו מדברי זוה״ק (פ׳ פקודי) דקטרוגא דערלה היה בכל ימי בית שני וממנה נמשכה גם שנאת חנם, עכ״ד. והכהנים שהיו זמינין לקטרגא בהאי ערלה כבזוה״ק שם, בודאי הם החשמונאים בימי יונים, ובזה יש לקיים דברי הב״ח, כי שומר הברית נקרא חי כבזוה״ק, ועל כן גורם שיהיו כל מעשיו בחיות וזריזות והתלהבות, והיפוך מזה מחמת פגם ברית גורם העדר חיות והתרשלות. ובזה יש ליתן טעם שהיתה להם רשות לגזור על חודש שבת ומילה. חודש מורה על חידוש החיים כאמרם ז״ל (ר״ה כ״ה.) שלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים. מילה הוא היפוך כל כחם מקטרוגא דערלה. ושבת נמי כתיב ביה ברית, והוא היפוך הערלה והוא תיקון על מכירת יוסף כבזוה״ק עיין שם באריכות. ולפי״ז יש לומר דמצד זה עצמו ניתנה הרשות ליונים לשלוט על ישראל ולטמא את כל קודש, תבעל לטפסר תחילה, וטמאו השמנים שבהיכל, כי אומות העולם מחמת שהם ערלי לב וערלי בשר אין בהם בחינת הדעת, והיונים שהיתה בהם מדת החכמה החיצונית יותר מכל האומות, מ״מ לא היתה בהם בחינת הדעת, אך במה שהיה שם קטרוגא דערלה, זה הי׳ מסלק בחינת הדעת מישראל כנ״ל באריכות, ע״כ לעומתם התגברו היונים והכניסו טומאה בקודש, כי דעת הוא סדר טהרות ובסילוק הדעת ניתן מקום לטומאה. אך ע״י מסירת הנפש של החשמונאים ועדת החסידים נתבטל קטרוגא דהאי ערלה, למסירת הנפש כולל כל חלקי האדם, ע״כ מכח זה התגברו על קטרוגא דהאי ערלה שהוא כולל כל חלקי האדם, וכל שאין רמ״ח

אבריו מרגישין כו' כנ"ל, וע"כ זכו שוב לבחינת הדעת ודחו את כל טומאה מישראל כי חזרה להם הדעת, וזה סדר טהרות. ומעתה מובן ענין הנס שבשמן המנורה, שלא הסתפקו בדין טומאה דחוי בציבור, כי ענין טומאה דחויה בציבור הוא שמחמת חביבות הציבור נתקבל עם טומאתו אף שחשוב קרבן פסול כבש"ס פסחים (פ"ד.) דפסח הבא בטומאה קרבן פסול מיקרי, ואין בו משום שבירת עצם, והוא כענין שפירש"י בשיר השירים בפסוק אכלתי יערי עם דבשי עיי"ש. והחשמונאים באשר עיקר נצחונם היה שחזרה להם דעת זו סדר טהרות ודחו את הטומאה, א"כ אם היו מסתפקין בדין טומאה דחויה בציבור היה זה היפוך נצחונם, ונעשה להם נס בענין זה שמורה עיקר נצחונם. וממוצא הדברים שכל ענין נצחונם נצמח מתיקון פגם ברית. וזה נשאר לדורות זמן מסוגל לתיקון פגם ברית, ואפילו לאותם שבקצת מקומות שבזוה"ק שאין תשובה מועילה להם אלא בחילא סגי. וחנוכה היא זמן חידוש עבודה תורה ותפילה בחיות וזריזות והתלהבות. ונראה שזהו טעמא דדורשי רשימות מרבותינו ז"ל בהא דפתילות ושמנים שאמרו חכמים שאין מדליקים בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה דקאי על נפשות אטומים שאין להם עליה בשבת יש להם עליה בחנוכה, אף כי אין למעלה משבת, מ"מ בשבת אי אפשר אלא איש על מחנהו ואיש על דגלו ומי שטרח בע"ש יאכל בשבת, וע"ז מורה מצות אזהרות תחומין שכל איש יש לו תחומו בפני עצמו, אבל חנוכה כמו שאז בעת הנס זכו לנצחון ונס למעלה מן הסדר ומן הגבול כן נשאר לדורות זמן חידוש עבודה בחיות למעלה מן הסדר, ולפי דרכנו הנ"ל שזוכין לבחינת הדעת, וידוע במקובלים שמתעלה עד פנימית הכתר, ועל כן הוא למעלה מכל קו וגבול, על כן התיקון נמי למעלה מגבול. עכ"ל.

רמה. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הרב שמואל מסוכטשוב ז"ל בספרו שם משמואל (בחידושיו לפרשת מקץ) וזה לשונו: נראה שבחנוכה נקל לזכות למה שאמרו ז"ל (אבות פ"ה) הוי עז כנמר. כי החיה השלישית שהיא מלכת יון שנזכרת בדניאל היתה צורתה צורת נמר שהוא עז שבחיות, וע"כ כשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום זכו למדה זו בקדושה. וזה נשאר לדורות בחנוכה. וכמו מדת הנמר שמחמת מדת עזותו נמצאת בו מדת השקידה כמ"ש (ירמי' ה') נמר שוקד על עריהם, ואף שהרבה פעמים שקד לריק איננו נמנע מלשקוד עוד, כך לעומתו צריך האדם לשקוד על תורתו ועל עבודתו ולא ייעף ולא ייגע ולא יתיאש לומר הרבה פעמים התחלתי וקמתי ואח"כ נפלתי. וזה ענין מדת השקידה כמ"ש (משלי ח') לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי,

להיות רובץ על מזוזת הפתח אף שעדיין נעול. וע״ז נאמר (קהלת י״א) שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו, והיינו שאל תחשוב כי העבודה שהתחלת מאז היתה לאיבוד כמו לחם שע״פ המים, כי ברוב הימים שתשקוד אחר כך תמצא גם את הראשונות עכ״ל.

רמו. אי נמי יש לומר בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הרב שמואל מסוכטשוב ז״ל בספרו שם משמואל (בחידושיו לפרשת מקץ) וזה לשונו: ברמב״ן (פ׳ ויחי) שהחשמונאים עברו על צוואת הזקן לא יסור שבט מיהודה והיו נוטלים מלכות לעצמם, וע״כ הגיע להם עונש שעם כל גבורתם והצלחתם נפלו כולם בחרב אויביהם, והגיע העונש לפי שאמרו ז״ל (ב״ב ג׳ ע״ב) כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כולם בענין הזה, והביא ירושלמי דאמר אין מושחים מלכים כהנים על שם לא יסור שבט מיהודה ועוד משום למען יאריך ימים על ממלכתו מה כתיב בתרי׳ לא יהיה לכהנים הלויים, עכתו״ד. והנה הדברים מתמיהים מאד שעם כל צדקתם וחסידותם העלימו עין ממקרא מפורש בתורה, ועוד הלא כל הסנהדרין היושבים לפני ה׳ וכל חכמי ישראל וצדיקי ישראל עמהם, ולמה לא העירו אזנם למוסר שעוברים על מקרא שבתורה, וח״ו לומר שהעירו אותם ולא שמעו ובזדון כזקן ממרא. ונראה לומר בטעם שנטלו את המלוכה דהנה בש״ס סוטה (י׳ ע״ב) יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב״ה. ויש לומר שמטעם זה ירש המלוכה על ישראל, שמלכות ישראל היא מרכבה למלכות שמים שיתגלה על ידה כבוד ה׳ בעולם, ועל כן מחמת שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב״ה ולו נאה ולו יאה שעל ידו יתגלה כבוד ה׳ בעולם והנה ידוע שמדת הכהנים היא בחשאי, ועל כן עיקר עבודתם שהיא קטורת היא בחשאי כמ״ש בזוה״ק. וזה שבירושלמי (שקלים פ״ו ה״א) אין מושחים מלכים כהנים ע״ש לא יסור שבט מיהודה, שזה היפוך מזה. והרמב״ן כתב שמכ״ש שאר השבטים שאין בהם ענין משיחה לעולם, ורבותא אשמעינן בכהנים אף עפ״י שהם בעצמם ראויים למשיחה. אבל אחר המחילה מכ״ק הרמב״ן ז״ל אפשר שאין זה מוכרח אלא דוקא כהנים ומשום דעבודתם בחשאי כנ״ל, ויגיד עליו רעו אידך מ״ד משום דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו וסמיך ליה לא יהיה לכהנים הלויים, דלזה בודאי כהנים דוקא, וכל מה דאפשר לאפושי פלוגתא טפי עדיף, ועוד מדמיעט בקרא זה כהנים ולויים מכלל דלשאר שבטים מותרין וקרא דלא יסור על הכהנים קאי ומטעם הנ״ל. ואפשר נמי בפשיטות מפני שהם חלוקין במדותיהם, זה חסד בלי תערובת דין כלל, ומלך נכללת בו מדת הדין כידוע, והכתוב לא יסור קאי לאותם שיש להם שררה על ישראל,

היינו כהנים בעבודתם, וכתיב יורו משפטיך ליעקב, להם אסור ליטול שררת מלוכה, אבל שאר שבטים אפשר שאין כאן איסור. ואפילו את"ל דלמ"ד הדורש מקרא דלא יסור אשאר שבטים נמי קאי, מ"מ אידך מ"ד משום דסמיך ליה כנ"ל בודאי רק כהנים ולויים אסירי אבל לא שאר השבטים. ומעתה יש ליתן טעם על החשמונאים שנטלו לעצמם המלוכה. דהנה הם קדשו ש"ש בפרהסיא ונעשה על ידם נס גדול מאד עד שנקבע זכר לדורות, על כן זכו נמי למעלת המלוכה כנ"ל, ואין ענין הכהונה שבחשאי מתנגד להם, וגם זאת שעשו מלחמה שהיא מדת הדין, ובהכרח לומר שזכו למעלה גבוהה מאד, למעלה מחלוקת המדות, ואין ענין הכהונה שוב עומד לנגדם בנטילת המלכות, ולא מיגרע גרעי בענין זה משאר שבטים, אשר לפי דברינו הנ"ל אינם באיסור זה אפילו למ"ד אין מושחין כהנים מלכים משום לא יסור וכו', ואפילו לדעת הרמב"ן שגם שאר השבטים בכלל, מ"מ מי סגי לומר שכאידך מ"ד ס"ל משום היקש דלא יהיה לכהנים הלויים, ואין זה ענין לשאר שבטים וכהנים טעמא אחרינא אית בהו כנ"ל, ומאחר דהנך טעמי ליתנייהו בחשמונאים, על כן הסכימו אתם הסנהדרין וכל עדת החסידים. ומ"מ יש לקיים דברי הרמב"ן שהעונש שהגיע להם שנכרת זרעם עד דכל האומר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא מחמת זה היה. והיינו דהתינח יוחנן כה"ג ובניו הם זכו למעלה רמה ונשאה למעלה מכל חלוקת הקוין וקדשו שם שמים בפרהסיא אבל בניהם אחריהם שלא היו כ"כ גדולים וצדיקים כמותם שוב חל עליהם האיסור דאין מושחין כהנים מלכים והיקש דלא יהיה לכהנים כנ"ל, ובאשר לא החזירו כתר מלכות עברו ונענשו:

רמז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הרב הקדוש רבנו אליהו הכהן ז"ל בספר מעיל צדקה (סימן אלף רע"ו) משם הרב חס"ל שכל מי שמתקשה באיזה דבר מדברי תורה יתן צדקה ויאורו עיניו עיין שם. נמצאנו למדין שעל ידי הממון יוכל לעסוק האדם בתורה. והנה ידוע שהיוונים ימש"ו רצו לשכח את התורה מעם ישראל, ועיין להרב מגן אברהם ז"ל, (סימן תרע בהקדמה) וזה לשונו: נוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים ובספר חנוכת הבית כתב טעם לזה. עכ"ל. וספר חנוכת הבית טרם ראיתיו, ולענ"ד נראה לומר שלכן החשמונאים קבעו להוסיף יום אחד בהדלקה, כדי להרבות צדקה בחנוכה שיאורו עיניהם של ישראל בתורה נגד מחשבת שהיוונים ימש"ו שרצו לשכח את התורה מעם ישראל, וכאמור. אי נמי יש לומר טעם נוסף בענין מה שנהגו להרבות בצדקה בחנוכה על פי מה דאיתא במדרש ילקוט שמעוני ישעיהו רמז תקו והלבוש השביעי שלבש ליפרע

ממלכות יון של צדקה היה שנאמר וילבש צדקה כשרין וכובע ישועה בראשו הרי תרי, עיין שם. וראה עוד להגאון הגדול הרב מנשה קליין ז״ל בשו״ת משנה הלכות חלק ז (סימן פח) שכתב, וזה לשונו: בדבר שאלתו עוד מה דמבואר בקצש״ע סי׳ קל״ט ס״א דמרבים בצדקה בימי חנוכה ובפרט ללומדי תורה מאין לו המקור לזה ע״כ. הנה המג״א סימן תר״ע כתב דנוהגין הנערים לסבב על הפתחים בחנוכה ובס׳ חנוכת התורה נתן טעם לדבר וראיתי באחד מן הספרים וכעת אינני זוכר מקומו שהיה מנהג קדמון שראשי ישיבות ורבנים היו הולכין בחנוכה לקבץ מעות חנוכה והטעם נראה פשוט בזה דלפי שהנס נעשה ע״י שנמסרו זדים ביד עוסקי תורתך ולעורר זה הנס נותנים צדקה ללומדי תורה ומחזיקין אותן דלולי הם לא היה הנס כלל ואולי בדורות האחרונים הנהיגו לתינוקות לסבב מפני טעם הנ״ל והרבנים בעצמם לא הלכו כי הושפל כבוד התורה ונחשב לבזיון כמובן, ועי׳ פמג״ד בא״א כאן מה שכתב בטעם למה מקבלין כסף ללומדי תורה דוקא ע״ש. ועיין ספר יסוד ושורש העבודה מה שהאריך בזה ובס׳ בני יששכר מאמר חדש כסלו מאמר ג׳ סקכ״ב אמ״ש בזוהר ויגע בכף ירך יעקב שנגע הס״מ בתמכין דאורייתא ואם אין ח״ו מי שיסמוך לומדי תורה נופל ח״ו יסוד התורה וחנוכה ופורים ניתקנו לתקן נצח יהודה [והוד] נקראים תמכין דאורייתא ועל כן במועדים הללו מצוה להרבות בצדקה וזהו הנקרא מדליקין עליו בביתו שבניו עוסקים באור התורה ואם אין מדליקין עליו בביתו צריך להשתתף בפרוטה היינו עם לומדי תורה כענין יששכר וזבולון ע״ש, ובספר אוצר החיים מנהגי הגה״ק אדמו״ר מצאנז זצ״ל שבזאת חנוכה ערך סעודה גדולה לכל הקהל ודרש ופעל בעניני צדקה הרבה ובוילקט יוסף שם כתב דביסוד ושורש העבודה כתב דבשמונת ימי חנוכה מסוגלים מאד לתקן פגמי נפשו בנתינת צדקה וביחוד ללומדי תורה להחזיקם ע״ש.

רמח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר התודעה (פרק יא עמוד קפט) וזה לשונו: אמרו חכמים: אם כל המועדים יהיו בטלים - חנוכה ופורים לא נבטלים. משל למה הדבר דומה? לאחד שנתנו בידו ממון כדי שילך ויעשה בו סחורה. הלך ועשה בו סחורה והרויח ממון הרבה משלו. לאחר ימים, אפילו יבואו ליטול ממנו מה שנתנו לו - מה שהרויח משלו לא יטלו. כך המועדים האמורים בתורה, בחנינה נתנו להם לישראל שלא הקדימו זכויות משל עצמן, ואילו חנוכה ופורים בזכות מעשיהם נתנו להם לישראל, שחירפו נפשם על האמונה הטהורה בחנוכה, וברצון עצמם קבלו עליהם ברית התורה בפורים ולא כפו עליהם הר כגיגית. וכל זאת, בימי היותם נתונים ביד בוזזיהם

ומשעבדיהם. אפילו יטלו מהם המועדים האחרים - חנוכה ופורים שזכו להם במעשיהם, לא יטלו מהם ולא יהיו נבטלים לעולם: כל ישראל שוים בחנוכה ופורים. הואיל וחנוכה ופורים זכו בהם ישראל בזכות מעשיהם, לכך יש לימים טובים אלה אחיזה בכל נפשות ישראל בכל מקומות מושבותיהם, והכל זוכין לקדושת ימים טובים אלה בשוה. ואמרו החכמים האחרונים, שמפני הטעם הזה אין עושים בחוץ לארץ יום טוב שני של גלויות בחנוכה ופורים, כשם שעושים במועדים הכתובים בתורה. כי דבר זה שעושין בחו"ל יום טוב שני, חוץ מן הטעם של 'ספקא דיומא' שהזכירו חכמים, שלא ידעו בני הגולה את היום שנתקדש בו החדש, עוד טעם יש בו על דרך האמת, לפי שאין יום אחד מספיק בחו"ל ואין בנו כח להכנס בקדושת המועד, וצריכים שני ימים, מה שהיום הראשון חסר - בא השני וממלא. וכל זה מפני שהמועדים הם נעלים מתפיסת אדם וצריכים קדושת ארץ ישראל שתסייע לאדם שיוכל להתקדש בהם. אבל חנוכה ופורים, כיון שישראל זכו להם בכח מעשיהם, קרובים הם לנפשות ישראל יותר, ויכולות הנפשות להאחז בהם ולהנות מזיום בכל מקום שהם, אפילו בחוץ לארץ, ואינם זקוקים לתוספת יום שני. עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שלחג חנוכה זכו אבותינו בכח מעשיהם, על זה להורות נתן שיש להודות להשי"ת על זה הוסיפו להדליק יום נוסף וכאמור.

רמז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר היקר חיים שיש בהם (על מועדי השנה עמוד רכח), וזה לשונו: באיזה אופן מותר להתפלל על הנס? כתב רבינו משה איסרליש, הרמ"א זצ"ל, (בשולחן ערוך סימן תרפ"ב סעיף א' כצ"ל) אם שכח לומר "על הניסים" בברכת המזון, כשמגיע ל"הרחמן" יאמר: "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כדרך שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו..." את דינו זה, דחה ה"תבואות שור", הגאון רבי אלכסנדר סנדר שור זצ"ל, וטעמו ונימוקו: מכיון שאין להתפלל על הנס. ראיה לכך הוא מביא, ממה ששנינו בגמרא (ברכות ס.): היתה אשה מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זה תפלת שוא. ומקשה הגמרא מהא דכתיב (בלאה אמנו) "ואחר ילדה בת", שדנה לאה דין בעצמה ואמרה: י"ב שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני ארבעה מן השפחות, הרי עשרה, אם זה זכר לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות, מיד נהפכה לבת. ומתרצת הגמרא: אין מזכירין מעשה ניסים". לכאורה מה תרצה הגמרא – ומדוע נחשב זה לתפילת שוא? הרי יכול להתפלל שתלד זכר בדרך נס? אלא ודאי נשמע מזה שאין להתפלל על נס, ואם שכח "על הניסים" אין לו לומר "הרחמן הוא

יעשה לנו נסים ונפלאות..״ בא הגאון מלמברג, רבי יעקב אורשטיין זצ״ל, ומתרץ את פסקו של הרמ״א. ואלו דבריו בספרו ״ישועות יעקב״: ישנו חילוק בין ניסים נסתרים לניסים גלויים. בנס נסתר כמו בעובדה שהיתה אשתו מעוברת, והוא מתפלל שתלד אשתו זכר, אם אכן תלד זכר אין אדם מכיר בניסו, מי ידע אם הולד נהפך לזכר או היה זכר מתחילה? נסמעין זה אין בו משום פירסום שם שמים וכבודו יתברך, באופן זה אין להתפלל על הנס. אדרבה! אם עושין נס לאדם מנכין לו מזכויותיו. שונה הדבר לחלוטין בנס מפורסם לרבים כנס חנוכה, שעל ידו נתקדש שם שמים ברבים, מותר לו להתפלל ״הרחמן הוא יעשה ניסים ...כמו שעשית לאבותינו״, ואין לחשוש שמא ינכו לו מזכויותיו. אדרבה! עוד יתוסף על חשבונו זכות חדש, שעל ידי יתפרסם ויתקדש שמו יתברך בעולם... עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי״ת שנס חנוכה היה מפורסם ועל ידו נתקדש שם שמים ברבים. ולא ניכו לנו מזכיותינו בעבור נס זה. וכאמור.

רנ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר היקר חיים שיש בהם (על מועדי השנה עמוד נזר, משם ספר לחם אשר טרם ראיתיו), וזה לשונו: יום שמיני של חנוכה נקרא ״זאת חנוכה״, מפני שקורין בו ״זאת חנוכת המזבח״. ואפשר לומר בדרך חידוד טעם לזה. לכאורה הלא ידועה קושיית הראשונים, בעל העיטור והאבודרהם, למה אין עושים בגולה תשעה ימים חנוכה משום ״ספיקא דיומא״? לכן, כדי שלא נקל ביום השמיני, לומר שהנס היה באמת רק שבעה ימים ויום השמיני עושים משום ספיקא דיומא, אנו קובעים אותו ומדגישים: ״זאת חנוכה״. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להוסיף להדליק ביום השמיני בברכה כדי שלא נקל בו ח״ו וכאמור.

רנא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר (פרשת בהעלותך צו.) אמר רב הונא הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים מצאנו לפרשת שמן זך ולפרשת המנורה שנאמרו ונשנו והן צריכין להדרש על הסמוכים. למה נאמר (ויקרא כד) ויקחו אליך שמן זית זך לפרשת המועדים מלמד שהיו ישראל עתידין לחדש יום טוב להם על עסק השמן ואיזה זה זו חנוכה. ולמה נסמכה פרשת בהעלותך לענין של מעלה דכתיב (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד. ולהלן הוא אומר (שמות לד) ובבוא משה לדבר אתו יסיר את המסוה. נסמכה פרשת בהעלותך לפסוק ובבא משה לומר לך שאין הקב״ה צריך לאורן של ישראל שהרי משה רבינו קרן עור פניו בדברו אתו. אלא לזכות ישראל הרבה להם תורה ומצות. מיכן אמר רבי חנניא בן עקשיא

רצה המקום ב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר (ישעיה מב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. עד כאן. וראה להרמב"ן ז"ל (במדבר ח. ב) שכתב, וזה לשונו: בהעלתך - למה נסמכה פרשת מנורה לחנכת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה. ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ששבחו בו הכתוב (דברים לג י) ישימו קטורה באפך, ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו משרתי אלהינו. ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלואים. ואם תאמר שהיו חובה ונצטוה בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנכת המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוה עליה. אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו. ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנכת המזבח עכ"ל. וכיון שתלי"ת התקיים הנס של חנוכה, שהיו ישראל עתידין לחדש יום טוב להם על עסק השמן ואיזה זה זו חנוכה. לזה מוסיפים יום אחד להודות להשי"ת על זה שלא גרם ח"ו החטא, וזכינו בס"ד לנס חנוכה וכאמור.

רנב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הרב ישעיהו הלוי הורביץ ז"ל, בספרו שני לוחות הברית מסכת חולין (פרק נר מצוה אות נט) וזה לשונו: אף שמשא ומתן באמונה הוא מצוה גדולה, מכל מקום אל יאבד זמנו בזה. לא מיבעיא תלמיד חכם פשיטא צריך לראות שתהא תורתו קבע ומלאכתו עראי, אלא אפילו בעלי בתים אשר יראת אלקים בלבם, ישכילו ויבינו לאחריתם ויקיימו טוב תורה עם דרך ארץ (ראה אבות פרק ב משנה ב). ודורשי רשומות נתנו סימן, ג' 'אז' כתיבי, 'אז תשכיל' (יהושע א, ח), 'אז תצליח' (שם, ובדברי הימים – א' כב, יג), 'אז תישן', לחלק היום שהוא כ"ד שעות לשלש חלקים, שמונה שעות יהיה קודש לה' תורה ותפלה, וסימנך

׳אז תשכיל׳, ׳אז׳ בגימטריא ח׳, דהיינו ח׳ שעות ישכיל שהוא עסק התורה. ושמונה שעות יעסוק במשא ומתן, וסימנו ׳אז תצליח׳. ושמונה שעות ישן, וסימנך ׳אז תישן׳. אמנם באלו שמונה שעות שעוסק בתורה ובתפלה, ישיש וישמח בהם ביותר שמחה רוחניות דביקות בהשם יתברך, כי אלו השמונה שעות הם קודש לה׳, וסימנך ׳המלך המרומם לבדו מאז׳, כלומר מאז ראשון לבדו, דהיינו ׳אז תשכיל׳ מזה התרוממות המלך. עכ״ל. ולפי זה יש לומר כיון שהיתה מגמת היוונים לשכחם תורתך, לכן קבעו להדליק שמונה ימים כנגד ח׳ שעות שאדם צריך ללמוד כל יום לפחות וכאמור.

רנג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף ז״ל בספרו הבהיר חזון עובדיה (הלכות חנוכה בהקדמה עמוד י) וזה לשונו הצריך לנו כאן: כאשר אנו מתבוננים בנס חנוכה נווכח שכל התורה שיש בידינו היא בזכות נס חנוכה, צא ולמד כי אין לנו בכל המשנה והתלמוד אלא דברי התנאים מדורו של הלל והלאה, ובהם אנו עוסקים ולמדים דבר מתוך דבר, ואילו מדורות הקודמים לדורו של הלל לא נזכר בש״ס דבר. והרי הלל נהג נשיאותו לפני חורבן הבית מאה שנה, ונס חנוכה היה יותר ממאתים שנה לפני חורבן הבית השני, ואם חלילה לא היה הנס של חנוכה מתרחש, לא היה לנו שום דבר מהתורה שבעל פה שבידינו, על כן הוא נס גדול לקיום התורה, ויש כאן נר מצוה (של חנוכה) ותורה אור, היא התורה שבעל פה. עיין שם. כלומר מאז ראשון לבדו, דהיינו ׳אז תשכיל׳ מזה התרוממות המלך. עכ״ל. ולפי זה יש לומר כיון שהיתה מגמת היוונים לשכחם תורתך, לכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי״ת על אשר זיכנו לחג החנוכה שבזכותו נשאר לנו בידינו התורה שבעל פה. וכאמור.

רנד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב רבנו בחיי בן אשר ז״ל (תלמיד הרשב״א), בספרו כד הקמח (ערך נר חנוכה) וזה לשונו: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (תהלים צז). דרך הכתוב לכנות כלל כל הטובות שבעולם בלשון אור ואין הכונה אור ממש אלא שלוה והשקט וכבוד ובריאות מלשון (מגילה ח) ליהודים היתה אורה ושמחה. (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך, (שמואל ב כב) כי אתה נרי. הכל כלל טובת העולם. וכן תמצא בהפך שהכתובים קורין כלל כל הרעות חשך כמו (קהלת ב) והכסיל בחשך הולך ומי שמתעצב ומתרעם על ימיו קורא הכתוב ימיו חשך כמו שמצינו באיוב שאמר (איוב ג) היום ההוא יהיה חשך עד שתמצא במי שנותן עצה שאינה הגונה שקראו הכתוב מחשיך הוא שכתוב (איוב לח) מי זה מחשיך עצה במלין. ויתבאר מזה שעצה ההגונה היא האורה ושאינה הגונה היא החשך לפי שהחשך

כלל הרעות והאור כלל הטובות הוא שכתוב (ישעיה מה) יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע, עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שהאור כולל כל הטובות, לכן הוסיפו להדליק יום נוסף בחנוכה. להודות להשי"ת על זה, וכאמור.

רנה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שאומרים בנוסח ועל הנסים "לשכחם תורתך", וראיתי בספר היקר כמוצא שלל רב, (על חנוכה) שהסביר כוונת הייונים ימש"ו בזה, על פי מה דאיתא (יומא לח:) [ואמר] רבי אלעזר: כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו, שנאמר: "ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני" (הושע ד. ו). רבי אבהו אמר: מורידין אותו מגדולתו, שנאמר: "כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי" (שם). והיינו שכונתם היתה לגרום צער יותר לישראל, עיין שם. ואולי אפשר לפרש בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במסכת אבות (פרק ג משנה ח) רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר (שם דברים ד') ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו. היתה כדי שלבני ישראל לא תהיה חיות בעולם מכח התורה שהם חיינו ואורך ימינו. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף כדי להודות להשי"ת שהם לא שכטחו את התורה הקדושה וכאמור.

רנו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שיש לשאול כיצד נהנו החשמונאים ממעשי נסים, והדליקו בשמן בשאר הימים אם הוא לא היה מספיק להם השמן רק ליום הראשון בלבד? ויש לומר בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הרב ישעיהו הלוי הורביץ ז"ל בספרו שני לוחות הברית פרשת תרומה (תורה אור אות יא). וזה לשונו: והנה מצות עשיית המשכן היתה על פי נדבה 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו' וגו' (שם שם, ב). וכבר כתבתי בהקדמת שובבי"ם ת"ת (אות ד), שבפרשה זו [מיירי] מענין נדבת לב במעלת נתינת הצדקה ולכל דבר שבקדושה. ואז הוא משותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כי ברא את העולם בנדבה, אין צורך לו בעולמו אלא בראו בנדבתו הטוב, ומי שהתנדב בלב טוב יהיה הקדוש ברוך הוא משותף עמו. וראיתי כתוב (בספר כלי חמדה) פירוש על זה הפסוק (שמות שם) 'ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי'. דקשה, מתחילה קורא התרומה על שמינו, כמו שנאמר 'תרומה מאת כל איש', אחר כך קורא התרומה על שמו יתברך כמו שנאמר 'תקחו את תרומתי'. אלא הענין, הצורך למלאכת

המשכן היה רב מאוד יותר מהנמצא, כי הזהב היה זהב טהור שאינו בנמצא הרבה, וכן שאר ענינים החשובים. ועל כל זאת היתה מגעת הנדבה יותר מכדי הצורך. וזה הדבר היה מצד הברכה שנתן השם יתברך בנדבה, שמן המעט נעשה רב. וסיבת הברכה היתה מצד נדבת הלב, רצונו לומר, איש אחד הביא חתיכה זהב בלב טוב, והיה מצטער על שלא היה בידו יותר, והיה מתאוה ליתן בכפלים רק שלא היתה בידו, הקדוש ברוך הוא היודע מחשבות, צירף מחשבתו הטובה למעשה, ושלח הברכה במה שנתן שנעשה בכפל, דהיינו כסך שהיה מתאוה בנדבת לבו אף שלא היה בפועל. נמצא שזה המותר הקדוש ברוך הוא הוא הנותן, ותרומה זו היא שלו, זהו שאמר 'תקחו את תרומתי'. והיא באה 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו' (עכ"ד). נמצא זה המתנדב נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית שהמשכן הוא הבריאה. וזהו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שם, ח), כלומר הרבה ענינים ממנו נעשה מתוכם, היינו תוכיות נדבת לבם. נמצא לפי זה 'בתוכם' הוא כמו בתוכו, כי לא היה המשכן נגמר אם לא היה תוכיות נדבת לבם, כמו שכתבתי. עיין שם. ולפי זה אפשר להסביר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שנתן את הברכה בשמן המועט שמצאו, ועל אשר זכו להיות שותפים להקב"ה במעשה בראשית. וכאמור.

רנז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שהובא בחוברת ימי החנוכה בהלכה ובאגדה משם ספר יוסיפון (פרק יח). חשמונאים (ב. ו), שכתב, וזה לשונו: ביום ט"ו בכסלו שנת ג' תקצ"ג (167 לפני הספירה למניינם), הקימו היוונים פסל טמא בבית המקדש על מזבח ה'! הם בנו במות לאלילים בכל ערי יהודה, קרעו את ספרי תורת ה' לקרעים ושרפו אותם באש. כל מי שהיה ירא את דבר ה' יצא מן העיר וחיפש מפלט באחד הכפרים שבהרי יהודה. שם הצליחו בזמן הראשון להסתתר מעיני שוטרי אנטיוכוס הרשע, ולקיים את מצוות התורה. אולם פתרון זה היה זמני ביותר, שכן לאחר שביססו היוונים את תרבותם הטמאה בירושלים, יצאו הם לכפרים ולהרים לתור אחרי יהודים השומרים תורה ומצוות. היה זה נסיון קשה ומר עבור היהודים הנאמנים. הם התחבאו ביערות ובמערות, והיו מוכנים למסור את נפשם על קידוש ה', כאשר יד הצוררים תשיג אותם גם שם. אלפי אנשים, נשים ועוללים, מסרו את נפשם על קידוש ה', נטבחו ונהרגו על שמירת התורה והמצוות, ה' יקום דמם. - תפסו היוונים את אלעזר שר הכהנים, שהיה כבר זקן ושבע ימים (הוא אלעזר הנ"ל אשר נשלח בראש המשלחת אל תלמי המלך לתרגם את התורה), והביאו אותו לפני פוליפוס. פנה אליו פוליפוס ואמר לו: "אלעזר הכהן, הלוא איש חכם ונבון

אתה! אל נא תעבור את מצות אדוננו המלך. עבוד לצלמו, ואכול מבשר זבחו, ואז תחיה ולא תמות". ענה אלעזר הכהן: "חלילה לי להפר את מצות אלוקי, אל-חיים ומלך עולם, ולעשות את מצות אנטיוכוס אשר ימיו כצל עובר". ראה פוליפוס כי לא יוכל לשכנע את אלעזר להישמע לו, והחליט לנקוט בצעד אחר. הוא פנה אליו בסתר ואמר לו: "יודע אתה שאני אוהב אותך ומכבד אותך כבר ימים רבים, מכיר אני אותך עוד מעת היותי משרתו של תלמי המלך. כאשר באת אליו עם חבריך לתרגם את התורה, נוכחתי לעמוד על גדולתך ומעלתך. ועכשיו מרחם אני עליך ועל שיבתך, ואין אני רוצה להרע לך. ולכן רוצה אני להציע לך הצעה אחרת: קח לך חתיכת בשר כשרה משלך, ותאכל אותה בפני העם, באופן שיחשבו שאתה אוכל מבשר זבחו של צלם אנטיוכוס. אם תעשה כן אחמול עליך ולא אמית אותך". אולם אלעזר הכהן לא הסכים אף לזאת. הוא פנה לפוליפוס ואמר: "שמע נא אותי, פוליפוס פקיד המלך אנטיוכוס! בן תשעים שנה אנוכי היום, וכל חיי דבקה נפשי ליראה את ה' אלוקי ישראל. ואיך אבוא היום לעשות רמיה ולהפר בריתו?! אם כה אעשה כדבריך, אחטיא את ישראל, ויאמרו היהודים: הנה אלעזר הכהן, בן תשעים שנה עזב את תורת אלוקיו והפר בריתו. ואם כן מה לנו חלק ונחלה בתורת ה'? ויפרו גם הם ברית ה' ויעזבו את תורתו, וילכו נפשותיהם לאבדון. לכן חלילה לי לטמא את טוהר שיבתי לגרום ליהודים רפיון ידיים באמונת ה'. אמותה הפעם את המוות הזה ואותיר אחרי גבורה ואומץ לעמי ולבחורַי. אתם תמיתו אותי פה, ואלוקי ישראל יחייני שם בעולם הבא. והיהודים בראותם את מותי פה על ידכם - יאבו גם הם לעזוב את חייהם למען יקר תורת אלוקינו, ונהיה אני והם כולנו חיים!" כשמוע פוליפוס דברים אלו, הפך ליבו לאכזר, והחליט להמשיך ביתר שאת להרע לישראל בכל מאודו. הוא ציוה לייסר ולהכות כל יהודי שדבק בתורתו, וכן ציוה לייסר את אלעזר הכהן ביסורים קשים. וכאשר היכו אותו ועינוהו ביסורים קשים בלי חמלה, נאנח אלעזר הכהן ואמר: "אלוקי! אתה ידעת כי יכולתי להציל את נפשי מן המוות הזה. אבל לא חפצתי כי אהבתיך. והנה הם יכוני מכות נמרצות אשר אין בי כח לשאת אותן. אבל בגלל גודל האהבה שבוערת בליבי אליך - מכות אלו חביבות עלי, ואסבלן בכח ובגבורה. ואתה למען רחמיך, רחם על עדת ישראל, והצילם מכל אויב ושונא". וככלותו לדבר ולהתפלל אל ה', עלתה נשמתו הטהורה השמימה, והותיר אחריו כח ואומץ וגבורה לבני עמו. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף לעילוי נשמת אלעזר הכהן הי"ד הנ"ל, שמסר את נפשו וקידש שם שמים ברבים. וכאמור.

רנח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי בעלון היקר בית מרן פרשת וישלח תשעז (מספר 97, הלכה י) לרבנו הראשון לציון הגאון הרב יצחק יוסף נר״ו, שכתב, וזה לשונו: חנוכת המזבח לאחר הנצחון נכנסו החשמנאים לבית המקדש, כדי לעבוד את עבודת המקדש אבל היוונים טימאו המזבח. אחד המתיוונים הקריב חזיר על המזבח, קם אחד המכבים וחתך את ראשו של המתיוון, והתערב דמו בדם החזיר, ולכן היו צריכים להכין מזבח חדש, 'מזבח חדש בציון תכין', המזבח עם הכבש הוא 32 אמה על 32 אמה, ולקח להם שמונה ימים לעשות חדש. עיין שם. וראה עוד בחוברת ימי החנוכה בהלכה ובאגדה שכתב, בזה הלשון: הגמרא מתארת כיצד היו בונים את המזבח. המזבח היה עשוי יציקה של אבנים [ומדביק אותם על ידי ששופך עליהם תערובת של סיד, זפת וקוניא], שהיתה ממלאת את כל נפח המזבח. מדובר בנפח כולל של כ- 10,000 אמות מעוקבות! [אמה היא כחצי מטר. ולשם המחשה, נפח המזבח הוא בערך כמו נפח של חדר ענק בגודל 51X15 מטר, ובגובה כ-5 מטר!]. וזאת מלבד הכבש הענק [דרכו היו הכהנים עולים אל המזבח], שאף הוא נעשה באותו אופן (זבחים נד ע״א). איזו כמות עצומה של אבנים נדרשה לבניית המזבח! וכל אבן ואבן שנלקחה ליציקת המזבח - נבררה ונבדקה היטב, שהרי כאמור צריכות אבני המזבח להיות חלקות לגמרי, כמו סכין שחיטה! ומאין מצאו אבנים כה חלקות? אומר הרמב״ם (הלכות בית הבחירה פ״א הי״ד): היו חופרים בקרקע עד שמגיעים למקום הניכר שאינו מקום עבודה ובנין, ומוציאים ממנו את האבנים, או שהיו לוקחים אבנים מן הים הגדול. עיין שם. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שקבעו להדליק שמונה ימים נרות חנוכה, כך טרחו ויגעו לבנות מזבח חדש, ובהשלמת המלאכה, היתה השמחה גדולה, כפי שאומר הפייטן: ״אז אגמור בשיר מזמור - חנוכת המזבח״. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי״ת על אשר זכו לחנוכת המזבח, וכמו שאומר הפייטן: בשיר מזמור ואז אגמור בחנוכת המזבח.

רנט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי בחוברת ימי החנוכה בהלכה ובאגדה הנ״ל, שכתב, בזה הלשון: בנוסף לכך, טיהרו החשמונאים את העזרה מן ההרוגים והטומאות, וסתמו את 13 הפרצות אשר פרצו היוונים בסורג המקיף את חומת העזרה. [סורג זה נבנה לשם מחיצה בפני הנכרים, שלא יכנסו לפנים ממנו. היוונים רצו להראות שגם לנוכרים מותר להיכנס, לכן פרצו בו פרצות. מול כל שער שהיה בחומה, פרצו פרצה בסורג, כדי שיוכלו להיכנס בלי עיכוב ומניעה. החשמונאים חזרו וגדרו את 13 פרצות הסורג, וגזרו כנגדן 13 השתחויות, שכל

הנכנס, חייב להשתחוות ולהודות לה׳ על ניצחונם של ישראל, ועל אבדן של מלכות יון.] (מידות פ״ב מ״ג) עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי״ת על שזכו החשמונאים וטיהרו את העזרה מן ההרוגים והטומאות, וסתמו את 13 הפרצות אשר פרצו היוונים בסורג המקיף את חומת העזרה. וכאמור.

רס. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בחוברת ימי החנוכה בהלכה ובאגדה שכתב, (בשם ספר יוסיפון), בזה הלשון: ביום כ״ה בכסלו שנת ג׳ תקצ״ו [בדיוק שלוש שנים לאחר היום המר והנמהר שבו הקימו היוונים פסל טמא בבית המקדש], חנכו החשמונאים את בית המקדש, שמו את לחם הפנים על שולחן ה׳, וחידשו את עבודת הקורבנות. בבואם להקריב קורבנות על המזבח החדש, לא מצאו אש קדושה [אש שהיתה יורדת מן השמים לשרוף את הקרבנות]. הם צעקו אל ה׳, ויצאה אש מן האבנים אשר על המזבח, ומיד ערכו עליה עצים והקריבו קרבנות תודה ונדבה לה׳ יתברך על תשועתם. אש זו נשארה על המזבח עד חורבן בית המקדש. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי״ת על הנס שהוריד אש מן השמים שתאכל את הקרבנות וכאמור.

רסא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר אור הגנוז לימי החנוכה (עמוד כד) שהביא משם הגאון החת״ם סופר ז״ל (בדרשותיו לחנוכה סד:) שכתב וזה לשונו: יש להבין מאי טעמא קבעו על הפתח ברשות הרבים כדי לפרסם הנס ביותר, ולא סגי להו כעין פרסום הנס דאורייתא באכילת פסח וסיפור יציאת מצרים ומגילת אסתר שנעשה בתוך הבית ולא על פתח הבית מבחוץ, ויש לומר דשאני התם שהנס בעצמו היה גלוי ומפורסם לכל העמים, וגם הנס בעצמו אינו מראה חיבתו עלינו כל כך, דיש לומר שעשה למען ידעו כל באי העולם כי ה׳ הוא האלוקים אין עוד מלבדו, מה שאין כן בחנוכה שהנס של נרות היה בסתר בבית המקדש, ומי ראה וידע זה רק הכהנים הניגשים אל ה׳ והרוצה יכחיש כל אלו ואין כאן כבוד לשמו, ולא היה בכל זה שום צורך רק להודיע לנו חיבתו ורצונו עמנו וכן כתב להדיא הראב״ד בספר דברי מלכות בית שני שחבר ע״ש, ואם כן מן הראוי לנו לפרסמו ביותר ברשות הרבים בפומבי, וזה אנו למדים ממדותיו של יתברך שמו כאשר הוא נוהג עם שומרי מצוותיו, דלהכי פרסם הכתוב בראובן להשיבו אל אביו (בראשית לז, כב) הואיל וכך היה כוונת לבו של ראובן בסתר מחשבתו ולא נודע לאדם, פרסם עליו הכתוב וכו׳ והרשב״א בתשובה (תקפב) למד מזה מצוה לכתוב שם המתנדבים בעם על הפרוכת וכלי הקודש. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק

יום נוסף להודות להשי״ת שהראה לנו חיבתו ורצונו עמנו, ולפרסם שמו יתברך יותר וכאמור. ובעצם קושיית הגאון החת״ם סופר ז״ל, נראה לתרץ, לפי שהיוונים ימש״ו גרמו לעם ישראל שיתבטלו מן התורה, ויעשו המצוות בסתר, לכן אנו עושים לזכרון נס זה שהקב״ה ברחמיו המרובים הושיענו מידיהם, ההיפך ממעשיהם לעשות פרסומי ניסא לנרות החנוכה בגלוי, שמרמזים לתורה ולמצוות, וכדכתיב: ״כי נר מצוה ותורה אור״ (משלי ו. כג). וכאמור.

רסב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה הגאון רבנו ישראל מאיר הכהן ז״ל בשער הציון (סימן רנו ס״ק ו) וזה לשונו: וכעין מה שאמרו בשבת כ״ג ע״ב, הזהיר בנר, עיין שם, ושם הלא היה זהיר רק בעצמו, וכל שכן בזה שהוא מזכה תמיד לרבים מבני ישראל, וגם אמרו חז״ל גבי אלקנה, כשהיה עולה לרגל בכל שנה היה מכוין בכל פעם לזרז את ישראל שהם גם כן יזכו במצוה זו לעלות לרגל, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, אתה כונת לזכות את ישראל, אני אוציא ממך בן שיזכה את ישראל לפני, וזכה ויצא ממנו שמואל:

רסג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בשער הכוונות דרוש א׳ לחנוכה, וזה לשונו הצריך לנו כאן: והנה כמו שנתבאר שבשבתות ויו״ט ור״ח יש בהם תוספת קדושה על ימי החול גם בחנוכה ופורים יש בהם תוספת קדושה יותר מימי החול אמנם אין מדריגתם שוה למדריגת השבתות ויו״ט ור״ח והנה הם נתבארו כל אחד במקומו. אבל ענין חנוכה ופורים הוא באופן אחר כי תרוייהו אינון בהוד ואעפ״י שבתפלת שחרית בחול ביארנו דיעקב בנצח ומלכות בהוד וכפ״ז החול הוא קדוש יותר מחנוכה ופורים אשר תרוייהו אינון בהוד אבל הענין הוא על דרך שביארנו בדרוש ר״ח בענין הי״ט כי הנוק׳ יש לה אז תוספות קדושה לפי שאז מקבלת הארותיה ע״י עצמה שלא ע״י בעלה וכן הוא כאן כי הנה בחול יעקב יונק הארתו וחלק הארה שלה מן הנצח ומן ההוד ואח״כ נוחן לה הארתה ונמשך מן ההוד על ידו אבל עתה בחנוכה ופורים היא יונקת חלק הארותיה מן ההוד ע״י עצמה שלא ע״י בעלה ואינה טפילה אליו כימי החול והנה ענין זה הוא תוספת קדושה אליה בזמנים אלו יותר מבחול:

רסד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בעלון המאיר (מקץ תשעג) בחידושים ״לימי החנוכה״ שכתב, בזה הלשון: ועוד מצינו, אנו מדליקים ל״ו נרות כנגד המילים ״אור״, מאורות״, ״נר״ עד כאן. המוזכרים בכל התורה בדיוק שלושים ושש פעמים. היינו שבעצם האור של הנרות חנוכה גנוז בתורה במילים הללו כמספר הנרות שאנו מדליקים בחנוכה ובהדלקתם ובצפייה בהם אנו מתבוננים באור התורה. על כן אומר דוד המלך

"אשרי העם שככה לו"-לו שלושים ושש, אשרי העם היכול להאיר את נשמתו באורות של קדושה.

רסה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהוידע בחידושיו (ברכות יז. ובעוד עשרות מקומות, גם בספרו בנייהו על התורה) וזה לשונו: שם גמור בכל לבבך ובכל נפשיך לדעת את דרכי. נראה לי בס"ד לב נפש מספרם נתי"ב, כי נתיב התורה ישיג האדם על ידי צירוף הלב והנפש, גם על ידי שניהם יקנה מדת האהבה, לכך ולב נפש עולים מספר מדת האהבה, וזה שאמר בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי, שעל ידי צירוף לב ונפש תשיג הנתיב שלי, ולשקוד על דלתותי יום יום הם אותיות דד של התורה, דכתיב בה דדיה ירווך בכל עת, והתורה יש בה ח' דרגין שהם, כשר, ופסול, חייב, וזכאי, טמא, וטהור, אסור, ומותר, וזהו לשקוד על דלתותי, שני דלתין של ארבע וארבע, ד' וד' עיין שם. ולפי זה יש לומר כיון שבתורה הקדושה יש ח' דרגין, וכנ"ל, ומטרת היוונים הרשעים היתה לשכחם תורתך, ולכן כנגד ח' דרגין שבתורה קבעו להדליק ח' ימים וכאמור.

רסו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי יוסף שאול נתנזון ז"ל בשו"ת שואל ומשיב מהדורה א חלק ג (סוף סימן מב) וזה לשונו הצריך לנו כאן:... והנה בהא דאמרו דטמאו שמנים שבהיכל לכאורה צ"ע דמה ענין שמנים להיכל והא השמנים היה להם לשכה הנקראת בית שמניא כדאמר פ"ב דמדות וברמב"ם פ"ה מבית הבחירה וכן הוכחתי מתוך רמיזת הגאון מוהר"ע איגר בהגהת הש"ס שמרמז לקושיא זו ולפע"ד יש לומר דהלשכה היתה לשמנים של המנחות שהיתה צריכה לנסכים שלא היה שמן זית זך כ"כ וכמבואר במנחות דף פ"ה ותדע שכן היה שם גם יינות והיינו שגם יין היו צריכים לנסך אבל השמן להדלקה אפשר שהיה מונח בהיכל שזה היה השמן המובחר שבשמנים אבל לא מצאתי בשום מקום רמז לזה ויותר נראה שאז בזמן שצרו על ירושלים ונתייראו מפני האויב הכניסו השמנים להיכל כדי שיהיה משומר מן האויב יותר ותדע שהרי מצאו שמן שהיה חתום בחותמו של כה"ג על כרחך שהיו חוששין שמא יטמאו השמן ואף שהשמן בא בטומאה מ"מ רצו להקריב לשם בקדושה וטהרה ולכך הכניסום להיכל שיהיה משומר ביותר כנלפע"ד ודו"ק. עכ"ל. ונראה לפי זה לתרץ שלכן מוסיפים עוד יום אחד בהדלקה להודות להשי"ת על שנתן בדעתם לשמור את פך השמן בהיכל שיהיה משומר ביותר מן היוונים, וכאמור. ושוב ראיתי אחר זמן למעלת ידידנו הגאון הגדול הרב יעקב חיים סופר נר"ו בספרו חוקי רצונך ח"ב (סימן ו) מה שפלפל בדבריו שההיכל

שם הכוונה לעזרה עיין שם באורך וינעם לך.

רסז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כג:) אמר רב הונא: הרגיל בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים, (עיין רש"י ז"ל, שכתב, בנים תלמידי חכמים - דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה - בא אור דתורה. אולם ברבינו חננאל הגירסא היא הרגיל בנר חנוכה. עיין שם). הזהיר במזוזה - זוכה לדירה נאה, הזהיר בציצית - זוכה לטלית נאה, הזהיר בקידוש היום - זוכה וממלא גרבי יין. רב הונא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דרבי אבין נגרא, חזא דהוה רגיל בשרגי טובא, אמר: תרי גברי רברבי נפקי מהכא. נפקי מינייהו רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין. רב חסדא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפיתחא דבי נשא דרב שיזבי, חזא דהוה רגיל בשרגי טובא, אמר: גברא רבא נפק מהכא. נפק מינייהו רב שיזבי. עיין שם. וראה עוד לרבינו מנחם בר שלמה לבית מאיר המאירי ז"ל בספרו בית הבחירה בחידושיו (שבת כג:) שכתב, וזה לשונו: לעולם יהא אדם זריז לקיים את המצות ובקלה כבחמורה שאינו יודע מתן שכרן של מצות ומ"מ יהא לבו סמוך שאין השם מקפח שכר כל בריה ושמדתו לשלם מדה כנגד מדה דרך הערה אמרו הרגיל בנר חנוכה דרך חבוב מצוה ובהערה מפורסמת הויין לו בנים תלמידי חכמים לקיים עליו נר מצוה ותורה אור הרגיל במזוזה זוכה לדירה נאה הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין וכל אלו מדה כנגד מדה וכל עוד שמרבה במצות שכרו מתרבה דרך הערה אמרו ובאחד מגדוליהם שראה באחד והיה רגיל בשתי נרות רצונו לומר של חנכה ושל שבת בהדור ודרך חבוב ואמר גברי רברבי נפקי מהכא וראה באחד שהיה רגיל באחת בהידור ובחיבוב ואמר גברא רבא נפיק מהכא וכאשר פתר כן היה.

רסח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, שהנס היה על דרך שעשה אלישע עם אותה אשה מבני הנביאים והשמן, כמבואר בנביא (מלכים ב' פרק ד פסוקים א-ז). שביום הראשון מזגו את כל השמן שהיה בפך השמן שמצאו אל המנורה, אולם נעשה נס ונשארו איזה טיפות בתוך הפך ולמחרת כשמזגו מהפך השמן, את הטיפות שנשארו ממנו, היה שם ברכת ה' והתמלאה המנורה מהטיפות שנשארו בו, ושוב חוזר חלילה כל השבעה ימים, עד שהכינו שמן זית זך חדש ודו"ק. ולפי תירוץ זה לא תקשה הקושיא, שהקשו המפרשים ז"ל, על מה שתרץ מרן הבית יוסף ז"ל, בתירוצו הראשון, בבית יוסף (סימן תרע) שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס עכ"ל. והלא

קיימא לן בגמרא (פסחים נט.) תניא: "מערב ועד בוקר" (שמות כז. כא). - תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר. עיין שם. כי אכן באמת הם נתנו לה כפי מדתה, אלא שבפך עצמו נשארו בהם טיפות, ובזה שרתה הברכה, ושוב ראיתי להרב טורי זהב ז"ל, (שם ס"ק א) שכתב, לתרץ כיוצא בזה, וזה לשונו: ח' ימי חנוכה. - בטור הביא לשנה אחרת קבעום ח' י"ט הקשה ב"י למה קבעו ח' ימים כיון דבשמן שבפך הי' בו כדי להדליק ליל א' נמצא שלא נעשה נס אלא לז' ימים ותי' ג' תירוצים ע"ש ועל כולם קשה שאין לנו רמז מזה שנעשה כן וא"כ היה לרבותינו להזכיר דבר זה כדי שנדע הנס מה שנעשה בלילה הראשון ולי נראה לתרץ דלמפרע אנו רואין שגם בלילה הראשונה היה נס דמצינו בספר הזוהר על פסוק מה יש ליכי בבית שאין הוא יתברך עושה נס ליתן ברכה אלא במה שיש כבר בעולם ואפילו הוא דבר מועט אז הוא יתברך נותן ברכה להרבות המעט משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה ע"כ ניחא כאן דאלו נדלק כל מה שהיה בלילה הראשון לא היה מקום לנס לחול על שום דבר אלא ודאי דגם בלילה הראשון נשתייר ממה שהיה ראוי לה וממנה נשתייר ועל אותו השיור באה הברכה שנעשה שם נס להרבות אותו וא"כ ראינו שגם בלילה הראשונה נעשה נס עכ"ל. והבאתי כאן תירוצו של הרב טורי זהב ז"ל, בכוונה כי כמה תלמידי חכמים הי"ו, אמרו לי שזהו תירוצו של הרב טורי זהב ז"ל, אולם עינינו הרואות שהרב טורי זהב ז"ל, לא דיבר על הפך עצמו רק על המנורה עצמה שנשאר ממנה מהיום הראשון ובזה שרתה הברכה. וכאמור.

רסט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בעלון היקר טוב לחסות בה' (וישב תשעז), שהביא משם הגאון הקדוש רבי יוסף שאול נתנזון ז"ל בשו"ת שואל ומשיב (ושם לא צויין המקור?), שאמר: כידוע במשך כל ימי השנה אין לו לאדם לבקש מהקב"ה שיעשה לו נס, כי ידועים דברי רבותינו בגמרא (שבת לב.) רבי ינאי לטעמיה, דאמר: לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס - שמא אין עושין לו נס. ואם עושין לו נס - מנכין לו מזכיותיו. אמר רבי חנין: מאי קראה "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת" (בראשית לב. יא) עיין שם. אולם בשמונת ימי החנוכה, אם שכח אדם לומר בברכת המזון "ועל הניסים" עליו ב'הרחמן' "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים הם ...". (וכמו שפסק מור"ם ז"ל בשולחן ערוך אורח חיים (סימן תרפב סעיף א) בהגהה וזה לשונו: י"א כששכח על הניסים בברכות המזון כשמגיע להרחמן יאמר: הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' עיין שם. המחבר

ס״ט). ולכאורה כיצד מבקשים מה׳ שיעשה לנו נס הרי מי שעושים לו מנקים לו מזכויותיו של אדם לחלוטין?. אלא חושף הגאון סוד אדיר ואומר: כל האיסור לבקש מה׳ נס זה רק בימות השנה מפני שהוא גורם בכך לשדד מערכות הטבע, אך עם כניסת החג חנוכה משתנה ההנהגה בעולמות העליונים עם כל אדם במשך שמונה ימים להנהגה ניסית, מעל הטבע, עד כדי כך שאפשר לפעול כל נס וישועה על ידי תפילה, ואין מורידים על כך מזכויותיו של אדם, לפי שהוא זמן של ניסים שמוריד ה׳ לכל אדם על ידי מצוה נר חנוכה והתפלה באותו זמן, לכן נפסק להלכה שמותר לאדם לבקש בברכת המזון שיעשה לנו ה׳ נס בימי חנוכה עיין שם.

ער. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בעלון היקר טיב הקהילה (וישב תשעז), משם הגאון רבי אלחנן הכהן רבינוביץ נר״ו, וזה לשונו הצריך לנו כאן: בגלות יש צד שאור גדול יותר יש לומר דבצד מה גדולה מצוות נר חנוכה ממצוות הדלקת נרות המנורה שבבית המקדש, שהרי בזמן שבית המקדש היה קיים לא היו כל ישראל להדליק המנורה, אלא הכהן בלבד, ואילו עתה כל איש שהוא מזרע ישראל זוכה להדליק נרות חנוכה בביתו, אם כן כל יהודי הוא בבחינת כהן גדול, וכל בית יהודי מתקדש בקדושת בית המקדש, ומתקיים בנו הפסוק ׳ועשו לי מקדש ושכתני בתוכם׳. ודקדק האלשיך בתוכו לא נאמר אלא בתוכם-בתוך כל אחד ואחד, שבבית כל אחד בישראל הוא משכן הקדושה ובימי חנוכה מתקיים דבר זה ביותר וכן נרמז דבר זה בדברי הרמ״א שיש מצוה ברבוי הסעודות בימי חנוכה, משום שבאותן היה חנכת המזבח. לרמוז שבימים אלו מחנכים את בית המקדש שבכל בית פרטי של ישראל. ועניין השראת השכינה הוא-גילוי האמונה בלב בני ישראל. שבשעת הדלקת הנרות מאיר אור גדול של אמונה משום שבעיקר קליפת יון היא היתה

ערא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי לגאון עוזנו רבנו יוסף חיים ז״ל בספרו בן יהוידע (שבת כא:) שכתב, וזה לשונו: שם לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים. מקשים למה לא קבעום משנה הראשונה, ונראה לי בס״ד בשנה ראשונה עשו ח׳ ימים טובים בהכרח מפני הנסים שנעשו בהם בשמן, וכל יום שנעשה בו הנס בשמן מוכרחים לעשותו יו״ט, אך לשנה אחרת ראו חכמי הדור שאותה ההארה שהיתה בשמים למעלה בשנה שעברה שהיה בה הנס חזרה ונתגלית בשנה זו והבינו שבשמים קבעו ימים אלה לאותה ההארה בכל שנה ולכך גם הם עשאום ימים טובים למטה, ולפי זה מ״ש קבעום לא קאי על בית דין שלמטה אלא קאי על השמים ממעל, שהוא כמו ענין הפורים דכתיב בהם

[אסתר ט׳ כ״ח] והימים האלה נזכרים ונעשים, ודרשו רז״ל נזכרים למעלה ונעשים למטה, וכן כאן קבעום למעלה בגילוי ההארה ועשאום למטה ימים טובים בהלל והודאה, ובזה יש להבין נמי כוונת השואל מאי חנוכה דהוה ליה למימר חנוך על שם החינוך של בית המקדש שנתחנך בעבודה ובהדלקת המנורה, ומשני דת״ר וכו׳ לשנה אחרת קבעום למעלה ועשאום למטה, ולכן הטילו בה ה״א בסופה כי זה כלל ידוע כל ה״א שבסוף תיבה מורה על הרבוי, וכן כאן שנתרבית ההארה שלה שהיא מתגלית בכל שנה ושנה, גם חנוך לשון זכר שאינו מתעבר וחנוכה לשון נקבה שמתעברת ויולדת, כן זו מתעברת ויולדת כי ההארה שלה נולדת כל שנה עכ״ל.

עבר. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי להגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין ז״ל, בספרו פרי צדיק (בראשית לחנוכה אות כד) שכתב, וזה לשונו: בתנחומא (נשא כ״ט) ובפסיקתא (פרשה ג׳) על פסוק (במדבר ז׳, נ״ד) ביום השמיני נשיא לבני מנשה ילמדנו רבינו נר חנוכה שהותיר בה שמן וכו׳, לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים וכו׳, אמר להם הקב״ה וכו׳ כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין וכו׳ שאף על דבריהם אני מסכים וכו׳, תדע לך שהרי יעקב וכו׳ וישם את אפרים לפני מנשה וכו׳ וקיים הקב״ה גזירתו אימתי בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחילה וכו׳. ולהבין סמיכות דבריהם אלו למצות נר חנוכה דוקא יש לומר בזה בהקדם לתרץ קושית הקדושת לוי למה מברכין בחנוכה שעשה נסים וכו׳ ואין מברכין בפסח על נס יציאת מצרים. ונראה בזה על פי פשוט דהא מברכין בפסח אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים וכו׳, מפני שביציאת מצרים אין שייך לברך על הנסים שנעשה אז רק על עיקר הגאולה שהיא נוגע גם לנו עתה. כי אז לא היה עוד התורה והיו משוקעים בקליפת מצרים כעובר במעי אמו וכמו שדרשו (שוחר טוב תהלים ק״ז) על פסוק (דברים ד׳, ל״ד) גוי מקרב גוי ואילו לא הוציא הקב״ה וכו׳ הרי אנו ובנינו משועבדים היינו וכו׳, ועל זה מברכים על עיקר הגאולה מה שאין כן בנס חנוכה שאין שייך לברך על הגאולה שהיה להם אז מיונים כי מה נפקא מינה בזה לנו עתה. רק מברכים על הנסים שעשה אז לאבותינו בזמן הזה. אמנם הא גופא קשיא למה מברכים כאן שעשה נסים וכו׳ על הזמן שעבר. שלא נמצא שנתקן ברכה רק על המקום שאירע נס לאבות כמו שאמרו בפרק הרואה (ברכות נ״ד א) על כל נסי אבותינו או על נס יחיד שמברך שעשה לי נס במקום הזה מפני שרואה אותו מקום בעצמו שנעשה בו הנס. אבל על הזמן לא שייך לברך על הנס שהיה אז כי הלא הזמן כבר עבר. הגם שמצינו בכל המועדים מקראי קודש שמופיע

הקדושה שהיה מאז באותו זמן בכל שנה כשמגיע הזמן, הוא רק מה שה׳ יתברך גילה לנו בתורה הקדושה לעשות היום טוב מפני שמופיע גם עתה בזמן הזה ההארה הראשונה אבל בנס חנוכה מאיזה טעם תיקנו לברך על הנס שהיה בזמן העבר והגם שבנס פורים מברכין גם כן על נסים שהיה בזמן העבר, הוא גם כן מפני שהיה עוד בימי הנביאים וידעו שהקב״ה הסכים לזה וכמו שנאמר (אסתר ט׳, כ״ז) קיימו וקיבלו קיימו למעלה מה שקיבלו למטה ומזה למדו שאסתר ברוח הקודש נאמרה (מגילה ז׳ א) והוא עוד בחינת תורה שבכתב מה שאין כן בחנוכה שהיה לאחר שפסקה הנבואה רק מצד מצות חכמים לבד. ויש לומר בזה שדייקא בנס זה של חנוכה ראו חכמים שמופיע קדושת הנס על הזמן ולכן קבעו המצוה והברכה על הזמן. עיין שם באורך.

רעג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הקדוש רבנו יצחק לוי מברדיטשוב ז״ל, בספרו קדושת לוי (קדושות לחנוכה, קדושה ראשונה), וזה לשונו הצריך לנו כאן: וגם נקרא חנוכה, כידוע שכל הטובות של כל השנה נכתבו ונחתמו בראש השנה ויום הכיפורים ובשמיני עצרת, ומתגלה בכל יום ויום, כאשר אבאר בסודות ראש השנה בסייעתא דשמיא. ובחנוכה [נתגלה] מה שנחתם בראש השנה ויום הכיפורים החסדים של חנוכה, שהמה קבועים תמיד כמו בזמן מתתיהו וכו׳, ובפורים נתגלה החסדים מה שנחתם בראש השנה ויום הכיפורים ושמיני עצרת החסדים של פורים, וכן של פסח, ושל שבועות. וההארה ראשונה של כל השנה אחר ראש השנה ויום כיפור ושמיני עצרת הוא חנוכה, שעדיין לא היה שום יום טוב משמיני עצרת. לכן נקרא ׳חנוכה׳, לשון התחלה וראשון של כל דבר נקרא חנוכה, כאשר כתבנו למעלה לשון ׳חנוכת הבית׳, והוא ההארה ראשונה שבשנה, לכן נקרא חנוכה. והבן:

רעד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הקדוש רבי צבי הירש קיידנובר ז״ל בספרו קב הישר (פרק צו) וזה לשונו:

להודות ולהלל יתברך שמו הקדוש והגדול על הנס הגדול שעשה הקב״ה לאבותינו בימים ההם בימי אנטיוכס הרשע מלך יון שעשה כמה רעות לעם ישראל וה׳ ברחמיו וברוב חסדיו אשר בכל עת לבש בגדי נקם (עיין לעיל פרק צד) וע״י חשמונאי ובניו נהרגו שני שרי צבאות של יון, האחד נקרא שמו בגרום והשני נקנור וכל חייליו של מלך יון נמסרו בידי ישראל, וכן יאבדו כל אויבי ה׳. ואח״כ באו בני חשמונאי לבית המקדש ולא מצאו כי אם צלוחית אחת של שמן אשר היתה חתומה בטבעת של כהן גדול אשר באותו צלוחית היו מושחין בו המלכי ישראל וכל כהן גדול שהיה טעון משיחה נמשח באותו פך של שמן

המשחה, והיה בה כי אם כשיעור הדלקת יום א', ואלהי השמים אשר שיכן שמו במקדש עשה נס שהיה השמן ההוא דולק שמונה ימים עד שהוצרכו הכהנים לטהר עצמן ז' ימים, ואח"כ ביום השמיני הוצרכו לעשות שמן שהוא נעשה בטהרה על כן הוכרח השמן שהיה ע"פ הנס להדליק שמנה ימים עד עת הטהרה. על כן לזכרון הנס הזה לא ימוש מישראל בכל דור ודור לעשות שמונת ימי חנוכה ולהדליק נרות שהן נרות של מצוה, ובהרבה מקומות מצינו שחביבין לפני הקב"ה נרות של מצוה כמש"ה, "באורים כבדו את ה'" וכל הנר הדלוק לדבר מצוה יש בו קדושה נפלאה גדולה אין שיעור, ואלו היינו זוכים להשגות רוח הקדש, היינו מברכים ומבינים ומשיגים ע"י מצות הדלקת הנרות של מצוה עתידות, דהנר של מצוה מתנבא כמו נביא המתנבא על פי ה'. והרב הגאון מהרש"ל ז"ל כתב בהקדמת ספרו הנקרא "ים של שלמה" וז"ל, "פעם אחד בא לידי על ידי נר של מצוה כאילו הראו לי מן השמים ונתנו לי הרמנא ואמין כח מרקיע ופתחו לי שערי אורה" ע"כ. ושמעתי מפי מורי על פי קבלה שהענין הוא כך כשהיה הרב ר' שלמה לוריא ז"ל לומד וחיבר הספרים "ים של שלמה" אירע לו שהיה לו רק נר קטן ודולק לפניו והיה זמן קרוב להכבות והיה דולק כמה שעות יותר משלשה וארבעה נרות שלימים, וזה העידו עליו תלמידו ונכדו וז"ל בעל הנר הכיר בנרו ובנסו כי ה' עמו, עד כאן. וזה אירע להגאון הנ"ל נס ממש כנס של שמן הקדש שבצלוחית הקדושה שבבית המקדש זכותו יעמוד לנו, אשרי לו ואשרי יולדתו. הכלל העולה, בכל נר של מצוה נמשך בו קדושה עליונה ומעורר למעלה הדלקת בוצינין קדישין. וכן מצינו בזוהר ובתיקונים, "דקאי אליהו אחורי כותלי של בית המדרש של רשב"י אמר ליקום בוצינא קדישא וידליק בוצינין קדישין דלעילא", ועל כן מנהג המדקדקים שנר הדולק לשם מצוה ונשאר ממנו מצניעין אותו שלא להשתמש בו דבר חול כי אם דווקא דבר מצוה, ובפרט נר הדולק ללמוד בו תורה ויש הרבה עניינים תועלת לנשמה על ידי נרות של מצוה, והנה בנרות של חנוכה הבאים לזכרון תוקף הנס הגדול שהן נרות קדושים ומקדישין בקדושה עילאה ומראין על נרות ומדות העליונות אשר הם מתעוררים ומתלהבים בגבורה לפעול דין בהרשעים, ועל כן כתב הרב מהר"י סג"ל שנכון הוא ליטול ידיו קודם שיברך על הדלקת נר חנוכה, אך מפני שלא יחשב כיוהרא על כן כתבו האחרונים שראוי הוא להביא עצמו לידי חיוב נטילה כדי שיטול ידיו אח"כ קודם הדלקת הנרות,

ערה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הקדוש רבי צבי הירש קיידנובר ז"ל בספרו קב הישר (סוף פרק צו) וזה

לשונו הצריך לנו כאן:... וידוע כי כתבתי לעיל פרק י״ד שבכל מצוה ומצוה שאדם עושה נולדים ונבראים מלאכים קדושים ממנה ולכל מצוה שנבראים ממנה מלאכים הן נקראים מחנה של מצוה זו. וזהו פשוט שבכל מצוה שמברכין עליה מתכנשין אליה אותן המלאכים ועומדין סביבות המברך ושומעין הברכה ועונין אמן, ורמז לדבר מלאך הוא גימטריא אמן, ולכן כשישראל עונין בברכה או בקדוש ואומרים אמן יכוונו לאותן המלאכים שיענו אמן כי אמן גימטריא מלא״ך. והנה בברכה ראשונה של נר חנוכה יש י״ג תיבות וצריך לכוין שהן מעוררי׳ י״ג מדות רחמים, וכן יש י״ג תיבות בברכה שניה שהן מעוררים י״ג מדות רחמים ושתיהן יחד הן כ״ו תיבות כנגד ש״ה. ויכוין היטיב בברכות של הדלקת הנרות לאומרם מתוך שמחה באשר המצוה היא חביבה בשעתה לזמן פעם אחת בשנה ולכבוד המלאכים קדישין הבאים להבית בשביל מצוה זו ידליק הנרות כשהוא לבוש בבגד עליון כמו שהולך לבית הכנסת, וצריך להדליק תיכף בכניסת הלילה כי מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. והנה מספר הנרות של חנוכה הן ל״ו ושמונה שמשים ומנהגן של ישראל תורה הוא שהמנהג ליתן את השמש המדליק למעלה מהנרות של חנוכה ורמז לדבר ״שרפים עומדים ממעל ל״ו״. (מצאתי כתוב בספר מהרי״ל) וא״כ לפי זה יש קדושה גדולה גם כן בנרות של השמשים אשר הן יותר קצת גדולים מן הנר של חנוכה, שהנר השמש הוא דוגמת הכהן שהיה מדליק נרות בבית המקדש ודוגמת שרפי מעלה המדליקין בוצינין קדישין שיאירו פני כסא כבודו יתברך. ומכאן תראה הפגם הגדול הזה שראיתי בעו״ה שרוב העם נוהגים שלוקחים נר השמש מן הנרות ועושין לאורו עסקי חול, ומכל שכן עתידין ליתן את הדין מהעון פלילי שמשחקין באור השמש בקלפים שקורין קארטי״ן או בקבייאו״ת שקורין וועפיל, ואינם יודעים שהשמשים הם קדושה יתירה יותר מנר חנוכה כמ״ש הרב הגאון מהרי״ל ז״ל הרמז ״שרפים עומדים ממעל ל״ו״ ר״ל שהשמשים עומדים ממעל להל״ו נרות של חנוכה, על כן המזלזל במצוה זו בוודאי עונשו יהיה קשה מאוד, וכל מי שמדקדק במצוה זו ואינו מזיז את השמש ממקומו יזכה לראות נרות העתידין להדליק בבית קדשינו במהרה בימינו אמן:

רעו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 189 – 190)... כיון שראו יונים שאין ישראל מרגישין בגזירותיהם עמדו וגזרו עליהם גזירה מרה ועכורה, שלא תכנס כלה בלילה הראשון מחופתה אלא אצל ההגמון שבמקום ההוא. כיון ששמעו ישראל כך רפו ידיהם ותשש כחם ונמנעו מלארס, והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות כשהן בתולות, ונתקיים עליהם

בתולותיה נוגות והיא מר לה (איכה א׳), והיו יונים מתעללות בבתולות ישראל, ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול שנשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו, כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו ובן חשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם, וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירון שלה ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה ולפני אביה ואמה וחותנה. כיון שראו אחיה כך נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרגה, אמרה להם שמעוני אחיי ודודיי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלי שום עבירה הרי אתם מתקנאים בי, ואין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו נפשם על ייחוד של מקום ועזרם ה׳ ולא הכלימם, ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון ואלעזר, ופרחי כהונה יותר ממאתים בחור, שימו בטחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר כי אין מעצור לה׳ להושיע וגו׳ (שמואל א׳ י״ד). ופתחה פיה בבכיה ואמרה ריבונו של עולם! אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגדול שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו. באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו בואו ונטול עצה מה נעשה, נטלו עצה זה מזה ואמרו בואו ונקח אחותינו ונוליכנה אצל המלך הגדול ונאמר לו אחותנו בת כהן גדול ואין בכל ישראל גדול מאבינו, וראינו שלא תלין אחותינו עם ההגמון, אלא עם המלך שהוא גדול כמותינו, ונכנסנו עליו ונהרגהו ונצא, ונתחיל אח״כ בעבדיו ובשריו, והשם יעזרנו וישגבנו, נטלו עצה וכו׳ ועשה להם הקב״ה תשועה גדולה, ושמעו בת קול מבית קדש הקדשים: כל ישראל נצחו טליא באנטוכיא, כן יעשה המקום ישועה בימינו אלה. עיין שם. והנה נקדים מה שידוע מנהג ישראל קדושים, להדליק נרות בחתונה, ראה בספר תשב״ץ קטן (סימן תסה) שכתב, וזה לשונו: ומה שזורקין נרות דולקות רמז למתן תורה שנאמר ויהי קולות וברקים. נקוט האי כללא בידך כל המנהגים של חתן ושל כלה אנו למדין ממתן תורה שה׳ היה מראה עצמו כחתן נגד כלה שהם ישראל. עיין שם. וראה עוד באנציקלופדיה תלמודית כרך טז, [חופה] טור תכב ושם כתוב: ונוהגים ששני שושבינים מוליכים את החתן להכניסו לחופה, ושכל השייכים בחופה נושאים הרבה נרות לפני החתן, או ששני השושבינים בלבד כל אחד נר בידו. ובהערות למטה הערה 60 צויין המקור: מטה משה ח״ג הכנסת כלה פ״א, ע״פ ב״ר פ״ח. עיין שם. וראה עוד

בזה להגאון רבי חיים מאיר זולדן נר״ו בספרו מצא טוב (עמוד ק אות כז) ומשם בא׳רה. ולפי זה יש לומר כיון שבאותו יום התחתנו הרבה מבני ישראל קבעו אף ביום הראשון לנס, לרמז על ריבוי הנרות שעשו ביום שנתבטלה הגזירה הנ״ל. ולרמז על ריבוי הנרות בזמן שהתחתנו ודו״ק.

עזר. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (בבא בתרא ד.) ומא חד אתא ויתיב קמיה, אמר: חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד! אמר ליה: מאי אעביד ליה? א״ל: נלטייה מר! אמר ליה, [כתיב:] +קהלת י׳+ גם במדעך מלך אל תקלל. אמר ליה: האי לאו מלך הוא! א״ל: וליהוי עשיר בעלמא, וכתיב: +קהלת י׳+ ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר, ולא יהא אלא נשיא, וכתיב: +שמות כ״ב+ ונשיא בעמך לא תאור. א״ל: בעושה מעשה עמך, והאי לאו עושה מעשה עמך! א״ל: מסתפינא מיניה. א״ל: ליכא איניש דאזיל דלימא ליה, דאנא ואת יתיבנא. א״ל, כתיב: +קהלת י׳+ כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר. א״ל: אנא הוא, אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי לא הוה קטילנא להו, השתא מאי תקנתיה דההוא גברא? א״ל: הוא כבה אורו של עולם, דכתיב: +משלי ו׳+ כי נר מצוה ותורה אור, ילך ויעסוק באורו של עולם, דכתיב: +ישעיהו ב׳+ ונהרו אליו כל הגוים. איכא דאמרי, הכי א״ל: הוא סימא עינו של עולם, דכתיב: +במדבר ט״ו+ והיה אם מעיני העדה, ילך ויתעסק בעינו של עולם, דכתיב: +יחזקאל כ״ד+ הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם.

רעה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים הדלקת הנרות

(מאיר עיני חכמים, ר׳ מאיר מקורסטשוב זיע״א) בבוא העת להדליק נר חנוכה להתעורר את עצמנו בעבודת כהן גדול בבית המקדש וכו׳, שמשם יוצא האור ומאיר לחוץ, למקום רשות הרבים והקליפות ולהעלות כל הניצוצין קדישין משם למעלה, הן אותן שנפלו מאבותינו ואבות אבותינו עד אדם הראשון, כולם מסבבים לבקש איזה איש ישראל שיאזור עז מתניו להדליק נר חנוכה, ובזה ירים כל הניצוצין קדישין מעמקי הקליפות. ולזאת יאמין האדם באמונה שלמה, שודאי בעת עומדו להדלקת נר חנוכה, שעומדים עליו כל הניצוצין קדישין שלו ומאבות אבותיו עד אדם הראשון, אשר כולם מסבבים על כל אחד ואחד מישראל, שמא על ידי התעוררותו בהדלקת נר חנוכה יזכה להרים אותו ולהעלותם לשורשם. וכן איתא בשולחן ערוך שנהגו עניים לסבב בחנוכה, שהם בסוד כל הניצוצין קדישין שנפלו בעמקי הקליפות על ידי חטאת בני אדם, שהם בסוד עניים ואביונים אשר הם בתוך עמקי הקליפות, ותאבים למצוא איזה איש ישראל

שיאזור עז ומתניו בהדלקת נר חנוכה להרים כל הניצוצין קדישין מעמקי הקליפות ולהשיבם למקור שורשם. ולרמוז זה בגשמי נהגו העניים לסבב בחנוכה, שיזכור האדם את עצמו לבקש רחמים על כל הניצוצין קדישין שמסבבים בחנוכה על כל אחד ואחד מישראל בעת הדלקת הנרות להעלותם למעלה, שבזה נזכה לגאולה שלמה, ובזה נזכה ליחד קודשא בריך הוא ושכינת עוזו יתברך בביטול כל המסכים המבדילים, בביטול הקליפות ובביטול הרע מהעולם, ונהיה תמיד בהיכלא דמלכא ומטרוניתא להשתעשע יחד באהבים, וכל העולמות כולם והברואים אשר בתוכם כולנו יהיו ששים ושמחים בדבר הזה בהדלקת נר חנוכה. לכן רצוי לכל איש ישראל להתעורר את עצמו בדבר הזה מאד מאד בחפצה ותשוקה להשם יתברך, ולשורר ולזמר כל אחד ואחד כפי כוחו, ולאמר משירות ותשבחות של דוד המלך עליו השלום בספר תהלים. וכל אחד יבחר לעצמו כפי שכלו איזה מזמורים לשורר ולזמר לפני השם יתברך בעומק ליבו בעת הדלקת נר חנוכה, ולעורר שעשועים להשם יתברך, אולי נזכה להרים כל הניצוצין קדישין מעמקי הקליפות, ולבטל כל המסכים המבדילים ביננו לבין קוננו לקבל פני נרו של מלך המשיח במהרה בימינו אמן. עכ"ל.

רעט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים לב דוד

(רבי יוסף חיים דוד אזולאי זיע"א)

המקבל חסד פרטי נוסף על שאר בני אדם, בעי לאודויי ולשבוחי ושלא להיות כפוי טובה חס ושלום. ומזה ישכיל אנוש בימי חנוכה, אשר קבלנו נסים ונפלאות אשר הגדיל ה' לעשות עמנו, והצילנו מכף צר אנטיוכוס הרשע, ושריו בגריס ונקנור הרשעים עדת מרעים, והיה לנס כמפרסם, וכאשר תיקנו רבותינו בנוסח על הנסים 'מסרת גיבורים וכו' מחויבים אנו להודות לאלוהינו מרחם, ולא להוציא את הימים הקדושים האלה בשחוק וקלות ראש ומשתאות של רשות ויין ענושים, המורם מהם יום ולילה לדרוש אל המתים געול הקרטין, להפסיד ממון ולפרוק עול תורה ומצוות, ואדם לא זכר אם יש תורה בעולם. אוי להם כי גמלו לנפשם רעה, הגמול הזה מקוה ה' תחת אשר הצילנו ועשה נסים ונפלאות,לאבד הימים האלו בשאט נפש, בדבר שמכעיסים בו, לאשר עשה לאבותינו ולנו הנסים והפורקן. ואם הראשונים היו עושים סעודות, היו מעטרים אותם בשירות ותשבחות, כי כל שלחנות מלאו יראת ה' ושמחת הנסים והנפלאות, ובפיהם ירצו זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו וכו'. עכ"ל.

רפ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (ערכין יג:) תניא, רבי יהודה אומר: כנור של מקדש של שבעת נימין היה, שנאמר: "שובע שמחות [את] פניך" (תהלים טז.

יא). אל תיקרי שובע אלא שבע; ושל ימות המשיח שמונה, שנאמר: "למנצח על השמינית",(תהלים יב. א). על נימא שמינית; של עולם הבא. עיין שם. וראה לגאון עוזנו מרן רבנו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי הלכה שנה ראשונה פרשת וישב (הלכה ד) שכתב, וזה לשונו: מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח, אפילו בזמן הזה, שמדליקין בפנים, ואם אין מזוזה בימין, יניחנה בימין, ואם יש מזוזה, יניחנה בשמאל הנכנס, והרי שלש מצוות ביחד, כי האדם הנכנס, ולובש ציצית שהוא טלית קטן שעליו, וראשי תיבות שלהם, צמ"ח, ציצית מזוזה חנוכה, ובזכות זה יבוא משיח צדקינו צמ"ח שמו, ויתקיים פתחו שערים ויבא גוי צדיק, כי ימין ושמאל תפרוצי, עיין שם. וראה להרב הקדוש רבינו בחיי בן אשר ז"ל, בספרו כד הקמח (ערך נר חנוכה) שכתב, וזה לשונו: ועוד יש בזה טעם אחר והוא כי חשבון ח' רמז לשמן המשיח שהוא על מעלת שמנה, וידוע כי חשבון שמנה הוא אחר הז' במעלת האחד ובזמן המשיח יחזרו כל האומות לאמונתנו הוא שכתוב (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. וכתיב (זכריה יז) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ולפי שהעולם הזה הוא על מעלת שבעה ומזה היתה מנורת המשכן והמקדש בז' נרות, חייבה החכמה להיות זמן המשיח על מעלת ח' כי בו תהיה מעלה יתירה ותוספת השגה בידיעת הש"י על כל הזמנים שעברו הוא שכתוב (ירמיה לא) כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. והנה רז"ל הרחיבו הביאור בענין הזה הוא שאמר במס' ערכין (פ"ב דף יג ב) רבי יהודה אומר כנור של מקדש של ז' נימין היה שנאמר: (תהלים טז) שובע שמחות את פניך. אל תקרי שובע אלא שבע. ושל ימות המשיח שמנה שנאמר: למנצח על השמינית על נימא שמינית ושל העולם הבא עשר שנאמר (שם לג) בנבל עשור זמרו לו. הענין הזה יש להתבונן בשם הימים האלה הנקראים חנוכה שהוא נגזר מלשון חנוך בלשון חנוכת הבית לפי שהוא רומז לשמן המשיח שאנו עתידין לחנך בית המקדש עכ"ל.

רפא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי פנחס מנחם מפילץ ז"ל בספרו שפתי צדיק (הובא בקונטרס אוצר פניני החסידות עמוד יב) וזה לשונו: בגמרא (סוכה מו.) הרואה נר חנוכה מברך. לא מצינו עוד ברכה שמברך על ריאת המצוה. במשנה יומא איתא הרואה כהן גדול שהוא קורא, אינו רואה פר ושעיר הנשרפים, מבואר שמצוה לעין ולאות המצות, אך לא ברכו על הריאה, משמע שחז"ל הרגישו שיש טמור וגנוז בנר חנוכה קדושה לתקן את העינים, דאיתא ברש"י ז"ל, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', כי עינא ולבא תרי סרסורי דעברה עין רואה ולב חומד.

הרגישו שעל ידי ראיית נר חנוכה יכול לדבק תשוקתו להמצוה לזכך אור עיניו שיחדלו מהביט בדבר רע, ואם יראה, יציל הלב שלא יחמוד למה שראה העין. ואולי על ענין זה מרומז ג׳ עברות בנר חנוכה, נר איש וביתו, מציל העין שלא יביט דבר רע. מהדרין, אף אם חס ושללום ניכשל בראיה יציל הלב שלא יחמוד. מהדרין מן המהדרין, יציל כלי מעשה שלא יגמרו העון אף שחמד הלב. עכ״ל.

רפב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הגאון רבי אברהם מטריסק ז״ל בספרו מגן אברהם (הובא בקונטרס אוצר פניני החסידות עמוד יז) וזה לשונו: זה שנקרא היום האחרון של חנוכה ׳זאת חנוכה׳, כי ׳זאת׳ במילאו בגמטריא אתרג, כי כשם שאחרי שבעת ימי סוכות מברכים על האתרוג. אחר כך בהושנאה ובשמיני עצרת, היא גמר חתימה, כמו כן בסוף שבעת ימי חנוכה מגיע יום שמיני בזאת חנוכה היא גם כן זמר חתימה, וזה מרומז ב׳אתרג׳ במילאו שבגמטריא אלף מאה ועשרים. כמנין האותיות שבתבת ׳זכרנו׳ היתרים מהאותיות שנמצאים בתבת ׳חנוכה׳ שהם רז, וד׳ פעמים ׳יברך בגמטריא תתקכ״ח ועם ׳דז׳ הוא אלף מאה ועשרים, ונשאר ז׳ וח׳ יותר מ׳אתרג׳ מלא, לרמז חתימה שאחר שנגמר שבעת ימי החג מברכים בהם אתרג, נגמר בסוף שבעת ימי חנוכה ביום השמיני בזאת החנוכה עכ״ל.

רפג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שאומרים בנוסח ועל הנסים: ח׳ לשונות, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. א) רבת את ריבם. ב) דנת את דינם. ג) נקמת את נקמתם. ד) מסרת גבורים ביד חלשים. ה) ורבים ביד מעטים. ו) ורשעים ביד צדיקים. ז) וטמאים ביד טהורים. ח) וזדים ביד עוסקי תורתך. ואפשר שלכן הדגישו ח׳ לשונות אלו להדגיש שהם כנגד ח׳ אופנים שהקב״ה הושיע את עם ישראל. ולכן קבעו להדליק שמונה ימים כנגד ח׳ אופנים אלו וכאמור.

רפד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא במדרש (בראשית רבה ב. ד)... וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, עיין שם. ונקדים מה דאיתא בגמרא (סוטה כא.) תניא, את זו דרש רבי מנחם ברבי יוסי, ״כי נר מצוה ותורה אור״ (משלי ו. כג) תלה הכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור. את המצוה בנר, לומר לך מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור, לומר לך מה אור מאיר לעולם, אף תורה מגינה לעולם. וראה עוד במדרש (תהלים קיט. סא) פתח דבריך יאיר וגו׳. מהו פתח דבריך יאיר, מאירים הם דברי תורה, וכן הוא אומר: מצות ה׳ ברה מאירת עינים (תהלים יט ט), וכן הוא

אומר: כי נר מצוה וגו׳ (משלי ו כג), לכך נאמר פתח דבריך יאיר וגו׳, דברי תורה פותחים זה לזה כמו פתחים ודלתות היא התורה, שנאמר אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי (משלי ח לד), אוי להם לרשעים שאין הקב״ה פורע מהם, אלא על שלא עשו את התורה, וכן הוא אומר: עד מתי (פתאים) תאהבו פתי [וגו׳] תשובו לתוכחתי וגו׳ (שם משלי א כב כג), גם אני באידכם אשחק וגו׳ (משלי א׳ כו), באותה שעה אז יקראוננני ולא אענה (משלי א׳ כח), ולמה תחת כי שנאו דעת [וגו׳] ויאכלו מפרי דרכם [וגו׳] כי משובת פתאים תהרגם (משלי א׳ כט לא לב), היה להם לבא בתורה והיא מחכמת אותם, וכן הוא אומר: עדות ה׳ נאמנה מחכימת פתי (תהלים יט ח), ולכך נאמר פתח דבריך יאיר וגו׳. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשם יתברך, על שהחשיך את יון והאיר את עם ישראל, ולכן הוסיפו להדליק יום נוסף להרבות אורה זו תורה בעם ישראל וכאמור.

רפה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון מהרש״א ז״ל, בחידושי אגדות (קידושין כט:) על המעשה דאיתא שם בגמרא: ההוא מזיק בי רבנן דאביי, היה מזיק שהיה רגיל להיות בבית המדרש שבו למדו תלמידיו של אביי, וכוחו של אותו מזיק היה גדול עד כדי כך, כאשר היו נכנסים שני תלמידים אפילו ביום היו ניזוקים ממנו. וכאשר בא רב אחא, אביי לתלמידיו: לא יארח אף אדם את רב אחא בביתו, ובעל כרחו יצטרך ללון בבית המדרש, ומחמת חסידותו של רב אחא יתכן שייעשה נס ויהרוג את המזיק. ובאמת כך היה. על, נכנס רב אחא לבית המדרש, ולן, באותו בית מדרש. ונגלה לפניו אותו מזיק. ונדמה לפניו כצורת תנין בעל שבעה ראשים. התפלל רב אחא התפלל שיהרג אותו מזיק, בתפילתו, נשר ראש אחד מן המזיק, עד שנשרו כל ראשיו ומת. רב אחא לתלמידי אביי לולא שהתרחש לי נס, סיכנתם אותי. וזה לשונו: אפשר דאתרחש ניסא כו׳. ק״ק דהיאך דחה אביי אותו למקום סכנה על הספק דשמא יתרחש ניסא וגם אם יתרחש ניסא יהיו מנכין לו מזכיותיו כדאמר בעלמא וי״ל דודאי סמך אביי על חסידותו ושמתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק ואין זה מקרי נס אלא שאמר דשמא קודם תפלה יתרחש ניסא וינכו לו מזכיותיו ומשום ספק זה אין למנוע הודאי שיהרוג אותו ולזה יתיישב דא״ל למחר אי לא איתרחש ניסא וכו׳ שהיה מתרעם עליהם שלא תלה הדבר בתפלתו אלא בניסא והבאתם אותי לידי מדה זו שמנכין לי מזכיותי ודו״ק. עכ״ל. ולפי דבריו יוצא שנס שנעשה על ידי תפלה, אינו בגדר נס שמנכין לו מזכיותיו, והרי החשמונאים התפללו להקב״ה שיקדש שמו בעולם ויציל אותם מיד האויבים, וכדאיתא במדרש

אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 191-192) א"ר יצחק בר נחמני אלף ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגריס הרשע ואמר לישראל שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אלהיכם יביא מבול כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם, ואם גבריאל יעמוד בנו לשרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב הרי אנו סכים עצמנו בדם חזיר ובשכבת זרע של סוסים ולא יגע בנו. נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד שלא יתבזה בעכו"ם, עכשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת, וכך כתיב גדול העצה ורב העליליה. אמר הקב"ה חייכם מחשבתי גדולה משלכם כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב, באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזרח אולי יבואו להם עכו"ם פרסיים לעזרתם, אז חרה לו למתתיהו כהן גדול וא"ל לחשמונאי ולא כתיב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסיר לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו? א"ל יפה אמרת אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם י"ב שבטי יה עדות לישראל, מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נסים ונפלאות, ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים עזרם ומגינם של ישראל, וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם, מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב. א"ר יצחק בר נחמני באותה שעה תפס הקב"ה שבעים שרים של מעלה משרי אומות העולם ורצע אותם במרצע של אש ויאמר להם הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו. וכשהיו היונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם בלבו של היונים, הוי חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה' ילחם לנו. וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממנו והטילו לבתיהם של ישראל, שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים, ואת חיילותיהם מהם שרפו בני ישראל מהם דקרו בחרב ומהם תלו על העץ ובגריס הרשע שרפו אותו בית ישראל באש. ואז אנטיוכס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגריס וכל שרי החיל אשר עמו וינס במדינות הים והיה כל מוצאו אותו במקום אשר היה שם, ששם באו המורדים בו, היו קוראין אותו הבורח. עיין שם. ולכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שעשה עמהם את הנסים על ידי תפלתם, ובזה הם זכו שלא ניכו מזכיותיהם וכאמור.

רפו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים ז"ל, בספרו נפש דוד (הנהגות ב, י"ד) וזה לשונו: מצות נרות חנוכה היתה חביבה עלי עד מאד, ולולא שיחת הבריות הייתי מהדר שידלקו זמן רב כיכולתם, והתענגתי לשבת בחדר שבו הנרות,

לראותם ולהסתכל בהם בכל רגע, ולא הלכתי מאותו החדר רק כשהייתי אנוס על פי עבודת הציבור, ובכל זאת ישבתי נגד פתח אותו חדר, כדי להסתכל בהם כפעם בפעם והייתי שש ושמח בהם הרבה. עכ"ל. וסיפר הרב הקדוש ישראל דוד מטשורטקוב זצוק"ל וזיע"א: אל הרב הקדוש רבי אברהם יהושע השל מאפטא זצוק"ל וזיע"א, הגיע פעם אדם שהיה לו מרה שחורה רחמנא לצלן, לבקש רחמים על עצמו. ציוה לו הרבי שיביט טוב על נרות חנוכה בעת שהם דולקים. עשה האיש כדברי הרבי, ויהי בבוקר שלמחרת קם משנתו כבריה חדשה כשהוא מלא טעם ושמחה. והסביר הרב הקדוש את הענין בזה, משום שטבע ריבוי האור הוא להרבות שמחה ועליצות אף אם מדובר באור גשמי, וכאן שמדובר באור נרות החנוכה שהאור הינו גם אור רוחני של מצוה ודאי הוא שישמח את לב האדם, ובפרט בנר חנוכה היות ומצותו התחדשה לעמנו בגלות, על כן כוחו גדול הוא ביותר. (בינת ישראל). ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשם יתברך שנר חנוכה הוא משמח ומרפא את לב האדם וכאמור.

רפז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (ברכות ו.) מאי "ולחושבי שמו" (מלאכי ג. טז)? אמר רב אשי: חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. ועוד נקדים מה דאיתא בגמרא (נדרים כז.) אנוס רחמנא פטריה. עיין שם. ולפי זה יש להסביר כיון שהחשמונאים לא חיפשו לעצמם היתר שלא להדליק את המנורה בבית המקדש מדין אונס, אלא התאמצו להדליק את המנורה בפך הקטן של השמן הטהור, ועל זה עצמו הוסיפו יום אחד בהדלקה להודות להשי"ת על זה וכאמור.

רפח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת לג:) נשים דעתן קלה. וכן אמרו במדרש תנחומא פרשת וירא (סימן כב) עיין שם. והלא הנס היה על ידי אשה –יהודית, וכדאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 192 -193) תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל שכל מי שיש לו בריח בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל חלק ונחלה באלהי ישראל, מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים שבבתיהם. ועוד גזרו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל חלק באלהי ישראל, הלכו ישראל ומכרו שוריהם. ועוד גזרו עליהם שיהיו בועלין נשיהן נדות הלכו ישראל ופרשו מנשיהן. ועוד גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח"כ תחזור לבעלה. ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת בתו של יוחנן כ"ג, כיון שרצו להוליכה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם, מיד נתמלא יהודה ואחיו חימה עליה ואמרו

הוציאוה לשריפה ואל יתגלה דבר זה למלכות מפני סכנת נפשות, שהעיזה פניה להיות ערומה בפני כל העם הזה. אז אמרה לו היאך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני ערל וטמא שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותי לשכב אצלו. כיון ששמע יהודה וחביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון, מיד הלבישו הנערה בלבוש מלכות ועשו חופה של הדס מבית חשמונאי עד ביתו של הגמון ובאין כל בעלי נבל וכנור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים עד שבאו לבית ההגמון. כיון ששמע ההגמון כך אמר לשריו ועבדיו ראו אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול, וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו ונכנס יהודה וחביריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו ובזזו כל אשר לו. והרגו שריו ועבדיו ודרסו היונים עד גמירא חוץ מעיקר המלכות. וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי ישראל. יצאה בת קול ואמרה נצחו טליא דאזלו למעבד קרבא באנטוכיא וחזרו אותו בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו בתורה ובגמילות חסדים. כיון ששמע מלך יונים שהרגו ישראל הגמון שלו קבץ כל עמו ובא לפני ירושלם והביא אותה במצור, ונפחדו מאד היהודים, והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה והלכה אצל שערי ירושלם ואמרה הניחו אותי לצאת שמא יעשה המקום נס על ידי, ופתחו לה ויצאה, והלכה לפני המלך, ויאמר לה מה תבקשי, ואמרה אדוני! בת גדולים מישראל אנכי ואחי נביאים ושמעתי שהיו מתנבאים מחר תפול ירושלם בידך, כיון ששמע כך שמח שמחה גדולה. והיה לו אחד מחכמיו שהיה רואה וחוזה בכוכבים והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי אתה יכול להם, חזור למקומך, ונתמלא המלך חימה עליו וצוה לחטפו, ואסרו ידיו ורגליו לתלות אותו על העץ אצל ירושלם ויאמר המלך מחר כשתפול ירושלם בידינו נהרוג אותו. והיה המלך מאמין לאותה יהודית ויאהב אותה ויאמר לה רצונך שתנשאי לי? ואמרה לו אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך, ואמנם כיון שלבך נוטה לזה תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגעו בהן לפי שצריכה אני לילך לשם לרחוץ עצמי ולטבול. מיד העבירו הכרוז ועשתה כך, ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו, ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה וישן, והלכה אותה יהודית ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו, והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלם ואמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הקב"ה נס על ידי, אמרו לה לא דייך שזנית וקלקלת אלא שבאת בעלילה עמנו, מיד הראה להם ראשו של מלך, כיון שראוהו פתחו השערים

ויצאו והרימו קול שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד. כיון ששמעו יונים כך אמרו למחרת באים עלינו, והלכו למלך ומצאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם, וירדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הקב״ה נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה ככתוב ובא לציון גואל. עד כאן. ועל זה שיהודית הצליחה להרוג את המלך, וניצלה מן החטא, על זה גופה הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשם יתרך על זה. וכאמור.

רפט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף ז״ל בשו״ת יביע אומר חלק ו חלק אורח חיים (סימן מא אות ד) וזה לשונו הצריך לנו כאן: גם בספר מטה משה (סימן תתקעז) כתב, וזה לשונו: ואם תאמר למה קבעו חנוכה על נס השמן ולא על שאר נסים שנעשו שניתנו רבים ביד מעטים וכו׳, ויש לומר שאותם נסים יש פתחון פה למינים לומר שמקרה הוא ולא ה׳ פעל כל זאת ח״ו, כי לפעמים יקרה ענין כזה שיפלו רבים ביד מעטים לאיזו סבה, אבל נס השמן אין שום צד לומר שמקרה הוא, וכולם יודו ויאמרו כי מאת ה׳ היתה זאת היא נפלאת בעינינו, ולכן קבעום ימים טובים בהלל ובהודאה. ע״כ. עיין שם. וראה עוד להגאון מהר״ל ז״ל בספרו נר מצוה (ענייני חנוכה עמוד כב) שכן תרץ בתירוצו השני, וזה לשונו: ואם תאמר, וכי בשביל שנעשה להם נס בהדלקה, שלא תהיה בטילה ההדלקה, היו קובעין חנוכה. כי מה שחייב להודות ולהלל, זהו כאשר נעשה לו נס ובשביל הצלתו, ולא בשביל שנעשה לו נס לעשות המצוה, כי אין המצוה הנאה אל האדם. ולפי הדברים אשר בארנו למעלה, כי כוונת היונים לבטל התורה והקדושה של ישראל, כי המצוה לנו היא המעלה שכלית האלקית, ובודאי בטול התורה הוא בטול ישראל. ומצוה זאת גם כן היא בבית המקדש, אשר כל כוונת היונים היה לבטל התורה השכלית והקדושה מישראל, ועיקר הקדושה הוא בית המקדש. ולפיכך קבעו הדלקת הנרות, זכר לנס שנעשה להם במצות ההדלקה. ועוד יש לומר, שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה בשביל שהיו מנצחים את היונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן נצחון הזה על ידי נס שעשה זה השם יתברך ולא היה זה מכחם וגבורתם. ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה, שידעו שהכל היה בנס מן השם יתברך, וכך המלחמה שהיו מנצחין ישראל היה מן השם יתברך. ודוקא נס זה נעשה, כי עיקר רשעת היונים שטמאו את ההיכל, וכמו שאמרו בכל מקום (עבודה זרה נב, ב) אבני המזבח ששקצו אנשי יון, וכן בכמה מקומות. והשם יתברך ראה רשעתם שטמאו היכל שלו, וגם כן גזרו שמד לבטל התורה ומצותיה, ונתן כח ביד חשמונאי שהם כהנים עובדי השם

בהיכלו, ואלו נצחם דוקא ולא אחרים, כאשר נצחם טהרו את המקדש. וכאשר לא היה להם שמן, נעשה להם נס שיוכלו לטהר ולחנך הבית. ולכך נקרא חנוכה, שהיו מחנכין את בית המקדש אחר שטמאו אותו בני יון. ולפיכך, הנס הזה שנעשה בשמן הוא הנצחון שנצחו ישראל היונים, כי הניצוח היה בשביל שטמאו את ההיכל והשם יתברך רצה בעבודת ישראל ולכך נעשה הנס בנרות כי היונים היו מטמאים את ההיכל שכך כח יון מיוחד להתגבר על ההיכל יותר מכל האומות, וסימן לדבר היכל עולה למספרו ס"ה ויון מספרו ס"ו להורות כי יש למלכות יון כח גובר על ההיכל ובזה מטמאים את בשביל שטמאו את ההיכל והשם יתברך רצה בעבודת ישראל. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת על הנס שאירע להם בפך השמן שמזה מוכח בבירור שכל ההצלה היתה על ידי השם יתברך וכאמור.

רצ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שראיתי בספר היקר ימי החנוכה שהביא משם הגאון רבי צבי אריה פרומר ז"ל, בספרו ארץ צבי קוג'יגלוב (חנוכה תרפ"ה, עמוד קסג) שכתב, וזה לשונו: איתא בספה"ק (עיין מגן אברהם או"ח סימן תע"ר) שבחנוכה יש להרבות בצדקה, ויש לפרש משום דהנה אמרו חז"ל (שבת קלט.) "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה", וחנוכה הוא הזמן המסוגל ביותר לעורר את הגאולה, מחמת שהימים עצמם הוא מעין הגאולה, כיון שנר החנוכה הוא מעין עבודת המקדש, לכן ראוי להרבות אז בצדקה שזה מביא את הפדות והגאולה, צדקה היא גם שלום כדאיתא בזוה"ק פרשת מקץ (ח"א ר' ע"ב), ועיקר הגלות בא ע"י שנאת חינם, ולכן צדקה שהיא שלום היא תיקון לשנאת חינם, ומקרבת הגאולה, וראוי להרבות השלום בחנוכה, ולעקור מליבו שום טינא ותרעומת שיש לו על שום בר ישראל, ולעורר אהבה לכל אחינו בני ישראל, וזה ג"כ כמו צדקה כנ"ל – וצדקה היינו שלום. (הגאון רבי צבי אריה פרומר בספרו ארץ צבי קוג'יגלוב חנוכה תרפ"ה, עמוד קסג).

רצא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי מנחם נחום מטשרנוביל ז"ל בספרו מאור עינים (דרוש א' לפרשת מקץ) וזה לשונו הצריך לנו כאן:... ולכן נר חנוכה הוא למעלה מג' שלא תהא כארעא סמיכתא ולמטה מעשרה כי מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה רק שהשם חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח היה על ידי נס שהשם כביכול מוריד למטה מעשרה ומתקרב אל האדם להשיבו ולהחזירו אליו היינו שהשמן מרמז על חכמה כנ"ל וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ומלמד את האדם שכל איך לעבוד את הש"ש יתברך בשכל ותשובה וכל זה הוא על ידי מצות הדלקת נרות חנוכה וכאז כן עתה בכל

דור בבוא עת וזמן מצוה זו ולכן אמרו חז״ל פתילות ושמנים שאין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה כי הנה מתנה טובה שבבית גנזי השם נתנה לנו את השבת לקרב האדם אל בוראו כי שומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו כדכתיב שומר שבת מחללו אל תקרי מחללו אלא מחל לו רק שקשה עליו על האדם ליכנוס בתוך קדושת שבת כי רם ונשא הוא השבת כי הוא שמא דקודשא בריך הוא ואיך יכול לקרב אל מקום גבוה ורם כזה אך בחנוכה כביכול השם מוריד את עצמו למטה מעשרה אל אדם לקרבו וזהו פתילות וכו׳ שאין מדליקין בשבת וכו׳ כי כמו בנר נותנין לתוכו פתילה וממלאין אותה בשמן ומדליקו כמו כן האדם הוא פתילה ושמן הוא החכמה שהשם ממלא בו ומדליקו להיות מאיר במעשיו ובעבודתו את השם והנה הפתילות הם בני אדם שאין נדלקין בשבת שהאור אין נאחז בו מחמת שהפתילות לא טובים והאור בסוכסכת בהם ואי אפשר לעלות כנ״ל ושיאחז בהם האור מדליקין בפתילות אשר לא טובים כנ״ל בחנוכה כי השם כביכול בעצמו מויד את עצמו אל האדם ומאחיז בו את האור להדליקו ולשוב ולחזור אל השם ולעובדו בהתלהבות ובשכל גדול כנ״ל וזה נעשה בכל שנה בבוא הזמן של מצות נר חנוכה ובודאי קודם מתתיהו לא היה צריך למצוה זה רק שבימיו טמאו כל השמנים ולא נשאר כי אם פך אחד הוא התורה והיו מעט שלמדו בשכל קטן והוא היה כהן עובד השם בשכל גדול והמשיך והדליק את שמנה הרות כנ״ל. עיין שם. עוד נקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין ז״ל, בספרו מאור ושמש (בראשית-רמזי חנוכה), וזה לשונו: במסכת שבת (כא ב), תנו רבנן מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין - נר לכל אחד, והמהדרין מן המהדרין; בית שמאי אומרים - פוחת והולך, ובית הלל אומרים - מוסיף והולך. נראה בדרך רמז, כי הצדיקים הזוכים לנפש הקדושה וזוכים אל הרוח - אזי יוכל לתקן את כל המחוברים עמו הנקראים ׳ביתו׳ כמו בית אהרן כנזכר לעיל, ומושך עליהם אור קדושה כמבואר. והפיקחין עושין חשבון ותשובה על מעשיהם, ואינם סומכים עצמם הכל על הצדיק לבדו, ומתקנים לעצמם שיהיו זוכים לנפש הקדושה ואל רוח ממללא. והנה בתשובה מדריגות מדריגות יש, ויש שעושין תשובה על תשובה הראשונה, שחוששין שהתשובה שעשה בראשונה לא היתה בשלימות כראוי. וזה מרומז בהגמרא הנזכרת לעיל מצות נר חנוכה, נר ראשי תיבות נפש רוח. חנוכה רצה לומר, שהוא מחנך את עצמו לעבודת השי״ת. נר איש וביתו דהיינו שהוא מתקן עצמו וביתו, דהיינו כל המחוברים עמו, כנזכר לעיל. והמהדרין רצה לומר, שעושין תשובה בפני עצמן ואינם

סומכים הכל על הצדיק לבדו, ׳נר׳ לכל אחד שרואין לתקן את עצמם נפש רוח. והמהדרין מן המהדרין - שעושין תשובה על התשובה ראשונה; בית שמאי אומרים פוחת והולך שהם פוחתים את עצמם, ובית הלל אומרים מוסיף והולך שמעלים בקודש כנ״ל, ודו״ק. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף כדי להורות נתן כי ימי החנוכה הם ימים המסוגלים לתשובה וכאמור.

רצב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 189)... עמדו וגזרו עליהם גזירה אחרת, והעבירו קול: כל אדם מישראל שיש לו שור או שה יחקק על קרניו שאין לו חלק באלהי ישראל, וכל כך למה כדי שלא יאכלו ישראל בשר ולא חלב ולא גבינה, ולא יהיה להם חרישה. אמרו יודעים אנו שאין יכולין לעמוד בגזירה זו. כיון ששמעו ישראל כך נצטערו צער גדול אמרו ח״ו שנכפור באלהינו, עמדו ומכרו בהמתן בין טהורה בין טמאה, והיו ישראל מהלכין ברגלים, ועליהם נתקיים ראיתי עבדים על סוסים וגו׳. אמר להם הקב״ה בעון שמנעתם עצמכם מעלות בשלש רגלים לירושלים ולהקריב קרבנות וליתן מתנות כהונה, לכן נתקיים עליכם שורך טבוח לעיניך, אלא אף על פי כן רווחה תמצאו בגזירה זו, והיו הצביים והאיילים וכל מיני עופות טהורים באים ונכנסים לבתיהם של ישראל, לפי שהיו בלא דלתות ובאין ישראל ותופסין אותן ושוחטין ואוכלין בשר ונותנין שבח להקב״ה ואמרו ברוך הוא שהפך עצת אויבינו לטובה, שאילו היו דלתות לבתים היאך היתה כל צידה נכנסת אצלינו. השיבם הקב״ה אתם חסתם על כבודי ולא כפרתם בי אף אני זמנתי לכם צידה, וכו׳ עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו יום נוסף להדליק נר חנוכה להודות להשי״ת על שהאיר עיניהם בזמן הרעב, ושלח להם צידה עד לביתם וכאמור.

רצג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש אוצר המדרשים (חנוכה עמוד 189)... וכיון שראו היונים שעמדו ישראל בגזירה זו, עמדו וגזרו כל מי שאשתו הולכת לטבילה ידקר בחרב וכל הרואה אותה הרי היא לו לאשה ובניה לעבדים, כיון שראו ישראל כך מנעו עצמם מלשמש, וכיון ששמעו יונים כך אמרו הואיל ואין ישראל משמשין מטותיהם אנו נזקקין להן, כיון שראו ישראל כך חזרו על נשיהן בלא טבילה בעל כרחן, אמרו רבש״ע בעל כרחינו שלא בטובותינו, שאין האשה רוצה לישב תחת בעלה בלא עונתה. אמר להם הקב״ה הואיל ועשיתם בלא כוונה אני אטהר אתכם ופתח לכל אחד ואחד מהן מעיין בתוך ביתו, והיו נשיהם טובלות בתוך בתיהם ונתקיים עליהם מקרא זה ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, ונתקיים עליהם

עוד מקרא זה אם רחץ ה׳ את צואת בנות ציון.

רצד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר ימי החנוכה עמוד פאר משם הרב הקדוש רבנו ישראל מרוזין ז״ל, שאמר בשם צדיקים ראשונים שבחנוכה אפשר לפעול שנה טובה יותר מבכל שאר הימים טובים ומה שאי אפשר להשיג בכל הימים הטובים אפשר להשיג בחנוכה עיין שם.

רצה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין ז״ל, בספרו מאור ושמש (בראשית-רמזי חנוכה) וזה לשונו:... ונראה לי לפרש סוף המשנה ׳הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב׳ בדרך הזה, [וזה שלא כדברי הפירוש של״ה הקדוש בענין אחר] והענין הוא, שהצדיק צריך שיעשה דבריו למעלה בהצנע ובהסתר מפני השרים שלמעלה, בכדי שלא יבינו ולא יקטרגו חלילה על הכנסת ישראל. ואם חלילה עושה בפרהסיא והוא מזיק חלילה - הוא חייב בדבר. חוץ מנר חנוכה, שאז היה הנס בפרהסיא ובפומבי גדול, ואין שום מורא ופחד מהשרים שלמעלה, ומצוה להניח על פתח ביתו בחוץ לפרסומי ניסא, כדאיתא בפוסקים. וזה הניח חנוני נרו בחוץ החנוני חייב, דהיינו כשהצדיק מפרסם היחוד שעושה ואינו עושה בצינעא שלא ירגישו בו ועל ידי זה בא קטרוג חלילה על הכנסת ישראל - אזי החנוני חייב פירוש, שהוא נתפס על הדבר. [ומצאנו רמז בגמרא שהצדיק קרוי חנוני, דאיתא (ילקו״ש משלי תתקנ) המתחבר עצמו לצדיקים ותלמידי חכמים, אמרו משל הנכנס לחנותו של בושם אף על פי שלא לקח כלום אף על פי כן קלט את ריח טוב, עיין שם]. וזה שאמר רבי יהודה אומר, בנר חנוכה פטור מפני שעושה ברשות דהיינו כנזכר לעיל, שאז אין שום מורא מהשרים שלמעלה ומצוה לפרסומי ניסא, ודו״ק ותבין. עכ״ל. רצה. רצו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הרב צבי אלימלך מדינוב ז״ל בספרו בני יששכר בני יששכר מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ג - נר מצוה (אות מב) וזה לשונו: ע״פ הנ״ל תבין ג״כ מה שהביא מרן הרמ״א ז״ל בשלחנו [או״ח סי׳ תר״ע ס״ב] בשם הכלבו דנוהגין לאכול מאכלי חלב בחנוכה, ומהראוי להתבונן כי לא דבר ריק הוא, ואם הוא מפני שהאכילה יהודית את האויב מאכלי חלב לא במקרה נפל מעשה ניסים, ונ״ל על פי מה שכתבתי כמה פעמים, שהיוונים רצו לבטל את התורה מישראל ולהגביר חכמת החיצוניות, והנה כאשר התנוסס הש״י עמנו הראה לנו נפלאותיו במנורה ובשמן הרמוזים לחכמה ולתורה מן השמים, והנה הימים האלה הם כעין נתינת התורה, והנה בשעת נתינת התורה בסיני עמדו המלאכים הקדושים בשמים ואמרו תנה

הודך על השמים [שבת פח ב], והנה רצו לבטלנו מן התורה, והנה המגיד מראשית אחרית פעל ועשה מראש מקדם שבאו המלאכים לבית אברהם והאכילם בשר בחלב, והיה זה לטענה עליהם שאכלו הבשר בחלב בביתו של אברהם ואינם ראויים לתורה כמו שאמרו רז"ל במדרשיהם, והנה מתחלה כתיב ואל הבקר רץ אברהם וכו' וימהר לעשות אותו, ושוב נאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר וכו' [בראשית יח ז], הנה צירף מאכלי חלב אל בן הבקר בכדי שיהיה לסגולה לבניו לקבלת התורה, ועל כן לזכר זה נוהגין לאכול מאכלי חלב בחג השבועות [ש"ח או"ח סי' תצ"ד ס"ג], והנה לזכר זה שבימים האלה הוא כעין נתינת התורה, הנה נעשה הנס ג"כ על ידי מאכלי חלב שהאכילה יהודית את האויב שרצה לבטל התורה מישראל, ועל ידי זה היה התחלת הנס ליהודים היתה אורה זו תורה, ומנהג אבותינו תורה היא.

רצז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בפירושי הר"י מלוניל ז"ל, (שבת כא:), (והובא בספר ילקוט אור הגנוז חנוכה בטעמים ומנהגים עמוד כד), וזה לשונו: לשנה אחרת קבעום שמונה ימים טובים, כל השמונה ימים, ולא נעשה נס כזה לישראל {מעולם}, שאילו פרעה לא גזר על המצוות, ויון הרשעה גזרו {שלא לקיים המצוות}, ולפיכך האריכו אלו הימים כשיעור החג {סוכות} שהיא שמונה ימים להזכיר בהם הנס, ואפילו לא היה נעשה בהם {נס} בשמן, כמו כן היו שמחים ומזכירין מעשה נסים {שמונה ימים} מכל המועדות {שהוא סוכות} אך לא היו מדליקין נרות כלל אלא מהללים ומרוממים {בהלל ובהודאה} כשאר מועדות, ו{עכשיו} כשבא ונכפל להם נס בשמן {חוץ מנס ההצלה מגזירות היוונים} הוסיפו להדליק הנרות להזכיר כפילות הנס עכ"ל.

רחץ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר שבולי הלקט (סימן קעד) וזה לשונו הצריך לנו כאן: ואחי ר' בנימין נר"ו פירש הטעם למה גומרין הלל על שבעת ימי חנוכה שהרי הנס נתחדש בכל יום ויום כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל שמנים שבמקדש וכשגברה יד מלכי בית חשמונאי מצאו פך קטן חתום בחותמו של כהן גדול שהיה ראוי להדליק ממנו יום אחד ונעשה להן נס והדליקו ממנו שמונה ימים אם כן כל יום ויום נתחדש הנס ועל חדושן של נס אנו גומרין את ההלל בכל יום. עכ"ל.

רצט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר היקר ימי החנוכה (עמוד שט, משם האדמו"ר חידושי הרי"ם ז"ל), וזה לשונו: איתא אם אומרים שירות ותשבחות הרי זה סעודת מצוה, למשל אם איש כפרי משדך את בנו עם בת תלמיד חכם, הרי אין התלמיד חכם צריך לדרוש מהאיש

הכפרי שישמח במה שזכה, אלא הכפרי צריך לשמוח ולעשות סעודות יען שזכה להתקשר עם תלמיד חכם, וככה זה לגבי סעודות חנוכה, הקב״ה אינו תובע מאיתנו, אבל אנחנו צריכים לשמוח ולעשות ע״י שירות ותשבחות סעודות מצוה. עכ״ל.

ש. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר היקר ימי החנוכה (עמוד שי, משם ספר החיים לאחי המהר״ל ז״ל) וזה לשונו: לכך נהגו להרבות בסעודות מריעים בחנוכה להודיע שאנו שמחים על שהרשות חזר בידינו לעבוד את ה׳ יתברך ומשום הכי נקרא סעודת חנוכה סעודת רשות על שביטל הגזירות וחזר הרשות ויהיה א״כ סעודת חנוכה ענין נכון בזמן נכון שיש עמו יראת השם שעל כל פנים לא נתקן עיקר חנוכה רק להודות ולהלל. עכ״ל.

שא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי אברהם סבע ז״ל, בספרו צרור המור (דברים פרק ב) וזה לשונו: ואני הצעיר אברהם סבע רוצה לגלות לך בכאן מה שנתגלה לי בלי ספר ובלי מלמד. ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי פירוש תבניתו למה נקרא מועד החשמונים חנוכה. כי כל המועדים יש להם קישור וטעם השם עם המועד. כמו פסח סוכות. פורים על שם הפור. אבל חנוכה על שם מי. לא אמרו בו טעם אלא אחד. דתניא בחמשה ועשרים בכסליו יומי חנוכה וכו׳. וכן אמרו חנוכה חנו בכ״ה רצונו לומר בעשרים וחמשה בכסליו. ועדיין יש לשאול מהו שם חנוכה. עד שנראה לי כי היונים עמדו על ישראל להעבירם על דת. כאומרם בעל הנסים לשכחם מתורתך וכו׳. עד שבעונות ישראל כמעט כלים בארץ. עד שהשם העיר רוח החשמונים הם הכהנים המשוחים בשמן המשחה. העוסקים בתורת ה׳ הנקראת שמן זית זך ואמר לריח שמניך טובים. וזהו טוב שם כשבא משמן טוב שהיא התורה. עד שבסיבת התורה והמצוה נמסרו היונים בידם. כאומרם וזדים ביד עוסקי תורתך. וכאן נתקיים בהם ברך ה׳ חילו. לפי שהם עוסקים בתורה שמתשת כחו של אדם. וזהו מסרת גבורים ביד חלשים. וכל זה בסיבת התורה שהכהנים עוסקים בה שנקראת שמן זית זך. שזה רמז על התורה שיש בה כ״ז אותיות של אלפא ביתא עם הכפולות שהם מנצפ״ך. וזהו שמן זית זך כתית למאור. שפירושו אע״פ שכל בני תורה מדוכאים וכתותים. הוא למאור. להאיר נפשם באור התורה. כאומרו נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי. ואמר נר אלהים נשמת אדם. ולכן נעשה נס בשמן זה היא פך של שמן שהיתה חתומה בחותמו של כהן גדול. וחותמו של כל כהן היא התורה כאומרו תורת אמת היתה בפיהו. ובשביל זה החותם נעשה נס בשמן התורה יותר מבשאר דברים. לפי שהיו הכהנים עוסקים בשמן התורה. וכמו שפירשתי בפרשת נח והנה עלה זית טרף בפיה. שכתבו בזוהר לולי שהעיר השם רוח הכהנים המשוחים

בשמן זית כמעט אבדה שארית ישראל. וזהו והנה עלה זית טרף בפיה כמו שפירשתי שם. ושם פירשתי מזמור שיר חנוכת הבית שיר נאה מיוסד על זאת החנוכה. כמו שאמרו במדרש על פסוק בהעלותך את הנרות שבישר לאהרן בזאת החנוכה כמו שפירש הרמב"ן ז"ל. ולכן נעשה זה הנס בשמן לפי שנעשה בשביל התורה שנקראת שמן זית זך. והוא מהנסים הגדולים שבתורה לפי שהשמן בא מכח החכמה כדכתיב כשמן הטוב על הראש. שהיא החכמ"ה שיורד על הזקן זקן אהרן שהיא גדול"ה. ששם מיכאל השר הגדול עומד חרמון שיורד ע"פ מדותיו מספירה לספירה. וזהו כטל שיורד על הררי ציון. הם נצח והוד. כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם. שהם יסוד ומלכות. ולפי שזה הנס הוא גדול. תמצא באליהו שכתב כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר כדבר ה' וגו'. בכד הקמח שמקומו הוא לחם הארץ היא שכינה. אמר בו לא כלתה אבל חסר. אבל בצפחת השמן שהיא למעלה בחכמ"ה. אמר לא חסר כלל. כי החסידים והנביאים שהיו נעשים אלו הנסים על ידם. היו עולים במחשבתם עד אותו מקום שהיו רוצים לעשות הנס. וכפי מעלת המקום וכפי מעלת אליהו מעלת הנס. ולכן אמר בו לא חסר כפי מעלת המקום וכפי מעלת אליהו. אבל החשמונים מכח תורתם נעשה הנס. שבפך השמן שמצאו לא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד. ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמנה ימים. ואז חסר השמן ואע"פ שלפי מעלת המקום שממנו יצא נס השמן. היה ראוי שידליקו ממנו מאה שנים ולא יחסר כל בה כמו שנעשה באליהו. אבל לפי שהחשמונים לא ידעו לדבק מחשבתם למעלה כמו אליהו לעשות נס שלם. אבל נעשה להם הנס כפי השגתם וכפי התדבקותם למעלה. כמו עין המים שמביאים אותם ממקום רחוק. שיכולים לעלות אותה כפי מעלת המקנם שהביאוה משם. ואחר שזה הנס נעשה בשמן זית. בכח התורה שנקראת שמן זית ז"ך. בכח כ"ז אותיות של תורה והתעסקו בהן. אחר שמכח התורה שיש לה כ"ז אותיות נעשה זה הנס. ולכן הוסיפו בכאן בי"ת ואמרו חנו בכ"ה. שעולה כ"ז כנגד אותיות התורה. לרמוז לנו שראוי בגליות הבאות שאנו בהם בצרה וצוקה ואפלה. מוכרח שנעסוק בתורה ונאיר אורה ומיד נהיה ניצולים מכל הצרות. כאומרו בחותם הנבואה זכרו תורת משה עבדי. זהו הטעם הראשון שנראה לי בטעם שם חנוכ"ה שאמרו חנו בכ"ה שהוסיפו בכאן אות בי"ת. להשלים המנין והבנין של אותיות התורה שהם כ"ז כמנין בכ"ה. וזהו שמן זית ז"ך כתית למאור. ואחר שמכח אותיות התורה נעשה זה הנס. ראוי לקרוא זה המועד חנוכה לרמוז חנו בכ"ה עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשם יתברך שבסיבת התורה והמצוה נמסרו

היונים בידי ישראל העוסקים בתורה וכאמור.

שב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש הנזכר ז״ל, בספרו צרור המור (דברים פרק ב) וזה לשונו: והטעם השני שנראה שנקרא חנוכה בלי תוספת בי״ת. הוא מיוסד על פרשתינו על פסוק שמע ישראל שבו סוד הייחוד. לפי שכבר כתבתי שיש בזה הפסוק כ״ה אותיות כנגד כ״ה יהיה זרעך. וכנגד ויפן כ״ה וכ״ה. שהוא סוד שני הייחודים בבקר ובערב. וידוע כי זאת הפרשה של שמע ישראל כוללת כל התורה כולה בסוד עשרת הדברים. בסוד והיו הדברים האלה שהם עשר אמרין. כמו שמנאום בזוהר. ושננתם לבניך ודברת בם וכו׳ כמו שמנאום שם. ולפי שכללות התורה כולה יש בה סוד הייחוד וסודות גדולים. ולפי שראה השם אורך הגלות וגודל הצרות עד שכמעט נשתכחה תורה מישראל. רצה לתת להם פרשה קטנה שרוב גופי התורה תלויין בה. באופן שאם ח״ו תשתכח התורה מרוב הצרות. תשאר להם פרשה קטנה של פרשת הייחוד. שיהיו עוסקים בה ויהיה חשוב להם כאלו עוסקים בכל התורה כלה. ואם ח״ו תהיה הגזירה שלא יעסקו בתורה כמו שהיה בזמן רבי עקיבא ובזמנים אחרים. למעט ישאר להם פסוק שמע ישראל. שיחשבו בו בלבם ויחשב להם כאלו עוסקים בכל התורה. אחר שלא היו יכולים לעסוק בתורה אלא שהיו עוסקים ביניהם בין אדם לחבירו בהחבא. כמאמר רבי שמעון במסכת אבות שאמר עשרה שיושבים ויש ביניהם ד״ת. לפי שזה היה בדורו של גזירה שלא היו מניחים להם לעסוק בתורה. אלא היו עוסקים בסתר בין אדם לחבירו. אבל התנא האחר שדיבר בזה עשרה שיושבים ועוסקים בתורה בפרהסיא. לפי שלא היה בדורו של הגזירה אבל האחר שהיה בדורו של הגזירה אמר ויש ביניהם דברי תורה בסתר. וזהו שאמר ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר שמי. כי הגזירה היה באופן שאפילו שנים לא היו מתחברים יחד שלא יאמרו שהוא לעסוק בתורה. ולכן אמר שאפילו אחד שחושב בתורה בינו לבין עצמו. ובפירוש מסכת אבות הארכתי בזה. ולכן רצה השם לתת להם פרשת הייחוד בקצרה כאומרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. ואם לא יוכלו לומר כל הפרשה. למעט יאמרו פסוק שמע ישראל. שהוא סוד הייחוד ויש בו כ״ה אותיות כמנין כ״ה יהיה זרעך. שהוא סוד הייחוד שנמסר ליעקב שהוא זרע אברהם. והשיגו משה באומרו ויפן כ״ה וכ״ה. והמייחד שמו של הקב״ה בזה הפסוק הוא כקורא כל התורה כולה. ולכך החשמונים לפי שמרוב הצרות והגזרות לא היו יכולים לעסוק בתורה. היו מייחדים את השם בפסוק שמע ישראל שיש בו כ״ה אותיות. ובכח זה הייחוד נצחו אויביהם עד שלזה

קראו שם המועד הזה חנוכה. כי זה שמו האמיתי בלי תוספת בי"ת. לרמוז הייחוד של פסוק שמע ישראל שיש בו כ"ה אותיות. וזהו חנוכה חנו לדגליכם של שם ה' שבו סוד הייחוד. כאומרו ובשם אלהינו נדגול. שהוא שם ה' שעולה כ"ו. כ"ה אותיות של שמע ישראל. ועם השם שבו מייחדים הוא כ"ו. וזהו חנוכה לרמוז שבכח שם ה' וייחודו נצחו המלחמה. לא בחיל ולא בכח ולא בחנית. אלא בשם ה' של הייחוד שהוא כלול בשם המפורש של ע"ב. וזהו מי כמוך באלים ה' בראשי תיבות מכב"י שעולה ע"ב. ולפי שהוא דבר סתר (עושים) [עונים] בו ברוך כבוד ה' ממקומו בר"ת בכי"מ. ולכן לפי טעם זה היו קורין לחשמונים מכביאו"ש על שם זה הסוד שהיו נוצחים בכח שם השם. ובכח שם המפורש של ע"ב. שהוא מכב"י. ובכח הייחוד כ"ה אותיות של שמע ישראל. וזהו חנוכ"ה לרמוז שהחשמונים חנו בסוד הייחוד של כ"ה אותיות. וכן ראוי לנו לעשות בצרת הגלות ליחד שם המיוחד בענין שנצא מהצרות. ולכן נקרא שם המועט חנוכ"ה להורות שבכח אלו כ"ה אותיות של הייחוד חנו לדגליהם וכן נצחו המלחמות. וכל זה לפי שמסרו עצמם על קידוש ה' ושמו נפשם בכפם לקנא על כבוד השם ועל כבוד מקדשו. וזהו הייחוד האמיתי כאומרם ובכל נפשך ואפילו נוטל את נפשך. ולכן ויקנא ה' לארצו ויחמול על עמו. ומסר מרובים ביד מעטים. וזהו ואהבת את ה' אלהיך. כי העושה מאהבה מרוב החשק ואהבה אינו מעריך עצמו ואשתו ובניו. אלא מתדבק בשם כאומרו ה' אחד. ועוצם עיניו מראות ברע כאלו מת בנשיקה. עד שמרוב התשוקה אומר ישקני מנשקיות פיו. ועל זה נאמר כי עליך הורגנו כל היום. כי בכל יום ויום אנו מוסרים עצמינו למיתה על קידוש השם בשעת הייחוד של ק"ש. כמו שעשו החשמונים בזמן חנוכת הבית. וזהו חנוכה תנו כבוד ומנוחה לשם. כשתזכרו כ"ה אותיות של פסוק שמע ישראל. עד שתדבקו נפשותיכם למעלה בשכינה מרוב התשוקה והשמחה. ותשיגו סוד הדיבור בחיים. כאומרו ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. עד שלזה צריך כל אדם לשמוח שמחה גדולה בעת הייחוד. ולהעביר מנגד עיניו כל עצב וכל דאגה ושמחות זה העולם. אלא לשמוח בה' וזהו נגילה ונשמחה בך. אחר שאמר ישקני. וכן אמר כי בו ישמח לבנו. וכן צריך לנגן בשעת קריאת שמע שהיא שמחת העולם ושמחת יוסף. ולא נעצב על בנו כשראהו עד שקרא קריאת שמע וכבר הארכתי במקומו. ולכן כמו שהחשמונים נתנו כבוד לשם ומנוחה בסוד הייחוד. ומסרו עצמם למות על קדושת ה'. כי זאת היא המנוחה האמיתית. כן ראוי לכל העומדים בצרות וגלות. לתת כבוד ומנוחה לשם. בסוד הייחוד של כ"ה אותיות וזהו חנוכה. וכן למסור נפשם על קידוש ה' בשעת

קריאת שמע כשאומר ובכל נפשך ואפילו נוטל את נפשך. באופן שכשיזדמן אליו שיאמרו לו שיעבור על התורה או שיהרג. שיהרג ואל יעבור. אחר שבכל יום היה מוסר עצמו למיתה בשעת קרית שמע. זהו מה שעלה בדעתי עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשם יתברך על אשר החשמונים חנו בסוד הייחוד של כ"ה אותיות של פסוק שמע ישראל ומסרו את נפשם בשביל תורת ישראל. וכאמור.

שג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

הטעם שקבעו להדליק יום נוסף להודות להקב"ה על אשר הכהנים שמרו על עצמם מן החטא, שלא כפרו ח"ו מחמת תוקף חוזק הגלות של מלכות יון הרשעה ימש"ו. ואדרבה היה ביטחונם בהשי"ת שיציל אותם מיד מלכות יון וכאמור.

דש. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה דאיתא בגמרא (מגילה י:) ...והא כתיב: "בצאת לפני החלוץ" (דברי הימים ב. כ. כא). ואומרים: הודו לה' כי לעולם חסדו, ואמר רבי יוחנן: מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו - לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים. ואמר רבי יוחנן: מאי דכתיב: "ולא קרב זה אל זה כל הלילה" (שמות יד. כ) - בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקדוש ברוך הוא: מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה? וכו', עיין שם. והנה לכאורה יש להקשות אם כן כיצד אנו אומרים הלל גמור בימי החנוכה והרי גם כאן תקשה מעשה ידי מתים ואתם מבקשים לומר שירה-הלל? וזכורני שראיתי במפרשים ז"ל שכתבו לחלק שבפסח הם ביקשו לומר שירה בו בזמן שהיו עדיין טובעים בים. ולכן אמר להם הקדוש ברוך הוא: מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה?. אולם בחנוכה קבעו לומר הלל גמור רק לשנה הבאה, ולא באותה שנה שמתו בה, וכדאיתא בגמרא (שבת כא:) מאי חנוכה? וכו', לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל גמור והודאה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להוסיף יום אחד להודות להשי"ת על זה שזכינו לומר הלל גמור בימי החנוכה. וכאמור.

שה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז,

בהקדים מה שכתב הרמב"ם ז"ל, (פרק ד מהלכות מגילה וחנוכה הלכה יב) וזה לשונו: מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק. עכ"ל. ולפי זה יש לומר כיון שקיבלו כל ישראל מצוה זו של הדלקת נר חנוכה בשמחה, וגם אדם עני אפילו שאין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות

ומדליק. על זה הוסיפו להדליק יום נוסף. ודו"ק.

שו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שתיקנו לומר בתפלת ועל הנסים: "לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", על מעלה זו הוסיפו להדליק יום נוסף. להודות להשם יתברך על זה. ודו"ק.

שז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בחוברת תבונות (מקץ תשעז עמוד 23) בימי מתתיהו- נשאל הגאון רבי חיים קנייבסקי נר"ו מדוע מזכירין בהודאת ועל הנסים "בימי מתתיהו, "בימי מרדכי ואסתר", לשם מה יש צורך להזכיר פרטים היסטורים בתוך ההודאה על הנסים שהיו בימים ההם בזמן הזה? רבי חיים ענה: הגמרא (מגילה יא.) דורשת, על הפסוק: "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" (ויקרא כו. מד). במתניתא תנא: לא מאסתים - בימי כשדים, שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים - בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול, לכלותם - בימי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, הרי שהקב"ה שתל בכל דור ודור את הצדיקים המנהיגים המתאימים לכל תקופה ותקופה, ולכן מזכירים אנו "בימי מתתיהו", "בימי מרדכי ואסתר", הודאה מיוחדת על הצדיקים הללו שנשלחו בתקופות הגורליות לעם ישראל לעמוד בפרץ לשמור על גחלת ישראל עכ"ל. והוא כפתור ופרח. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להורות נתן להודות להשי"ת על הצדיקים הללו שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול. וכאמור.

שח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שעל עצם שהחשמונאים מיד אחרי המלחמה נכנסו למקדש לטהר אותו ולא התעסקו בחלוקת הממון והשלל שלקחו מאת היונים, על זה הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת על זה שבמקום להתעסק בדברים גשמיים הם התעסקו בדברים רוחניים, וכאמור.

שט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל

השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. עיין שם.

שי. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) מאי חנוכה? וכו', לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. עיין שם. ולפי זה יש לומר שעל עצם שגם לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה, בלא עוררין, ולא שכחו ח"ו את ניסי השי"ת, על זה הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת, וכאמור.

שיא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שתיקנו חז"ל לומר בתפילת שחרית בברכת אהבת עולם: אבינו אב הרחמן, המרחם, רחם עלינו, ותן בלבנו בינה, שיש בהם ח' לשונות: א) להבין, ב) ולהשכיל, ג) לשמוע, ד) ללמוד, ה) וללמד, ו) לשמור, ז) ולעשות, ח) ולקיים - את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. וכנגד ח' לשונות אלו שבתפלה שמבקשים על לימוד התורה שזה היפך מחשבת היוונים לשכחם תורתך, על זה קבעו שמונה ימים להדליק נרות חנוכה וכאמור.

שיב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון - עשרים וחמשה בכסלו - בעשרין וחמשה ביה חנכתא תמניא יומין דילא למספד בהון. שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן גדול שלא נטמא ולא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום שמונה ימים טובים. ומה ראו לעשות חנוכה שמונה ימים והלא חנוכה שעשה משה במדבר לא עשה אלא שבעת ימים שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגומר ואומר ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו וגומר ובשביעי הקריב אפרים וכן מצינו בחנוכה שעשה שלמה שלא עשאה אלא שבעת ימים שנאמר כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים מה ראו לעשות חנוכה זו שמונה ימים אלא בימי מלכות יון נכנסו בני חשמונאי להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת. עד כאן. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת על זה, שעזרם לבנות את המזבח ולתקן בכלי שרת וכאמור.

שיג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר ימי שמונה (תירוץ רפד) משם הרב אמרי שפר, (אולי הוא להגאון הקדוש רבי שלמה קלוגר ז"ל, המחבר), שכתב,

וזה לשונו: עוד יש לומר לתרץ קושיית הבית יוסף, כי היוונים רצו לבטל את התורה, ולכן משנצחום קבעו להדליק שלושים וששה נרות בחשבון מוסיף והולך כל יום, כנגד שלושים וששה מסכתות שבש"ס. עכ"ל. ואמרתי אף אני אבנה ממנו לתרץ בדרך זו, על פי מה דאיתא בגמרא (סוכה מה:) אמר אביי: לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום, שנאמר: "אשרי כל חוכי לו" (ישעיה ל. יח) - ל"ו בגימטריא תלתין ושיתא הוו. עיין שם. והיינו שלכן קבעו החשמונאים להדליק שמונה ימים שיהיה סך הכל ל"ו נרות כנגד ל"ו צדיקים שהיו באותו דור, ובזכותם היה העולם קיים וכאמור.

שדי. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר ימי שמונה (תירוץ תנו) משם האדמו"ר ממונקאטש ז"ל, וזה לשונו: כשנלחם יעקב עם שרו של עשו והכה אותו בכף הירך, גרם הדבר שכחה לישראל, וכשבאו החשמונאים תקנו הם את השכחה שנגרמה מאז, ולזכר דבר זה מדליקים אנו ביום א' דחנוכה. עכ"ל. והנה דברי האדמו"ר הקדוש הנ"ל, איני יודע היכן כתבם, לראות הדברים במקורן, ולכאורה יש להקשות איזה תועלת יש להדליק ביום א' דחנוכה לתקן את השכחה שנגרמה מאז? ויש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (הוריות יג:) אמר רבי יוחנן: כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה. עיין שם. ומאחר שצריך להדר להדליק בשמן זית את החנוכיה זה גורם לתקן את השכחה שנגרמה מאז וכאמור.

שטו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתוב באמירת תפלת ועל הנסים: "והדליקו נרות בחצרות קדשך", ואפשר לומר שהנס היה שגם שהדליקו בחצרות קדשך, ולא בבית המקדש בפנים, שיש בחוץ רוח חזקה, ולמרות זה הנרות במנורה דלקו כל הלילה והיום, על נס זה הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשם יתברך על זה וכאמור.

שטז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו הגאון המנוח רבי שמעון הכהן ז"ל בספרו פניני שמעון (ענייני חנוכה, עמוד מג), שכתב משם הגאון רבי יקותיאל יהודה טיטילבום ז"ל, בעל הייטב לב מסיגעט שכתב, אף על פי שישראל שבדור החשמונאים לא היו זכאים מצד מעשיהם לנס כזה, אולם הקב"ה צירף את כל הזכיות שעתידים ישראל לקיים בהדלקת הנרות ובהלל והודאה, ובצירוף אותם זכיות היו ראויים לנס חנוכה. וביאר האדמו"ר מצאנז ז"ל, שענין זה של חישוב זכיות העתיד, נובע מכך שאנחנו קרויים "בנים" אצל הקב"ה, שמצינו שאדם מקנה לבנו אפילו בהיותו עובר ודינו כדבר שלא בא לעולם, מפני שדעתו של

אדם קרובה אצל בנו כך החשיב לנו הקב״ה את הזכיות שלא באו לעולם מפני שאנו נחשבים ״בנים״, ובספר כמוצא שלל רב (לחנוכה, עמוד שיח) הביא דבריהם והסמיך לכך את חידושו של רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא זצ״ל, שנס חנוכה אירע בשבת. ואם כן יש לומר, שהקב״ה סיבב שיחול מועד הנס בשבת, כי השבת מוכיחה שישראל הם בנים למקום שעל כן הם ראויים להשתמש בשרביט של מלך, (כפי שפסק הרמב״ם פ״ב מהלכות מלכים ה״א), וכיון שהם בגדר ״בנים״ אפשר לצרף להם את זכיות העתיד עכ״ד. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף, להודות להקב״ה שעשה את הנס בשבת דווקא, שבזה הוכיח להם שהם בנים, וצירף להם את זכיות העתיד כדי שינצלו בעבור זה וכאמור.

ודרך אגב ראיתי לנכון להעתיק כאן דבר דומה ונפלא שמצאתי בספר היקר כמוצא שלל רב על ימים נוראים (עמוד קד) וזהו תוארו: מצוות תשרי נזקפות לזכות ישראל למפרע – כבר בראש השנה! ״דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש״ (ויקרא כג. כד). - האדמו״ר רבי יששכר דב רוקח מבעלזא, עמד על דיוק נפלא בלשון הפסוק: מדוע בפסוקים הסמוכים, לגבי יום הכיפורים נאמר קודם יום בחודש ואחר כך באיזה חודש- ״בעשור לחודש השביעי״, וכן לגבי סוכות - ״בחמשה עשר יום לחודש השביעי״, ואילו כאן נאמר קודם החודש ואחר כך היום? ותירץ על פי דברי המדרש (ויקרא רבה כט. ח): ״בחודש השביעי – שהוא משובע מכל גתות בתוכו, ברכות בתוכו, כיפור בתוכו, סוכות בתוכו, לולב וערבה בתוכו וכו׳״, וכוונת הדברים היא, שהקב״ה ברוב רחמיו וחסדיו, מצרף כבר בראש השנה, בעמדנו לפניו בדין, את כל המצוות שעתידים ישראל לעשות בכל החודש הזה, ונמצא שכיפור בתוכו וסוכות בתוכו, כי הקב״ה מצרפם לזכיות ישראל כאילו כבר נעשו. זו הסיבה שהפסוק שינה מלשונו והקדים לומר ״בחודש השביעי״, כלומר: כל החודש השביעי ומצוותיו נחשבים על ידי הקב״ה כבר ״באחד לחודש״, כדי שזכויות כל המצוות שייעשו במהלך החודש יעמדו לישראל ביום הדין! (מכתבי יד הגאון רבי אברהם גאטעסמן, בעל ״פנים מסבירות״ – ״ישורון״, תשרי תשנז). עד כאן. ועל פי האמור יש להמתיק כאן הטעם שאנו זוכים לזה כיון שאנו נקראים בנים לה׳, וכדכתיב: ״בנים אתם לה׳ אלהיכם״ (דברים יד. א). ולכן הקב״ה מחשיב לנו את זכיות העתיד, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו!

שיז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר ימי שמונה (תירוץ רצד) משם הרב רביד הזהב (טרם ראיתיו), שכתב, וזה לשונו:

היוונים "טמאו כל השמנים" המכוון להמדות הקדושות המכונות "שמנים". והנה החשמונאים שנצחום החזירו את קדושת שבעת המדות והגיעו למדה השמינית שהיא "בינה" (כלומר ממדת "מלכות" לעילא הרי "בינה" היא שמינית). לכן בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים. עכ"ל.

שיח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר ימי שמונה (תירוץ תמח) משם הרב תפארת שמואל (טרם ראיתיו), שכתב, וזה לשונו: לפי המבואר בספה"ק שלשה הם המעוררים את בני ישראל לתשובה, ואלו הם: עולם, שנה, נפש. והנה היוונים ביקשו לבטל מהן שלשתן בגזרת חדש ושבת (שנה) וטומאת ההיכל (עולם) ועקירת האמונה (נפש) אך הכהן בהדליקו המנורה ביום ראשון הצית בליבם התנהגות הפכית וקירבה עזה לצור עוזם ומושיעם. עכ"ל.

שיט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (מגילה יד.)... אי הכי הלל נמי נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן קבעו להדליק יום נוסף להודות להקב"ה שעשה את הנס חנוכה בארץ ישראל. ולכן תיקנו גם לומר בחנוכה הלל גמור והודאה. ודו"ק.

שכ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (מגילה יד.)... אי הכי הלל נמי נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. - יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה? - כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה. משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא, רבא אמר: בשלמא התם "הללו עבדי ה'" (תהלים קיג. א). - ולא עבדי פרעה, אלא הכא - הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש? אכתי עבדי אחשורוש אנן. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת שיצאו מכלל עבדי אנטיוכוס, וקיימו את התורה בקדושה ובטהרה, ונעשו עבדי ה' ודו"ק.

שכא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 193), א"ר אלעזר בא וראה כמה חביבים ישראל לפני המקום שלעולם מקדים להם רפואה למכה שנאמר כרפאי לישראל. בא יון הרשעה וגזרו וחשכו עיניהם של ישראל ואמרו שכל מי שמזכיר שמו של הקב"ה ידקר בחרב, והרבה מישראל נהפכו למינות, והיה שם משומד אחד בליעל תתני בן פחת שמו, שהיה יועץ עצות רעות על ישראל ואמר שכל זמן שיקריבו קרבן של שחר ושל בין הערבים אינם נופלים בידכם, עמדו ובטלוהו, וחזר עוד אותו בליעל ואמר אלהיהם שונא זימה, אם תוכלו

להכשילם בזנות תמשלו עליהם, עמדו וגזרו שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יקרעו אצבעותיו. חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזו הדלקת נר בבית המקדש, שנאמר להעלות נר תמיד וכתוב עליו תן חלק לשבעה וגם לשמונה, תן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נרות שהן מאירות תמיד בבית המקדש וגם לשמונה ימי החג אין בריה יכולה להם, עמדו וטמאו כל השמנים שבבית המקדש ולא נשתייר כי אם פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים, ועמד הקב״ה וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקב״ה חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית. עיין שם. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק יום נוסף, להודות להקב״ה, על אשר האיר את עיניהם, ותיקן מה שהחשיכו היוונים ימש״ו, את עיניהם וכאמור.

שכב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא באוצר המדרשים (חנוכה עמוד 193), א״ר אלעזר בא וראה כמה חביבים ישראל לפני המקום שלעולם מקדים להם רפואה למכה שנאמר כרפאי לישראל. בא יון הרשעה וגזרו וחשכו עיניהם של ישראל ואמרו שכל מי שמזכיר שמו של הקב״ה ידקר בחרב, והרבה מישראל נהפכו למינות, חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזו הדלקת נר בבית המקדש, שנאמר להעלות נר תמיד וכתוב עליו תן חלק לשבעה וגם לשמונה, תן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נרות שהן מאירות תמיד בבית המקדש וגם לשמונה ימי החג אין בריה יכולה להם, עמדו וטמאו כל השמנים שבבית המקדש ולא נשתייר כי אם פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים, ועמד הקב״ה וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקב״ה חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית. עיין שם. הרי לפניך מבואר להדיא שהקב״ה הסכים עמהם, והוא עצמו קבע להם לומר הלל שמונה ימים. ולכן מדליקים שמונה ימים וכאמור.

שכג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שאומרים בתפילת שחרית בברכת יוצר אור, לאל ברוך. נעימות יתנו. למלך אל חי וקיים.

זמירות יאמרו. ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו מרום וקדוש. 1. פועל גבורות. 2. עושה חדשות. 3. בעל מלחמות. 4. זורע צדקות. 5. מצמיח ישועות. 6. בורא רפואות. 7. נורא תהלות. 8. אדון הנפלאות. וכו׳ ויש בו שמונה לשונות של שבח. ושוב ראיתי אחר זמן בחוברת באר הפרשה (מקץ תשעז עמוד

שכד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הרב יצחק מאיר ברכיה ליברמן נר״ו בספרו היקר ימי החנוכה (עמוד רעח) שכתב משם הרב תפארת שלמה ז״ל, (טרם ראיתיו), שכתב, וזה לשונו: עיקר הנס של חנוכה שנשאר עוד כח חיות וקדושה בישראל אחרי כל אשר עבר עליהם להיות להם כהן גדול וצדיק כזה בתיקונא עלאה להמשיך ברכה וטוב ולהיות לישראל לאור עולם. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו יום נוסף להדליק להודות להקב״ה על נס זה. והבן. ושוב מצאתי אחר זמן בספר תפארת שלמה הנזכר שכתב על דבריו אלו, בזה הלשון: לכך אין קשה כלום מה שהקשו שביום הראשון לא היה הנ״ס כמ״ש כי אדרבא זה היה עיקר הנס כמדובר. עיין שם. ואני תמה על הרב ימי החנוכה נר״ו שלא העתיק את כל דבריו של הגאון הרב תפארת שלמה הנזכר ז״ל, ובפרט שבספרו ימי החנוכה הוא הדפיס קונטרס שמונת ימי חנוכה יכיל ס״ד תירוצים מלוקטים לקושיית מרן הבית יוסף ז״ל.

שכה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בספר היקר ימי החנוכה (עמוד רחץ) שכתב משם הרב הרי בשמים ז״ל, (טרם ראיתיו), וזה לשונו: וחושך על פני תהום זו מלכות יון וכו׳ שהחשיכו עיניהם של ישראל וכו׳ יובן על דרך שאמר המדרש שם בשר ודם אינו מדליק אור אלא מתוך האור אבל הקב״ה מדליק אור מתוך החושך ומשום זה היה הנס דחנוכה בהדלקת הנר לפי שהחשיכו עיניהם דהקב״ה מדליק אור מתוך החושך. עכ״ל.

שכו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב גאון עוזנו רבנו יוסף חיים ז״ל, בספרו בן איש חי הלכה שנה ראשונה פרשת וישב (הלכה כד) וזה לשונו: אוכלין מאכלי חלב בחנוכה, זכר לנס שנעשה בחלב, שהאכילה יהודית את האויב, שהיה ממלכי יון, והמעשה הובא בספר חמדת ימים, ונס זה נעשה קודם נס העיקרי של חנוכה, בכמה שנים, אך הואיל ואותו אויב היה ממלכי יון, וגם הוא היה רוצה להעבירם על דת, לכך עושין לנס זה גם כן זכר בימי חנוכה, על דרך שאמרו לאכול זרעונים בפורים, זכר לנס של דניאל וחבריו עליהם השלום, עיין שם.

שכז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש

הרב צבי אלימלך מדינוב ז״ל בספרו בני יששכר מאמרי חודש כסלו – (טבת מאמר ב - אור תורה אות כז) וזה לשונו: ישקני מנשיקות פיהו וכו׳ לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן וכו׳ [שיר השירים א ב] ע״כ. יש לדרוש ברמיזה על נר חנוכה, דהנה הנס דחנוכה כבר היה בגמר הנבואה (כמו״ש לעיל [אות ח׳]) ולא ניתן לכתוב, ונעשה הנס בשמן כי שמן בכל מקום שיפול ונכנס הגם שהורק מכלי אל כלי הנה נשאר רושם והרושם אינו מסתלק, כמו כן הוא מה שאמרו רז״ל לא זזה שכינה עד שעשתה רושם, והנה אז כבר הגיעה זמן ההסתר והסתלקות דיבור השכינה פה אל פה עם הנביאים, והנה לבל יחשבו ישראל ח״ו אבדה תקותינו, נעשה בהסתלקות הנבואה נס בשמן שעושה רושם ואינו מסתלק הרושם, ואמרו בשם הרב הקדוש מהר״פ מקארעץ זצללה״ה דעל ידי הרישום [הרשימו] של הנשמה שנשארת בגוף הוא סוד הבלא דגרמי על ידי השארת הרשימו תהיה תחיית המתים [ע״ח שער י״ח פ״א], והנה כמו כן הראה הש״י נפלאותיו על ידי השמן העושה רושם, להורות הגם שנסתלק דיבור הנבואה מן הנביאים, עכ״ז נשאר בידינו רשימו, היינו רוח הקדש (והאור ההוא היה מהארת אור התורה שנגנז בה האור כי טוב, ובהאור ההוא יש כח להביט מסוף העולם ועד סופו, וכבר הארכנו בזה ועוד נדבר אי״ה) שהוא נוהג בכל עת עד ימות המשיח שעל ידי הרשימו יהיה תחיית המתים ותשוב הנבואה ביתר שאת כדכתיב [יואל ג א] ונבאו בניכם ובנותיכם. וזה שיש לדרוש בפסוק מאמר כנסת ישראל, ישקני מנשיקות פיהו, אחכה אשר אזכה עוד ישקני מנשיקות פיהו דיבור פה אל פה כמאז ומקדם, כי טובים וכו׳, ומובטח אני בזה, כי לריח שמניך טובים ריח השמנים המה טובים לי, הרמז מה שעשית לי בגמר הנבואה נס בשמן, זה הריח טוב לי להורות כמו שמן תורק שמך, כמו שמן המורק אל איזה מקום נשאר רושם, כמו כן שמך המדבר בי בנבואה השאיר בי רושם, על כן עלמות אהבוך, כי מחכים לשוב לאיתנם כמאז ומקדם כענין תחיית המתים שתהיה במהרה בימינו. והנה תראה רמז נכון, ל׳ריח ש׳מניך ט׳ובים ראשי תיבות מנין נ״ר חנוכ״ה, ותראה עוד, דהנה לפי מה שכתבתי [לעיל אות י״ב] על פי דברי חז״ל חשך זו מלכות יון שבקשו להגביר חכמות חיצוניות (שהיא כסילות ננד חכמת התורה) ולבטל חכמה האמתיית חכמת התורה, על כן נקרא מלכות יון חשך כסיל בחשך הולך, והחכמה נקרא אור, חכמת אדם תאיר פניו, על כן בעת הישועה הנה זרח בחשך אור לישרים [תהלים קיב ד] (כאשר יתפרש עוד אי״ה), והראה השי״ת נפלאותיו ליהודים היתה אורה (זו תורה [מגילה טז ב]) במנורה הנתונה בדרום הרוצה להחכים ידרים [ב״ב כה ב] (כי צד

הדרום הוא תמיד אור אפילו בימים הקצרים, והנה תראה מלכות יון תוקף ממשלתם לצד הצפון שהוא תמיד חשך ולא אור אפילו בימים הארוכים), והראה הקב"ה הנס בשמן הרומז לחכמה, כל מקום ששמן זית מצוי שם החכמה מצויה כמו שדרשו [מנחות פה ב] מן וישלח יואב תקועה (דייקא) אשה חכמה [ש"ב יד ב], (כי תקוע אלפא לשמן), הנה תשכיל הרמז בפסוק הנ"ל, לרי"ח שמני"ך טובי"ם הנה סופי תיבות חכ"ם, ואמצעי האותיות מנין חש"ך, וראשי תיבות מנין נ"ר חנוכ"ה, ואתה הבן כי לא דבר ריק הוא.

שכח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה מדרש זוטא - איכה (בובר) פרשה א אמר רבי שמעון בן פזי אין לשון איכה אלא גמטריא ל"ו כנגד ל"ו כריתות שנתחייבו, מנין איכ"ה.

שכט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתוב באמירת תפלת ועל הנסים: "והדליקו נרות בחצרות קדשך", והנה יש להבין מדוע אמר "בחצרות קדשך", שהוא לשון רבים, והיה לו לומר בחצר קדשך בלשון יחיד? ואולי אפשר לתרץ בדרך דרש ורמז, אם אפשר ובעיני ה' יוכשר,

של. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (יבמות פד.) תניא, א"ר: כשהלכתי ללמוד תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע, חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא, ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד במשנתינו, (של בית בוקיא - בקיאים וחריפים ואין מניחין תרנגול נכרי ביניהם. רש"י). עיין שם.

שלא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי ישעיהו ב"ר אברהם הלוי הורוויץ של"ה פרשת וישב מקץ ויגש תורה אור (אות מט) וזה לשונו: מט. וענין 'ותקע כ"ף ירך יעקב' (שם לב, כו), נתהפך. רבותינו ז"ל אמרו (בראשית רבה פע"ז ס"ג) 'וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו', הם הדורות היוצאים מירך יעקב, דהיינו הגזירות שגזרו האומות. וכשגברו על היונים נתהפך ה'כף' ל'פך', והוא פך שמן, והירך נתהפך לירך מנורה. ועתה ארמוז ענין 'כף' ו'פך', כי האותיות שוין, רק 'כף' כ"ף כפופה ופ"א פתוחה, ו'פך' הוא להיפך, פ"א כפופה וכ"ף פתוחה. ו'כף' הוא גריעותא, כי 'כף' רומז לכף יד, ופ"א רומז לפה. מעלה גדולה היא שתהיה כף של אדם פתוחה לצדקה, כמו שנאמר (דברים טו, ח) 'פתח תפתח את ידך'. ואחר כך מעלה גדולה שפה של אדם יהיה כפוף ולא פתוח, כי אין מעלה בעולם ממעלת השתיקה. וב'כף' שגגו השבטים ויוסף, בפה, 'ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם' (בראשית לז, ב), השבטים התאוו לכסף נמאס, למכור את יוסף 'בעשרים כסף' (שם שם, כח). ונמצא בספר יוסיפון בן גוריון (פרק כ'), כשנצחו חשמונאים מלחמות גדולות, אז

חלקו הרבה מהשלל להעניים. הרי ׳כף׳ שלהם היתה פתוחה. אחר כך הרגו מלשיני ישראל שהיו מלשינים על היהודים למסיתי מלכי יון, והרג אותם יהודה מכבי כאשר סיפר היוסיפון. הרי תקנו פ״א שהוא פה להיות כפו״ף. זה סוד ׳פך׳ שמצאו שהוא היפך מן כ״ף. וזהו רמז מה שאמרו (שבת כא ב) לא מספידין בחנוכה, ואיזהו הספד, סיפוק כף על יר״ך (ביצה ל א רש״י ד״ה מספקין; טור או״ח סי׳ של״ט). כי ׳ותקע כ״ף יר״ך׳ ראוי להספיד, אבל מן ׳כף׳ נעשה ׳פך׳, ו׳ירך׳ הוא ירך המנורה. ורמז פך של שמן, כי השמן הוא מאיר, ולעתיד יתהפך הפך לקרן, דהיינו לקירון אור, ויוחזר הגוף לכתנות אור, ויאירו שניהם, הגוף והנפש, זה מאור הגדול וזה מאור הקטן, מכל מקום הגוף והנפש והיו למאורות, הגוף שהוא כלי להנשמה יאיר גם כן. והפך הוא הגוף שהוא הכלי, הוא מלא שמן המאיר, ואור הנר המאיר. למעלה כטבע האור שעולה, הוא סוד אור הגדול של הנשמה. עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן מוסיפים יום אחד להדליק נר של חנוכה, להורות נתן להודות להשי״ת על שהחשמונאים הקדושים תיקנו מה שפגמו יוסף ואחיו הקדושים לפי דרגתם וגדולתם וכאמור.

שלב. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בקובץ עיון הפרשה שנה יב גליון קמ (עמוד קב ביאור יב – בחנוכה מתקנים חטא נדב ואביהוא) וזה לשונו: עוד ביאר יצב אברהם (שם) לפי המדרש (ראה זוהר בראשית קמח:) שאומר: ׳ויגע בכף יריכו׳ (לעיל לב, כו), אלו יוצאי יריכו נדב ואביהוא. והנה החתם סופר (תורת משה אחרי מות ד״ה וידבר) ביאר, שחסרונם היה שעלו שלא בהדרגה. ואם כן יש לבאר, שבחנוכה היה שעלו שלא בהדרגה. ואם כן יש לבאר, שבחנוכה אנו מתקנים זאת כבית הלל, שעושים המהדרין מן המהדרין ׳מוסיף והולך׳ (שבת כא:), בהדרגה ולא בפעם אחת [ודבר זה שייך לאיסור גיד הנשה, שרמוז ב׳טבוח טבח והכן׳ וכפי שנתבאר].

שלג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בקובץ עיון הפרשה שנה יב גליון קמ (עמוד קג ביאור יד, על ידי הסעודות יש אחדות), וזה לשונו: בית ישי (סי׳ כח עמ׳ רכו), ביאר, שחנוכה הוא זמן של אחדות, ולכן כתב הרמ״א (או״ח תרע, ב) שיש ענין בריבוי סעודות בימי החנוכה, שהרי גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים (סנהדרין קג,ב) שעל ידי הסעודות מתרבה אהבת רעים ואחדות הלבבות [וראה בענין זה בספר החיים (שם)] ולכן מרומז ענין סעודות אלו בסעודה שעשה יוסף לאחיו, כשרצה להתודע להם ולהשלים עמם. עיין שם.

שלד. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי בקובץ עיון הפרשה שנה יב גליון קמ (עמוד קד

ביאור יז, למדו השבטים שאפשר לסמוך על רוח הקודש), וזה לשונו: מהר"א טייטלבוים (חידושי תורה תשס"ב עמוד נד) ביאר, שהנה בשבת (כא,ב), אמרו שהחשמונאים לא מצאו אלא פך אחד, שהיה חתום בחותמו של כהן גדול. והתוספות (שם ד"ה שהיה) עמדו על הקושיה, שהרי כבר גזרו על כל הנכרים להיות כזבים (נדה לד,א), והיה לנו לחשוש שמא הסיטו פך זה, וכיצד התירו השמן [וראה מה שתירצו]. ויש ליישב, שהחשמונאים בקדושתם ראו על הפך שם הוי"ה, ועל ידי כך ידעו שהוא טהור [והביא מקור לדבר]. אך יש להקשות על כך ממה שארו (ב"מ נט,ב) שאין סומכים על בת קול, כי תורה 'לא בבשמים היא' (דברים ל,יב), ואם כן כיצד סמכו על כך למעשה. ויש ליישב לפי מה שכתב המשנה המלך (פ"ט מהל' אישות ה"ו), שדווקא בספק בדין נאמר כלל זה, אבל בספק במציאות סומכים על כך. ואם כן כאן שהיה זה ספק במציות, יכלו לסמוך על כך. ויש להביא ראיה ליסוד זה, מהפסוק (כאן) 'וטבוח טבח והכן', שדרשו מכך (חולין צא,א), שאמר לו 'פרע להן בית השחיטה'. ופירש רש"י (שם ד"ה ופרע), שלא יאמרו שאוכל בשר נחירה, שבני יעקב היו שומרי מצוות, אף שלא ניתנה התורה, ולכאורה קשה, שבשלמא לגבי עצם השחיטה, שלא היתה הגרמה, מובן שהיו יכולים לראות על ידי בית השחיטה, כי הוא דבר הנראה לעינים, אך כיצד הכירו בכך את שאר הלכות השחיטה, שאינם נראים לעיני בשר ודם, כגון, אם נשחוט על ידי עובד כוכבים [וראה בטעמא דקרא (כאן)]. ויש ליישב כנ"ל, שהכירו בכל על ידי שראו שם הוי"ה מאיר על בית השחיטה, ומבואר שסמכו על רוח הקודש בספק של מציאות, ומדבר זה למדו החשמונאים, שבספק של מציאות אפשר לסמוך על כך. [והוסיף, שכיון שהנס נגרם על ידי סעודה שאכלו השבטים אצל יוסף הצדיק שעל ידי כך ידעו שאפשר ליסמוך על רוח הקודש, וכפי שנתבאר, כעל כך יש קצת מצוה בדבר לעשות סעודה בחנוכה]

שלה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי להגאון הרב אלימלך בידרמן נר"ו בחוברת באר הפרשה (מקץ חנוכה תשעז, עמוד כח) שכתב, וזה לשונו: על זאת חנוכה, עוד זאת מסוגל יום זה ביותר לפרנסה טובה ומזמוני רויחי, וכמו שרימז הרב הקדוש רבי פינחס מקאריץ זיע"א בפסוק (דברי הימים א כט יא) לך לך הגדולה (זה יום א דחנוכה), והגבורה (יום ב) והתפארת (ג), והנצח (ד) וההוד (ה), כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה (ו), והמתנשא לכל לראש (ז), והעושר זה זאת חנוכה, שאפשאר לזכות ביום זה לשפע רב של פרנסה ועשירות, וגם שאר ימי החנוכה מסוגלים לעשירות, וכמו שכתוב בערוגת הבושם (פרשת ויגש) לרמז כן מן הפסוק (בראשית מה

ה) כי למחיה שלחני אלקים לפניכם, שלחני ר״ת ל׳הדליק נ׳ר ש׳ל ח׳נוכה ש׳בעת י׳מים, שאם מדליק הנרות כל שמונת ימים זוכה למחיה ולפרנסה ברווח.

שלו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא במדרש תנחומא פרשת נשא (סוף סימן כח)... וכשירדו אחיו אצלו שנית וירא יוסף אתם את בנימין וגו׳ (בראשית מג) והרי אין דרך המלכים להכין מיום לחבירו, אמר רבי יוחנן שבת היתה שנאמר (בראשית מ״ג) והכן ואין והכן אלא שבת שנאמר והיה ביום הששי והכינו (שמות טז) א״ל הקב״ה אתה שמרתה את השבת עד שלא נתנה חייך שאני עושה שבן בניך יהיה מקריב בשבת מנין ממה שקראו בענין ביום השביעי נשיא לבני אפרים.

שלו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי לסנגורן של ישראל הרב הקדוש רבנו יצחק לוי מברדישטוב ז״ל בספרו קדושת לוי (בראשית לחנוכה קדושות לחנוכה קדושה שניה) שכתב, וזה לשונו:... וזה ׳עשאום יום טוב וקבעו בהלל ובהודאה׳, כלומר, שבצדקת מתתיהו בן יוחנן כהן גדול ובניו, גרמו שלמעלה נפתחו שערי החסדים ושערי נסים ונפלאות ואהבה לעמו בני ישראל בח׳ ימי חנוכה, מה שלא היה עד ימי מתתיהו כהן גדול. וזהו ׳עשאום יום טוב׳, שנפתחו למעלה ההארות והאהבה והנסים והחסדים לישראל בח׳ ימי חנוכה. ׳וקבעום בהלל ובהודאה׳, כלומר שעל ידי ההלל והודאה ימשיכו אותן ההארות והחסדים והנסים למטה. ואפשר שהאורות נפתחין בשבת ויום טוב, הוא על ידי נרות של שבת ויום טוב. כי הנר של שבת הוא המצוה ראשונה בכניסת שבת קודם התפלה של ערבית, וקידוש אחרי כן, ועל ידי הנרות נפתחין האורות למעלה. ועבור כי פתיחת האורות למעלה הוא מעצמו, לכן די בנשים. וכבר ידוע שכל הפתיחת שערים הוא ב׳זאת׳ כמו שנאמר (תהלים קיח, יט) ׳פתחו לי שערי צדק׳ וב׳זאת׳ יבוא אהרן אל הקודש (ויקרא טז, ג), לכן מצותה בנשים, כי ׳זאת׳ יקרא אשה (עי׳ זוה״ק ח״ב לז, ב). ואפשר גם על [ידי] נר חנוכה נפתחו האורות למעלה, ואור גורם לפתיחת אור. ועבור שישראל בעצמם עשו בזה פעולה שיפתחו אורות למעלה בימי חשמונאי ובניו, נתקנה זאת המצוה, והיא דרבנן, ואנחנו הוא הגורם שיפתח האורות, כי היא תורה שבעל פה, ואנחנו כנסת ישראל, וכיון שאנחנו נשמת ישראל תיקנוה, צריך כל אחד ואחד להדליק נר חנוכה. לא כן נר שבת ויום טוב שהיה מפי הקב״ה, תורה שבכתב, ומעצמו נפתחין, שהיא תורה שבכתב, לכן די בנשים, ואין צריך כל אחד ואחד להדליק נרות של שבת, כי די באור אחד שבבית שיפתחו שערי האורות למעלה. אבל בנר חנוכה שאנחנו כנסת ישראל תקנוה, לכן

המהדרין נר לכל אחד ואחד (שבת כא, ב), כדי שכל אחד ואחד בשורש נשמתו יפתחו האורות למעלה. כן מהרה ישפיע האל הטוב אורות וחסדים לכל עמו בני ישראל, אמן סלה.

וכבר כתבנו לעיל שמה שאמרו חכמינו ז"ל 'עשאום יום טוב' קאי על הנרות חנוכה, ובשעת הדלקת נרות אסור במלאכה, שפתיחת האורות הוא ב'זאת', ואשה נקרא 'זאת' כמו שכתבתי לעיל. והבן:

שלח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי לסנגורן של ישראל הרב הקדוש רבנו יצחק לוי מברדישטוב ז"ל בספרו קדושת לוי (בראשית לחנוכה) שכתב, וזה לשונו: בחנוכה אנו מדליקין ל"ו נרות. ובעובדא דלתתא איתער לעילא (זוה"ק ח"א עז, ב), כנגדו נדלק למעלה ל"ו נרות, ול"ו דלמעלה עם ל"ו דלמטה הוא ע"ב, כנגד שם ע"ב ברוך הוא. ועם השמש שבכל לילה נרות חנוכה הם מ"ד, ונגדם למעלה מ"ד, הרי למעלה ולמטה פ"ח. הרמז בזה 'הפ"ח נשבר ואנחנו נמלטנו' (תהלים קכד, ז), על ידי הפח שנשבר, מלכות אנטיוכוס, אנו גורמים להדליק למטה ולמעלה פ"ח נרות. ולכן כתב האר"י ז"ל שראשי תיבות נ'פשינו ח'כתה ל'ה' (תהלים לג, כ) הוא [בגימטריא] פ"ח, וכן ל'הדליק נ'ר ח'נוכה ראשי תיבות [בגימטריא] פ"ח, עיין שם, משום הכי ראשי תיבות דברכות נר חנוכה [בגימטריא] פ"ח, רמז לפ"ח נרות כנ"ל. עכ"ל.

שלט. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הרב יהודה אריה ליב אלטר מגור ז"ל בספרו שפת אמת (בראשית לחנוכה) כתיב נתת ליראיך נס להתנוסס. כי כפי מה שעושה הקב"ה לנו נסים כמו כן צריכין אנחנו לעבוד לפניו יותר מכח הטבע. כי הארת הנס שנעשה לאדם הוא מוסיף כח בו למעלה מהטבע ומגביה מדריגתו. וזה להתנוסס. לכן בימים אלו יש לנו להתחזק בעבודתו ית'. וכן מה שמברכין והגיענו לזמן הזה ג"כ הפירוש שיש לנו נגיעה ודביקות בהארת הימים הללו ובודאי יש לכל איש ישראל שייכות להארת הנסים אף שאינו מרגיש בנפשו צריך להאמין בזה וכפי גודל האמונה והשתוקקות יכולין אח"כ להרגיש בההארה ג"כ כנ"ל:

שמ. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב הגאון הקדוש רבי אברהם יהושע השל מאפטא ז"ל בספרו אוהב ישראל (בראשית לחנוכה) שכתב, וזה לשונו: על הנסים אנו אומרים רבת את ריבם דנת את דינם כו'. גבורים ביד חלשים כו' וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים כו' והנה מה שאנו אומרים ונותנים שבח והודיה להש"י על גודל הנס הנפלא שעשה עמנו ומסר גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים הוא ראוי ונכון מפני שזהו אינו על פי הטבע רק דרך נס ופלא. אבל

וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים אין זה פלאי ונסיי כי באמת ראוי ונכון להיות כן שימסרו הטמאים ביד טהורים והרשעים ביד הצדיקים. אכן י״ל כי מן רבת את ריבם כו׳ עד ביד מעטים מונה והולך חמשה דברים שגמל השם יתברך חסדו וטובו עמנו. ומן וטמאים כו׳ עד תשועה גדולה הם גם כן חמשה דברים. וחמשה דברים ראשונים הם נגד ה׳ גבורות קדושות ולכך הם נסים ונפלאות גדולים וגבורות גדולות ונוראות מיוצר בראשית. וה׳ דברים האחרונים הם נגד ה׳ חסדים. היינו שהם באים מצד החסד כנ״ל שהנס חנוכה היה בבחינת גבורה שבחסד. כי מתתיהו הכהן שהיה איש חסד עשה גבורה גדולה כזו. והיינו על ידי שנכלל השמאל בהימין. ובזה הגביר כח הימין בעולם.

שמא. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי באוצר המועדים חנוכה בפניני המועדים (עמוד ד) ד״ה קדושת הנרות נר חנכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ כי מצוה זו מאירה אף למי שנפלל לרשות הבלי עולם הזה ברשות הרבים ממש ולמי שהוא ממש מבחוץ תוכל מצוה זו להאיר עיניו שיתהפך לבריה חדשה (שפתי צדיק קונטרס לשבועות בשם חי׳ הרבי יצחק מאיר אלטר מגור ז״ל)!

שמב. אי נמי י״ל ע״פ מה שהקשה הגאון הקדוש רבי שלמה קלוגר ז״ל בספרו אמרי שפר הובאו דבריו בספר אוצרות התורה (על חנוכה, עמוד קצג) מדוע נשתנו חנוכה ופורים מכל חגי ישראל, בכל החגים לא נצטוונו לעשות פרסום לנס ובחנוכה ופורים נצטוינו לעשות פרסום לנס, הדלקת נרות ברה״ר וקריאת מגילה ברבים? ותרץ כי בפשטות, כי כל המועדים מן התורה המה, והנסים מבוארים ומפורסמים אבל נס חנוכה ופורים אינו מבואר בתורה על כך הוצרך פרסום עש״ב, ולפ״ז ניחא שהוסיפו עוד יום.

שמג. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתב בספר הנזכר משם רבנו הנזכר ז״ל, שהביא דברי הגמרא (שבת נג:) תנו רבנן: מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו. אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה! אמר לו אביי: אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית! אמר רב יהודה: בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם, שנשתנו עליו סדרי בראשית. אמר רב נחמן: תדע, דמתרחיש ניסא ולא אברו מזוני. תנו רבנן: מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה עד יום מותה. אמר רב: בא וראה כמה צנועה אשה זו, שלא הכיר בה בעלה! אמר לו רבי חייא: זו דרכה בכך, אלא: כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו. עיין שם. ושם הסביר שנס חנוכה הוא לא נס שלא כדרך הטבע

שדם. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה דאיתא בגמרא (שבת כא:) תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה - מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה - מניחה על שלחנו, ודיו. עיין שם. עוד נקדים מה דאיתא בתוספות (לקמן מה.) וכו', א"נ אומר ר"י דשעת הסכנה דלעיל לאו סכנת חברים קאמר אלא סכנת גזירה שגזרו שלא להדליק נר חנוכה. עכ"ל. ולפי זה יש לומר כיון ששנה ראשונה הדליקו ברשות הרבים ללא חשש סכנה, על זה הוסיפו להדליק יום נוסף להודות להשי"ת על זה.

שמה. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שכתבו בתוספות (תענית כח:) ד"ה ויום טוב הראשון של פסח - הוא גומר הלל אבל שמונה ימי פסח לא משום דלא דמי לחנוכה וסוכות דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב וכו', עיין שם. ולפי זה דכל הח' ימים היה הנס מתגדל, משמע שגם ביום הראשון היה נס ולכן הוסיפו להדליק גם ביום הראשון. וכאמור.

שמו. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו בנש"ק הגאון רבנו יאשיהו פינטו נר"ו בקונטרס כי אתה תאיר נרי במעלות חג החנוכה (אות ג) שכתב, וזה לשונו: מובא ברבותינו הקדושים זצוק"ל שכל השפע עד חנוכה הוא שפע של שנה שעברה, ומנר ראשון של חנוכה זהו שפע חדש שיורד לעולם מן השנה החדשה. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק ביום הראשון להודות להשם יתברך על זה. כיון שמנר ראשון של חנוכה יורד שפע חדש לעולם מן השנה החדשה וכאמור.

שמז. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו בנש"ק הגאון רבנו יאשיהו פינטו נר"ו בקונטרס כי אתה תאיר נרי במעלות חג החנוכה (אות ט) שכתב, וזה לשונו: "כי מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך" צריך אדם לדעת שמלאך הנברא ממצות הדלקת נרות חנוכה עומד עם האדם ומגן ושומר עליו כל ימות השנה ודרשו רבותינו הקדושים זצוק"ל לשמרך בכל דרכך ראשי תיבות ל"ו, שהמלאך נוצר מאור הדלקת נרות שומר את האדם ומאיר לו כל דרכיו בכל ימות השנה. עכ"ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק ביום הראשון להודות להשם יתברך על שהמלאך נוצר מאור הדלקת נרות שומר את האדם ומאיר לו כל דרכיו בכל ימות השנה. וכאמור.

שמח. אי נמי יש לומר בדרך דרש ורמז, בהקדים מה שראיתי למעלת ידידנו בנש״ק הגאון רבנו יאשיהו פינטו נר״ו בקונטרס כי אתה תאיר נרי במעלות חג החנוכה (אות י-יא) שכתב, וזה לשונו: י. קדושי עם ישראל זכו לראות בנרות חנוכה את כל הנסתרות ואת המשך השנה, וכך אומר רבנו מאיר מפרמישלאן זצוק״ל שבחנוכה רואה בנרות הקדושים מה שיהיה לכל השנה, בכל נר רואה מה שיהיה באחד וחצי חודש. יא. וכך אמר הרה״ק רבי אהרון מקארלין זצוק״ל לאחר שהדליק, כי הנרות סיפרו לו וראה מראות אלוקים בעת עמדו אל מול הנרות. (אור הגנוז) עכ״ל. ולפי זה יש לומר שלכן הוסיפו להדליק ביום הראשון להודות להשם יתברך על זה. שבנרות חנוכה את כל הנסתרות ואת המשך השנה, וכאמור.

הגאון רבי נחמן נתן ווינשטאק שליט"א
מח"ס עומק ההלכה

ניטלו הפתילות מהמנורה, אחר שבירך על הדלקת נר חנוכה. או אם נשפך השמן אחר הברכה, האם צריך לחזור ולברך. וכן אם לאחר שבירך רואה ששכח ולא יצק שמן בתוך הנרות, או שלא שם את הפתילות, האם צריך לחזור ולברך

מחלק דבמברך על המצוה חל הברכה על המצוה, ולכן אף שאין כאן שמן ופתילות חל הברכה על עצם המצוה.

לפי המבואר בשו"ת בנין עולם דאם בירך על שופר ונטלוהו לפני התקיעה חוזר ומברך על השופר האחר, ה"נ בנד"ד צריך לחזור ולברך.

לענין אם נמצא טעות בס"ת בין ברכה לקריאה, דמוציאין ס"ת אחרת, ונקט המ"ב דהעולה שכבר בירך א"צ לברך שנית אם לא הפסיק בשיחה בינתים, וכדעת האליה רבה וחיי אדם ושערי אפרים. וה"נ לענינינו אי"צ לחזור ולברך.

לדעת הבית מאיר דס"ל דאי"צ לחזור ולברך כשהולך לסוכת חבירו באמצע סעודתו, דאטו אכילת סוכה שניה מצוה בפני עצמה היא. וה"נ לענינינו אף דלא בירך על שמן זה או על אלו הפתילות חל הברכה על המצוה ואי"צ לחזור ולברך.

לגבי האופן שלאחר שבירך רואה שלא יצק שמן בתוך הנרות או שלא שם את הפתילות, אין ראיה ברורה מדברי הבית מאיר.

אם היו לפניו השמן והפתילות, באופן זה פשוט דאף באופן שלאחר שבירך רואה ששכח ולא יצק שמן בתוך הנרות, אינו חוזר ומברך לכו"ע כיון שהכד שמן והפתילות היו לפניו בשעת הברכה.

לכבוד האברך הלן באהלה של תורה ה"ה הרה"ג ר' דוד מנשה שישא שליט"א

לענין שאלתך שבירכת על הדלקת נר חנוכה ובין ברכה להדלקה ניטלו הפתילות מהמנורה, וצריך להחליף פתילות חדשות, האם צריך לחזור ולברך. וכן הוא לענין אם נשפך השמן אחר הברכה, האם צריך לחזור ולברך. וכן היה עובדא שבירך על הדלקת נר חנוכה, ולאחר שבירך רואה ששכח ולא יצק שמן בתוך הנרות, מחמת שמיהר להדליק לפני החצי שעה אחר צה"כ. או

שלא שם את הפתילות. האם צריך לחזור ולברך.

א לפום ריהטא נראה דבנד״ד שאני מברכת הנהנין דשם מברך הברכה על האוכל עצמו, ולכן אם נפל מידו ולוקח פרי אחר צריך לחזור ולברך, אלא א״כ היה לפניו בשעת הברכה, משא״כ הכא דכיון דמברך על המצוה חל הברכה על המצוה ולכן אף דלא בירך על שמן זה או על אלו הפתילות חל הברכה על המצוה ואין צריך לחזור ולברך אם ניטלו הפתילות או נשפך השמן.

ב אמנם בשו״ת בנין עולם (סי׳ ל״א) (הובא במ״ב סימן תקפ״ה סק״ד) ס״ל דאם בירך על שופר ונטלוהו לפני התקיעה חוזר ומברך על השופר האחר. ומדמהו לברכת התורה דאם בירך ברכת התורה לפני קריאת התורה ונמצא פסול בספר תורה, צריכים להוציא ס״ת אחרת וחוזר ומברך על הקריאה. ואף דברכת התורה לכאורה על התורה ואינה דוקא על ס״ת זו מ״מ צריך לחזור ולברך, וה״ה לגבי שופר צריך לחזור ולברך.

ג אמנם במשנה ברורה במק״א (סי׳ קמ״ג סק״כ) מוכח דלא סתם כוותיה דכ׳ לענין אם נמצא הטעות בס״ת בין ברכה לקריאה, דגוללין ס״ת זו ומוציאין ס״ת אחרת לקרות בה והעולה שכבר בירך א״צ לברך שנית אם לא הפסיק בשיחה בינתים, וכדעת האליה רבה וחיי אדם ושערי אפרים בשם כמה אחרונים, עיין שם. וכיון דנדונינו הוא לענין ברכה וספק ברכות להקל, יש לסמוך בזה שלא לברך. הואיל ונתכוין למצות הדלקת נר חנוכה, אף דלא בירך על שמן זה או על אלו הפתילות חל הברכה על המצוה ואין צריך לחזור ולברך אם ניטלו הפתילות או נשפך השמן.

ד ויסוד זה דכיון דמברך על המצוה חל הברכה על המצוה ולכן אף דלא בירך על שמן זה או על אלו הפתילות חל הברכה על המצוה ואין צריך לחזור ולברך אם ניטלו הפתילות או נשפך השמן, מצינו גם לענין סוכה דכ׳ שם המגן אברהם (סימן תרלט ס״ק י״ז) דמי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו צ״ע אם יחזור לברך דלכאורה משמע בסי׳ ח׳ סי״ב בהג״ה דצריך לברך [שכתוב שם דאם יש לאדם כמה בגדים שחייבים בציצית ולבשן מברך ברכה אחת לכלם. וכתב רמ״א שם אבל אם פשט הראשון קודם שלבש השני צריך לחזור ולברך על השני. וא״כ הוא הדין הכא אף על פי שבירך על סוכתו, מכל מקום כשיצא ממנה הוה ליה כאלו פשט הראשון, וכשנכנס לסוכת חברו צריך לשוב לברך]. ואף לפי מ״ש שם דא״צ לברך היינו לפי שהיה דעתו בשעת הברכה על הטלית האחר ולא הפסיק בנתיים אבל הכא ההליכה הוי הפסק כמ״ש שם. ולכן נ״ל דצריך לברך לישב בסוכה שנית.

ה אבל הבית מאיר (סי׳ תרל״ט סעיף ח׳) חולק על המג״א, וס״ל דאי״צ

לחזור ולברך כשהולך לסוכת חבירו באמצע סעודתו, ומחלק דשאני בטלית דכל טלית מצוה בפני עצמה הוא ולכן פסק בשו"ע דאם מפסיק ביניהם צריך לברך על כל אחד, אבל בסוכה אטו אכילת סוכה שניה מצוה בפני עצמה היא. וכמו לענין ברכת המוציא (עיין סי' קע"ח ס"ג) מבואר בב"י דאפי' הלך לביהכ"ס לא הוי הפסק, וה"ה הכא כל שלא הסיח דעתו מלאכול מאי שנא סוכה זו או אחרת ואין צריך לברך שנית.

על כל פנים מבואר בדברי הבית מאיר דכיון דאינו מברך על סוכה זו אלא על עצם מצות סוכה שפיר חל הברכה על כל הסוכות ולכן אם יוצא לסוכה אחרת ואין היסח הדעת אי"צ לחזור ולברך, דברכת המצוות אין הברכה על עצם הדבר כטלית או פרי אלא על עצם המצוה.

ו ולפי זה גם בנד"ד הואיל ונתכוין למצות הדלקת נר חנוכה, אף דלא בירך על שמן זה או על אלו הפתילות חל הברכה על המצוה ואין צריך לחזור ולברך אם ניטלו הפתילות או נשפך השמן, וכדברי הבית מאיר לגבי סוכה הנ"ל.

ז אמנם לגבי האופן שבירך ולאחר שבירך רואה שלא יצק שמן בתוך הנרות או שלא שם את הפתילות, באופן זה אין ראיה ברורה מדברי הבית מאיר דלא יחזור לברך, דיש לומר דדברי הבית מאיר הוא רק באופן שבירך על הסוכה כשהוא בתוך הסוכה ולכן יכול לחול הברכה על כל הסוכות כיון שחל על מצות סוכה כשהיה בתוך הסוכה משא"כ באופן דידן שלא היה כלל השמן והפתילות, י"ל דגם בברכת המצוות צריך עכ"פ להיות בשעת הברכה הדבר מצוה לפניו כדי שיחול הברכה עליו.

ח אמנם אם היו לפניו השמן והפתילות, וכמו שבדרך כלל מצוי שבשעת הדלקת הנרות חנוכה עומד לידו הכד של השמן והפתילות, באופן זה פשוט דאף באופן שבירך על הדלקת נר חנוכה, ולאחר שבירך רואה ששכח ולא יצק שמן בתוך הנרות, דאינו חוזר ומברך לכו"ע כיון שהכד שמן והפתילות היו לפניו בשעת הברכה, ודעתו היה על השמן והפתילות, אלא ששכח להשימו בתוך המנורה, וכמו לענין קידוש דכ' המגן אברהם (סימן רע"א ס"ק ל"ב) דאם היה דעתו לשתות יין יותר א"צ לברך שנית בפה"ג (כמ"ש ססי' ר"ט), וה"ה בנשפך הכוס כמ"ש ססי' ר"ו. עיי"ש. וכן הדין כשהיה לפניו. ודעתו לשתות אח"כ.

ונזכה לברך ולהודות ולהלל לשמו הגדול על כל חסדיו ונפלאותיו.

הכ"ד נחמן נתן ווינשטאק

הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

טעם שאין מזכירין בברכת מעין שלוש נס חנוכה ופורים

יש לברר מה הטעם שאין מזכירין בברכת מעין שלוש, נס חנוכה ופורים, כמו שמזכירים בברכת המזון ?

א) בסידור מקור התפילות (מהרה"ג רבי בנימין פרידמן זצ"ל) כתב לתרץ וזה לשונו, שכל אמירת על הניסים היא רק לפרסם הנס, ובשלמא בשעת התפילה או אפילו בשעת אכילה איכא פירסומא ניסא על ידי אמירת על הניסים, משא"כ כשאינו אוכל ברביעות גדול ואינו אוכל לחם ואינו מברך רק ברכה אחת מעין שלוש ליכא פירסום ניסא, ולכך לא תיקנו לאומרו בברכה אחת מעין שלוש, והא ראיה דתוס' במס' שבת (כד. בד"ה מהו) באמת כתבו הטעם דלכך אומרים על הניסים בתפילת שמונה עשרה משום דאיכא פירסומא ניסא, ואם כן איכא למימר דבברכה אחת מעין שלוש ליכא פירסומא ניסא. עכ"ל.

וכעין זה תירץ בנימוקי או"ח (מונקאטש. סימן תרפ"ב) וזה לשונו. י"ל לתרץ קושיית הרב וכו' לפי דברי התוס' בשבת (הנ"ל) שכתבו דפשיטא ליה להש"ס דבתפילה יזכיר של חנוכה (על הניסים) בהודאה, משום דתפילה בציבור הוא ואיכא פירסומי ניסא, אבל בברכת המזון שבבית ליכא פירסומי ניסא כולי האי. עכ"ל התוס'. ודייקו בלשונם הזהב (דליכא פירסומי ניסא) "כולי האי" בברכת המזון היינו שאינו פירסומי ניסא הרבה. אבל פירסומי ניסא (מעט. ולא הרבה) שייך גם כן בברכת המזון, ועל כן פשטינן בגמרא באמת שצריך להזכיר גם בברכת המזון בהודאה משום פירסומי ניסא, וזהו שייך רק בסעודה שמזמנים בציבור ובזימון עכ"פ, או הבני בית ביחד בסעודה כמו שנהוג שאוכלים ומברכים ביחד, וכמ"ש בשו"ע הלכות סעודה, ועל כן הוי פירסומי ניסא, משא"כ בפת הבאה בכיסנין ובפרט בפירות ענבים וכיוצא, שאין הדרך כלל לאכול ביחד, ואוכלים דרך עראי כל אחד ביחוד, על כן לא שייך פירסומי ניסא בברכתן, על כן לא תיקנו להזכיר אז בחנוכה ופורים. עכ"ל. (וכ"כ בדעת תורה להגאון מהרש"ם זצ"ל באו"ח סימן ר"ח סעיף י"ב).

ובגליון "שמעו ותחי נפשכם" (מס' 331 עמ' 4) הביא כתירוץ זה הנ"ל בקיצור מהרה"צ רבי משה וובר זצ"ל, דברכת המזון נאמרת בזימון ובשל כך יש בה פירסומי ניסא, משא"כ בברכה

מעין שלוש שלא נאמרת בזימון, ועל כן אין בה פירסומי ניסא. ע"כ.

ב) בביאור הגר"א (על שו"ע או"ח סי' ר"ח סעיף י"ב) כתב הטעם משום דאף בברכת המזון אין צריך להזכיר מעין המאורע דחנוכה ופורים מצד הדין, כמ"ש בפ"ב דשבת (כד.), אלא מצד המנהג, משא"כ כאן בברכת מעין שלוש ליכא מנהגא כלל. (עיי"ש).

ג) בלבוש (שם) כתב הטעם משום שעל הניסים ראוי להזכירו בהודאה, דהיינו בתפילה במודים ובברכת המזון בנודה לך, ובברכה מעין שלוש שאין בה הודאה שראוי לסמוך להודאה, כי אם מה שאומר ונודה לך על הארץ וכו', ושם אין ראוי להפסיק כדי שיהיה לסמוך מעין החתימה לחתימה, לפיכך אין מזכירין אותו. עכ"ד. (ובא"ר סי' תרפ"ב הביא טעם זה מתשובת מהר"ם מרוטנבורג סי' ע'). ועיין בדברי חמודות פרק כיצד מברכין (ס"ק קל"ה) שהשיג על טעם זה. עיי"ש. (וע"ע בא"ר הנ"ל משכ"ב). וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ג סי' ל"ו אות ב'). ובשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן פ"א). עיי"ש.

ד) בדברי חמודות (הנ"ל) כתב הטעם דלא חייבו להזכיר בברכת מעין שלוש אלא מה שהוא כתוב בתורה, דגם ראש חודש מיהא כתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם (במדבר י' - י'), אבל חנוכה ופורים דלא הוזכרו בתורה, דאינו אלא תקנת נביאים וחכמים, לכן לא תיקנו להזכירם בברכת מעין שלוש. (עיי"ש).

ובספרי "פרדס יוסף החדש" על חנוכה, הארכתי עוד טובא בענין זה בס"ד, ע"ש ותרווה נחת.

הגאון רבי אדיר כהן שליט"א
מח"ס ויען הכהן ועו"ס

הדלקת נרות חנוכה במניני החצרות

בס"ד ימי החנוכה התשפ"א.

לידידנו הדגול והנעלה. הרה"ג המופלא. רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** נר"ו
אחדשה"ט!

חקירותיו בעניני חנוכה בתקופה קשה זו הגיעוני לנכון, והנני מצרף לו בזה מה שכתבנו בענינים אלו עם דברי מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן נר"ו.

לכבוד **מרן ראש הישיבה** שליט"א

עקב המצב נתעוררו כמה ספיקות בעניני חג החנוכה הקרב ובא, ועל כן אמרנו נחלה פני כת"ר על מנת שיורנו את הדרך אשר ישכון אור בחג האורים.

א. האם המנינים אשר נערכים בשטחים הפתוחים מחויבים בהדלקת נרות?

ב. אדם שעורך מנין בחצר ביתו הפרטי האם ידליק פעמיים גם בזמן התפלה וגם לבני ביתו? ואם כן האם יברך פעמיים?

ג. ומה הדין אם יש לו שתי כניסות לביתו?

ד. בית כנסת שקיים בו מנין, ובחצר בית הכנסת נערך מנין נוסף האם שני המנינים ידליקו או שדי בהדלקה הקיימת בתוך בית הכנסת?

והנה מכתב זה נמסר אלי להשיב דבר, ואחר שהשבתי קצת בהרחבה וכדלהלן, והיו התשובות למראה עיני מו"ר, ושוב כתב על הדף של השואלים תשובות בקצרה. והנני להציג תשובותיו סמוכות לשאלות, ולאחר מכן את מה שכתבנו בזה.

תשובות מו"ר:

א. אם יש מנין בשטח אחד ידליקו נרות. ואם הם במרפסות שמצטרפים ביחד למנין, לא ידליקו.

ב. ידליק פעמיים, בפעם השניה בלא ברכה.

ג"כ כנ"ל.

ג. בשעת ההדלקה יפתחו את החלונות ויצטרפו ביחד.

וזה מה שכתבתי בתחילה.
בס"ד ליל כ"ב כסלו התשפ"א לפ"ג.

לכבוד השואלים היקרים, ה' עליהם יחיו.

אודות שאלותיהם אל מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה יחשל"א, בענין

חג החנוכה הקרב ובא בעה"ו, ולאור המצב בעוה"ר עדיין רבים מהמנינים נמצאים בשטחים הפתוחים, ונפשם בשאלתם אם יש להדליק נר חנוכה במנינים פתוחים אלו. ולרוב הנחיצה הנני להשיב בקצירת האומ'ר בס"ד.

הדלקה במניני החצרות

א. הנה טעם ההדלקה בבית הכנסת מבואר בדברי המאירי בבית הבחירה (שבת דף כ"ג ע"ב), והריטב"א (הוצאת מוסד הרב קוק, שבת שם), ובספר המכתם (פסחים דף ק"א ע"א), ובשו"ת הריב"ש (סי' קי"א), ובדברי מרן בשלחן ערוך (סי' תרע"א ס"ז), שהוא משום פרסומי ניסא. ובארחות חיים (הלכות חנוכה סי' י"ז) ובכל בו (סי' מ"ד) כתבו הטעם, להוציא מי שאינו בקי, וגם כי הוא הידור מצוה ופרסום הנס זכר למקדש. ובמנהיג (הלכות חנוכה סימן קמ"ח) כתב טעם אחר למנהג זה, שעושים כך על שם שהנס בא במקדש בית עולמים ועושים כמו כן במקדש מעט בגולה לפרסם הנס שכולם מתקבצים שם. ע"כ. ולשני הטעמים הראשונים לפרסם הנס, ולהוציא מי שאינו בקי, אין הבדל בין אם המנין מתקיים בביהכ"נ לבין אם מתקיים בחצר, ובכל גוונא יש להדליק. ואף לטעם המנהיג שעושים כן במקדש מעט זכר למקדש, יתכן דבכה"ג שהוא מקום תפלה בתקופה זו חשיב כמקדש מעט לענין זה. ועכ"פ הטעם העיקרי משום פרסומי ניסא, כמו שכתב מרן, ובודאי דשייך גם בזה. והרי אפילו במסיבות הנערכות באולמות בלילי חנוכה, רבים מאחרוני דורנו ס"ל שאפשר להדליק שם נרות חנוכה בברכה, בפרט אם מתפללים שם גם תפלת ערבית (עיין בשו"ת יביע אומר ח"ז חאו"ח סוף סימן נ"ז, ובספר חזון עובדיה – חנוכה עמ' מ"ז). ואף החולקים שם מסתברא שיודו בנ"ד שאפשר לברך בביהכ"נ עראי זה על הנרות.

ואמנם יש לדון מצד שלעיתים מקומות אלו ללא תקרה, ומבואר מדברי כמה ראשונים דבעינן "בית", עיין בתוספות (סוכה דף מ"ו סע"א) ובתוס' הרא"ש (שם) ועוד. וכבר הרחיב הדיבור בזה גיסי הגרא"ב מאדאר נר"ו בקובץ דמות הכסא ח"ב (עמ' קצ"ח והלאה) שכן עיקר ולכן הנמצא במדבר ללא בית לא ידליק (ועכ"פ לא יברך על הדלקתו), ובסוף דבריו הסכים עמו מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו. ע"ש. וכן הסכים מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספר חזון עובדיה – חנוכה (עמ' קנ"ו-קנ"ח). ע"ש. אולם מלבד שיש הסוברים דלא בעינן בית, כמבואר בדבריהם, עוד בה, שנראה שלענין הדלקה בביהכ"נ שאינה נר איש "וביתו" אלא פרסום הנס, יתכן ולכ"ע לא בעינן בית, וכמו שכן המנהג פשוט להדליק ברחבת הכותל המערבי במעמד הרבנים הראשיים לדורותיהם ועוד רבנים, ואין פוצה פה ומצפצף, וכן כתבו בשו"ת אז נדברו ח"ו (סי' ע"ה

עמ׳ קל״ז) ובשו״ת רבבות אפרים ח״ד (סי׳ ס״ג אות ס״ג), וכן הסכים בחזו״ע הנ״ל. רק בספר אשרי האיש ח״ג (פרק ט״ל סעיף ט׳) כתבו בשם הגרי״ש אלישיב שאין להדליק בכותל בברכה כיון דבעינן בית, אלא ידליקו במערה הסמוכה לכותל. אך בהערה שם הביאו שבמקום אחר מובא בשמו להדליק בברכה ברחבת הכותל. ע״ש. וכן נראה עיקר. ובפרט שגם במניני החצרות, על פי רוב בתקופה זו שמו איזה סככה להגן מפני הגשמים והרוחות שבתקופה זו, ובכה״ג חשיב בית לכ״ע (ע׳ בחזו״ע עמ׳ קנ״ח). והן עתה הופיע ירחון אור תורה (טבת התשפ״א), וראיתי שם (סימן מ״ב אות א׳) לידידנו הרה״ג רבי יצחק מאזוז נר״ו שכן העלה. ע״ש. [וכן הסכים מו״ר ראש הישיבה, וכמו שהבאתי תשובותיו לעיל, רק הוסיף שבמניני המרפסות לא ידליקו. והוא ברור, ואנן איירי במניני החצרות].

חצר בית פרטי

ב. בענין אדם שעורך מנין פרטי בחצר ביתו, אם ידליק פעמיים גם בזמן התפלה וגם לבני ביתו. הנה אם הוא כמו ביהכ״נ עראי בתקופה זו, ומתאספים אצלו כמה אנשים מהסביבה להתפלל שם, אם כן דינו כביהכ״נ לענין זה, ויש להדליק בין מנחה לערבית כנהוג. וכמו שביארנו לעיל. ואחרי זה כל אחד מדליק בביתו עם ברכה כיון שאין יוצאים יד״ח בהדלקת הנרות בביהכ״נ. אולם צריך להקפיד שההדלקה תהיה במקום שבו מתפללים בירכתי חצרו וכיוצא, ולא במקום הסמוך לפתח ביתו או לפתח החצר היכן שרגיל להדליק (ומהיות טוב עדיף שידליק שם אחד מהמתפללים ולא בעל המקום), שהרי בודאי שקשה לומר שאחרי התפלה יכבה הנרות ושוב ידליקם בברכה להוציא בני ביתו, או שידליק נרות נוספים סמוכים לנרות הראשונים (בפרט אם הוא ספרדי), ומחזי כחוכא ואטלולא, ובכל כי הא שב ואל תעשה עדיף, ועדיף לוותר על ההדלקה במנין עצמו שאינה חיובית כ״כ ולקיים מצות ההדלקה המוטלת על ביתו. אבל לכאורה יותר נכון שיהיה בב׳ מקומות שונים, שהרי אם יש שם מנין משמע שהמקום רחב ידים, וידליקו בירכתי החצר רחוק מביתו, או אף מחוץ לחצר אם המנין ממשיך עד לשם באופן שניכר שאין נרות אלו קשורים להדלקה שמדליק עבור בני ביתו. ואף שהמנהג להדליק בצד דרום בביהכ״נ כמבואר בש״ע (סי׳ תרע״א ס״ז), אם זה הצד של פתח ביתו ישתדלו להרחיקו לקצה השני של צד דרום באופן שניכר שאין זה הדלקה הקשורה ל״נר איש וביתו״.

ומה ששאלו אם יש כניסה אחרת לבית, אם ישתנה הדין. הנה בודאי שאין חיוב להדליק אלא בכניסה אחת, ומה שמבואר בגמרא (שבת דף כ״ג ע״ב) להדליק בשניהם, היינו מפני החשד וללא ברכה, וגם זה א״צ לעשות בזה״ז

שמדליקים בפנים (כמבואר בטור סי׳ תרע״א). ולכן בכל אופן נכון שידליקו את הנרות שמדליקים קודם ערבית רחוק מפתח ביתו. [ומו״ר השיב על כך שידליק פעמיים ובפעם השניה בלא ברכה וכמו שהבאתי לעיל. וכנראה כוונתו שיכוין גם להוציא בזה את החיוב של ביתו. ומ״מ אם המנין מתפרס על מקום גדול ולא צמוד לביתו, לכאורה עדיף שידליק אדם אחר במקום רחוק שניכר שהוא מחמת המנין ולא קשור לחיוב שעל הבית].

מנין בחצר ביהכ"נ בנוסף למנין שבתוך ביהכ"נ

ג. מה ששאלו אם יש מנין בביהכ״נ, ומחמת שאסור להתאסף יותר מדאי אנשים במקום אחד, עושים עוד מנין בחצר ביהכ״נ, אם ידליקו בשני המניינים. הנה לפי המבואר לעיל שאפשר להדליק גם במנינים המתקיימים בחצרות, יכולים להדליק בנפרד. והרי אף אם יש כמה חדרים בבית הכנסת ובכל חדר יש מנין נפרד, הרי יש מצות הדלקה על כל צבור בפני עצמו, ויכולים להדליק בברכה בכל חדר בנפרד (עיין בחזו״ע עמ׳ נ״ז). ומכל מקום אם המנין שבחצר יכולים לראות את הנעשה בתוך ביהכ״נ, ורקלא נכנסים פנימה אחר שאסור להצטופף, וגם המנינים מתקיימים באותה שעה ממש, אם כן לכאורה עדיף שידליקו רק בתוך ביהכ״נ, והנמצאים בחצר הרי הם שומעים את הברכות ורואים את ההדלקה ושפיר איכא פרסומי ניסא, וברוב עם הדרת מלך. [וכן השיב מו״ר וכנ״ל כצד האחרון. ומ״מ היכן שאין אפשרות לראות כגון שהמקומות רחוקים או שהביהכ״נ בקומה מעל וכיוצא, ובפרט אם המנינים לא באותה שעה, בודאי שיכולים להדליק בכל מקום בנפרד, דומיא דביהכ״נ שיש לה כמה חדרים].

כך נלע״ד לפום ריהטא, והשי״ת יאיר עינינו במאור תורתו שלא נכשל בדבר הלכה, ובקרוב ממש יראנו בגאולת עולם והיתה לה׳ המלוכה. אמן.

בברכה רבה

ע״ה א״ך ס״ט

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ועו"ס

בענין ניחא לאיניש לקיומי מצוה בממוניה - ליקח גפרור לנרות חנוכה

בס"ד, כסלו תשע"ד.

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי הרה"ג מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים.

ע"ד שאלתו בענין ניחא לאיניש לקיומי מצוה בממוניה - ליקח גפרור לנרות חנוכה.

א. פסחים ד' ע"ב, איבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו, מי הוי כמקח טעות או לא, תא שמע דאמר אביי לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקו, דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה, אלא אפי' דיהבי אגרא ובדקי דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה, וכ"כ הרמב"ם פ"ב מחמץ ומצה הי"ח, המשכיר בית חבירו בחזקת שהוא בדוק, ונמצא שאינו בדוק על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות ואפי' במקום שבודקים בשכר שהרי מצוה הוא עושה יעו"ש, וכ"פ השו"ע או"ח סי' תל"ז ס"ג, הרי דאמרי' ניחא ליה לאינשי לקיומיה מצוה בממוניה אפי' היכא שמפסיד ממון, ומה"ט ל"ה מקח טעות.

והנה בנדרים ל"ו ע"ב, איבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו לא צריך דעתו או"ד מצוה דיליה היא, וניחא ליה למיעבדיה, והרמב"ם פ"ד מתרומות סוף ה"ב כתב אבל התורם משלו על של אחרים ה"ז תרומה ותיקן פירותיהם וטובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה עי"ש, וכ"פ השו"ע יו"ד סי' של"א ס' ל"א יעו"ש, הרי אף שבגמ' הוי ספק אם תורם משלו על של חבירו צריך דעתו, די"ל דניחא ליה למיעבד בעצמו במצוה דיליה, ס"ל לרמב"ם ולשו"ע דלא אמרי' דניח"ל לקיומי בעצמו וממוניה, וא"כ צ"ע מ"ט פסקו הרמב"ם והשו"ע הנ"ל שהמשכיר בית לחברו בחזקת בדוק ומצאו שאין בדוק ל"ה מקח טעות ובגמ' מבואר טעמא משום דניח"ל לאינשי לקיומי מצוה בממוניה, א"כ ה"ה בתורם משלו על של חבירו יהא בעי דעת בעלים, ומשום דניח"ל למיעבדיה, וכבר עמדו בקו' זו רבים מהאחרונים בס' ארצות החיים להמלבי"ם סי' י"ד ביאורים סק"ג, והחת"ס נדרים ל"ו ע"ב ובשו"ת הר צבי זרעים ח"א ס"ב או"ג ובשו"ת

שם אריה או"ח סי' ל"ו, ובשו"ת משיב דבר [פלישמן] סי' קל"ו ובשו"ת מהרש"ג ח"ד או"ח סי' כ"ט.

ובתשו' אבני נזר יו"ד סי' שצ"ו או"ג, ג"כ הקשה בהא דמבו' בפוסקים דתורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים מהמבו' בנדרים ל"ו הפריש פסח על חבירו לא עשה ולא כלום, ומ"ש מתרומה דמהני ובקרבנות אין מועיל, וכתב האבנ"ז באו"ד שם, נראה לחלק דבקרבנות אמרי' ניח"ל לקיים בממוניה דל"ה זכות ושאני תרומה שהוא רק תיקון הכרי וכמש"כ המג"א או"ח ס"ח סק"ב גבי חלה שדומה לשחיטה, ומקור הדברים מרש"י גיטין מ"ז ד"ה מדאורייתא שאם אין רוצה לאכול או למכור אין חייב לתרום, אבל קרבן דהוא מצוה דרמיא עליה ניח"ל לקיים בעצמו ממונו, יעו"ש. ולפ"ז י"ל דה"ט פסקו הרמב"ם והשו"ע דתרומה א"צ דעת הבעלים ולא אמרי' דניח"ל לקיים התרומה בממוניה, דס"ל דתרומה שהוא רק תיקון ומתיר ול"ח מצוה דרמיא עליה ומש"ה שפיר א"צ דעת בעלים, ואילו בדיקת חמץ הוי כמצוה דרמיא עליו לבדוק ושפיר ניח"ל לבדוק בממונו. ומצאתי שכן תירצו סתירת הסוגיות בשו"ת בית שערים יו"ד סי' פ"ה ובחי' הגר"ז בענגיס ח"א ס"ד אות ז' ובשו"ת בית שלמה או"ח סי' נ"ז בהגהות בן המחבר, ויעוין בשו"ת אמרי כהן סי' ל"ו דהשואל רצה להוכיח שגם היכא שהמצוה הוי תיקון ומתיר אמרי' ניח"ל כהפרשת תרו"מ, מבדיקת חמץ דאמרי' ניח"ל, למש"כ המנ"ח מ"ע ט' דאם אין לו חמץ מקיים המצוה, ודחה האמרי כהן דעכ"פ כשבודק מקיים מצוה ומשא"כ בתרו"מ שהוי רק מתיר ל"ש ניח"ל, ויעוין בשו"ת דבר אליהו [לרמאן ס' ס'].

אולם זהו נסתר מגוף הסוגיא דנדרים שצריך דעת בעלים דמצוה דיליה היא, הרי להדיא שהפרשת תרו"מ הוי מצוה המוטלת אבעלים וא"כ ע"כ א"א לומר דתרומה הוי רק מתיר ותיקון. ומצאתי להגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת מה"ק סי' י"ג שהקשה על רש"י בגיטין מ"ז הנ"ל, דליכא חיוב לתרום רק שרוצה לאכול מדאמרי' בנדרים שצריך דעת בעלים דמצוה דיליה הרי שהוי חובה וכמו שנקט הט"ז יו"ד ס"א ס"ק י"ז. ואמנם י"ל שזהו גופא השקו"ט שם אם תרומה הוי חובה כדעת הט"ז ובהכי צריך דעת בעלים ומצוה דיליה ובעי למיעבד בעצמו, ואו"ד שתרומה הוי רק תיקון ומתיר ול"ה מצוה ומש"ה א"צ דעת בעלים, והרמב"ם והשו"ע דפסקו שבתרומה א"צ דעת בעלים ס"ל שתרומה ל"ח מצוה דרמיא ורק תיקון ומתיר.

ועפ"ז צע"ג למה שהוכיחו בתשו' אבנ"ז יו"ד סי' שצ"ז אות ה' ובשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' כ"ג ובשו"ת יריעות שלמה ח"א סי' מ"ז מהרמב"ם פי"א מברכות, שהפרשת תרו"מ הוי מצוה שבחובה, וכדעת הט"ז

ודעימיה. ויעוין למו"ר בס' נחל איתן ס"ה עמ' פ"ב שהוכיח כן מכמה ראשונים, ומה שציינתי בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות י"א ובסי"ד אות ג', וע"ע מש"כ בזה בשו"ת צפנת פענח סי' רפ"ז, ובשו"ת עונג יו"ט סי' ק"ד ולהגרי"פ פרעלא מ"ע ס"ה ובחזו"א קמאי ס"ד או"ב ובשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' נ"ג או"ב ובשו"ת באר משה יו"ד ס"א, ובשו"ת תורת חסד או"ח ס"ה סוף או"ד, ובשו"ת דברי יעקב ס"ל ובשו"ת עצי ברושים סי' נ"ו. ובשו"ת מנחת יחיאל ח"ב ס' מ'. וא"כ למה שהוכיחו מהרמב"ם שהוי חובה צ"ע מ"ט ס"ל שא"צ דעת בעלים, ואכן למש"כ בס' באר בשדה תרו"מ פ"כ ס"ה לדחות הראיה מהרמב"ם יהא ניחא יעו"ש, אולם בס' אבי עזרי פ"ו ממעשר ה"ב ובפי"ד ממעשה הקרבנות הי"א הוכיח מהרמב"ם שמעשר הוי חובה עי"ש, ובס' תרימו חלה ס' שכ"ב ס"א.

ולכאו' י"ל בזה דהנה בעיקר הספק בגמ' אם בעי דעת בעלים כיון דמצוה דיליה, אף דגם אם חבירו תורם עבורו המצוה מתייחסת אליו, וכתב המחנה אפרים זכיה ומתנה סו"ס ז' שבתורם שלא מדעת חבירו לא נפקע מבעלים המצוה בזה שהתורם שליחותיה דבעה"ב קעביד, וחשיב כאילו עצמו קיים המצוה יעו"ש, וא"כ צ"ע מ"ט צריך דעת בעלים הא המצוה מתייחסת אליו, וכתב הגר"ש קלוגר בס' נדרי זירוזין נדרים ל"ו ע"ב שם שאף דאם חבירו תורם המצוה מתייחסת לבעל הכרי, מ"מ נוח לו לבעל הכרי לעשות המצוה בעצמו דקיי"ל בקידושין מ"א מצוה בו יותר מבשלוחו, וזהו דאמרי' מצוה דיליה וניחא ליה למיעבדיה ולא ע"י שליח משום דמצוה בו יעו"ש, ואשר עפ"ז י"ל דדעת הרמב"ם והשו"ע דפסקו דא"צ דעת בעלים דאזלי בזה לשיטתייהו דהא הרמב"ם פ"ד מתרומות ה"א כתב עושה אדם שליח להפריש לו תרו"מ, והקשה הגר"ש קלוגר בשו"ת סת"ם סוף ח"ב קונ' פרט ועוללות ס' ל"ג, דמלשון הרמב"ם עושה אדם שליח משמע שהוי לכתחילה ע"י שליח, ומוכח שבתרו"מ ליכא דינא דמצוה בו יעו"ש, וכן מוכח מלשון השו"ע יו"ד סי' של"א סע' כ"ט עושה אדם שליח להפריש תרו"מ יעו"ש. והוכיח בשו"ת הר צבי זרעים ח"א בחי' לשו"ע יו"ד סי' של"א דלא אמרי' מצוה בו דהפרשת תרו"מ, ויעויין מש"כ בטעמא בבית מתתיהו ח"ב ס"ב אות א' עי"ש, ונפיק שפסקו השו"ע והרמב"ם שליכא דינא דמצוה בו יותר מבשלוחו בהפרשת תרו"מ, א"כ שפיר ס"ל לרמב"ם ולשו"ע שא"צ דעת בעלים בתרומה, דהא כל האיבעיא דבעי דעת בעלים משום מצוה דיליה ובעי למיעבדה בעצמו משום דמצוה בו, וכיון שס"ל לשו"ע דלא אמרי' מצוה בו בהפרשת תרו"מ שפיר א"צ דעת בעלים.

ואשר עפ"ז מיושב מ"ט פסק והרמב"ם והשו"ע דהשוכר בית לחבירו

בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק של"ה מקח טעות, ומשום דניח"ל לקיים בדיקת חמץ בעצמו, ובבדיקת חמץ אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו כמבו' במג"א סי' תל"ב סק"ה יעו"ש. וא"כ בהכי שפיר י"ל דניחא ליה למיעבדיה בעצמו ובממונו. וביותר י"ל דלמש"כ המחנ"א הנ"ל שתורם משלו על של חבירו גוף המצוה של הבעלים, שפיר א"צ דעת בעלים דגוף המצוה מתייחס אליו, ובבדיקת חמץ אם יבדוק המשכיר לא יהא לו שום מצוה לשוכר ולהכי אמרי' דניח"ל לבדוק בעצמו ולקיים המצוה בממונו, וכן חילקו בשו"ת שם אריה הנ"ל ובשו"ת בית שלמה והר צבי הנ"ל.

ניחא לאיניש במצוה קיומית

ב. ובאופ"א אפ"ל בכ"ז, עפמ"ש בס' מחנה אפרים הל' צדקה סי' שכתב בזה"ל וכמה דייות משתפכות ע"ז היכא אמרי' ניח"ל למיעבד מצוה, ואני בלומדי מס' נדרים דקדקתי מאותה סוגיא דהתורם משלו על של חבירו דכי אמרי' הכי היינו במצוה דרמיא עליה ובמק"א הארכתי בזה עכ"ל. ובשו"ת בית שלמה או"ח סי' כ"ז בהגהת בן המחבר פירש כוונת המחנ"א עפמש"כ רש"י בגיטין מ"ז הנ"ל, שתרו"מ ל"ה חובה רק שרוצה לאכול ודלא כהט"ז, וזהו שס"ל להמחנ"א שבתרו"מ לא אמרי' ניח"ל למיעבד מצוה כיון של"ה חובה ל"ה מצוה דרמיא עליה ל"ש כללא דניח"ל, ועיקר סברא זו כתב בס' שלחן הטהור (קאמרנא) או"ח סי' י"ד שתמה בדין השו"ע סי' י"ד שמותר ליקח טלית שלא ברשות להתעטף משום כללא דניח"ל לאיניש, שזהו שייך רק במצוה שבחובה כגון ליקח תפילין ולולב ושופר וכיו"ב שהוי מצוה חיובית אולם ליקח טלית להתעטף של"ה מצוה חיובית ל"ש כללא דניח"ל יעו"ש, וסברא זו כתב מו"ר מרן הגר"ח קנייבסקי בס' מעשה חמד עמ' ש"א, דאין ליכנס לחצר ללא רשות לברך ברכת האילנות משום כללא דניח"ל, דזהו רק במצוה שבחובה, וברכת האילנות הוי רשות ורק כשרואה מתחייב, ולהלן נדון בזה, וא"כ י"ל דשפיר י"ל דתרו"מ הוי מצוה בעצם ולא רק מתיר ותיקון, וכמבו' בנדרים שהוי מצוה דיליה, ומ"מ ל"ש בתרו"מ דין דניח"ל כמש"כ המחנ"א דתרו"מ ל"ה מצוה דרמיא עליה, היינו ל"ה מצוה שבחובה, רק מ"ע קיומית, ובמ"ע קיומית ל"ש ניח"ל, ומש"ה פסקו הרמב"ם והשו"ע דהתורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים ול"ש ניח"ל לעשות המצוה בממוניה, שזהו רק במצוה שבחובה ולא במצוה קיומית.

ואשר לפ"ז י"ל דה"ט פסקו השו"ע והרמב"ם שהמשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאין בדוק של"ה מקח טעות ומטעמא דניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, י"ל ע"פ מה שחקר המנ"ח מ"ע ט' בגדר מ"ע דתשביתו אם הוי מצוה שבחובה

וכשאין לו חמץ צריך לקנות חמץ ולהשבית והמצוה בקו״ע, או״ד המצוה בשו״ת וגם שאין לו חמץ נתקיימה המצוה במה שהחמץ מושבת יעו״ש, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח״א ס״ה אות ח׳ עי״ש, וא״כ עפ״ז י״ל דס״ל לשו״ע ולרמב״ם שבדיקת חמץ הוי כמצוה שבחובה ובקו״ע חייב לבדוק ולהשבית החמץ וכשאין לו חמץ צריך לקנות חמץ ולהשבית, ומש״ה בהכי שפיר אמרי׳ בבדיקת חמץ דניח״ל להשבית ולבדוק בעצמו, ומיושב סתירת הסוגיות ע״פ סברת המחנ״א.

אולם י״ל דהנה התוס׳ פסחים ד׳ ע״ב כתבו דנראה להרשב״א הא דמבע״ל דמשכיר בית חבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק שבשלושה עשר איירי, דבארבעה עשר על המשכיר לבדוק, והיינו דאי השכירות הוי בי״ג כשעדיין לא חל זמן הבדיקה השוכר חייב לבדוק בליל י״ד וכשהשכירות בי״ד חיוב הבדיקה על המשכיר, הרי דלהרשב״א אם השכירות בי״ג ל״ה בכלל האיבעיא, ולכאו׳ צ״ע אם נימא דניח״ל למיעבד מצוה בממוניה גם שהמצוה לא רמיא עליה שפיר י״ל דאיירי בי״ד ואפ״ה ל״ה מקח טעות דניח״ל למיעבד מצוה בממוניה אף שאי״ז מוטל עליו לבדוק, וע״כ מוכח כסברת המחנ״א שבמצוה דרמיא עליה ל״ש ניח״ל, ומשו״ה העמיד הרשב״א דאיירי בי״ג, אולם הר״ן בחי׳ לרי״ף שם, וכ״כ בחי׳ רבינו דוד שם שפירשו ספק הגמ׳ דהשכירות הוי בי״ד ואפ״ה ל״ה מקח טעות עי״ש ובמהר״ם חלאווה שם ובב״ח או״ח סי׳ תל״ג, ומוכח דס״ל דאף שהשכירות בי״ד וחל החיוב על המשכיר מ״מ ל״ה מקח טעות דאמרי׳ ניח״ל למיעבד מצוה בממוניה אף שאי״ז מוטל עליו לבדוק, הרי גם במצוה דלא רמיא אמרי׳ ניח״ל. ודלא כהמחנ״א. ומצאתי שכ״כ לתלות בשו״ת בית שלמה הנ״ל בהגהת בן המחבר וכן בשו״ת אמרי אליהו ח״א סי׳ ס״ג אות ח׳ עי״ש.

אולם ראיתי בשו״ת אבני צדק יו״ד סי׳ ע״ו שכתב בתו״ד דע״כ לא אמרי׳ ניח״ל אלא במצוה חיובית על האדם כמו מזוזה חובת הדר, וכן בבדיקת חמץ לא מיבעיא בשכרו בי״ג, אלא אפי׳ בי״ד, דאז חיובא על המשכיר לבדוק, מ״מ אי אמר המשכיר לא בעינא למיעבד המצוה או שאינו בביתו תו על השוכר רמיא חיובא שלא יהא חמץ בביתו, דהא חמצו של גוי עושה לו מחיצה, אע״ג דאינו חייב לשכור דוקא בית זה מ״מ מסתמא לשוכר אין בית אחר, או שרוצה בבית זה ולכן שוכרו, וכיון ששוכרו אי לא בדק המשכיר חיובא עליה רמיא, ובמצוות חיוביות אמרי׳ ניח״ל מממונו עי״ש. ועפי״ד נפיק דאף דאיירי בי״ד מוטל על השוכר לבדוק, והוי כמצוה שבחובה ומש״ה שייך ניח״ל, וכ״כ בשו״ת אמרי אליהו הנ״ל. ויעויין עוד באופ״א בחי׳ הגר״ש רוזבסקי זצ״ל פסחים אות ס״א מש״כ.

ניח"ל במקום פסידא

ג'. והנה בב"מ כ"ט ע"ב, אמר מר השואל ס"ת מחבירו ה"ז לא ישאילנו לאחר מאי איריא ס"ת אפי' כל מילי נמי וכו', ס"ת איצטריכא ליה דמהו דתימא שניחא ליה דתיעבד מצוה בממוניה, קמ"ל, והיינו דגם בס"ת מקפיד הבעלים שלא ישאיל השואל לאדם אחר הרי דלא אמרי' ניח"ל לאיניש דתיעבד מצוה בממוניה, והקשה הריטב"א שם מ"ט לא אמרי' ניח"ל, ומ"ש מהמבו' בפסחים בשוכר בית בחזקת בדוק ומצאו שאין בדוק דל"ה מקח טעות דניח"ל לקיים המצוה בממונו, גם היכא שצריך לשלם שכר על הבדיקה, וכן הקשו המאירי בפסחים ד' ע"ב והמרדכי ב"מ אות רמ"ז רס"ג, וראה תירוצים נוספים בשו"ת חת"ס ח"א או"ח ס"ב ובמג"א או"ח סי' י"ד סק"י, ובפר"ח או"ח סי' תל"ז ס"ג, ובשו"ת שער אפרים ס"ב, ובשדי חמד כללים מערכת נ' כלל י', ובס' דברי חיים ב"מ כ"ט ע"ב, ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תק"ח. ובשו"ת הר צבי או"ח ח"א סי' י"ג הקשה מציצית דחזינן ניח"ל רק שמחזירה מקופלת וע"כ שבל"ה ל"ש ניח"ל ומ"ש בבדיקת חמץ אמרי' ניח"ל גם בפסידא עי"ש, ומה שציין בס' שואל כענין מועדים עמ' רמ"ט ובס' דברי שמואל ב"מ כ"ט ע"ב ובס' שו"ע המוסר ש"ד פ"ב ס"ק קפ"ז.

ובפשיטות י"ל דחלוק טובא, דהיכא אמרי' דניח"ל לעשות מצוה בממונו דווקא בבדיקת חמץ שהוא עושה המצוה ומקיימה ניח"ל מממונו, ואילו בס"ת כשאחר משתמש הוא מקיים המצוה, בהכי לא ניח"ל שיהא מממונו, וכן תירץ הריטב"א שם, וכן בשו"ת מהרש"ג ח"ד או"ח ס' כ"ט, ובחי' הגר"ז בנגיס ח"א ס"ד אות ח'. ובס' קרבן פסח ס' תל"ז ס"ג. ועמש"כ בס' עקדת משה ח"א סי' י"ד. אולם צ"ע בזה דגם בס"ת כשאחר משתמש הבעלים מקיים מצות חסד, ושפיר י"ל דניח"ל דתיעבד מצוה בממוניה. אכן י"ל דנהי שמקיים מצות חסד, מ"מ י"ל שמצות חסד ל"ה מצוה שבחובה כלולב שופר ותפילין, ורק במצוה דרמיא עליה אמרי' דניח"ל דתיעבד מצוה בממוניה, ומש"ה בבדיקת חמץ שהוי מצוה דרמיא עליה אמרי' ניח"ל דתיעבד המצוה בממוניה, ומוכח עפ"ז מהריטב"א דניח"ל הוי רק במצוה שבחובה ומש"ה ל"ש סברת ניח"ל, במה שמקיים מ"ע דגמ"ח שהוי מצוה קיומית. אולם בשאילתות דרב אחאי גאון שאילתא ג' איתא דחייב כ"א לעשות גמ"ח, הרי שהוי חובה. ועמש"כ בזה מו"ר בס' אורחות יושר סו"ס ג', ומה שהאריך בזה בס' שו"ע המדות ח"ב ס"ג ס"ב עי"ש. ובס' בתורתו יהגה [תורה ומצוות] ח"ב מילואים ס"ט חילק בין הגיע לידו החסד דהוי חובה לאם לא הגיע לידו עיי"ש. ואמנם גם אם נימא שגמ"ח הוי רשות, הקשה בתשו' עמק התשובה ח"ו ס"ג מ"ט אין יכול

ליקח חפץ שלא ברשות חבירו משום דניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, וע״י שמשתמש בחפץ מקיים מצות חסד, ואף של״ה חובה גם בציצית דל״ה חובה אמרי׳ ניח״ל, ומה שהוכיח מציצית להלן נדון בזה. ויעו״ש מש״כ טעם דל״ש ניח״ל משום חסד, ועפ״ז גם אם חסד הוי חובה ל״ש ניח״ל עי״ש, וא״כ י״ל דזהו שס״ל לריטב״א שרק בבדיקת חמץ אמרי׳ ניח״ל אף במקום הפסד, כיון שמקיים בדיקת חמץ בעצמו, ואילו כשמשאיל ס״ת לאחר ל״ש ניח״ל משום שעי״ז מקיים מצות גמ״ח.

אמנם י״ל עוד, דה״ט השואל ס״ת מחבירו אין יכול להשאיל לחבירו, ולא אמרי׳ דניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, די״ל דחבירו רוצה ללמוד בס״ת ולקיים מ״ע דת״ת, ומצוות ת״ת ל״ה חובה כל היום, שיוצא בק״ש, ועמש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״א אות כ״ה אם ת״ת כה״י חובה או רשות, ואם נימא של״ה חובה מש״ה ל״ש ניח״ל לקיום מ״ע דת״ת שהוי רק קיום מצוה ובמ״ע קיומית ל״ש ניח״ל, ואילו בבדיקת חמץ אם נימא שהמצוה בקו״ע להשבית גם שאין לו חמץ שפיר י״ל ניח״ל, שהוי מצוה שבחובה, וא״כ י״ל שזהו שס״ל לשו״ע ולרמב״ם דאמרי׳ ניח״ל בבדיקת חמץ אף במקום הפסד, ואפ״ה פסק הרמב״ם בפ״א משכירות ה״ד והשו״ע חו״מ סי׳ שמ״ב דהשואל ס״ת מחבירו לא ישאילנו לאחר הרי דלא אמרי׳ דניח״ל דתיעביד מצוה בממוניה, ואם נימא דאיירי לצורך מצוות ת״ת י״ל דל״ש ניח״ל דבמצוה קיומית ות״ת כה״י הוי רשות, וסברת ניח״ל הוי רק במצוה שבחובה.

ושו״ר בס׳ ארחץ בנקיון כפי סי׳ ס״ז שכתב לתרץ דל״ש ניח״ל בשואל ס״ת מחבירו של״ה מצוה חיובית שיכול ללמוד בספר אחר ואילו בבדיקת חמץ שהוי מצוה חיובית אמרי׳ ניח״ל עי״ש ובשו״ת שער שמעון אחד ח״א ס׳ צ׳ שתירץ שרק במצוה למקום כבדיקת חמץ אמרי׳ ניח״ל ולא במ״ע לחבירו עי״ש וצ״ע.

שקו״ט אם במצוה קיומית אמרי׳ ניח״ל

ד׳. והנה בשו״ע או״ח סי׳ י״ד ס״ד מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליו וכו׳, והרמ״א שם כתב וה״ה בתפילין עי״ש. והמשנ״ב ס״ק י״ג דטעמא משום ניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, ובביאור הגר״א שם כתב כמבו׳ בפסחים ב׳ [צ״ל ד׳] ובבכורות י״ח] הרי דאמרי׳ ניח״ל ליקח טלית חבירו ולברך, והרי מ״ע דציצית ל״ה חובה והוי כמ״ע קיומית וחזינן דשייך ניח״ל גם במצוה קיומית, ואכן בס׳ שלחן הטהור ס׳ י״ד תמה בדין זה דל״ש ניח״ל רק במצוה שבחובה כלולב שופר וכיו״ב וכתב דאין ליקח טלית שלא ברשות עי״ש, אכן בדעת השו״ע נראה שגם במ״ע

קיומית אמרי׳ סברת ניח״ל, וא״כ מ״ט פסק השו״ע שבהפרשת תרו״מ התורם משלו על של חבירו א״צ דעת בעלים הא י״ל דניח״ל לתרום בעצמו. ובבית מתתיהו ח״א סי׳ ט״ז אות ח׳ כתבנו דיהא מוכח מהשו״ע דס״ל שציצית הוי חובה ומש״ה אמרי׳ ניח״ל. ומצאתי בשו״ת דבר אליהו ס׳ ס׳ דכתב דה״ט שבציצית אמרי׳ ניח״ל אף דאם אין טלית בת ד׳ כנפות פטור, אמנם מחוייב לחזר אחריה ומש״ה שייך ניח״ל, ומה״ט כתב שבקידושין ל״ש ניח״ל דאפשר כבן עזאי עי״ש, ועפ״ז שפיר י״ל דס״ל לשו״ע שציצית הוי חובה וכמש״כ הכס״מ פ״א משחיטה ושפיר י״ל דניח״ל. ובס׳ שלמי ניסן ברכות ס׳ ע״ט או״ד תירץ שבציצית נענש בריתחא ושייך ניח״ל עי״ש. אכן י״ל כמש״כ לי הגר״מ מלכה רבה של כרמיאל ובעל שו״ת אמרי אליהו דאה״נ דמצוה קיומית גרידא אמרי׳ ניח״ל במקום דליכא פסידא ובמקום פסידא כתרו״מ ל״ש ניח״ל, ומובא מכתבו בקובץ יתד המאיר ניסן תשע״ו ס׳ קי״ז, וכ״כ בדעת המחנ״א בשו״ת מהרש״ם ח״א סי׳ כ״ט ובשו״ת זרע אמת ח״ב סי׳ קמ״ג. וע״ע בס׳ מעיל שמואל פסחים ד׳ שם.

אולם יש להוכיח בזה דהנה המג״א סי״ד סק״ח שם הקשה איך רשאי ליקח טלית חבירו ולברך, בשלמא ליטלו שרי משום דניח״ל אבל איך יברך, דבשלמא כששאלו מדעת ה״ל כאילו נתנו במתנה ע״מ להחזיר אבל כשלקח ללא דעתו איך יברך דפטור מציצית, וכתב דאע״ג דפטור מציצית רשאי לברך וכמו הנשים עי״ש, והיינו כמו נשים במ״ע שהז״ג שמברבות אף שאין חייבות וה״ה כשלקח טלית ללא רשות אף שפטור מ״מ מברך. ואולם אכתי ילה״ק לדעת השו״ע או״ח סי׳ י״ז וס׳ תקפ״ט דנשים אין מברכות במ״ע שהז״ג איך יברך בטלית כשלקח ללא רשות, ורק להרמ״א שאשה מברכת במ״ע שהז״ג י״ל דה״ה כשפטור מטלית יברך. ומצאתי שעמד בזה הרעק״א שם ס׳ י״ד על מג״א סק״ח.

אכן י״ל עפמש״נ בבית מתתיהו ח״א ס״א אות ל״ג שלאשה במ״ע שהז״ג גם קיום מצוה ליכא, א״כ י״ל דמש״ה ס״ל לשו״ע שאין מברכות, אולם כששאל טלית ללא רשות נהי שפטור מ״מ יכול לברך משום שיש לו קיום מצוה אף שאין חייב, ועפ״ז מוכח דאמרי׳ ניח״ל משום קיום מצוה גרידא, וכמש״כ המג״א דכשלוקח טלית ללא רשות פטור מציצית. ומברך כמו אשה במ״ע שהז״ג הרי יש גם בקיום מצוה בציצית אמרי׳ ניח״ל. ומצאתי שכן הוכיח בשו״ת התעוררות תשובה ח״א או״ח ס״ו וכתב עפ״ז דה״ה אשה במ״ע שהז״ג תהא רשאית לקחת לקיום מצוותיה כשז״ג ללא רשות אף של״ה חובה כמו בציצית כשלוקח ללא רשות דפטור מציצית, ואמרי׳ ניח״ל לקיום המצוה כנשים וכמש״כ המג״א, וכן

הוכיח בס׳ שביבי אש פר׳ שלח וה״ה אשה במ״ע שהז״ג, אמרי׳ ניח״ל והסתפק בזה הטהרת השלחן ס׳ תרמ״ט אם אמרי׳ ניח״ל באשה במ״ע שהז״ג עי״ש, ואם נימא כש״כ בבית מתתיהו הנ״ל שלאשה במ״ע שהז״ג גם קיום מצוה ליכא שפיר ל״ש ניח״ל.

ניח״ל לאשה במ״ע שהז״ג ובהידור מצוה

ובתשו׳ האלף לך שלמה אעה״ז סי׳ פ״ב פשיט״ל בתו״ד, דלאשה במ״ע שהז״ג כציצית, לא אמרי׳ ניח״ל דתיקח ציצית ללא רשות משום ניח״ל, ולכאו׳ חזינן דס״ל שבמצוה קיומית ל״ש סברת ניח״ל, וצ״ע למש״כ הגר״ש קלוגר בס׳ נדרי זרוזין נדרים ל״ו הנ״ל לפרש הא דאמרי׳ ניח״ל בתרו״מ, דניח״ל לעשות בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו ומש״ה אמרי׳ ניח״ל, והא תרו״מ אי״ז חובה וכמש״כ רש״י גיטין מ״ז וכנ״ל, ואמנם למשה״ק בשו״ת טו״ט מה״ק ס׳ י״ג הקשה על רש״י מהך סוגיא דנדרים דאמרי׳ ניח״ל שצריך דעת בעלים שהוי מצוה דיליה הרי שהוי חובה עי״ש, אולם מצוה בו יותר משלוחו ל״ה מצוה שבחובה, וכמו שנקט הביהו״ל או״ח סי׳ ר״נ, ואפ״ה אמרי׳ ניח״ל משום מצוה בו, ומ״ט לאשה במ״ע שהז״ג לא נימא ניח״ל ליטול ציצית, שיש להם קיום מצוה, אכן י״ל דשפיר ס״ל דאמרי׳ ניח״ל בשביל קיום מצוה ושאני ציצית לאשה דגם קיום מצוה אין לה וכמו שהאריך בס׳ אתוון דאורייתא כלל י״א עפי״ד המנ״ח מ״ע שכ״ה והבאנו דבריו בארוכה בבית מתתיהו ח״א סי׳ י״ד אות י״ג. ועפ״ז כתבנו שם לתרץ דעת הטור בס׳ י״ז דאשה לא תברך על ציצית אף שהוי מ״ע שהז״ג ואילו בס׳ תקפ״ט פסק דאשה תברך על שופר אף שהוי מ״ע שהז״ג, וכן הקשה הגר״ש קלוגר בחכ״ש ס׳ תקפ״ט, אולם אם נימא דלאשה בציצית גם קיום מצוה ליכא מיושב שפיר, וא״כ י״ל דה״ט דלאשה אין ליטול ציצית ללא רשות, דשאני ציצית דגם קיום מצוה אין לה, ואה״נ לענין שופר ולולב תהא רשאית ליקח ללא רשות שיש לה קיום מצוה, וכן נקט בתשו׳ אגרות משה ח״ב או״ח סי׳ ק״ו, שלאשה במ״ע שהז״ג אמרי׳ ניח״ל ליקח שלא ברשות, והוכיח ממה דשרי ליקח טלית בתפילה ללא רשות אף שאי״ז חיוב גמור ללבוש עי״ש. ובספר דעת נוטה ציצית תשו׳ תצ״ו השיב מו״ר הגרח״ק דמסתבר דמותר לאשה ליקח לולב שלא ברשות אף שאין חייבת עי״ש, ובספרי מועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תקמ״ז כתבנו להקשות דהא ס״ל להגרח״ק שבקיום מצוה ל״ש סברת ניח״ל ומה״ט אין ליכנס לחצר לברכת האילנות ומ״ט בנשים אמרי׳ ניח״ל, והשיב ע״ז כבר נהגו והוי מצוה, והיינו כיון שנהגו חשיב כמצוה שבחובה, ומש״ה אמרי׳ ניח״ל באשה. ועפ״ז יש לדחות שה״ט אמרי׳ דשרי ליקח טלית בתפילה ללא רשות משום ניח״ל כיון

שכבר נהגו ללבוש הוי כחובה, ואי"ז ראיה למ"ע דרשות גרידא. ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' ח' נשאל מ"ט אין שרי ליכנס לחצר לברכת האילנות, ומ"ש מציצית דאמרי' ניח"ל, והשיב יש מצוה שלא להתפלל בלא ציצית וכמש"כ המג"א עי"ש.

והלום ראיתי בתשו' אבן שתיה או"ח ס"ו שהסתפק בהא דקיי"ל בכ"ד ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, היכא שגוף המצוה יכול לקיים בעצמו, ואין בידו לקיים רק בהידור אם בהידור מצוה אמרי' ניח"ל, ותלה אם במ"ע דרבנן אמרי' ניח"ל ולהלן נדון בזה, וכן אם הידור הוי מה"ת אם לאו, וכתב אף אם הידור מצוה הוי מה"ת ל"ש ניח"ל ליקח מחבירו שלא ברשות שחבירו אין מצווה על ההידור, ואין מוטל עליו להדר והוי כדבר הרשות ול"ש ניח"ל, והוי כמו ליקח טלית לאשה ולכל הפטורים, עי"ש ולהלן נוכיח שגם ליקח ממי שפטור אמרי' ניח"ל, וחזינן שנקט כיון שהידור מצוה ל"ה מצוה שבחובה ל"ש ניח"ל, וכמו ליקח מאשה, ולפו"ר נראה דס"ל דגם לאשה עצמה אין ליקח לולב שלא ברשות משום ניח"ל וצ"ע. ובס' נפש חיה או"ח סי' י"ד ס"ד, הסתפק אם אמרי' ניח"ל לצורך הידור מצוה כשיש לו טלית, ורוצה טלית בהידור, וכתב דניח"ל זהו רק כשאין יכול לקיים המצוה, ולא כשרוצה לקיים מהמובחר יעו"ש, ובשו"ת חקי חיים ח"ג סו"ס ה' אם אמרי' ניח"ל לזריזין עי"ש ובשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' קי"ט.

וגם בתשו' והנהגות ח"ו סו"ס רפ"ח כתב בפשיטות אם יצא יד"ח לולב ובא ליטול לולב חבירו שיותר מהודר אין אנן סהדי דניח"ל, וכתב שלא מצא בפוסקים שחילקו בזה, ולכאו' אם נימא שגם במצוה קיומית אמרי' ניח"ל ה"ה להידור מצוה שיש בו קיום מצוה. ובשו"ת מעשה אפוד ח"א ס' ק"ס כתב שאין מוכח מקיום מצוה להידור. ובשו"ת שובה ישראל ח"ב ס' נ"ב הוכיח שגם בהידור מצוה אמרי' ניח"ל, מדברי הלח"מ בשו"ת לחם רב ס' קפ"ז דאמרי' ניח"ל ליקח רמונים לס"ת אף שהוי רק הידור מצוה יעו"ש, והגרח"ק כתב לי דל"ש ניח"ל ליקח רימונים לס"ת. ובבית מתתיהו ח"א סי' אות ב' כתבנו לתלות אם אמרי' ניח"ל להידור שה"ז תליא בגדר הידור מצוה אם הוי כחלק מהמצוה אם לאו, ויעו"ש אם יכול להדר אחר שכבר יצא המצוה, ואם נימא דל"ש להדר אחר שנפיק ורק באמצע המצוה י"ל דל"ש ניח"ל להידור, ושאלתי להגרח"ק כשיצא יד"ח לולב בלולב שלו ורוצה ליקח שלא ברשות חבירו לולב מהודר אם אמרי' ניח"ל, והשיב ע"ז, אם קשה לו לשאול רשות. ושאלתי עוד מי שיצא יד"ח תפילין ורוצה ליקח שוב לקיים מצוה אם אמרי' ניח"ל אחר שנפיק והשיב כן. ואמנם י"ל שה"ז תליא אם תפילין כה"י הוי חובה או רשות. ועיין מה שצויין

בזה בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ג', ואם נימא שתפילין הוי חובה כה"י שפיר שייך ניח"ל. ולמש"כ הריטב"א שבת מ"ט, שתפילין כה"י הוי ממידת חסידות לכאו' ל"ש ניח"ל וצ"ע, ושאלתי להגרח"ק מי שהניח תפילין של רש"י ורוצה להניח תפילין של ר"ת אם רשאי ליקח שלא ברשות והשיב כן.

ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תקמ"ט נשאל אם אמרי' ניח"ל ליקח לולב להידור כלולב כה"י וכתב לא שייך. ובתשו' תקמ"ח נשאל מ"ט ס"ל דאמרי' לאשה במ"ע שהז"ג אמרי' ניח"ל הא ס"ל שרק במצוה שבחובה שייך ניח"ל, וכתב אבל יש הידור מצוה, ולמש"כ לעיל י"ל כיון שנהגו הוי כחובה ומש"ה לאשה אמרי' ניח"ל, ואצ"ל משום הידור מצוה שבהידור מצוה י"ל דל"ש ניח"ל, וכמו שס"ל שלא אמרי' ניח"ל להידור בלולב כה"י. ולענין ליקח לולב לצורך ניענועין אחר שכבר נפיק כתב לי הגרח"ק דשייך. ויל"פ עפמש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' או"ב שניענועין הם חלק ממצות הנטילה, וללא הניענוע איכא חסרון בנטילה יעו"ש, ומש"ה שפיר שייך ניח"ל לניענוע. אף דאמרי' בסוכה מ"ב דמדאגביה נפק, א"כ כיון שכבר נפיק יד"ח לולב ל"ש ניח"ל, ואם נימא שהוי כחלק ממצות הנטילה וכמו שנקט החת"ס סוכה מ"ב, ושפיר אמרי' ניח"ל, אף שס"ל להגרח"ק שלצורך הידור מצוה כמנהג אנשי י-ם ליקח לולב כה"י ל"ש ניח"ל, ויל"פ עפמש"כ בדרך אמונה פי"א מביכורים ה"ה בביהו"ל שלולב כה"י ל"ה מצוה הנמשכת וליכא קיום מצוה א"כ בהכי ל"ש ניח"ל, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' אות ה' אם לולב כה"י הוי קיום מצוה או חיבוב. ובס' חוט שני שבת ח"ג עמ' ס"ו.

ומו"ר בתשו' משנת יוסף חי' סו"ס נ"ב במכתבו אלי, כתב בענין ניח"ל לאיניש דליעבד מצוה בממוניה, לפום רהיטת הסברא אין חילוק בין מצוה חיובית או קיומית, דאורייתא או דרבנן, דכיון דניח"ל אתינן לה מהו ההבדל, רק בזה יש לחלק דמבואר בתוס' סוכה ל"ט שעיקר המצוה בהגבהת הלולב ובזה יוצא עיקר המצוה, והמשך והשלמת המצוה הם הנענועים שכך תקנו חז"ל ע"פ נגלה ונסתר, ובשני חלקים אלה ניח"ל לאיניש, וכדחזינן שכל הנוטל מברך ומנענע וע"ד כן נותנו לחבירו, אבל יש עוד חיוב במצוה והוא להחזיקן כה"י כאנשי ירושלים ובזה מסתבר דלא ניח"ל שיחזיק ד' מינים שלו כ"כ הרבה זמן שהמישמוש שלהם לא טוב להם ואין זה אלא הידור וחיבוב מצוה עכ"ל עי"ש. ועפ"ז י"ל זהו שס"ל להגרח"ק שבהידור מצוה בלולב כה"י ל"ש ניח"ל, שחיישינן דינזק הלולב כה"י, ולניענועים שפיר ניח"ל אף שכבר נפיק בעיקר המצוה, וניחזי אנן בזה ועי' בשו"ת חזון נחום ח"ב ס"א עמ' ב'.

והנה המטה אפרים ס' תקפ"ו ס"ה כתב דמותר ליקח שופר מחבירו אפי' לתקוע מאה קולות כיון שנהגו לתקוע בשיעור זה עי"ש, וכ"פ המשנ"ב ס' תקפ"ו סק"ט, דמותר ליטול שופר מחבירו שלא בידיעתו ולתקוע, דניח"ל לאינשי למיעבד מצוה בממוניה ובודאי היה מתרצה, ואפי' לתקוע בו כל המאה קולות, אע"פ שאינו מדינא כיון שנהגו כן בודאי לא ימחה בזה עכ"ל עי"ש, הרי דאמרי' ניח"ל אף שנפיק בעיקר המצוה ולכאו' זהו דלא כהאבן שתיה הנ"ל דלא אמרי' ניח"ל היכא שכבר נפיק ורוצה ליקח לצורך הידור, וכתב כיון שאין חבירו מצווה על ההידור ואין מוטל עליו להדר הוי כדבר הרשות דל"ש ניח"ל, וממה דס"ל למט"א וכ"פ המשנ"ב דאמרי' ניח"ל אפי' לצורך מאה קולות של"ה מדינא רק מנהג, כאן הוי כהידור ואפי"ה ס"ל דאמרי' ניח"ל, וה"ה יהא שרי ליקח לולב מחבירו אף שכבר נפיק לצורך הידור שכתב בתשו' והנהגות דל"ש ניח"ל, ולא מצא לפוסקים שחילקו בזה לפו"ר אשתמיטיה דברי המשנ"ב שמקורם במט"א. וראיתי בתשו' מעשה אפוד הנ"ל שכתב בתו"ד דפעמים מנהג הריהו כחובה גמורה שקיבלו עליהו, ואי"ז מוכח להידור, ועפ"ז י"ל כיון שקיבלו לשמוע מאה קולות שפיר י"ל דניח"ל שהוי כחובה, ואילו ליטול לולב אחר שכבר נפיק לצורך הידור אין מוכח דאמרי' ניח"ל, ועפ"ז י"ל דמש"ה יהא שרי לאשה ליקח לולב משום ניח"ל, כיון שנהגו הוי כחובה וכש"כ האגר"מ הנ"ל להוכיח מדאמרי' ניח"ל בטלית לתפילה אף שהוי רק מנהג ולא חובה, ומ"מ י"ל כיון שנהגו ליקח טלית בתפילה שייך ניח"ל, וכתב האגר"מ שזהו המקור למשנ"ב דמותר ליקח שופר למאה קולות שהוי רק מנהג, כמו ששרי ליקח טלית לתפלה שהוי מנהג. ולמש"כ י"ל כיון שנהגו הוי כחובה. ואי"ז מוכח להידור לולב אחר שנפיק.

אולם ילה"ק במש"כ המט"א והמשנ"ב דה"ט דשרי ליקח שופר אפי' למאה קולות כיון שנהגו, הא אף שאין נהגו כן מ"מ בריבוי התקיעות איכא קיום מצוה מה"ת וכמש"כ המור וקציעה ס' תקצ"ו שהוי כתפילין וכלולב כ"ז שנוטל מקיים מצוה יעו"ש ובס' מועדים וזמנים ח"א ס"ה, וכיון שיש קיום מצוה שפיר מש"ה י"ל ניח"ל למצוה קיומית ומ"ט כתבו המט"א והמשנ"ב, דטעמא דניח"ל משום שנהגו ולא משום קיום מצוה מה"ת, וע"כ מוכרח דס"ל שבמצוה קיומית ל"ש ניח"ל, אל"ה דנימא דס"ל דליכא קיום מצוה בריבוי התקיעות ודלא כהמו"ק הנ"ל. ועיין בס' מועדי הגר"ח תש"ו תי"ב שנשאל אם יש קיום מ"ע לשמוע הרבה תקיעות אחר שיצא, והשיב אם יש שיטות כאלה הרי רק לחוש לשיטות האלו, וליל"ז אין קיום מ"ע בריבוי התקיעות, ומש"ה כתבו המשנ"ב והמט"א דאמרי' ניח"ל במאה קולות רק

משום שנהגו כן, ושאלתי להגרח"ק מ"ט ס"ל שבמצוה קיומית ל"ש ניח"ל כברכת האילנות ליכנס לחצר, ומ"ש ממש"כ המשנ"ב דשייך ניח"ל אפי' למאה קולות אף של"ה חובה, וכתב לי עיקרו מדאורייתא ולא כתב שיש קיום מצוה מה"ת אלא משום שעיקרו מה"ת, וע"כ דליכא קיום מ"ע בריבוי התקיעות והיכא שעיקרו מה"ת אמרי' ניח"ל גם במ"ע דרשות, ולהלן נדון בסברא זו. ועפ"ז י"ל עוד דה"ט בטלית בתפילה אמרי' ניח"ל אף של"ה חובה דעיקר מצוות טלית מה"ת שפיר שייך ניח"ל, וכ"ש לסוברים שגם בקיום מצוה אמרי' ניח"ל בטלית בתפילה נהי של"ה חובה, מ"מ מקיים מצוות ציצית מה"ת ושייך ניח"ל, ועפ"ז ה"ה באשה במ"ע שהז"ג. וע"ע בס' ברכת החמה פ"ג ס"ח ובשו"ת שביבי אש ח"א סי' מש"כ, ובשו"ת חקרי זאב ס' נ"ז, ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי פל"ט ס"ה, לענין אשה במ"ע שהז"ג אם אמרי' ניח"ל.

והנה הבית שמואל אעה"ז ס' כ"ח סק"נ כתב דאין ליקח טבעת שאולה לקידושין משום דניח"ל לאיניש למעבד מצוה בממון שלו, די"ל כה"ג ל"א ניח"ל. כמש"כ המרדכי בפרק אלו מציאות היכא דאיכא הפסד ממון כגון לימוד בס"ת ובספרים ל"ש ניח"ל, א"כ אם רוצה לקדש אשה בטבעת של אחר לא אמרי' ניח"ל לבעליו למעבד מצוה בממונו יעו"ש, הרי דכתב הב"ש בטעם דל"ש ניח"ל בקידושין בטבעת שאולה דל"ש ניח"ל במקום הפסד ממון, וללז"ש שפיר אמרי' ניח"ל ואם נימא דניח"ל הוי רק במצוה שבחובה קידושין ל"ה מצוה שבחובה, יעוין בסה"מ להרמב"ם מ"ע רי"ג [ותליא בגירסאות שם] עי"ש, וגם י"ל דאין חייב לקדש דווקא בטבעת ויכול בשטר וא"כ ל"ש ניח"ל. ויעויין בשו"ת דבר אליהו ס' ס' דכתב בתו"ד דל"ש ניח"ל בקידושין של"ה חובה דאפשר כבן עזאי עי"ש ולמש"נ יל"ד שעיקר הקידושין ל"ה חובה אף שהוי מ"ע, ועיין ברא"ש פ"ק דכתובות סי' י"ב דליכא מצוה כלל בקידושין עי"ש ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ט ס' רל"א ובס' מנחת אשר קידושין ס' מ"ד בדעת הרמב"ם אם קידושין הוי חובה או רשות עי"ש, ועפ"ז זהו נפק"מ אם אמרי' ניח"ל במ"ע בקידושין. וכן מוכח ממש"כ הב"ח או"ח סי' שס"ז או"ג המובא להלן, שבמצות עירוב אמרי' ניח"ל, ועירוב ל"ה חובה ואפ"ה דן משום ניח"ל.

והנה הט"ז ס' תרל"ז סק"ד כתב נ"ל פשוט שמותר לאדם ליכנס לסוכתו של חבירו שלא מדעתו דניח"ל דליעביד מצוה בממוניה, והוא ק"ו ממה דאיתא בס' תרמ"ט דמותר לאדם ליקח לולב מחבירו שלא מדעתו, שודאי קפיד אדם על אתרוג שלו, וממה שקפדי על כניסה לסוכה שלו אלא שנ"ל דכ"ז שבעל הסוכה אינו שם אבל בשעה שהוא בסוכה אפשר דקפיד וכו' יעו"ש,

הרי דשרי ליכנס לסוכה של חבירו שלא מידיעתו מדינא דניח"ל לאינש דליעבד בממוניה, ולא חילק הט"ז בין יום ראשון לשאר ימים, ולמש"כ המנ"ח מ"ע שכ"ה בשאר ימים בסוכה ל"ה חובה רק רשות א"כ אם נימא דלא אמרי' ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה במצוה קיומית ה"ה דלא אמרי' דשרי ליכנס לסוכת חבירו בשאר ימים משום ניח"ל, ואולם למש"כ הגר"י ענגיל באתוון דאורייתא כלל י"א ובגיליוני הש"ס סוכה כ"ז להוכיח שגם בשאר ימים סוכה הוי מצוה שבחובה ועיין מה שהוכיחו בזה בשו"ת בנין ציון ס' קמ"ו ובשו"ת דובב מישרים ח"ג ס' ע"ו או"ד ובס' לקח טוב ס' י"ב א"כ שפיר ה"ה בשאר ימים שרי ליכנס לסוכת חבירו משום ניח"ל, ועמש"כ בזה בשו"ת שואלין ודורשין ח"ז ס' כ"ז ובקובץ הל' סוכה להגר"ש קמניצקי פי"א ס"א, ובשו"ת אור לציון ח"ד פכ"ז ס"ב ובס' בית דוד הל' סוכות פי"ג ס"ז. והגרח"ק כתב לי ע"ז אם אמרי' ניח"ל ליכנס לסוכה, אם משער שלא יקפיד.

והנה בבכורות נ"ח ע"א הא דאיתא במתני' שלש גרונות למעשר בהמה בפרוס הפסח בפרוס העצרת ובפרוס החג, וא"ר תנחום מ"ש דהני זימנא, כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים ואע"ג דתנן עד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט ניחא ליה לאיניש דליתעביד מצוה בממוניה והדר ליזבון וליכול, הרי דאמרי' ניח"ל דתיעבד מצוה בממוניה בבמעשר של"ה חובה שיכול ליפטר ממצות מעשר בהמה, מ"מ כשמעשר הרי מקיים המצוה וחזינן לכאו' שגם במ"ע קיומית שייך סברת ניח"ל, וכן הוכיחו בשו"ת בית שלמה הנ"ל ובשו"ת שובה ישראל ח"ב ס' נ"ב עי"ש, וכיו"ב מצינו בבכורות י"ח ע"ב יעו"ש כל הסוגיא, וצ"ע למש"כ השלחן הטהור הנ"ל דניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה הוי רק במצוה שבחובה ולא בקיומית.

בטעמא דניח"ל אם משום אומדנא או משום ערבות

ה'. ואשר יראה בכ"ז דהנה בעיקר דין השו"ע דשרי ליקח טלית מחבירו ללא רשות משום ניחא לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, כתב הגר"א שם שמקורו מפסחים בסוגיא הנ"ל של"ה מקח טעות כשמשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה, והיינו שניחא לקיים בדיקת חמץ בממונו, וא"כ צ"ע איך מוכח דגם שרי ליקח טלית מחבירו שלא בידיעתו משום דניח"ל דתיעביד מצוה בממונו, וסברת ניח"ל חזינן שרוצה לקיים בעצמו המצוה ומנ"ל שאיש אחר יקיים בממונו, וע"כ י"ל דעיקר סברת ניח"ל היינו אומדנא דמסתמא ניח"ל, דאם ניח"ל לעשות המצוה בממונו ומה"ט ל"ה מקח טעות כ"ש דניח"ל שישתמשו בממונו לצורך מצוה, ועפ"ז י"ל שגם כשאחר מקיים מצוה קיומית איכא להך

אומדנא שמסכים דתיעבד מצוה בממונו, ומה״ט גם במעשר בהמה של״ה חובה אמרי׳ דניח״ל, וכן תירץ לי הגרח״ק, חזינן דזה זכות שיעשה המצוה בממונו.

אולם ראיתי בחי׳ הגרז״ר בנגיס ח״א ס״ד דכתב טעם אחר לסברת ניח״ל, דטעמא משום הערבות דכל ישראל ערבים זל״ז, ומה״ט קי״ל שיצא מוציא משום דעליו מוטל להוציאו, וא״כ זהו דינא דניח״ל מדין ערבות, דכיון שצריך לדאוג שחבירו יקיים המצוה דכל ישראל ערבים זל״ז, מה״ט יכול חבירו ליקח שלא ברשות לקיים מצותו, ומדין ערבות אמרי׳ דניח״ל שחבירו יקיים המצוה, ועיקר הדבר דניח״ל הוי מטעם ערבות כתבו גם בס׳ עט סופר כלל מ״ב סק״ד, ובס׳ ברכת אהרן [לאב״ד רישא] מאמר קע״ב עי״ש, ובס׳ מאסף לכל המחנות ס׳ י״ד ס״ק ל״ב, וא״כ י״ל שבמצוה קיומית ל״ש ניח״ל, כמו שבדין ערבות זהו רק במצוה שבחובה וכמבו׳ בב״ח יו״ד ס״א ס״ז ובש״ך שם ס״ק ל״ב ובפר״ח שם, של״ש ערבות במ״ע דשחיטה, ודינא דיצא מוציא שהוי רשות, הרי אף שיש בשחיטה קיום מצוה, וכמו שמנה הרמב״ם בסה״ק ממ״ע קמ״ו והוא שצוונו לשחוט, מ״מ כיון שהוי רשות ולא חובה ל״ש ערבות.

וא״כ עפ״ז י״ל אם לנשים במ״ע שהז״ג אמרי׳ ניח״ל שתיקח לולב מאחר מדין ניח״ל, ע״פ מה שהביא הריטב״א ר״ה כ״ט ע״ב אם לנשים במ״ע שהז״ג אמרי׳ אע״פ שיצא מוציא, ואיש אחר יוכל לברך להוציאם כיון שאין חייבות ל״ש ערבות ודינא דיצא מוציא. והריטב״א שם הביא מח׳ בזה עי״ש. ובריטב״א ברכות פ״ה ה״ב (ובדגול מרבבה ס׳ רע״א נקט בדעת הרא״ש דנשים אינם בכלל ערבות להוציא אנשים, ועי׳ ברעק״א מה״ק ס״ז ובמ״ב ס׳ רע״א סק״ה אם נשים שייכות בכלל ערבות גם במ״ע שלא הז״ג]. וא״כ י״ל למש״כ הרמ״א ס׳ תקפ״ט ס״ו דאחרים לא יברכו לנשים, הרי דל״ש דינא דיצא מוציא דנשים במ״ע שהז״ג ומשום דל״ש בהם ערבות לענין מ״ע שהז״ג שהוי רק מצוה קיומית, א״כ ה״ה דל״ש ניח״ל בנשים במ״ע שהז״ג שיקחו לולב מאחר שלא ברשותו דלא כהתעוררות תשובה הנ״ל, ועפ״ז י״ל דלמש״כ המשנ״ב ס״ק י״ד בשם הארצוה״ח שבציצית יכול אחר לברך ברכת הטלית אף שיצא ואינו מתעטף יכול להוציא דכל ישראל עריבים זל״ז יעו״ש, הרי שבטלית שייך דין ערבות אף למש״כ הרמ״א דל״ש בנשים במ״ע שהז״ג לאיש אחר להוציאם, וע״כ בזה שטלית הוי כמצוה שבחובה וצריך לחזר אחריה וכמש״כ הדבר אליהו הנ״ל, וכיון דחזינן דשייך ערבות לברכת הטלית ה״ה דשייך ניח״ל, ואילו בנשים במ״ע שה״ג דל״ש ערבות ל״ש ניח״ל.

וילהס״ת להמבו׳ בשו״ע או״ח ס׳ תקפ״א ברמ״א דנוהגין

לתקוע בחודש אלול אחר שחרית, ומקורו מפרקי דר"א ומהרי"ל, אם יכול ליקח שופר מחבירו בחודש אלול שלא ברשות משום ניח"ל לאיניש לקיים מנהג שנהגו דאין בו קיום מצוה מנ"ל דאמרי' ניח"ל. ואין להוכיח ממש"כ המט"א והמשנ"ב הנ"ל דאמרי' ניח"ל ליקח שופר לשמוע מאה קולות, דלמש"כ המו"ק בריבוי התקיעות יש קיום מצוה מה"ת ומש"ה אמרי' דניח"ל, ואף אם נימא דליכא קיום מצוה בריבוי התקיעות, מ"מ שופר בר"ה עיקרו מדאורייתא, ובהכי י"ל דניח"ל, ומנ"ל על מנהג גרידא דשייך סברת ניח"ל. ומו"ר הגר"ח קנייבסקי כתב לי דל"ש ניח"ל על שופר באלול, ושו"ר שהסתפק בזה ידידי הגאון רבי ישראל שוורץ בס' מועדי ישראל ימים נוראים ס' צ"ב אות ו'. וכתב לי הגאון רב שמאי גרוס בעל שבט הקהתי בזה"ל, נ"ל שיכול ליקח כיון שאצל בני אדם הגם שזה מנהג מ"מ חמיר הך מנהג, ועוד דלא כו"ע יודעים שזה רק מנהג וסוברים שזה מדינא א"כ ודאי ניח"ל.

ואולי י"ל בזה כיון שע"י השופר בחודש אלול מתעוררים לתשובה ועי"ז מתקיים מצות תשובה וכמש"כ כן הלבוש ס' תקפ"א, נהי שעצם התקיעה הוי רק מנהג, כיון שע"י השופר נתקיים מצוה מה"ת דתשובה שפיר אמרי' דניח"ל לאינש ליקח שופר שעי"ז יתקיים מצוה דתשובה, וה"ז תליא במה שמובא להלן אם בהכשר מצוה אמרי' ניח"ל דהכא גוף התקיעה ל"ה מ"ע ורק עי"ז מתעוררים לתשובה. וכתב לי הגאון רבי אליהו שלזינגר בעל שואלין ודורשין דשפיר י"ל דגם במנהג כתקיעת שופר באלול אמרי' ניח"ל דאיכא אומדנא שמסכים, וכ"כ לי בעל השבט הקהתי כיון שאצל בני אדם חשיב כמצוה איכא סברת ניח"ל. וידידי הג"ר רחמים משה שעיו בעל מחקרי ארץ הוכיח כן מהברכ"י או"ח ס' תל"ז אות ו' שגם ענפי מצוה הם בכלל הך כללא דניח"ל עי"ש. ואולם כתב לי הגרש"א שטרן שליט"א בעל שביבי אש, דכל היכא דאיכא מקום להסתפק אם איתא להאי כללא דניח"ל י"ל דלא אמרי' כן, ובכדי שנוכל להתיר בעי אומדנא ברורה וודאית, וכל דאיכא ספק י"ל דליכא אומדנא ול"ש ניח"ל. ומובא בקובץ יתד המאיר תמוז תשע"ה ס' ע"ט עי"ש, ובשו"ת חקרי זאב ס' נ"ז לענין שופר באלול. ובס' מנחת אהרן ס' ק"ז. והגר"א נבנצאל כתב לי ל"ש ניח"ל שופר לאלול.

וכמו"כ יל"ה ס"ת להמבו' בשו"ע או"ח ס' תרכ"ג ס"ו, דתוקעין תשר"ת בסיום תפילת יוה"כ אם מותר ליקח שופר מחבירו שלא ברשות לתקוע במוצאי יוה"כ, והגר"ח קנייבסקי כתב לי ע"ז יתכן, והיינו אף שלענין שופר בחודש אלול כתב דל"א ניח"ל שעיקרו אינו אלא מנהג ואילו שופר במוצאי יו"כ שיש בו תורת מצוה וכמבו'

במשנ״ב דשרי לתקוע ביה״ש דהוא שבות לצורך מצוה יעו״ש, ולענין שופר באלול חזינן דהשו״ע השמיט כלל שתוקעין בשופר באלול ורק הרמ״א הזכיר ד״ז, ל״ש בהכי ניח״ל. וכתב לי הגרח״ק בטעם שהשמיט השו״ע תק״ש באלול, אולי לא נהגו בזמנו, וע״ע מש״כ בס׳ מנהג אבותינו בידינו מועדים פ״א.

ניח״ל לצורך הכשר מצוה

ו׳. וראיתי בשו״ת באר שרים ח״ו סו״ס פ״ב דכתב לדון בדין ניח״ל אם הוי רק ליקח חפץ של מצוה, כגון טלית ותפילין ולולב שזהו גוף המצוה ובהכי אמרי׳ ניח״ל, או״ד גם בחפץ שאינו של מצוה, כגון ליקח קרשים לעשות סוכה או עט לכתוב על השבת אבידה, דל״ה אלא הכשר ולא גוף המצוה, והוכיח מדאמרי׳ בפסחים ד׳ דניח״ל לשלם שכר הבדיקה בעצמו משום דניח״ל למיעבד המצוה בממוניה, והרי כסף על הבדיקה ל״ה גוף המצוה, הרי גם במה דל״ה גוף וחפץ המצוה אמרי׳ ניח״ל. ואמנם למש״נ לעיל דילה״ק דהתם חזינן דין דניח״ל לעשות בעצמו וממונו, ומנ״ל דשרי ליקח חפץ שלא מידיעת חבירו משום ניח״ל דתיעבד מצוה בממוניה, אכן המג״א ס׳ י״ד סק״י דימה ציצית לבדיקת חמץ לדין ניח״ל הרי מוכח שניח״ל הוי גם בשכר הבדיקה של״ה חפץ מצוה, וה״ה גם בחפץ שאינו של מצוה שייך ניח״ל כשרוצה לקיים מצוה. וכיו״ב הסתפק הגרש״א שטרן בעל שביבי אש בקובץ שערי הוראה ח״ו עמ׳ קע״ד, אם בהכשר מצוה אמרי׳ ניח״ל, וכגון ליקח כוס לקידוש או מנורה לנ״ח אם אמרי׳ דניח״ל. או״ד רק בגוף המצוה שייך ניח״ל. ובשו״ת בצל החכמה ח״ו ס׳ ק״כ פשיט״ל דשרי ליקח מנורת חבירו שלא ברשות משום ניח״ל, הרי גם בהכשר שייך ניח״ל.

והנה המ״א ס׳ תקפ״ו סק״ד כתב ונ״ל דמותר ליטול שופר חבירו בלא דעתו ולברך עליו כמש״כ בס׳ תרמ״ט ס״ה. ואע״ג דשופר קצת מתקלקל, גם טלית מתקלקל קצת ושרי עי״ש, הרי דשרי ליקח שופר שלא ברשות מדין ניח״ל. ובגדר מ״ע דשופר נחלקו אם המצוה זהו גוף התקיעה או השמיעה, וברמב״ם פ״א משופר ה״ג דאין המצוה אלא בשמיעת הקול, ועמש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ג אות כ״ט וסי׳ סוף אות י״ד נפק״מ בזה. ואם נימא שהמ״ע בשמיעה, השופר ל״ה אלא הכשר מצוה לתקוע, וחזינן שגם בהכשר מצוה כשופר דהמצוה בשמיעה שרי ליקח שופר כדי לתקוע. אכן י״ל דגם אם נימא שהמצוה בשמיעה מ״מ התקיעה מפורשת בתורה והכשר הכתוב בתורה י״ל שהוי כמ״ע וכמש״כ העמק שאלה שאילתא קס״ט, ועמש״כ בזה בבית מתתיהו ח״א ס״ו אות ט׳, ועפ״ז י״ל דאף אם נימא דבהכשר כתק״ש אמרי׳ ניח״ל, זהו משום דהוי כהכשר הכתוב בתורה ומנ״ל על הכשר שאין כתוב כגון

כוס לקידוש ומנורה לנ"ח, ומגבת לנט"י לסעודה וכיו"ב. [וכתב לי בעל מחקרי ארץ להוכיח ממעשה דמר זוטרא חסידא בב"מ כ"ד ע"א, דלא אמרי' ניח"ל ליקח בגד לנט"י. ויש לדחות משום שמקפיד על שיתלכלך הבגד]. ובס' מועדי ישראל ימים נוראים ס' צ"ב או"ז כתב דאם ניח"ל מדין ערבות ה"ה הכשר מצוה הוי כאמצעי לקיום המצוה ושייך ערבות ודין ניח"ל, והביא להוכיח משופר וכש"נ.

והגר"י ליברמן בעל המשנ"י כתב לי להוכיח מספרים דאמרי' ניח"ל אל"ה שיתקלקל אף שהוי הכשר לת"ת.

והנה הב"ח או"ח ס' שס"ז או"ג, עמש"כ הטור דאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכו' כ"ז שלא מיחה אפי' אינו רגיל לערב עמהם, ואינו אוסר מערבת שלא מדעתו דמסתמא ניח"ל, וכתב הטעם דכיון שמצוה מד"ס היא מסתמא ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה יעו"ש. ולכאו' מצות עירוב ל"ה אלא הכשר מצוה ולא גוף המצוה ואפ"ה חזינן דאמרי' ניח"ל. ועמש"כ בס' ענפי משה עירובין ס' פ"ג. וכמו"כ יש להוכיח ממש"כ החלקת מחוקק הנ"ל לדון בקידושין משום ניח"ל, והרי ליקח טבעת לקידושין ל"ה חפץ של מצוה, ורק הכשר לקדש ואפ"ה דן הח"מ משום ניח"ל. ובבאר שרים שם הוכיח ממש"כ בתשו' מהרי"ל סי' קצ"ח דשואל חלוק מותר לקורעו לקיים מ"ע דקריעה על המת ולשלם, מדין ניח"ל לאיניש, הרי גם בחלוק אין זה חפץ מצוה דהמצוה זהו הקריעה ושייך ניח"ל. ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תק"א נשאל אם אמרי' ניח"ל בדבר שאין בו גוף המצוה אלא הכשר, כגון ליקח קרשים או ליטול פטיש לבנות סוכה, והשיב ע"ז אולי. וכתבו במקורות וביאורים שם דכיון של"ה אלא הכשר ליכא להאי אומדנא דניח"ל, ואילו לענין קרשים לסוכה יל"ד דההכשר הוי כמצוה וכמש"כ בערל"נ מכות ח' בדעת רש"י שם, ובזה י"ל שבהכשר הכתוב בתורה כעשיית סוכה הוי כמצוה ושייך ניח"ל, ובתשו' תק"ג נשאל שם הגרח"ק אם מותר ליטול כלי של חבירו שלא מדעתו לנט"י, והשיב ע"ז, זה הכשר מצוה, ומ"מ אם אין לו אחר יתכן דניח"ל. ויעו"ש במקורות וביאורים דאין להוכיח ממש"כ המשנ"ב ס"א סק"ב דשרי ליטול מים שהכין חבירו עבור עצמו כשיתן תמורתם מיד, ומסתמא משתמש גם בכלי, דכיון שנוטל המים ומקיים מצות הנטילה עצמה אמרי' דניח"ל בכלי לקיים המצוה בנטילה, אולם בכלי גרידא אין מוכח דשייך ניח"ל. ושאלתי להגרח"ק אם אמרי' ניח"ל ליקח כוסיות לנ"ח שאי"ז אלא הכשר, והשיב צ"ע, הרי שנסתפק בזה.

אכן בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ק"כ פשיט"ל דשרי ליקח כוסיות לנ"ח משום ניח"ל. וכתב לי הגאון רבי אליהו שלזינגר בעל השואלין ודורשין דשפיר

אמרי׳ ניח״ל ליקח כוסיות לנ״ח שעי״ז יכול לקיים מצוות נ״ח ואומדנא שמסכים לקיים המצוה, ועי׳ בשו״ת אורחותיך למדני ח״ב ס׳ קכ״ח אם ליקח פטיש ללא רשות לקבוע מזוזה. ושו״מ בס׳ גם אני אודך תשו׳ מו״ר בעל המשנת יוסף עמ׳ רס״ט שמותר ליקח גפור להדליק נ״ח משום ניח״ל עי״ש, ובשו״ת דברי בניהו חכ״ג ס׳ ל״ט מש״כ בזה. ובשו״ת מעלפת ספירים ח״א ס׳ כ״ז אות ו׳ ובס׳ גם אני אודך תשו׳ בעל אבני ישפה זצ״ל ס׳ קכ״ח ענף ב׳. והגרח״ק כתב לי ע״ז אם מותר ליקח גפור ללא רשות להדליק נ״ח, יתכן.

ושו״ר בשו״ת דבר אליהו [לרמאן] ס׳ ס׳ שכתב בטעמא שבמצות קידושין ל״ש ניח״ל ליקח טבעת שאולה ולקדש, שיש לחלק בין מצוה שהיא בעצם ובין מצוה שהיא רק הזמנה בעלמא כגון שחיטה וניקור, דאינו רק הזמנה אם רוצה לאכול בשר, וה״ה קידושין אם רוצה לישא אשה מצוה בקידושין והוי רק הזמנה ול״ש ניח״ל. וכתב שבתרו״מ שהוי מצוה בעצם אמרי׳ ניח״ל אף שלא מדעתו עי״ש, ועפ״ז י״ל כנ״ל דהסוברים שתרו״מ הוי רק מתיר ותיקון הוי רק הכשר ול״ש ניח״ל בתרו״מ, ומשו״ה פסקו הרמב״ם והשו״ע שא״צ דעת בעלים ולא אמרי׳ דניח״ל לעשות מממונו. ועפ״ז י״ל עוד לענין קידושין למש״כ הרא״ש פ״ק דכתובות שעיקר המצוה זהו הפו״ר והקידושין ל״ה אלא הכשר, אם נימא שבהכשר ל״ש ניח״ל ה״ה בקידושין, ולמש״כ לעיל שבהכשר הכתוב בתורה הוי כמ״ע, ה״ה י״ל דקידושין דכתיב כי יקח ושפיר י״ל ניח״ל אף שעיקרה משום פו״ר, ועפ״ז י״ל נפק״מ למ״ע דשחיטה אם מותר ליקח סכין באופן שלא יתקלקל משום ניח״ל לשחוט דשחיטה הוי מ״ע, ולהתוס׳ שבועות כ״ד הוי רק מתיר, אכן הוי כתוב בתורה ושפיר י״ל ניח״ל, אף שסכין הוי רק הכשר. והגרח״ק כתב לי ע״ז יתכן שאפשר. ועי׳ בדעת נוטה תפילין תשו׳ קצ״ח.

ולכאו׳ יש להוכיח כן ממש״כ בתשו׳ האלף לך שלמה או״ח ס״ח דיכול ליקח קיטל ביוה״כ עפמש״כ הט״ז ס׳ כ״א סק״ג דיש להסיר הקיטל בביהכ״ס שהוא מיוחד לתפלה עי״ש, ועפ״ז כתב הגר״ש קלוגר דשרי ליקח קיטל מחבירו שלא ברשות משום ניח״ל לאיניש כמו בציצית, דהוי כבגד של מצוה עי״ש, ובס׳ ירושלים במועדיה ירח האיתנים עמ׳ קצ״א. ולכאו׳ י״ל דל״ה אלא הכשר לתפילה ולא גוף המצוה כציצית, וחזינן שנקט דגם דהכשר מצוה כקיטל אמרי׳ ניח״ל, והגרח״ק אם בקיטיל אמרי׳ ניח״ל ליקח שלא ברשות כן. ועי׳ בדעת נוטה ציצית תשו׳ תק״א לענין ליקח כובע לתפילה ללא רשות, דאי״ז גוף המצוה ומ״מ יתכן עי״ש, ובשו״ת שובה ישראל ח״ב ס׳ נ״ב.

ונפק"מ עפ"ז במש"כ לדון בשו"ת מנחת שמואל ח"ג חו"מ ס"ב אם מותר ליקח מעות פדה"ב לכהן שלא ברשות משום ניח"ל עי"ש. ולמש"נ ה"ז תליא אם בהכשר מצוה אמרי' ניח"ל. ועי' בשו"ת שערי יושר ח"ג יו"ד ס' כ"ב. ומש"כ הגר"י ליברמן במכתבו אלי בקובץ מוריה תשרי תשע"ז. ובקובץ פעמי יעקב שבט תשע"ז.

וילהס"ת להסוברים שגם בהכשר אמרי' ניח"ל אם גם בהכשר דמכשירין, כגון ליקח עגלה לסחוב קרשים לסוכה אם גם בזה איכא סברת ניח"ל. והגר"ח קנייבסקי כתב לי ע"ז אולי. ונפק"מ עוד אם בהכשר אמרי' ניח"ל, אם שרי ליקח מחבירו שלא ברשות טיפת מים למים אחרונים, שהמים ל"ה גוף המצוה אלא הכשר, ועיקר מים אחרונים משום סכנת מלח סדומית, ויל"ד אם גם בהכי אמרי' ניח"ל. ואולם להמבו' בברכות נ"ג דמים אחרונים משום והתקדשתם י"ל שהוי כמ"ע ושייך סברת ניח"ל. והגרח"ק כתב לי שגם במים אחרונים אמרי' ניח"ל ליקח מים שלא ברשות. ושו"ר בס' ארחץ בנקיון כפי ס' ע"א שדן לענין נט"י לסעודה אם אפשר ליקח מים שלא ברשות חבירו, ודן אם אמרי' ניח"ל במקום הפסד, אכן י"ל שבטיפת מים אחרונים ל"ח הפסד. ויעו"ש בס' ארחץ בנקיון כפי סו"ס ס"ז אם שרי ליקח כלי לנט"י ודן דהוי הכשר מצוה. וכן י"ל שמלבד יום א' דפסח וסוכות ל"ה חובה לנט"י, א"כ הוי כמצוה קיומית די"ל דל"ש ניח"ל עי"ש. וע"ע בס' גם אני אודך תשו' ידידי הרה"ג רבי משה שמואל דיין ח"א ס' כ"ג אות ו', מש"כ לדון אם מותר להטביל כלים ללא רשות משום ניח"ל לאיניש עי"ש.

ניח"ל במצוה דרבנן

ז'. והנה בתשו' בית יעקב ס"נ כתב דבכללא דניח"ל לאיניש דתיעביד מצוה בממוניה ל"ה אלא במצוה שהיא מה"ת ולא במצוה דרבנן, ובבדיקת חמץ דאמרי' ניח"ל אירי שלא ביטל שבהכי הבדיקה מה"ת עי"ש. ולכאו' צ"ע מהמבו' ברמ"א או"ח ס' תרמ"ט ס"ה דשרי ליקח לולב ביום ב' משום ניח"ל לאיניש, אף שלולב ביום ב' הוי רק מ"ע דרבנן, ואמרי' ניח"ל. ובס' ברכת יוסף ח"ג ס' כ"ה דווקא מצוה דרבנן שעיקרה מה"ת כלולב ובדיקת חמץ אמרי' ניח"ל, ולא במצוה דרבנן גרידא שאין עיקרה מה"ת ל"ש ניח"ל. והשדי חמד מערכת נ' כלל ט' הביא להקשות בד' הבית יעקב ממה דאמרי' בטלית ניח"ל ליקח בתפילה אף של"ה אלא מדרבנן, וכתב השד"ח דנהי שתפילה מדרבנן מיהו העטיפה בטלית מצוה מה"ת דכ"ז שמתעטף מקיים מצוה מה"ת ושפיר שייך ניח"ל. ויעוין בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' כ"ט דכתב דלא קיי"ל כהבית יעקב ואמרי' ניח"ל גם במצוה דרבנן עי"ש. ובשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ק"כ ובשו"ת אבן שתיה או"ח ס"י ובס' מערכי לב [שעיו] ס' כ"א מש"כ עפ"ז

נפק״מ, ולפו״ר אם נימא דטעמא דניח״ל משום דאיכא אומדנא שמסכים להשתמש בחפציו לצורך קיום מ״ע דאחר, מ״ש מצוה מה״ת דאמרי׳ ניח״ל למצוה דרבנן דל״ש ניח״ל.

אמנם י״ל דאם נימא דטעמא דניח״ל מדינא דערבות כתב הפרמ״ג ס׳ קס״ז מ״ז ס״ק י״ז להסתפק בדין ערבות אם הוי רק למצוה מה״ת, ובהכי אמרי׳ דכל ישראל ערבים זל״ז, או גם במצוה דרבנן שייך ערבות יעו״ש. ובצל״ח ברכות מ״ח ע״ב ובשו״ת כתב סופר או״ח ס׳ כ״ז ובשו״ת שבולת הנהר ס׳ ל״ח. וא״כ י״ל דאם ל״ש ערבות במ״ע דרבנן, ה״ה דל״ש ניח״ל ליקח שלא ברשות בשביל מצוה דרבנן ושפיר ס״ל לבית יעקב דל״ש ניח״ל במצוה דרבנן שטעמה מדין ערבות, וכן מצאתי לתלות בשו״ת מחזה אברהם ח״א ס׳ קל״ט.

ניח״ל ליקח מקטן

ועיקר ד״ז לתלות דין ניח״ל בדין ערבות ראיתי בתשו׳ עטרת ישועה ס׳ ל״ד שכתב לדון אם מותר ליקח מקטן שלא ברשות לקיום מצוה, דכיון שאין מחויב במצוות ל״ש ניח״ל, וכתב דגם שאין חייב אם עשה מצוה מקבל שכר כאין מצווה ועושה, ובהגיע לחינוך חייב מדרבנן. ואף למש״כ הבית יעקב הנ״ל שבמצוה דרבנן ל״ש ניח״ל, כ״ז שהאחר עושה מצוה דרבנן אבל כשהאחר עושה מצוה מה״ת אף שלקטן החיוב מדרבנן י״ל דניח״ל. וכתב דאולי י״ל דטעמא דניח״ל משום ערבות ובקטן ל״ש ערבות כמש״כ הפרמ״ג פתיחה כוללת ח״ב אות י״ז. [וכן מבו׳ גם בפרמ״ג ס׳ תפ״ט מ״ז סק״ב ס׳ קפ״ו א״א סק״ג ס׳ תרפ״ט א״א סק״ד], א״כ ל״ש ניח״ל ליקח מקטן, והוכיח כן בעטרת ישועה מגמ׳ סוכה ל׳ ע״א אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מעכו״ם לא תגוזו אתון אלא לגזזוה אינהו ויהבו לכו, מ״ט סתם עכו״ם גזלני ארעתא נינהו, וקרקע אינה נגזלת, הלכך לגזזוה אינהו וכו׳, והקשה בשו״ת שער אפרים ס״ב מ״ט לא נימא ניח״ל לאינשי דתיעבד מצוה בממוניה, ואף אם הוי של גזל, מ״מ כיון שכבר הגוי גזל ולא יחזור לבעליו נימא דניח״ל לבעלים דתיעביד מצוה בהדסים שלו, וכתב העטרת ישועה דאם נימא שבקטן ל״ש ניח״ל חיישינן שמא גזל הקרקע מקטן ול״ש ניח״ל יעו״ש. אולם מה שהוכיח מסוגיא דאוונכרי שבקטן ל״ש ניח״ל אי״ז מוכרח וראה תירוצים נוספים ע״ז מ״ט ל״ש ניח״ל בסוגיא שם בשו״ת ניר לדוד ס׳ כ״ו ובשו״ת בית דוד ס׳ ק״ד ובשו״ת מהרש״ג ח״ד או״ח ס׳ כ״ט ובשו״ת ר׳ עזריאל הילדסהיימר ח״א או״ח סי׳ ק״ט, ובחת״ס סוכה ל׳ ע״א ובשו״ת באר שרים ח״ז סי׳ ע״ו, ובשו״ת שרגא המאיר ח״ג ס׳ פ״ו.

והנה הרמב״ם פי״א מנחלות הי״א, ומי שנשתטה או נתחרש ב״ד פוסקין עליו צדקה אם היה ראוי, וכתב הכס״מ שם שטעם רבינו שמסתמא כל אדם

ניח"ל למעבד צדקה בממונו וגם כי ממונו של אדם משועבד לעשות צדקה, והוכיח העטרת ישועה מהרמב"ם דאמרי' ניח"ל גם בקטן שפוסקין עליו צדקה מטעמא דניח"ל, ואף שכתב הכס"מ עוד טעם משום שמשועבד לעשות צדקה, הרי שלא סגי בטעמא דניח"ל, זהו משום דל"ש ניח"ל במקום הפסד כמש"כ השער אפרים הנ"ל, ומ"מ חזינן דשייך בחש"ו ניח"ל עי"ש. וכן הוכיח בשו"ת מהרשד"ה ס"א. ועמש"כ ע"ד בשו"ת אור דוד ס"א, ואם נימא שניח"ל הוא מטעם ערבות בקטן ל"ש ערבות, וחזינן מהרמב"ם והכס"מ שגם בקטן שייך ערבות. אולם למאי שהוכיח הגר"ש קלוגר בס' חכמת שלמה או"ח ס' קפ"ו ובשו"ת טוב טעם ודעת ס' קמ"ג שקטן בכלל ערבות מרש"י גיטין כ"ג שפיר י"ל דשרי ליקח מקטן שהוא בתורת ערבות, אולם בס' ישועת יעקב או"ח ס' ל"ז פשיט"ל שבקטן ל"ש ניח"ל ולא ביאר טעמא, ואם נימא דניח"ל מטעם ערבות י"ל דס"ל שבקטן ל"ש ערבות ולא ניח"ל ומהרמב"ם נפיק שגם בקטן שייך ניח"ל. ואמנם ברמב"ם מבואר שגם בשוטה אמרי' ניח"ל, וזהו ודאי צ"ע דשוטה מופקע מהמצוות ול"ש ערבות, וסברת ניח"ל וכ"כ לי הגרח"ק דל"ש ניח"ל ליקח משוטה ושאלתי לו מהרמב"ם דכתב דפוסקין צדקה והכס"מ פירש מטעם ניח"ל, וכתב לי להקנות לא שייך.

אולם בתשו' שבט הלוי ח"ג סי' י"א הביא הך מח' אם אמרי' בקטן ניח"ל, ומש"כ העטרת ישועה לתלות דין ניח"ל בדין ערבות וכתב דעיקר הדבר לא יראה לתלות ניח"ל בערבות, דעיקרו וטעמו הוא גדר אומדנא על נשמות ישראל ומדותיהם כי אין מקפידים באלה וסתמא ניח"ל, ואי"ז ענין גם לדין זכין ועכ"ז גם בקטן שייך ניח"ל עי"ש. ומש"כ בזה אם בקטן שייך ניח"ל, בשו"ת קנין תורה ח"א ס"ד ובשו"ת עטרת משה ח"א או"ח סי' י"ח וק"ס תורת חיים וחסד ח"ב ציצית ס"א ובס' מועדי ישראל ימים נוראים ס' צ"ב ובס' חינוך ישראל פ"ו ס"ג, והסתפק בזה השלחן הטהור ס' תרמ"ט אם מותר ליקח מקטן אם שייך ניח"ל, אולם בתשו' אגרות משה ח"ב או"ח ס' ק"ז כתב דגם בקטן שייך ניח"ל דאיכא אומדנא שמסכים ומ"ש מגדול עי"ש, ואם נימא דניח"ל מטעם ערבות י"ל דל"ש בקטן. והישוע"י הנ"ל הוכיח דל"ש ניח"ל בקטן מדאמרי' בב"מ כט. במוצא תפילין שם דמיהן ומניחם ומ"ט מניחם ואין משתמש דנימא ניח"ל לאינש למיעבד מצוה בממוניה, והוכיח הישוע"י דחוששין שמא של קטן הם ול"ש בו ניח"ל, יעו"ש. ומשה"ק ע"ד בשו"ת קנ"ת הנ"ל ח"א ס"ד או"ד ובשו"ת בית היוצר ס"ג ומש"כ בס' עמק סוכות סוכה מ"ב, ובשו"ת שואל ומשיב מהדות"ל ח"ג ס' קל"ז, אולם מהרמב"ם חזינן שגם בשוטה אמרי'

ניח״ל אף שאין ב״ח כלל. ולמש״כ בשו״ת אבן שתיה הנ״ל דגם מאשה אין ליקח דל״ה ב״ח איך ס״ל לרמב״ם שגם משוטה פוסקין צדקה משום ניח״ל והכס״מ פירש מטעמא דניח״ל. אולם בשו״ת חת״ס או״ח ס״ב דייק מלשון הכס״מ מדכתב ניח״ל ליעבד צדקה ולא כתב ליעבד מצוה, ע״כ זהו רק בצדקה יעו״ש, ועפ״ז אין מוכרח מהרמב״ם שבקטן שייך ניח״ל. והגרח״ק כתב לי אם יכול ליקח לולב מקטן משום ניח״ל, וכתב בקטן לא שייך ניחא ליה, ובפ״א כתב ע״ז לא כדאי.

אולם בס׳ דעת נוטה ציצית תשו׳ תצ״ח השיב ע״ז מרן גם קטן העושה מצוה יקבל שכר, ובמקורות וביאורים שם כתבו לתלות למש״כ הטו״א מגילה י״ט ע״ב דקטן אינו בכלל ערבות ל״ש ניח״ל, ולמש״כ הרעק״א מה״ק ס״ז שבקטן שייך ערבות ה״ה שייך ניח״ל וכנ״ל, וכתב לי הגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי בזה״ל, נסתפקתי אם אחד לוקח חפץ ששייך לקטן אם שייך בזה דניחא ליה לאיניש, ובס׳ קובץ הלכות להגר״ש קמנצקי פל״ט ס״ז כתב דאמרי׳ ניח״ל ליקח מקטן, וע״ע בחזו״א נשים ס׳ ע״ד ס״ק י״ח ד״ה בקצוה״ח, וכתב לי הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן בעל השביבי אש לדחות הראיה מהרמב״ם עפמש״כ הקצוה״ח סי׳ ר״צ שיש שיעבוד נכסים בצדקה מש״ה גובין מנכסי שוטה וקטן, ואין מוכח לשאר מצוות. ויעויין מה שציינתי בבית מתתיהו ח״א ס״א אות ל״ו וע״ע מש״כ בזה בס׳ שערי דעת ב״מ כט.

וילהס״ת איפכא אם לקטן מותר ליקח מגדול לולב לקיים מצוה, דכיון שאין חייב ל״ש ניח״ל. ובשו״ת אבן שתיה הנ״ל פשיט״ל דאין ליקח עבור מי שפטור כאשה יעו״ש, וא״כ ה״ה קטן עצמו אין יכול ליקח מגדול שלא ברשות. ואמנם בקטן שהגיע לחינוך י״ל כיון שחייב במצוות מדרבנן, ולהתוס׳ ברכות מ״ח החיוב מוטל עליו ושפיר י״ל ניח״ל למאי דנקטינן שגם במצוה דרבנן שייך ניח״ל, וכן השיב הגרח״ק בס׳ דעת נוטה ציצית תשו׳ תצ״ז. ויל״ד להסוברים שהחינוך מוטל על אביו ולא על הקטן א״כ ל״ש ניח״ל, אכן י״ל ע״פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח״א סי׳ אות י״ז שקטן העושה מצוה יש לו קיום מצוה מה״ת כאינו מצווה ועושה ושכן ס״ל לרבים מהאחרונים, א״כ אם נימא שגם בקיום מצוה שייך ניח״ל ה״ה יהא שרי לקטן ליקח לולב מגדול שלא ברשות אף שלא הגיע לחינוך משום ניח״ל ומקיים מצוה מה״ת, והגרח״ק כתב לי דשרי לו [ובלבד שלא יקלקל]. ולמש״כ בדעת נוטה תשו׳ תצ״ח שגם קטן העושה מצוה יקבל שכר הרי שיש לו קיום מצוה ושפיר שייך ניח״ל, ואף שס״ל להגרח״ק שבקיום מצוה ל״ש ניח״ל כ״ז במצוה דרבנן, ולא במצוה שעיקרו מה״ת כלולב וכנ״ל. ובס׳ שביבי אש פ׳ שלח כתב לתלות אם מותר לקטן ליקח

מגדול לקיים מצוה אם ניח"ל מדין ערבות קטן ל"ש ערבות ה"ה ל"ש ניח"ל עי"ש.

וכמו"כ יש לדון באשה אם מותר ליקח לולב השייך לאשה. דלמש"כ האחרונים דניח"ל הוי מטעם ערבות כיון דאשה אין חייבת בלולב ל"ש ערבות, ורק אם ניח"ל הוי מסברת אומדנא י"ל דגם באשה דאין חייבת אומדנא שמסכימה דיקיימו מצוה בממונה, וכתב לי הגרח"ק דאמרי' ניח"ל ליקח לולב השייך לאשה. ועיין בס' שביבי אש פר' שלח.

והנה התוס' פסחים י' ע"ב כתבו דבמקום ספק כככר בפי נחש לא אטרחוהו רבנן בממוניה, משום דשמא יוציאנה או יאכלנה אבל היכא דאיכא חמץ אמרי' ניח"ל לאיניש דליעבד מצוה בממוניה עי"ש, והשדי חמד מערכת נ' כלל י"א הביא להוכיח מהתוס' שבספק מצוה לא אמרי' ניח"ל עי"ש, ועפ"ז ה"ה אין ליקח חפץ מצוה במקום שרוצה לצאת המצוה בספק, ורק שיוצא המצוה בודאי, וכמש"כ התוס' דלא אמרי' ניח"ל לאיניש דליעבד מצוה בממוניה במקום ספק, והגר"ח קנייבסקי כתב לי דאמרי' ניח"ל ליקח חפץ של מצוה היכא שרוצה לצאת במקום ספק. ולכאו' י"ל דאם ניח"ל מטעם אומדנא ה"ה בספק מצוה, ואם הוי מטעם ערבות ל"ש בספק מצוה וצ"ע.

ובהכי י"ל נפק"מ במש"כ בשו"ת מנחת יחיאל ח"ב ס' קכ"ט אם אמרי' ניח"ל ליקח חפץ מצוה משונאו עי"ש, ולכאו' ה"ז תליא אם ניח"ל הוי משום אומדנא שירצה, בשונאו ל"ש ניח"ל, אולם אם הוי משום ערבות ה"ז שייך גם בשונאו שיש בו דין ערבות.

וכן נפק"מ במש"כ השדי חמד מערכת נ' כלל י"ד, אם אמרי' ניח"ל כשעומד וצווח שאינו מסכים, ובשו"ת פני יהושע ס"ג דאמרי' ניח"ל גם היכא שצווח עי"ש. ועי' בשו"ת באר משה ח"ג ס' פ"א או"ט, ובשו"ת רחשי לב ח"א חו"מ סוף ס"ו, ואם ניח"ל הוי אומדנא ל"ש ניח"ל כשעומד וצווח, ועי' בשו"ת שרגא המאיר ח"ג ס' פ"ו.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

הגאון רבי משה שמואל דיין שליט"א
מח"ס חמדת משה

בענין מנהג האשכנזים שאין הנשים מדליקות נרות חנוכה

בס"ד. יום שישי כ"ז כסלו. ואכלת ושבעת וברכת' לפ"ק.

לכבוד ידידנו הדגול רב הפעלים לתורה ולתעודה, מגדיל תורה ומאדירה, עמו עוז ותושיה, הרב הגאון רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א. מח"ס גם אני אודך ושאר ספרים.

שלום וישע רב. הנני בזה על דבר שאלתו בטעמא דמילתא דאין הנשים מדליקות נרות חנוכה, כי אמנם הגאון חתם סופר בחידושיו לשבת דף כא ע"ב (ד"ה והמהדרין) כתב דהטעם שאין הנשים מדליקות כדי להיות מן המהדרים, משום שבתחילה כשתיקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ, נמצאו בישראל מהדרים שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם נוסף על הדלקת בעל הבית, ולכן לא נמצא שום אשה שתהא מן המהדרים, כי אין כבודה של אשה לצאת בחוץ ברשות הרבים לעתותי ערב להדליק בין האנשים. ואע"פ שהיום כולם מדליקים בפנים, מ"מ מנהג הראשון לא זז ממקומו. עכת"ד. אולם יש לברר מה טעם לא תיקנו בזמן הזה שגם הנשים ידליקו נרות חנוכה, כיון שמדליקים בפנים. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

אם מנהג האשכנזים שכל אחד מדליק נ"ח בעצמו הוא כדעת הרמב"ם

א) וטרם כל שיח יש לברר מנהג האשכנזים, שכל אחד מבני הבית מדליק בעצמו. כי הנה בשבת דף כא ע"ב איתא ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו (נר אחד בכל לילה, ואיש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד. רש"י), והמהדרין נר לכל אחד ואחד (עושין נר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מבני הבית. רש"י), והמהדרין מן המהדרין, ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך וכו'. וכתבו התו' שם (ד"ה והמהדרין) וז"ל נראה לר"י דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו, שכן יש יותר הידור, דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר, שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים, אבל אם עושה נר לכל אחד, אפילו יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא, שיסברו שכך יש בני אדם בבית. עכ"ל. ומבואר דב"ש וב"ה פליגי בפירוש המהדרין מן המהדרין דקאי אנר איש וביתו, שאינו מדליק כמנין אנשי הבית, אם מוסיף והולך או פוחת

והולך, כי אם ידליק בכל יום כנגד אנשי הבית, א"כ אין היכר למנין הימים, כיון שיחשבו שכך יש בני אדם בבית. אולם הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"א-ב) כתב וז"ל כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד וכו', והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכאו"א בין אנשים ובין נשים, והמהדר יותר ע"ז ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד. כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות. עכ"ל. ומבואר דמהדרין מן המהדרין היינו שבעל הבית מדליק נרות כמנין אנשי הבית, ובכל יום מוסיף והולך. וכ"כ בס' תניא רבתי (סי' לה ד"ה מצות נר חנוכה) וז"ל מדליק נרות כנגד כל בני הבית, ולפחות נר אחד לכולן. עכ"ל. וכן מבואר מדברי שלטי הגבורים שם (דף ט ע"ב מדפי הרי"ף אות א) בשם ריא"ז, שבעל הבית מדליק בעצמו כנגד אנשי ביתו. וכן משמע מלשון רש"י והתו' בשבת שם, וכמש"כ בתשו' בצל החכמה (ח"ד סי' קכז אות ב). ע"ש. וכן יש לדייק מלשון הגמ' בשבת הנ"ל, דאמרינן והמהדרין נר לכל אחד ואחד. ומשמע שאין כל אחד מדליק בעצמו, אלא שבעל הבית עושה נר לכל אחד ואחד, והיינו שהוא מדליק כנגד כל אנשי ביתו. ושוב ראיתי בתשו' גליא מסכת (או"ח סי' ו, דף פא ע"א ד"ה ומדוייק) שכתב לדייק כן מלשון הגמ', ושכן מבואר מדברי התו' שם. ע"ש. וכתב מרן בב"י (סי' תרעא ד"ה ומדברי), שהעולם שנוהגים להדליק בלילה הראשונה נר אחד, ומוסיף והולך בכל לילה, עד שבאחרונה הם שמונה, ואפילו בני הבית הרבה אינם עושים יותר, דעתם כדעת התו', דאי כהרמב"ם, א"כ אמאי אינם עושים כמהדרין מן המהדרין. ע"כ. אולם הרמ"א בדרכי משה (שם סק"א) כתב שמנהגם כדעת הרמב"ם. וכתב עוד וז"ל וכתב מהר"א מפראג, דלדידן שמדליקין בפנים ויודעין כמה בני אדם בבית, וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית, אף לדעת התו' מנהגינו נכון. ועוד דמאחר דמדליקין בפנים, כל אחד יוכל להדליק במקום מיוחד, ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח, וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד, ואיכא היכרא כשמוסיף והולך בשאר הלילות, ולכן מנהגינו אתי שפיר לכולי עלמא. עכ"ל. והנה מרן בש"ע (שם) כתב וז"ל כמה נרות מדליק, בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה, עד שבליל אחרון יהיו שמונה, ואפילו אם

רבים בני הבית לא ידליקו יותר. ע"כ.[א] וכתב ע"ז הרמ"א וז"ל ויש אומרים דכל אחד מבני הבית ידליק, וכן המנהג פשוט. ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין. עכ"ל. וכתב הטורי זהב (שם סק"א), דמה שכתב הרמ"א בשם יש אומרים, כוונתו לדברי הרמב"ם (הנ"ל). וסיים, שכאן יש חידוש במנהג, שהספרדים נוהגים כדעת התו', וכמש"כ הש"ע, והאשכנזים נוהגים כדעת הרמב"ם, וזה לא מצינו בשאר מקומות. ע"כ. וכ"כ בביאור הגר"א (שם), שמקור דברי הרמ"א הם מהרמב"ם. ע"ש. אולם לכאורה יש לתמוה, שהרי מדברי הרמב"ם משמע שבעל הבית מדליק בעצמו נרות כנגד אנשי הבית, ולא שכל אחד מבני הבית מדליק בעצמו. וכן מבואר בב"י (שם) בדעת הרמב"ם. וכ"כ בתשו' מנחת שלמה (תנינא סי' נח סוף ענף ב). ע"ש. וא"כ היאך כתבו האחרונים הנ"ל, שמקור דברי הרמ"א הם מהרמב"ם, הרי לדעת הרמב"ם בעל הבית מדליק בשביל כל בני הבית, ולא שכל אחד מדליק בעצמו. וכבר תמה בזה בתשו' גליא מסכת (שם). והובא בערוה"ש (שם סט"ו). ע"ש. וכן העיר בזה בתשו' בנין שלמה (ח"ב או"ח סי' נח ד"ה וגם). גם הגאון מאמר מרדכי (סי' תרעז סק"ו), היה לו לב רג'ש על דברי הרמ"א בזה. ע"ש. וע"ע לו (סי' תרעא סק"ד). וכן תמה בס' נהר שלום (שם סק"א). ע"ש. וכן ראיתי להגאון בית הלוי (עה"ת בחי' למסכת שבת, דף ל ע"ג) שהעיר כן על הרמ"א. וכן העיר בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (שם). ע"ש. וע"ע בשד"ח (מע' חנוכה סי' ט אות ד) ובס' משנת יעב"ץ (או"ח סי' עד אות ד) ובס' מועדים וזמנים (ח"א סי' קלג) ובס' הלכות חג בחג (חנוכה קונטרס נר ישראל סי' ט). וע' בהערות פתח הדביר על ספר העיטור (דף קטז ע"א, סוף אות כא) מה שכתב בדעת הרמ"א. ואין דבריו מוכרחים, וכמש"כ בתשו' תפלה למשה (ח"ב סי' נא אות ה). ע"ש. ובפרט יש לתמוה, היאך נהגו האשכנזים לברך כל אחד בעצמו על הדלקת הנרות, הרי לכאורה היא ברכה שאינה צריכה, כיון שיכולים כולם

א. והנה נראה דהטעם שפסק מרן שאפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר, הוא מהטעם שכתבו התו' הנ"ל, שאם ידליק כנגד כל אחד מבני הבית, לא יהיה היכר למנין הימים, כי יאמרו שיש הרבה בני בית, ולכל אחד אין שם רק נר אחד. וכ"כ הט"ז (שם סק"א) והמשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה לא ידליקו). ע"ש. אולם לכאורה יש להעיר בזה ממש"כ מרן בש"ע (שם ס"ג) וז"ל נר שיש לו שתי פיות עולה לו בשביל שנים. עכ"ל. ומשמע שאפילו שני אנשים יכולים לצאת בכה"ג. וכ"כ הפמ"ג (שם בא"א סק"ב). והובא במשנ"ב (שם ס"ק יב). וע' בשעה"צ (שם ס"ק טז). וקשה שהרי אם ידליקו בו שני בני אדם, אין היכר למנין הימים. ומוכח דמרן לא חשש להיכר מנין הימים. ודוחק גדול לומר דמיירי רק בלילה הראשונה.

לצאת בהדלקת בעל הבית. וע' בתשו' גליא מסכת (שם). ואמנם בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' רלד) מבואר שהמהדרין מדליקים כל אחד מבני הבית בעצמו. ע"ש. מ"מ הרמ"א לא הזכיר דבריו כלל, וא"כ נראה שלא עליו בנה הבנין, אלא על דברי הרמב"ם, וכמבואר בדרכי משה הנ"ל.

אפשר לומר שהטעם שכל אחד מדליק בעצמו הוא כדי שיהיה היכר למנין הימים

ב) ולכאורה יש מקום בראש לומר, דבאמת מנהג האשכנזים הוא כדעת הרמב"ם הנ"ל, אלא שכדי לצאת י"ח קושית התו' הנ"ל, שאם ידליק נרות כמנין אנשי הבית לפי מספר הימים, לא יהיה היכר לימים היוצאים, שהרי יסברו שכך יש בני אדם בבית, משו"ה נהגו שכל אחד מבני הבית ידליק בעצמו במקום אחד, ובזה יהיה היכר למספר הימים היוצאים. וכן נראה מדברי הרמ"א בדרכי משה הנ"ל, שהטעם שמדליקים כל אחד בעצמו, הוא כדי שיהיה ניכר הנרות שמדליק כל אחד, ואתי שפיר גם לדעת התו'. וכן מצאתי להגאון מאמר מרדכי (סי' תרעז סק"ו) שכתב דנהי דמנהג האשכנזים מיוסד על פי שיטת הרמב"ם במהדרין, מ"מ אינם נוהגים לגמרי כדבריו, אלא נהגו שכל אחד מדליק נרותיו במקום מיוחד, ועושים כן כדי לצאת י"ח קושית התו' והרא"ש על פירוש הרמב"ם. עכת"ד. וכ"כ בתשו' בנין שלמה (שם). והובא בשד"ח (אסי"ד מע' חנוכה אות ט סק"ד). ע"ש. אולם אחמה"ר יש להעיר, דא"כ אמאי כל אחד ידליק בעצמו ויברך על ההדלקה, הרי הבעל הבית בעצמו יכול להדליק בשביל כל בני הבית, אלא שידליק במקומות אחרים כדי שיהיה ניכר מנין הימים. ואמנם י"ל שאם בעל הבית ידליק בעצמו במקומות נפרדים כנגד כל אחד מאנשי ביתו, א"כ לא יצא בזה י"ח מהדרין, דכיון שמדליק את נרות ההידור במקומות אחרים, אין בזה הידור כלל, שהרי למנהג הספרדים שבעל הבית מדליק ביום הראשון נר אחד, ומכאן ואילך מוסיף והולך, אם ידליק את הנר הראשון במקום אחד, ואת שאר נרות ההידור ידליק במקום אחר, לא קיים את מצות ההידור, כי צריך שההידור יהיה שייך למצוה, וכיון שהדליקו במקום אחר, אינו שייך לעיקר המצוה, ואין בזה הידור מצוה. [וכן יש להוכיח מדברי התו' בשבת הנ"ל, שהרי לכאורה יש להקשות על דבריהם, דאמאי אם יוסיף מכאן ואילך ליכא היכירא אם יעשה כנגד כל אחד מאנשי הבית, הרי יכול בעה"ב להדליק במקומות מיוחדים כנגד כל אחד מאנשי ביתו, וא"כ יהיה היכר גם למנין הימים. אלא ודאי דס"ל שדין הידור שייך רק בסמוך לנר דעיקר הדין, ולכן אם בעה"ב ידליק לכל אחד במקום מיוחד, אינו מקיים בזה מצות מהדרין]. וא"כ ה"נ אם בעל הבית ידליק בעצמו כנגד אנשי ביתו במקומות נפרדים, א"כ לא

יקיים בזה דין מהדרין, כיון שצריך שנרות ההידור יהיו ליד הנר העיקרי. ולכן נהגו האשכנזים שכל אחד ידליק בעצמו במקום אחר, כדי שיהיה היכר למנין הימים, ויכוין שלא לצאת י״ח בהדלקת בעל הבית, ולכן יכול לברך על ההדלקה. וכן מבואר בתשו׳ מהרי״ל (סי׳ קמה), דכיון שאינו רוצה לצאת בהדלקת בעל הבית, ממילא חל חיובא עליה, ולכן יכול לברך על ההדלקה. והובא במג״א (סי׳ תרעז סק״ט). וכ״כ בתשו׳ מהר״י ברונא (סי׳ נ). וכן ראיתי בתשו׳ הגרעק״א (תנינא סי׳ יג ד״ה אך) שכתב דאין להביא ראיה דשייך ברכה גם על הידור מצוה, ממה שנהגו האשכנזים לברך כל בני הבית על הדלקתם, אע״פ שמדינא סגי בנר איש וביתו, והדלקתם אינה אלא הידור. זה אינו, דשאני התם דכיון שהוא רוצה להיות מהמהדרים, כוונתו שלא לצאת בהדלקת המדליק, ולכן יכול לברך בעצמו, כיון שמחויב מדינא. ומשא״כ לענין הידור כמנין הימים, הרי כיון שהדליק נר אחד יצא י״ח, וההוספה היא רק מדין מהדרין, ולכן י״ל דלא שייך לברך עליו. עכת״ד. וכ״כ בתשו׳ כתב סופר (או״ח סי׳ קלג ד״ה ואחר), דמי שהוא מהמהדרים ומדליק נר לכל אחד ואחד, א״כ פשוט דמי שרוצה להיות מהמהדרים ומברך על הדלקתו, היינו משום שרוצה להדר לעשות המצוה בעצמו, ודעתו שלא לצאת בהדלקת בעל הבית, וסתמו כפירושו ניכר מתוך מעשיו, ולכן יש לו דין כמו נר של בעה״ב לכל הפרטים והכללים. וכ״כ עוד (שם סי׳ קלד ד״ה והנה), דלפי מסקנת הט״ז (סי׳ תרעג), שאם כבו נרות חנוכה בע״ש קודם קבלת שבת, צריך לחזור ולהדליקם, אין חילוק בזה בין הנרות שמדליק בעל הבית, לנרות שמדליקים שאר בני ביתו, דכיון שמי שמדליק בעצמו מתכוין שלא לצאת י״ח בהדלקת בעה״ב, כיון שרוצה לעשות עיקר המצוה בעצמו, א״כ אם כבה צריך לחזור ולהדליק, כיון שלא יצא ידי חובת המצוה. ע״ש. וע״ע בחידושי מרן ריי״ז הלוי (רפ״ד מחנוכה) מה שכתב בדעת הרמ״א. ודו״ק. אולם לכאורה יש להעיר על דברי האחרונים הנ״ל, ממש״כ הרמ״א (סי׳ תרעד ס״א) וז״ל ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד, והשאר אינו למצוה כ״כ, ולכן אין להדליק זה מזה. עכ״ל. וכתב המג״א (שם סק״א) וז״ל כלומר דבנר אחד סגי לכל בני הבית. עכ״ל. ומבואר דאפילו למנהג האשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק בעצמו, אין בני הבית רשאים להדליק מהנר שהדליק בעל הבית. וע׳ בפמ״ג (שם בא״א סק״א) ובמשנ״ב (שם סק״ו). וע״ע בתשו׳ גליא מסכת (או״ח סי׳ ו, דף פב ע״א) ובתשו׳ בית יהודה (עייאש או״ח סי׳ כא). וקשה דכיון שהטעם שכל אחד מבני הבית מדליק בברכה, היינו משום שאינם מתכוונים לצאת י״ח בהדלקת

בעה"ב, א"כ חייבים כל אחד מבני הבית להדליק בעצמם, וא"כ מאי טעמא אינם רשאים להדליק זה מזה, הרי הם חייבים בהדלקה מדינא, כיון שאינם מתכוונים לצאת י"ח בהדלקת בעה"ב. וצריך לומר בדעת האחרונים הנ"ל, דס"ל בדעת הרמ"א, שאין כוונתו שבני הבית אינם רשאים להדליק את הנר הראשון זה מזה, אלא שאין להדליק מנר החיוב לשאר נרות ההידור, אבל בני הבית רשאים להדליק את נר החיוב מנר החיוב של בעל הבית, כיון שבשבילם הוא עיקר המצוה. וכן נראה מלשון הרמ"א שכתב והשאר אינו למצוה כ"כ. ומשמע דקאי על נרות ההידור של כל אחד ואחד, ולא על הדלקת בני הבית. ודו"ק.

יסוד פלוגתת הרמב"ם והרמ"א תליא בגדר מצות נר חנוכה אם הוא חובת הבית או חובת גברא

ג) והנראה בזה, דהנה באמת יש לתמוה בעיקר דברי הרמב"ם, אמאי בעל הבית מדליק נרות כמנין אנשי הבית, ולא מדליקים כל אחד בעצמו, דכיון שיש בזה הידור מצוה, א"כ ראוי שכל אחד ידליק בעצמו. והנה בתשו' תרומת הדשן (סי' קא) כתב דאכסנאי נשוי שמדליקין עליו בתוך ביתו, אע"פ שהוא פטור מלהדליק נר חנוכה וכדאמר רב זירא בשבת דף כג, מ"מ היינו דאינו מחויב להדליק, אבל אם הוא רוצה רשאי להדליק ולא הוי ברכה לבטלה, דהוי בכלל המהדרין. עכת"ד. וכ"כ בתשו' מהרי"ל (סי' קמה). והובא בדרכי משה (סי' תרעז אות ה). ע"ש. אולם מרן בב"י (שם) הביא דברי התרוה"ד, וכתב וז"ל ולי נראה דאין לסמוך ע"ז לברך ברכה שאינה צריכה. עכ"ל. וכ"כ בתשו' מהרש"ל (סי' פה), דאפילו אם אינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו שמדלקת עליו בביתו, לאו כל הימנו, ואינו רשאי לברך. ע"ש. וכ"כ הגאון פרי חדש (שם). ע"ש. וכתבתי בעזה"י בתשובה אחרת, דנראה דפליגי אם נ"ח הוי מצוה אקרקפתא דגברא, או שאינה אלא חובת הבית שיהיו נרות חנוכה דולקים בביתו של אדם לפרסום הנס. דהתרוה"ד ודעימיה ס"ל דהוי מצוה אקרקפתא דגברא, ומשו"ה יכול לכוין שלא לצאת בהדלקה שמדליקים עליו בתוך ביתו, כמו שיכול לכוין שלא לצאת בשאר מצות. אבל מרן ודעימיה ס"ל דהמצוה היא חובת הבית, וא"כ כיון שמדליקים עליו בתוך ביתו, על כרחו יוצא ידי חובתו, כיון שבמציאות נ"ח דולקים בביתו, והוי דומיא דמעקה, שאדם אינו יכול לכוין שלא לצאת י"ח במעקה שנקבע בביתו, ולכן ה"נ בנר חנוכה אינו יכול לכוין שלא לצאת, ואם יברך על הדלקתו, הוי ברכה לבטלה. וכעי"ז מצאתי למרן החיד"א בברכ"י (שם אות ב) שתמה על דברי מרן בב"י הנ"ל, ממש"כ הוא עצמו בש"ע (סי' ו ס"ד) וז"ל יש נוהגין שאחר שבירך ברכות השחר וענו אחריו אמן, חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונים אחריו

אמן, וכסדר הזה עושים כל אותם שענו אמן תחילה, ואין לערער עליהם ולומר שכבר יצאו באמן שענו תחילה, מפני שהמברך אינו מכוין להוציא אחרים, ואפי׳ אם היה המברך מכוין להוציא אחרים, הם מכוונים שלא לצאת בברכתו. עכ״ל. הרי שמרן עצמו קיים מנהג זה לברך אחר שענה אמן על ברכת חבירו, כיון שלא כיון לצאת י״ח בברכת חבירו. וא״כ ה״נ אמאי אינו יכול לכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו, כדי שיוכל לקיים המצוה בעצמו ולברך עליה.[ב] ועוד הביא מה שתמה הט״ז (שם) מברכת המוציא ויוצר וברכת המזון, שיכול לברך בעצמו. וכתב וז״ל ואפשר לחלק בין זו לכל הני, דכל הנך בשעת אמירת חבירו הברכה, הדבר תלוי בו, דצריך לכוין לכוין לצאת בברכת חבירו, ואם לא כיון לא יצא, אף שיכוין המברך להוציאו, וכיון שבו הדבר תלוי, אם לא כיון לצאת ובירך לעצמו, לא הוי ברכה שאינה צריכה. אבל הכא שאין תלוי בכוונתו כלל, ובין יכוין לצאת בהדלקת אשתו, בין לא יכוין, פטיר ועטיר בהדלקת ביתו, וממילא הוא יוצא, ולא שבקי רווחא לדידיה דלבעי כוונה לצאת, בכי הא סבר מרן דהוי ברכה שאינה צריכה. עכ״ל. וכ״כ המאמ״ר (שם סק״ה) והנהר שלום (שם סק״א) ובתשו׳ זרע אמת (ח״א סי׳ צז) ובתשו׳ פרי הארץ (ח״א סי׳ ט, דף ו ע״ד). ע״ש. וע״ע בתשו׳ דברי יעקב (שור סי׳ עח) ובתשו׳ רב פעלים (או״ח ח״ב סי׳ נ). [מיהו לכאורה יש להעיר, דא״כ הו״ל למרן למימר דאין לסמוך ע״ז לברך ברכה לבטלה, ולא ברכה שאינה צריכה. ואפשר דהיינו הך. וצ״ע]. והנה הרמ״א (שם ס״ג) כתב וז״ל ואפילו אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות, אם רוצה להחמיר ע״ע ולהדליק בפני עצמו מדליק ומברך עליהם וכן נוהגין. עכ״ל. [וכן פסקו הא״ר (שם סק״ד) והט״ז (סק״א) והמג״א (סק״ט) והחיי״א (כלל

ב. ולכאורה יש ליישב, דשאני התם דמעיקרא נתקנה הברכה לכל אחד ואחד שיברך בעצמו, ולכן אע״פ שיש לו אפשרות לצאת י״ח מדין שומע כעונה, מ״מ יכול לכוין שלא לצאת בברכת חבירו, כיון שמעיקרא נתחייב כל אחד לברך בעצמו. ומשא״כ בהדלקת נרות חנוכה, הרי התקנה היתה נר איש וביתו, וכדאיתא בשבת דף כא ע״ב, ולכן אינו רשאי לכוין שלא לצאת בהדלקת בעל הבית כדי שיוכל לברך בעצמו, כיון דהוי ברכה שאינה צריכה. וכן מצאתי להגאון רבי משה לוי בתשו׳ תפילה למשה (ח״ב סי׳ נא סוף אות ה). ע״ש. אולם יש להעיר קצת מלשון מרן בב״י הנ״ל, שכתב ולי נראה שאין לסמוך ע״ז לברך ברכה שאינה צריכה. ומשמע דהוי ברכה שאינה צריכה ממש. ואי נימא דרק אינו רשאי לכוין שלא לצאת בהדלקת בעל הבית, א״כ הו״ל למימר דאין לסמוך ע״ז לגרום ברכה שאינה צריכה, שהרי כיון שנתכוין שלא לצאת י״ח בהדלקת בעה״ב, לא הוי ברכה שאינה צריכה, דכיון שאינו יוצא י״ח בהדלקתו, א״כ חייב להדליק בעצמו. וע׳ להגאון החבי״ב בכנה״ג (שם בהגב״י סק״ו). ודו״ק.

קנד סל"ב). ע"ש]. ולפי האמור נראה, דהרמ"א ס"ל דהוי מצוה אקרקפתא דגברא, ומשו"ה יכול לכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו, כמו שיכול לכוין שלא לצאת בברכת חבירו, וכמש"כ הט"ז (שם). ע"ש. ומעתה יש לומר, דהרמב"ם והרמ"א פליגי בגדר מצות הדלקת נרות חנוכה, אם המצוה מוטלת על כל אחד מבני הבית, ובעל הבית מוציא את כולם מטעם שליחות, או שהמצוה היא על הבית, והיינו שיש מצוה שבכל בית יהיה דלוק נרות חנוכה, ועיקר המצוה מוטלת על בעל הבית שידליק את הנרות, אלא שאם בעל הבית לא הדליק, חייבים כל בני הבית לדאוג לכך שיהיו נרות דולקים בביתם. [וכבר חקר בזה השפת אמת בשבת דף כא ע"ב. ע"ש]. ומעתה י"ל דהרמב"ם ס"ל דהדלקת נרות חנוכה היא מצוה על הבית, וכמבואר ממה שכתב (רפ"ד מחנוכה) וז"ל מצותה שיהא כל בית ובית מדליק וכו'. ע"כ. ומשו"ה ס"ל שבעל הבית מדליק בעצמו כנגד כל אנשי הבית, כיון שבעצם אין חיוב על כל אחד ואחד, אלא החיוב הוא על הבית, ויש הידור מצוה להדליק כנגד כל אנשי הבית, ולכן בעל הבית מדליק בעצמו כנגד כולם. אולם הרמ"א אזיל לשיטתיה דס"ל שיש מצוה על כ"א להדליק בעצמו, אלא שבעל הבית פוטר את כולם מדין שליחות, ולכן ס"ל שיותר טוב שכל אחד ידליק נ"ח בעצמו, דמצוה בו יותר מבשלוחו. ושוב מצאתי שכן כתב בתשו' בית אב"י (ח"ג ס"ס סח) ביסוד פלוגתת הרמב"ם והרמ"א. וכ"כ הגאון מוה"ר יוסף ליברמן זצ"ל בס' משנת יוסף (סוגיות או"ח ח"ב סי' לו אות ב). וכעי"ז מבואר בערוך השלחן (סי' תרעא סט"ז) בדעת הרמ"א. ע"ש.[ג] ועד"ז יש לומר, דהרמב"ם ס"ל דהוי חובת הבית, ולכן לא אמרינן בזה מצוה בו יותר מבשלוחו, וכמש"כ הגאון פני יהושע בשבת דף כא ע"ב וז"ל נראה דמה שנשתנה מצוה זו

ג. אולם יש להעיר, דאי נימא שיש מצוה על כל אחד ואחד להדליק בעצמו, א"כ היאך יכולים לצאת י"ח מדין שליחות, הרי במצוה שבגופו לא מהני שליחות, וכמש"כ התו' רי"ד בקידושין דף מב ע"ב. ע"ש. ואפילו אם נאמר דכשיוצא י"ח ע"י אחד מאנשי ביתו, לא חשיב שליחות ממש, אלא דזהו המצוה נר איש וביתו, מ"מ הרי מצינו דמהני שליחות אדם אחר, וקשה דהא הוי מצוה שבגופו, והיאך יוצא י"ח מדין שליחות. ונראה דהא דלא מהני שליחות במצות שבגופו, היינו דוקא מצות שעיקרם עצם המעשה, שעיקר המצוה הוא שיעשה את מעשה המצוה, ולכן לא מהני בזה שליחות. אבל בהדלקת נרות חנוכה, יש מצוה גם בראית הנרות ולא רק בעצם ההדלקה, ואע"פ שהדלקה עושה מצוה, מ"מ יש מצוה גם בראיה, שהרי הרואה נרות חנוכה מברך עליהם, ולכן שפיר יוצא י"ח מטעם שליחות. וכ"כ בס' ערוך השלחן (סי' תרעא סי"ז וסי"ח). ע"ש. וע"ע בתשו' עולת שמואל (קוידר סי' קה סד"ה ומש"כ, ובדף סח רע"ד).

משאר המצות שהן חובת הגוף, שהיה חייב על כל יחיד ויחיד, דקי"ל נמי מצוה בו יותר מבשלוחו, אלא דשאני הכא שאין הכא עיקר המצוה אלא בסמוך לרה"ר שהוא משום פרסומי ניסא, משום כך הטילו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית, ועדיין צ"ע. עכ"ל. ומבואר דס"ל דליכא בהדלקת נ"ח דינא דמצוה בו יותר מבשלוחו, כיון שאין המצוה על כל יחיד ויחיד, אלא היא חובת הבית, והיינו שיהיה נר דלוק בבית כדי לפרסם הנס, ומשו"ה א"צ להדליק דוקא בעצמו. אבל הרמ"א ס"ל דהוי חובת גברא, אלא שבעל הבית יכול לפטור את כולם מדין שליחות, ולכן אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו, ומשו"ה כל בני הבית מדליקים בעצמם. [ויש לפלפל בזה].[ד] ולפי"ז נראה, דבאמת מנהג האשכנזים הוא ע"פ שיטת הרמב"ם בדין מהדרין, וכמש"כ האחרונים הנ"ל, אלא דפליגי בגדר מצות הדלקת נ"ח וכמשנ"ת. ובזה גם ניחא היאך נהגו האשכנזים לברך כל אחד בעצמו על הדלקת הנרות, דכיון שהמצוה היא על כל אחד ואחד, א"כ יכול לכוין שלא לצאת בהדלקת בעל

ד. ואמנם אכתי יש לתמוה, אמאי לא כתב הרמב"ם שבעל הבית ידליק כנגד כל אחד במקום מיוחד, כדי לצאת י"ח קושית התו' הנ"ל, שאם ידליק כנגד כל אחד מבני הבית, אין היכר למנין הימים. ונראה ליישב, דהנה הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ז וה"ח) כתב וז"ל נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית, כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל וכו'. בימי הסכנה מניח אדם נר חנוכה בתוך ביתו מבפנים, ואפילו הניחו על שולחנו דיו. עכ"ל. ומשמע דס"ל דבזמן הזה יש להדליקה על פתח ביתו מבחוץ, ורק בימי הסכנה מניחה על שלחנו. וכן מבואר בש"ע (סי' תרעא ס"ה). אולם הרמ"א (שם ס"ז) כתב וז"ל ומיהו בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים, ואין היכר לבני רשות הרבים כלל, אין לחוש כ"כ אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח. ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם, ואין לשנות אא"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כ"א במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין וכו'. עכ"ל. ומבואר שבזמן הזה מדליקים בפנים אפילו שאינה שעת סכנה. ומעתה יש לומר, דמה שהרמב"ם לא כתב שבעל הבית ידליק את כל הנרות במקומות מיוחדים, היינו משום דס"ל דהמצוה להניח את הנרות על פתח ביתו מבחוץ, וא"כ אינו יכול להניחם במקומות אחרים, ולכן מדליק את כל הנרות במקום אחד. אבל הרמ"א אזיל לשיטתיה דס"ל שגם בזמן הזה מדליקים בפנים, כיון שההיכר אינו אלא בני הבית, וא"כ שפיר יכולים כל אחד להניח את הנרות במקומות מיוחדים, ויהיה היכר גם למנין הימים. והנה לכאורה היה מקום להוכיח שמנהג האשכנזים אינו כדברי הרמב"ם, שהרי התו' הקשו שאם ידליק כמנין אנשי הבית, לא יהיה היכר למנין הימים. ונראה שקושייתם מכוונת על דברי הרמב"ם. ומעתה אי נימא שכל בני הבית מדליקים, א"כ כיון שכל אחד מדליק במקום מיוחד, שפיר איכא היכירא למנין הימים, וא"כ מה הוקשה להתו' על פירוש זה. ולפי האמור ניחא, כי אפילו אם כל בני הבית מדליקים בעצמם, מ"מ הרי המצוה להדליק בפתח הבית, וא"כ כיון שכולם מדליקים שם, ליכא היכירא למנין הימים. וכן מצאתי בס' ערוך השלחן (סי' תרעא ס"ז). ע"ש.

הבית, ולברך ולהדליק בעצמו. וכיוצא בזה כתב בתשו' שער אפרים (סי' מב), דפלוגתת התרוה"ד ומרן אם אכסנאי נשוי שמדליקים עליו בביתו רשאי להדליק בברכה, תליא בפלוגתייהו בגדר מצות מהדרין מן המהדרין, דמרן אזיל לשיטתיה דהמצוה היא נר איש וביתו, ואפילו אם בני הבית רבים לא יוסיפו יותר, ולכן ס"ל דהוי ברכה שא"צ אם מדליקים עליו בגו ביתא. אבל התרוה"ד ס"ל כדעת הרמ"א, שכל אחד מבני הבית ידליק, ולכן פסק דאכסנאי יכול להדליק בברכה חוץ לביתו. עכת"ד. וע' בא"ר (סי' תרעז סק"ד) ובברכ"י (שם סק"ב) מה שהעירו על דבריו. וי"ל ע"ד. ולכאורה נראה לפי דברי השער אפרים הנ"ל, שהרמ"א לא חידש מעצמו ענין זה שכל אחד מבני הבית ידליק, אלא למד כן מדברי התרומת הדשן הנ"ל, דהיינו טעמא שאכסנאי יכול להדליק בברכה חוץ לביתו, משום שמצות מהדרין מן המהדרין היא שכל אחד מבני הבית ידליק, ולכן יכול להדליק בעצמו בברכה. וא"כ נמצא שמקור דברי הרמ"א הם מהתרוה"ד. ואמנם לכאורה אין הכרח לזה מדברי התרוה"ד, כי אפילו אי נימא דבעל הבית מדליק בשביל כולם, וכמש"כ הרמב"ם, מ"מ י"ל דהיינו מדין שליחות, שהבעל הבית הוא שליח של כל בני ביתו להדליק בשבילם, וא"כ י"ל שהאכסנאי יכול לומר שאינו רוצה לצאת י"ח בהדלקת אשתו מטעם שליחות, ולכן יכול להדליק בברכה. אולם באמת מדברי התרומת הדשן משמע שלמד כן מדברי הרמב"ם, שהרי כתב וז"ל אמנם מטעם מהדרין אפשר ויתכן שפיר דמי להדליק בברכה כה"ג, דכי היכא דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד, ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות. והתנא לא פסיקא ליה למיתני הך מהדרין, דלא שכיחי כולי האי. עכ"ל. ומבואר שלמד כן מדברי הרמב"ם דס"ל דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד, וכיון שיש הידור בזה, לכן יכול להדליק ולברך בעצמו. וכ"כ בתשו' שער אפרים (סי' מב) בדעת התרוה"ד. ע"ש.

בדברי האחרונים דהטעם שאין הנשים מדליקות בעצמם משום שאשתו כגופו

ד) אולם לכאורה אכתי יש להעיר, דהנה הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"א) כתב וז"ל והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית, נר לכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים וכו'. עכ"ל. ומבואר שבעל הבית מדליק גם כנגד הנשים שבביתו. וא"כ אי נימא דמנהג האשכנזים הוא ע"פ שיטת הרמב"ם, א"כ אמאי לא נהגו שגם הנשים ידליקו נרות חנוכה, הרי הרמב"ם כתב שמדליק גם כנגד הנשים שבביתו. וכן תמה בתשו' גליא מסכת (או"ח סי' ו, דף פא ע"ב ד"ה לכן). ע"ש. וע"ע בחידושי מהרצ"א (סוגיא ג, דף קמג ע"א ודף קנא ע"ב). ואמנם ראיתי להגאון אליהו

רבה (סי׳ תרעא סק״ג) שהביא דברי השער אפרים (סי׳ מב) שתמה אמאי אין נוהגים דהאשה מדלקת, דמאי שנא משאר בני הבית. וכתב דאשתו כגופו, ולכן אינו בכלל מהדרין. וכן משמע מדברי המהרש״ל (סי׳ פה) והמטה משה (שם), דדוקא כשאין לה בעל או שאין הבעל בעיר מדלקת נ״ח. וכן משמע מדברי הראב״ן (סי׳ שמז). עכת״ד. וכ״כ המשנ״ב (שם סק״ט). וכיוצא בזה כתב הערוה״ש (סי׳ רנ ס״ג). ע״ש. וכן יש להוכיח מהא דאיתא בשבת דף כג א״ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא (ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה. רש״י) אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. ע״כ. וקשה אמאי לא הדליק בעצמו משום מהדרין, הרי אפילו אם היה בביתו, היה מדליק מלבד אשתו כדי לצאת י״ח מהדרין, וא״כ אמאי לא עשה כן חוץ לביתו. וע׳ בתרומת הדשן (ר״ס קא). אלא ודאי דאשתו כגופו, וכשהיה בביתו אשתו לא היתה מדליקה, ולכן גם כשהיה אכסנאי ואשתו היתה מדליקה בשבילו, לא היה מדליק בעצמו משום מהדרין, כיון שאשתו כגופו. [אולם יש לדייק מלשון רש״י שם כל בתר איפכא, דאהא דאמר ר׳ זירא דקא מדלקי עלי בגו ביתאי, פירש בשבילי. ומשמע שבאמת אשתו של ר׳ זירא הדליקה גם לעצמה וגם בשבילו, דאל״כ מאי קאמר שהדליקה בשבילו, הרי כיון שאשה חייבת בהדלקת נ״ח, והדליקה בביתה, ממילא גם ר׳ זירא נפטר בהדלקתה, דמצות נר חנוכה נר איש וביתו. אלא ודאי שכוונת רש״י שהדליקה גם בשבילו מדין שליחות. ומוכח דלא אמרינן אשתו כגופו, דאל״כ לא היתה צריכה להדליק גם בשבילו. מיהו י״ל דאשתו כגופו אמרינן, אבל אשה כבעלה לא אמרינן, כי י״ל דאשתו כגופו היינו שהאשה טפילה לבעלה, וא״כ י״ל דרק האשה טפילה לבעלה, אבל הבעל אינו טפל לאשתו. וכן צדד בהערות הררי קדש על ספר מקראי קדש (חנוכה ס״ס יד). ע״ש. ולכן אינו יוצא י״ח במה שאשתו הדליקה לעצמה. וצ״ע]. אולם יש להעיר, דכיון שמנהג האשכנזים הוא ע״פ שיטת הרמב״ם, וכמש״כ האחרונים הנ״ל, א״כ היה ראוי שגם הנשים ידליקו נרות חנוכה, שהרי לדעת הרמב״ם בעל הבית מדליק גם כנגד הנשים, ולא אמרינן אשתו כגופו, וא״כ היה ראוי שגם נשים ידליקו נרות חנוכה כדי לצאת י״ח מהדרין מן המהדרין. ולא מסתבר שכוונת הרמב״ם שבעה״ב מדליק רק כנגד שאר הנשים מלבד אשתו, כי מסתימת דבריו משמע שמדליק כנגד כל בני ביתו. ובר מן דין יש להעיר, דזה ניחא מאי טעמא אין הנשים הנשואות מדליקות, דבזה אמרינן אשתו כגופו, אבל אכתי קשה אמאי אין הנשים שאינם נשואות מדליקות. ושוב ראיתי להגרצ״פ פראנק בס׳ מקראי קדש (חנוכה סי׳ יד) שהעיר בזה. וכן העיר

בזה הגרש"ז אויערבאך בס' הליכות שלמה (חנוכה פט"ז הערה ד). ע"ש. ולכאורה יש ליישב, דהנה האבודרהם (דיני ברכת המצוות ד"ה ושהזמן) כתב וז"ל והטעם שנפטרו הנשים מהמצות עשה שהזמן גרמא, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם היתה מחויבת במצות עשה שהזמן גרמא, אפשר שבשעת עשיית המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו, ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו, אוי לה מבעלה, ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא, אוי לה מיוצרה, לפיכך פטרה הבורא ממצותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה. וגדולה מזאת מצאנו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה, נמחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו. עכ"ל. וכ"כ הארחות חיים (הל' מילה סי' א). וכ"כ הכל בו (ר"ס עג) בשם מהר"י אנטולי בס' מלמד התלמידים (פרשת לך לך, ליק תרכ"ו, דף טז ע"א). וכ"כ מהר"ם חלאווה. הובא בס' שיטת הקדמונים על ב"ק (בסוף הספר עמ' שלד). וכ"כ בס' חסידים (מקיצי נרדמים סי' תתריא). וכ"כ רבינו מנוח (הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ח). וכ"כ הרשב"ץ בס' מגן אבות (פ"ב מ"ו). וכ"כ הגר"ח אחי מהר"ל מפראג בספר החיים (פרק ד). והובאו בס' חזון עובדיה (פרוזבול עמ' לט). וקשה דא"כ אמאי לא מצינו שרווקות או אלמנות וגרושות יהיו חייבות גם במ"ע שהז"ג, הרי בהם לא שייך הטעם שמשועבדות לבעליהם. ומצאתי בתשו' בית דוד (לייטער ח"א סי' ע) שנשאל בזה, וכתב שכבר העיר בזה בתשו' שאילת שלום (טוביש מה"ת סי' מו ד"ה ואשר). ושם (סי' מז) הביא בשם הגאון מלבוב שתירץ דהטעם שגם פנויות אלמנות וגרושות חייבות, היינו משום דלא פלוג רבנן. והרב בית דוד פלפל בזה, אי אמרינן לא פלוג גם בדאורייתא. ע"ש. וא"כ ה"נ י"ל דלא פלוג רבנן, וכיון שכאשר היא תהיה נשואה, תהא פטורה מטעם אשתו כגופו, לכן לא מצינו שהאשה תדליק הנרות בעצמה. [ועוד יש לומר בדרך חידוד, שהרי בזמנם היו מחתנים את הבנות בגיל קטן. וע' בתו' בקידושין דף מא (ד"ה אסור). וא"כ י"ל דכיון שכשהיא תהא נשואה לא תהיה צריכה להדליק בעצמה, מטעם שאשתו כגופו, לכן גם לא חייבו חכמים לחנך את הבנות להדליק נרות חנוכה, כי דין חינוך שייך רק במצות שתהא חייבת בהם כשתגדיל, ומשא"כ בזה שבשעה שתהיה גדולה מסתמא תהא נשואה, ותצא בהדלקת בעלה, ולכן לא נהגו שהנשים ידליקו נרות חנוכה בעצמם כלל. ושוב ראיתי כעי"ז בס' הליכות שלמה (שם). ע"ש. ובזה יש ליישב גם דברי האבודרהם הנ"ל. וק"ל]. מיהו אכתי יש לתמוה, דא"כ נימא הכי בכל המצות, שהאשה תהיה פטורה מקיום המצות, כיון שבעלה מקיים את המצות, ואשתו כגופו. אמנם נראה, דהא מיהא

לא קשיא, דשאני מצות הדלקת נ״ח שהיא נר איש וביתו מעיקר הדין, אלא שיש הידור מצוה שכל אחד מבני הבית ידליק, ולכן אמרינן דכיון שאשתו כגופו, אינה צריכה לעשות את ההידור בעצמה, אלא יוצאת בהידור של בעלה. וכן ראיתי בתשו׳ מקדש ישראל (פורים סי׳ רמב). ע״ש. ובר מן דין יש לומר, דהנה נראה דהטעם שיש הידור שכל אחד מבני הבית ידליק, הוא כדי להודיע שיש כמה אנשים באותו בית שמפרסמים את הנס. וא״כ י״ל דכיון שאשתו כגופו, נחשבת עם בעלה כבן בית אחד, ולכן יוצאת י״ח בהדלקת בעלה, ואינה צריכה להדליק בעצמה. [ובזה ניחא מה שתמה בתשו׳ מנחת שלמה (תנינא סי׳ נח סוף ענף א) על דברי העולת שמואל (סי׳ קה). ע״ש]. אולם אכתי קשיא מדברי הרמב״ם הנ״ל. ושוב מצאתי למרן החיד״א בברכ״י (שם סק״ב) שהביא דברי השער אפרים הנ״ל, והעיר עליו דמפשט דברי הרמב״ם והריא״ז (שהובא בשלטי הגבורים בשבת דף כא ע״ב) משמע דכשמדליקים נר לכל אחד, גם אשתו בכלל. ע״כ.

לדעת הרמב״ם אינו מדליק כנגד הקטנים, ומשא״כ לדעת הרמ״א מדליק גם כנגד הקטנים

ה) ועוד יש להעיר בזה, כי הנה הרמ״א (סי׳ תרעה ס״ג) כתב וז״ל ולדידן דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג״כ. עכ״ל. וקשה שהרי מדברי הרמב״ם (פ״ד מחנוכה ה״א) משמע שבעל הבית מדליק רק כנגד הגדולים ולא כנגד הקטנים. וכן יש לדייק ממה שכתב (שם פ״ג ה״ד) וז״ל כל שחייב בקריאת המגילה, חייב בהדלקת נר חנוכה. עכ״ל. ומשמע דדוקא מי שחייב בקריאת המגילה, חייב בהדלקת נרות חנוכה, ומשא״כ קטנים שאינם חייבים בקריאת המגילה, אלא רק מדין חינוך, וכמש״כ הרמב״ם (פ״א ממגילה ה״א), אינם חייבים בהדלקת נרות חנוכה. וכן העיר בזה בס׳ בני בנימין (הובא בס׳ הליקוטים מהדורת פרנקל שם). ע״ש. וע״ע בס׳ כלי חמדה (פרשת מקץ אות ד, ופרשת קרח דף פג ע״ב). וכן משמע עוד מדברי הרמב״ם (פ״ד מחנוכה ה״ט). ע״ש. וי״ל. וע׳ בס׳ הלכות חג בחג (חנוכה קונטרס נר ישראל סי׳ ט אות ה ד״ה ועוד). וי״ל ע״ד. וכ״כ בשלטי הגבורים בשבת בשם ריא״ז וז״ל מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים, אבל על הקטנים שאינם מחויבים, נראה בעיני שאינו מדליק. עכ״ל. והובא במג״א (סי׳ תרעז סק״ח). וכ״כ המאירי בשבת שם וז״ל המהדרין במצות נר לכל אחד ואחד לפי מנין בני ביתו הגדולים. עכ״ל. וכן העיר המשנ״ב בביאור הלכה (סי׳ תרעה ד״ה ולדידן) מדברי הראשונים הנ״ל. ע״ש. [ותימה שלא הזכיר דברי הרמב״ם]. ומזה מוכח שמנהג האשכנזים אינו ממש כדעת

הרמב"ם, שהרי לדעת הרמב"ם אינו מדליק כנגד הקטנים, ואילו הרמ"א כתב שגם הקטנים ידליקו בעצמם. ובדעת הרמב"ם נראה דס"ל דכיון שההדלקה כנגד כל אחד מבני הבית, אינה מדינא, אלא מהדרין מן המהדרין, לכן א"צ להדליק כנגד הקטנים. וע' בפמ"ג (סי' תרעא סוף סק"א). וע"ע בס' מקראי קדש (פראנק חנוכה סי' טו). אולם בדעת הרמ"א י"ל דס"ל דכיון שבני הבית אינם מתכוונים לצאת בהדלקת בעה"ב, כדי שיוכלו להדליק ולברך בעצמם, לכן גם הקטנים אינם נכללים בהדלקת בעה"ב, וממילא יש עליהם מצוה להדליק נרות חנוכה כדי לצאת י"ח עיקר החיוב של הדלקת נרות חנוכה. וי"ל. אולם באמת יש לומר ביסוד פלוגתת הרמב"ם והרמ"א דאזלי לשיטתייהו, שהרי לדעת הרמב"ם בעל הבית מדליק כנגד כל בני הבית, ואין כל אחד מדליק בעצמו, ומשו"ה ס"ל שאין צריך להדליק כנגד הקטנים, כי כל הענין להדליק כנגד הקטנים הוא משום חובת חינוך, והרי מצות חינוך היא כדי להרגילו במצות, שגם כי יזקין לא יסור ממנו, וכמש"כ רש"י בחגיגה דף ו (ד"ה קטן מיבעיא) ובסוכה דף ב סע"ב (ד"ה מדרבנן), וא"כ כיון שבלאו הכי אין הקטנים מדליקים בעצמם, כי בעל הבית מדליק בעצמו כנגד כל אנשי ביתו, א"כ אין שום ענין שידליק גם כנגד הקטנים. וכן נראה בדעת המאירי ושלטי הגבורים בשם ריא"ז הנ"ל, דכיון דס"ל דבעל הבית מדליק כנגד כל אנשי ביתו, וכמבואר מלשונם הנ"ל, משו"ה ס"ל שאינו מדליק גם כנגד הקטנים, כיון שלא שייך מצות חינוך בכה"ג. אבל הרמ"א אזיל לשיטתיה דס"ל דכל אחד מבני הבית מדליק בעצמו, ולכן גם הקטנים צריכים להדליק, כדי לחנכם במצות הדלקת נ"ח. וי"ל.

בדברי החתם סופר שהטעם שאין הנשים מדליקות משום דכל כבודה בת מלך פנימה

ו) והנה בריש אמיר הבאנו דברי הגאון חתם סופר בחידושיו לשבת דף כא ע"ב שכתב דהטעם שאין הנשים מדליקות כדי להיות מן המהדרים, משום שבתחילה כשתיקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ, נמצאו בישראל מהדרים שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם נוסף על הדלקת בעל הבית, ולכן לא נמצא שום אשה שתהא מן המהדרים, כי אין כבודה של אשה לצאת בחוץ ברה"ר לעתותי ערב להדליק בין האנשים. ואע"פ שהיום כולם מדליקים בפנים, מ"מ מנהג הראשון לא זז ממקומו. עכת"ד. ותחילה יש להעיר על דבריו כמו שכתבנו לעיל, דהא גופא טעמא בעי, דכיון שהיום כולם מדליקים בפנים, א"כ אמאי לא שינו את התקנה, שגם הנשים ידליקו נרות חנוכה. [וע' בס' הליכות שלמה (חנוכה פט"ז סוף סק"ד) שהביא דברי החת"ס, וכתב שהוא דוחק]. ובר מן דין יש לתמוה, כי הנה בשבת שם איתא נר חנוכה מצוה

להניחה על פתח ביתו מבחוץ, אם היה דר בעלייה, מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. ופירש רש"י (ד"ה מבחוץ) וז"ל משום פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצרו, שבתיהן היו פתוחין לחצר. עכ"ל. ומבואר שצריך להדליק בפתח הבית ולא בפתח החצר. וכ"כ הסמ"ג (הלכות חנוכה דף רנ ע"ד) בשם רבינו יצחק. וכ"כ בהגמ"י (פ"ד מחנוכה אות ל). והובא בב"ח (סי' תרעא). וכ"כ האור זרוע (סי' שכג אות ב). וכן פירש הר"ן שם (דף ט ע"ב מדפי הרי"ף). וכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ז) שכתב וז"ל נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ וכו'. עכ"ל. ומשמע שאפילו אם הבית פתוח לחצר, מניחה בפתח הבית. וכ"כ הערוה"ש (שם סי"ט) בדעת הרמב"ם. וכ"כ בחידושי מהרצ"א (סוגיא ב דף קח ע"א, וסוגיא ה דף קעט ע"ב). ע"ש. וע"ע בס' מעשה רקח (שם). אולם התו' שם (ד"ה מצוה) כתבו וז"ל ומיירי דליכא חצר, אלא בית עומד סמוך לרשות הרבים, אבל אם יש חצר לפני הבית, מצוה להניח על פתח חצר, דאמר לקמן חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות, ואמרינן נמי נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם, משמע לשני בתים, ואם היו מניחים על פתחי בתיהם, היה לזה מימין ולזה משמאל, אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר. עכ"ל. ומבואר שמדליק בפתח החצר. וכ"כ הטור (שם). ומעתה בשלמא לפי פירוש התו', שמדליקים בפתח החצר, שפיר י"ל דהטעם שאין הנשים מדליקות כדי להיות מן המהדרין, היינו משום דכל כבודה בת מלך פנימה, ואין דרכה של אשה לצאת בחוץ לעתותי ערב. אבל לפי דברי רש"י, שמדליקים בפתח הבית, א"כ אמאי נשים לא ידליקו, הרי ודאי דרכה של אשה לצאת לחצר. ונראה דהחת"ס כתב כן אליבא דהלכתא, שהרי מרן בש"ע (שם ס"ב) פסק כפירוש התו', שמדליקים בפתח החצר, ולא על פתח הבית הפתוח לחצר. וכ"כ המשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה פתח) בדעת מרן הש"ע. וכ"כ הערוה"ש (שם ס"כ). ע"ש. [ושם תמה על הטור ומרן הש"ע, דכיון שכמה מהראשונים לא ס"ל כפירוש התו', אמאי לא הביאו דעתם כלל. ומה שהביא הא דאיתא במסכת סופרים (פ"ב ה"ה) נר חנוכה מצוה להניחה בפתח הסמוך לרשות הרבים. הנה פשוט דאין לומר דמשו"ה פסק מרן כפירוש התו', שהרי בב"י (שם) לא הזכיר כלל דברי המשנה במסכת סופרים הנ"ל. וצ"ע]. ולכן כתב החתם סופר, שמטעם זה לא נהגו הנשים להדליק נרות חנוכה כדי להיות מהמהדרין, כיון דנקטינן כפירוש התו', שמדליקים בפתח הסמוך לרה"ר, והרי אין דרכה של אשה לצאת לרה"ר לעתותי ערב. אולם אכתי יש לתמוה על דברי החת"ס, דא"כ אמאי אשה הדרה בעליה לא תדליק

בעצמה כדי להיות מן המהדרין, הרי בזה ליכא למימר דכל כבודה בת מלך פנימה. ובעיקר דברי החת"ס יש לתמוה, שהרי אשה שאין בעלה מוציאה, ודאי צריכה להדליק בעצמה, וכדאיתא בשבת דף כג דנשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה. וכ"כ הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"א). וכן פסק מרן בש"ע (סי' תרעה ס"ג). אע"פ שאין דרך אשה לצאת לחוץ. וא"כ כיון דלענין עיקר המצוה לא חיישינן לזה, ה"נ לענין ההידור לא נחוש, ונחייב גם את הנשים להיות מן המהדרין. וע' בתשו' שיח יצחק (וויס ס"ס שכה). [וי"ל].

עוד טעמים אמאי אין הנשים מדליקות נרות חנוכה

ז) וחזי הוית בתשו' שאילת יעקב (ח"א סי' יג) שהביא קושית השער אפרים הנ"ל, אמאי לא נהגו הנשים להדליק נ"ח כמו האנשים. וכתב ליישב לפי דברי המנ"ח (מצוה כא) שכתב דסברת אף הם היו באותו הנס, היא סברא דרבנן. ולכן כיון שחייבת בהדלקת נ"ח רק משום הסברא דאף הם היו באותו הנס, א"כ כיון שא"ז סברא דאורייתא, שהרי מדאורייתא נשים פטורות משום דהוי מ"ע שהז"ג, לכן עשו קצת היכר לסברת התורה. ועוד כתב ליישב, שהרי כל מה שקנתה אשה קנה בעלה, וא"כ איזה הידור הוא זה אם תקח מעות בעלה להדר בו, הרי בעלה כבר הוציא הוצאות להידור בשביל עצמו, וכן הבנים הוציאו בשביל עצמם, שהרי בדרך כלל יש להם מעות, וא"כ נחשב הידור, ואפילו הוא משל אב, ניחא ליה לאב להרגיל את בניו במצות, ומשא"כ באשתו. עכת"ד. אמנם לכאורה יש לתמוה, דא"כ אמאי ס"ל להרמב"ם דהמהדר את המצוה מדליק גם כנגד הנשים, הא נימא דכיון שאינם חייבות אלא משום שאף הם היו באותו הנס, א"כ אין לחייבם גם במהדרין, כדי שיהיה היכר לסברת התורה. ובפשיטות י"ל דהרמב"ם לשיטתיה אזיל, דאין חובה על כל אחד להיות מן המהדרין, אלא דין מיוחד על בעל הבית להדליק כנגד כל אנשי ביתו, ולכן מדליק גם כנגד הנשים. אולם בר מן דין יש לומר, דהנה הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"א) השמיט את הטעם שאמרו בשבת דף כג דנשים חייבות בנר חנוכה משום שאף היו באותו הנס. ולכאורה יש לתמוה מה ראה על ככה. והנה בתשו' חות יאיר (סי' ט ד"ה ועוד אלו) הביא להקשות בשם האב"ד דפרנקפורט, אמאי אצטריך ריב"ל לטעמא דאף הם היו באותו הנס, לחייב נשים במקרא מגילה, תיפו"ל שחייבות משום לא תסור, דכל מילי דרבנן אסמכוה אלא תסור כדאיתא בשבת דף כג, וכל ל"ת אין חילוק בין אשה לאיש. ע"ש. וע"ע לו (סי' י ד"ה ומה שכתב מ"ו, וסי' יא ד"ה ומה שתמה). ובשם הגאון האדר"ת הביאו ליישב, דהא מרא דהאי שמעתתא דנשים חייבות במקרא מגילה בנר חנוכה ובארבע כוסות, משום שאף הם

היו באותו הנס, הוא ריב״ל, דס״ל בסוכה דף מו דאין מברכין על לולב בשאר הימים, כיון שהם מדרבנן. וא״כ ע״כ דס״ל דליכא לאו דלא תסור על מצוה דרבנן. ומשו״ה אצטריך לטעמא דאף הם היו באותו הנס, לחייב נשים בכל הני. אבל לדידן דקיי״ל דאיכא לאו דלא תסור על מצוה דרבנן, וכמש״כ הרמב״ם בסה״מ (שרש א, ומצות עשה קע״ד), אה״נ דנשים חייבות גם בלא הטעם שאף הם היו באותו הנס, אלא משום לא תסור. וכ״כ הגאון האדר״ת בקונטרס עובר אורח (סי׳ תרפז, דף קעג ע״ב). וכ״כ הגרצ״פ פראנק בס׳ מקראי קדש (חנוכה סי׳ יג) בשם הגאון האדר״ת. ע״ש. וא״כ נראה דמשו״ה השמיט הרמב״ם האי טעמא דאף הם היו באותו הנס. ומעתה יש לומר, דכיון דס״ל דנשים חייבות משום לא תסור, ולא משום שאף הם היו באותו הנס, משו״ה ס״ל דנשים חייבות אף בדין מהדרין, שהרי הם חייבות מדאורייתא משום לא תסור. אמנם בדעת הרמ״א י״ל דס״ל כדעת הרמב״ן בהשגותיו לספר המצות (שם), דליכא לא תסור במצות דרבנן, וא״כ הטעם שנשים חייבות בנר חנוכה הוא משום שאף הם היו באותו הנס, ולכן ס״ל דנשים פטורות מדין מהדרין, כדי שיהיה היכר לדין התורה שנשים פטורות ממצות עשה שהז״ג. ועוד יש לומר בזה, דהנה התו׳ במגילה דף ד (ד״ה נשים) הביאו בשם רשב״ם, דהא דאמרינן דנשים חייבות במקרא מגילה ובנר חנוכה ובארבע כוסות, משום שאף הן היו באותו הנס, היינו שעיקר הנס נעשה על ידן, בפורים ע״י אסתר, בחנוכה ע״י יהודית, ובפסח נגאלו בזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור. אולם התו׳ כתבו וז״ל וקשה דלשון שאף הן משמע שהן טפלות, ולפירושו היה לו לומר שהן. לכך נראה לי שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג, וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים, וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן. עכ״ל. וע׳ רש״י בשבת דף כג (ד״ה היו). ומעתה יש לומר, דהרמב״ם ס״ל כפירוש רשב״ם, דנשים חייבות במצות אלו משום שעיקר הנס נעשה על ידם, ולכן הם שוות לאנשים לכל מילי, ומשו״ה כתב שבעל הבית מדליק גם כנגד הנשים. [ואפשר לומר דמהאי טעמא השמיט את הטעם שאף הן היו באותו הנס, כי מלשון זה משמע שהם היו טפילות לאנשים, ובאמת הם היו עיקר הנס]. אולם הרמ״א ס״ל כפירוש התו׳, שהנשים היו טפילות לאנשים, ולא היו עיקר הנס, ולכן אע״פ שאם נמצאות לבדם חייבות בהדלקת נ״ח, מ״מ אינם חייבות להדליק כדי להיות מן המהדרין. ושוב מצאתי שכן כתב בתשו׳ עולת שמואל (קוידר סי׳ קה ד״ה אכן). ושם (ד״ה אמנם) כתב דהטעם שהנשים טפילות לאנשים בנ״ח, משום שבחנוכה הגזירה לא היתה על הגופות אלא להעברת הדת, שהרי הגזירה היתה

לכתוב על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, ועל הנשים גזרו שתבעל לטפסר תחילה, והרי מדין תורה האנשים מחויבים למסור נפשם על קידוש ה', אבל הנשים היו פטורות אם היו נבעלות לטפסר, דקרקע עולם הם, וכמבואר בכתובות דף ג ע"ב ובתו' שם. ולכן בפסח ובפורים היו האנשים והנשים שווים בנס, כיון שקושי השעבוד וגזירת להשמיד להרוג ולאבד היתה על שתיהם. אבל בחנוכה הנס לא היה שווה בשתיהם, ולכן במגילה נשים חייבות, אבל בנר חנוכה אינם בכלל המהדרין, אלא הם רק טפילות לאנשים. עכת"ד. ע"ש. וע"ע בס' סדר משנה (פ"ג מחנוכה ה"ד) ובתשו' באר אברהם (פאסוולער סי' טז, דף רלא ע"א ד"ה והאמת) ובתשו' שיח יצחק (וויס סי' שכה ד"ה והנה החת"ס) ובקונטרס חנוכה ומגילה (סי' ח, דף לו ע"ב ד"ה ולפי זה) ובס' הלכות חג בחג (חנוכה קונטרס נר ישראל סי' ו). וע' בס' משמרת שלום (סי' מח סק"ב) שכתב שהטעם שאין הנשים הרווקות מדליקות, משום דלאו אורח ארעא הוא שהבנות ידליקו בפני אמן והיא לא תדליק. והובא בס' הליכות שלמה (חנוכה פט"ז הערה 10). ושם ציין לדברי האשל אברהם (מבוטשאטש תנינא סי' תרעה ס"ג) שנתן עוד טעם לדבר ע"פ הזוה"ק. ע"ש. ומ"מ נראה, דאשה מבנות אשכנז שרוצה להחמיר על עצמה ולהדליק בתוך הבית, רשאית להדליק בברכה, וכמש"כ בתשו' עולת שמואל (שם ד"ה ומה). ע"ש. וע"ע בס' הליכות שלמה (שם סק"ד) ובס' שערי ימי החנוכה (עמ' קח ד"ה ומ"מ).

ח) המורם מכל האמור שמצאנו כמה טעמים למנהג האשכנזים שאין הנשים מדליקות ככל שאר בני הבית. חדא משום שאשתו כגופו, וברווקות י"ל דלא פלוג, או שאין ענין חינוך בזה, כיון שיהיו פטורות כשינשאו, או דלאו אורח ארעא שהבנות ידליקו בפני אמן, והיא לא תדליק. שנים אני יודע, משום שהם טפילות לאנשים בנס חנוכה, ולכן אינם בכלל המהדרין. ואל השלישי ל'ו בא, דכיון שחייבות משום שאף היו באותו הנס, לכן עשו היכר לדין התורה דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג. ועל ארבעה ל'ו אשיבנו, משום שא"ז הידור מצוה אם תדליק משל בעלה או משל אביה. וחמישיתו יוסף עליו, משום שהיו מדליקים בחוץ, ואין דרכה של אשה לצאת לחוץ בערב, דכל כבודה בת מלך פנימה. ומ"מ אם אשה מבנות אשכנז רוצה להחמיר על עצמה להיות מן המהדרין ולהדליק בעצמה, רשאית להדליק בברכה. הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.